

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM BİLİM DALI
KLİNİK PSİKOLOJİ BİLİM DALI**

**YAKIN PARTNER ŞİDDETİNE MARUZ KALAN KADINLARDA TRAVMATİK
DUYGULANIMDAN TRAVMA SONRASI STRES BOZUKLUĞUNA GİDEN
YOL: BİR MODEL ÖNERİSİ**

Doktora Tezi

Gülru YEŞİLKANAT ÇAKIR

Ankara, 2025

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
KLİNİK PSİKOLOJİ BİLİM DALI**

**YAKIN PARTNER ŞİDDETİNE MARUZ KALAN KADINLARDA TRAVMATİK
DUYGULANIMDAN TRAVMA SONRASI STRES BOZUKLUĞUNA GİDEN
YOL: BİR MODEL ÖNERİSİ**

Doktora Tezi

Gülru YEŞİLKANAT ÇAKIR

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. Şennur KIŞLAK**

Ankara, 2025

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
KLİNİK PSİKOLOJİ BİLİM DALI**

**YAKIN PARTNER ŞİDDETİNE MARUZ KALAN KADINLARDA TRAVMATİK
DUYGULANIMDAN TRAVMA SONRASI STRES BOZUKLUĞUNA GİDEN
YOL: BİR MODEL ÖNERİSİ**

Doktora Tezi

**Tez Danışmanı:
Prof. Dr. Şennur KIŞLAK**

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ

Adı Soyadı

- 1. Prof. Dr. Şennur KIŞLAK**
- 2. Prof. Dr. Dilek SARITAŞ ATALAR**
- 3. Doç. Dr. Cihat ÇELİK**
- 4. Prof. Dr. Hatice DEMİRBAŞ**
- 5. Doç. Dr. Burcu KÖMÜRCÜ AKIK**

**Tez Savunması Tarihi
28.05.2025**

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne

Prof. Dr. Şennur KIŞLAK danışmanlığında hazırladığım “**Yakın Partner Şiddetine Maruz Kalan Kadınlarda Travmatik Duygulanımdan Travma Sonrası Stres Bozukluğuna Giden Yol: Bir Model Önerisi (Ankara, 2025)**” adlı doktora tezindeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim

23.07.2025

Gülru YEŞİLKANAT ÇAKIR

ÖNSÖZ

Kadına yönelik şiddet, yalnızca bireylerin yaşamında travmatik izler bırakan bir olgu değil aynı zamanda yapısal eşitsizliklerin, toplumsal kabullerin ve kültürel mitlerin sürekliliğini sağlayan karmaşık bir sistemin sonucudur. Bu çalışmanın odağında yer alan Travma Sonrası Stres Bozukluğu (TSSB), şiddet sonrası yaşanan psikolojik sarsıntının en görünür ve aynı zamanda en derin boyutlarından biridir. TSSB belirtilerinin; duygularla, düşünce kalıplarıyla ve olayın bireyin benliğinde nasıl anlamlandırıldığıyla sıkı bir ilişkisi bulunmaktadır. Bu nedenle bu tez, kadınların yaşadığı travmatik deneyimlerin korku, utanç, suçluluk ve dehşet gibi duygularla nasıl örüldüğünü; bu duyguların olayın merkeziliği, temel inançlardaki değişim ve duygu düzenleme güçlükleriyle nasıl şekillendiğini araştırmayı hedeflemiştir.

Her ne kadar bu çalışmanın ana amacı doğrudan travma sonrası büyümeyi ölçmek olmasa da araştırma sürecinde görüşülen kadınların birçoğu; yaşadıkları ağır deneyimlere rağmen güçlü baş etme stratejileri geliştirmiş, yaşama yeniden tutunma yönünde adımlar atmış ve iyi olma sürecine cesaretle yaklaşmışlardır. Bu durum, TSSB gibi derin etkiler bırakan bir bozukluğun dahi zaman içinde dönüştürülebileceğine işaret etmektedir.

Araştırma süresince elde edilen bulgular, yalnızca bireysel ruhsal süreçleri değil aynı zamanda yardım sistemlerinin niteliğini, mitlerin sürdürücülüğünü ve şiddeti yeniden üreten kültürel yapıların etkisini de ortaya koymayı hedeflemiştir. Bu bağlamda bu çalışmanın, alanyazına katkı sunmanın yanı sıra şiddete maruz kalan kadınların ihtiyaçlarını daha yakından anlayabilmek, müdahale programlarını şekillendirmeye katkı sağlamak ve toplumsal farkındalığı artırmak gibi çok yönlü hedefleri bulunmaktadır.

Bu yoğun ve öğretici süreçte yanımda olan pek çok değerli isme teşekkür etmeyi bir borç bilirim. Tez sürecim boyunca bilimsel rehberliği, yönlendirici yaklaşımı ve her daim yapıcı tutumuyla yanımda olan değerli danışmanım Prof. Dr. Şennur KIŞLAK' a; destekleyici yaklaşımları ve sundukları katkılar için tez izleme komitemde yer alan Doç. Dr. Cihat ÇELİK' e, Prof. Dr. Dilek SARITAŞ ATALAR' a ve Prof. Dr. Gülsen ERDEN' e; tez jürimde yer almayı kabul eden sevgili hocam Prof. Dr. Hatice DEMİRBAŞ' a ve değerli arkadaşım Doç. Dr. Burcu KÖMÜRCÜ AKİK' e çok teşekkür ederim.

Tez modelimi temellendirmeme yardımcı olan ve bolca kafasını şişirdiğim sevgili arkadaşım Dr. Öğr. Üyesi Melike GUZEY YİĞİT' e ayrıca teşekkür etmek isterim. Tezin bir bölümünü oluşturan ölçeğin kültürümüze uyarlanması sürecinde İtalyanca-İngilizce-Türkçe çevirileri değerlendirip uygun ifadeyi oluşturmama destek olan kıymetli Doç. Dr. Bülent AYYILDIZ' a ve Dr. Öğr. Üyesi Barış YÜCESAN' a teşekkür ederim. Yabancı dil desteğinin yanı sıra süreçte her yanımda olan çok kıymetli dostum Dr. Mustafa Uğur TÜLÜCE' ye çok ama çok teşekkür ederim. Uyarlama çalışmasına destek veren değerli çalışma arkadaşlarım Dr. Öğr. Üyesi Merve CESUR ATINTAŞ' a ve Dr. Turan GÜNDÜZ' e; doktora sürecinde projelerde yol arkadaşlığı yaptığımız sevgili arkadaşım Arş. Gör Ezgi Didem MERDAN YILDIZ' a teşekkür ederim. Varlıklarıyla hayatımı güzelleştiren, tezin çeşitli yerlerinde destekleri bulunan ve benim için değerlerini sonsuza kadar yazsam bitiremeyeceğim biricik dostlarım Dr. Öğr. Üyesi Esra ANGIN' a, Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Çağlar OK' a, Dr. Öğr. Üyesi Melis ÇELİK OK' a, Öğr. Gör. Dr. Fatma UÇAR BOYRAZ' a, Dr. Veysel Gökberk MANGA'ya ve canım Arş. Gör. Hazal Selinay KILIÇ' a, ne kadar teşekkür etsem az; hayatımda oldukları için çok müteşekkirim! Yine süreçte verdikleri desteklerden dolayı,

Dr. Öğr. Üyesi Selin TEKİN GÜVEN' e, canım arkadaşlarım Öğr. Gör. Dr. Nuray DEMİR' e ve Dr. İrem ÖZATAY' a ve sevgili Psk. Elif Yüstra UNUTMAZ' a çok teşekkür ederim.

Çok sancılı olan veri toplama sürecime destek veren Ankara Barosu'na ve Ankara Barosu Gelincik Merkezi Başkanı Av. Arb. Nazlı Özlem ATMACA'ya; Türk Psikologlar Derneği DEPSDA Projesi kapsamında ekip liderim olan, çok sevgili arkadaşım Uzm. Psk. Gülmin CANDAS' a; Türk Psikologlar Derneği Travma, Afet ve Kriz Birimi Ankara Çalışma Grubunda tanıştığım sevgili arkadaşım Psk. Tuğçe YILDIRIM' a; Ankara Büyükşehir Belediyesi Kadın Danışma Merkezi ve Sığınma Evi Şefi Uzm. Psk. Dan. Melike USLU TAŞ'a; sevgili hocam Prof. Dr. Ayda BÜYÜKŞAHİN SUNAL aracılığıyla tanıştığım ve arkadaş olduğum sevgili Uzm. Psk. Begüm KEKLİK USTA' ya; saygıdeğer hocam Prof. Dr. Okan Cem ÇIRAKOĞLU' ya; güzel arkadaşım Uzm. Hicran AKAR KARABAŞ' a; tez sürecinde yolda birlikte yürüdüğümüz sevgili arkadaşım Arş. Gör. Seda OKTAY' a; sevgili dostum Sümeyye AYDIN SARIKAYA' ya; kıymetli meslektaşım Psk. Büşra KUL' a; sevgili arkadaşlarım Dr. Meltem KARAOĞLU' ya, Arş. Gör. Kevser ERDOĞAN' a, Arş. Gör. Pelin KARACA DİNÇ' e ve Dr. Öğr. Üyesi Filiz ÇÖLMEKÇİOĞLU' ya; sevgili Psk. Gamze DOĞAN' a; sevgili dostum Dr. Meryem DEDELER' e; doktora sürecim boyunca, fakülteyi benim için güzelleştiren tüm arkadaşlarıma çok teşekkür ederim.

Adını anmayı istediğim ancak anamayacağım, bu teze yaşam öyküleriyle destek veren, tanıdığım ve tanıyamadığım tüm kadınlara içtenlikle teşekkür ederim. Onlar olmasaydı bu tez olmazdı. Umarım ben de bir gün onların hayatlarına dokunma fırsatı bulabilirim.

Teşekkürlerimi sonlandırırken ailemi anmamak olmazdı. Sevgili annem Handan ve babam Abdullah’a beni sevgiyle büyüttükleri, emek verdikleri ve olabilecekleri her an yanımda oldukları için teşekkürlerin en büyüğünü ediyorum, iyi ki sizin evladınız olmuşum! İyi ki demişken, bu süreçte hayatlarımızı birleştirdiğimiz, sevgili eşim Özgür, iyi ki varsın! Genişleyen ailemdeki tüm üyelere varlıkları için teşekkür ediyorum.

İsmen teşekkür etmek isteyeceğim ancak unuttuğum kıymetli insanlar olduysa affola!

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	I
İÇİNDEKİLER.....	V
TABLolar.....	IX
ŞEKİLLER.....	XI
BÖLÜM I.....	1
GİRİŞ.....	1
1.1. PSİKOLOJİK TRAVMA	3
1.1.1. Travmatik Olay Nedir?	3
1.1.2. Travma Sonrası Stres Bozukluğu Kavramının Tarihsel Gelişim Süreci ve Güncel Tanı Ölçütleri	15
1.2. TRAVMATİK OLAYIN MERKEZİLİĞİ	20
1.3. TRAVMA SONRASI DEĞİŞEN BİLİŞLER VE TEMEL İNANÇLAR.....	22
1.4. TRAVMATİK OLAYA İLİŞKİN DUYGULANIM	25
1.4.1. Duygu Kuramları	25
1.4.2. Travmatik Olay Anında Yaşanan Duygular	30
1.5. TRAVMATİK OLAYA İLİŞKİN DUYGULARIN DÜZENLENMESİ	33
1.6. KURAMSAL ÇERÇEVE VE AMAÇ	38
1.6.1. Psikolojik Travmayı Açıklayan Kuramlar	38
1.6.2. Çalışmanın Amacı ve Önemi	50
1.6.3. ARAŞTIRMA SORULARI VE HİPOTEZLER	52

BÖLÜM II YÖNTEM

2.1. ÇALIŞMA I: VITA ÖLÇEĞİ KÜLTÜRE UYARLAMA ÇALIŞMASI	1
2.1.1 Araştırma Evreni ve Örneklem	1
2.1.2. Veri Toplamada Kullanılan Araçlar	6
2.1.3. İşlem	12
2.2. ÇALIŞMA II: NİTEL ÇALIŞMA	14
2.2.1 Araştırma Evreni ve Örneklem	14

2.2.2. Veri Toplamada Kullanılan Araçlar	15
2.2.3. İşlem	16
2.3. ÇALIŞMA III: ARAŞTIRMA MODELİ TESTİ.....	20
2.3.1 Araştırma Evreni ve Örneklem	20
2.3.2. Veri Toplamada Kullanılan Araçlar	24
2.3.3. İşlem	29

BÖLÜM III

BULGULAR

3.1. VITA ÖLÇEĞİ PSİKOMETRİK ÖZELLİKLERİ BULGULARI.....	30
3.1.1. Yapı Geçerliğinin İncelenmesi: Açımlayıcı Faktör Analizi Sonuçları	31
3.1.2. Yapı Geçerliğinin İncelenmesi: Doğrulamalı Faktör Analizi Sonuçları ...	35
3.1.3. İç Tutarlık	41
3.1.4. Yakınsak Geçerlik	45
3.2. NİTEL ÇALIŞMA BULGULARI.....	50
3.2.1. Kadına Yönelik Şiddetin Çok Yönlü Gerçeği: Fiziksel, Psikolojik, Ekonomik ve Cinsel Şiddet	52
3.2.2. Travmatik Olayla Temasin Anı ve Ardılı: Şiddet Anında ve Hemen Sonrasında Yaşanan Duygulanım Tepkileri	60
3.2.3. Travmatik Olayların Bireysel Kimlik Üzerindeki Etkisi: Olayın Merkeziliği.....	68
3.2.4. Yıkılan Dünyalar, Yeniden Kurulan Anlamlar: Şiddet Yaşantısı Sonrasında Değişen Temel İnançlar	70
3.2.5. Duygularla Yüzleşmek: Duygu Düzenleme Güçlükleri ve Baş Etme Stratejileri	71
3.2.6. Travmanın Yankısı: TSSB Belirtilerinin Psikolojik Yansımaları	74
3.2.7. Yeniden Yapılanan Benlik ve Anlam Arayışı: Travma Sonrası Büyüme	81
3.3. ARAŞTIRMA MODELİNE İLİŞKİN BULGULAR.....	83
3.3.1. Araştırma Ölçeklerine İlişkin Betimsel Analiz Bulguları	83
3.3.2. Araştırmada Kullanılan Ölçeklerin Alt Boyutları ve Toplam Puanları Arasındaki Korelasyonlara İlişkin Bulgular	85
3.3.3. Regresyon Bulguları	90

3.3.4. TSSB Belirtilerinin (IES-R) Demografik Değişkenlerle Göre Fark Analizi Bulguları	92
3.3.5. Araştırmada Kullanılan Diğer Değişkenlerin Demografik Değişkenlerle Göre Fark Analizi Bulguları	95
3.3.6. Hipotezlerin Test Edilmesi- Doğrudan ve Dolaylı Etkiler	96

BÖLÜM IV

TARTIŞMA

4.1. VITA ÖLÇEĞİNİN PSİKOMETRİK ÖZELLİKLERİNE İLİŞKİN TARTIŞMA	109
4.2. ARAŞTIRMA MODELİNE İLİŞKİN TARTIŞMA: NİCEL ÇALIŞMA BULGULARININ NİTEL ÇALIŞMA BULGULARIYLA DESTEKLENMESİ	114
4.3. SONUÇ.....	134
4.4. SINIRLILIKLAR VE ÖNERİLER	139
KAYNAKLAR	142
EKLER	168
EK 1. ETİK KURUL ONAYI.....	168
EK 2. ÖLÇEK UYARLAMA VE ARAŞTIRMA MODELİ İÇİN BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM FORMU	169
EK 3. NİTEL ÇALIŞMA İÇİN BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM FORMU	170
EK 4. NİTEL ÇALIŞMA SORULARI.....	171
EK 5. KİŞİSEL BİLGİ FORMU -1	172
EK 6. YAKIN PARTNER ŞİDDETİ VE TRAVMATİK DUYGULANIM ÖLÇEĞİ (VITA SCALE)	174
EK 7. DUYGU DÜZENLEME GÜÇLÜĞÜ ÖLÇEĞİ-KISA FORM (DDGÖ-16).....	175
EK 8. UTANDIRAN DİĞERİ ÖLÇEĞİ – 2 (UDÖ-2).....	175
EK 9. DEPRESYON ANKSİYETE STRES ÖLÇEĞİ – 21 (DASÖ-21).....	176
EK 10. OLAYIN ETKİSİ ÖLÇEĞİ-GÖZDEN GEÇİRİLMİŞ FORM (IES-R).....	177
EK 11. POZİTİF-NEGATİF DUYGULANIM ÖLÇEĞİ (PNDÖ).....	178
EK 12. KİŞİSEL BİLGİ FORMU - 2	179

EK 13. ÇATIŞMALARIN ÇÖZÜMÜNE YAKLAŞIM ÖLÇEĞİ	181
EK 14. OLAYIN MERKEZİLİĞİ ÖLÇEĞİ.....	182
EK 15. TEMEL İNANÇLAR ENVANTERİ.....	182
ÖZET	183
ABSTRACT	185

TABLÖLAR

Tablo 1. Örneklemin Demografik Değişkenler Açısından Dağılımı	1
Tablo 2. Katılımcı Demografik Bilgileri	15
Tablo 3. Örneklemin Demografik Değişkenler Açısından Dağılımı	20
Tablo 4. VITA Ölçeği 28 Maddelik Form için Yapı Matrisi ve Model Matrisi	33
Tablo 5. VITA Ölçeği 22 Maddelik Form için Yapı Matrisi ve Model Matrisi	35
Tablo 6. VITA Ölçeği DFA Modelleri	36
Tablo 7. VITA Ölçeği İçin Madde Analizi ve Güvenirlik Analizi	41
Tablo 8. VITA Ölçeği Alt Boyutları İçin Madde Analizi ve Güvenirlik Analizi Sonuçları	42
Tablo 9. Uygulanan Fark Testlerine İlişkin Bulgular	43
Tablo 10. Maddelerin Ortalamaları, Standart Sapmaları, Çarpıklık-Basıklık Değerleri	44
Tablo 11. VITA Ölçeğinin Çalışmada Kullanılan Diğer Ölçeklerle Korelasyon Katsayıları	46
Tablo 12. Ölçek Toplam Puanı ve Alt Boyutları Arasındaki Korelasyon Katsayıları	48
Tablo 13. Nitel Analiz Bulgularındaki Üst ve Alt Temalar/Kodlar	51
Tablo 14. Maddelerin Ortalamaları, Standart Sapmaları, Çarpıklık-Basıklık Değerleri	84
Tablo 15. VITA Ölçeği ve Alt Boyutlarının Çalışmada Kullanılan Diğer Ölçeklerle Korelasyon Katsayıları	85
Tablo 16. IES-R Ölçeği ve Alt Boyutlarının Çalışmada Kullanılan Diğer Ölçeklerle Korelasyon Katsayıları	88
Tablo 17. TSSB Belirtilerini Yordayan Değişkenler – ÇÇYÖ Alt Boyutları	90
Tablo 18. TSSB Belirtilerini Yordayan Değişkenler – Şiddet Türleri	91
Tablo 19. TSSB Belirtilerini Yordayan Değişkenler – VITA Ölçeği Alt Boyutları	91
Tablo 20. TSSB Belirtilerini Yordayan Değişkenler – VITA Ölçeği Toplam Puanı	92
Tablo 21. TSSB Belirtilerinin Kişinin İlişki/Evlilik İçinde Şiddete Maruz Kalmaya Başladığı Zaman, Şiddete Maruz Kalma Süresi, Şiddete Maruz Kalma Sıklığı ve Maruz Kalınan Şiddet Üzerinden Geçen Zaman Açısından Karşılaştırılması	93
Tablo 22. TSSB Belirtilerinin Yardım Alma Durumu Açısından Karşılaştırılması	94

Tablo 23 Travmatik Duygulanım, Olayın Merkeziliği, Temel İnançlar ve Duygu Düzenleme Güçlüğü'nün Maruz Kalınan Şiddet Üzerinden Geçen Zaman Açısından Karşılaştırılması.....	95
Tablo 24. VITA-OMO-TİE Aracılık Analizi	98
Tablo 25. OMO-TİE-IES-R Aracılık Analizi	100
Tablo 26. VITA-OMO-TİE-IES-R Seri Aracılık Analizi	101
Tablo 27. TİE-DDGÖ-16-IES-R Aracılık Analizi	103
Tablo 28. VITA-OMO-TİE-DDGÖ-16-IES-R Seri Aracılık Analizi	106

ŞEKİLLER

Şekil 1.	TSSB'nin Bilişsel Modeli.....	46
Şekil 2.	Eş Zamanlı Karma Yöntem Tasarımı	51
Şekil 3.	Araştırma Modeli.....	54
Şekil 4.	28 maddelik ölçeğin DFA modeli.....	38
Şekil 5.	22 maddelik ölçeğin DFA modeli.....	39
Şekil 6.	22 maddelik ölçeğin utanç alt boyutu maddelerine kovaryans eklenmiş DFA modeli.....	40
Şekil 7.	H1 Aracılık Modeli.....	98
Şekil 8.	H2 Aracılık Modeli.....	99
Şekil 9.	H3 Seri Aracılık Modeli	101
Şekil 10.	H4 Aracılık Modeli.....	103
Şekil 11.	H5-Araştırma Modeli	105

BÖLÜM I

GİRİŞ

Şiddete tanık olma ya da maruz kalma travmatik bir deneyimdir ve bu travmatik olayın etkisi kişiler, aileler ve topluluklar için ağır yükler oluşturur. Bireyin olaya verdiği tepki kişiye özgüdür; pek çok insan travmatik bir olay yaşadığında kalıcı etkiler olmadan hayatını sürdürse de bazı insanlar zorluklar yaşayarak travmatik stres tepkileri verirler (SAMHSA, 2025).

Yakın partner şiddetinin psikolojik etkileri incelendiğinde, travma sonrası stres bozukluğu (TSSB) en yaygın görülen ruh sağlığı sorunlarından biridir: Şiddete maruz bırakılan kadınlarda, istismar edilmeyen kadınlara göre TSSB görülme ihtimali çok daha yüksektir (Golding, 1999). TSSB'yi anlamak için olumsuz duyguların dikkate alınmasının önemine işaret eden çalışmalar mevcuttur (Dalglish ve Power, 2004; McLean ve Foa, 2017; Resick ve Miller, 2009). TSSB'yi bilişsel yolla açıklayan bazı kuramcılar genellikle kaygı-korku duygularına odaklanarak (Foa ve Kozak, 1986; Foa ve Rothbaum, 1998; Foa ve ark., 2006) maruz bırakma tedavileriyle bu duyguların kontrol edilebilirliğini sağlamaya çalışmışlardır (Power ve Fyvie, 2013).

Bugün gelineen noktada ise bu duygularla birlikte, utanç, suçluluk, öfke, üzüntü, tiksime gibi olumsuz duyguların da TSSB'nin klinik görünümünde ve etiyolojisinde yer alan duygulardan olabileceği belirtilmektedir (Amerikan Psikiyatri Birliği, 2013; McLean ve Foa, 2017). Travma yaşayan kişiler duygusal durumların farkında olmayabilir, farkında olsalar bile bu duyguları düzenlemekte zorluk yaşayabilir, bu

durum da TSSB’de duygu düzenlemenin önemine işaret etmektedir (Litz ve ark., 2000; Van der Kolk, 2006). Yaşanan bu duygusal zorluğun TSSB’nin risk faktörlerinden, sürdürücü etkilerinden ya da bileşenlerinden biri olabileceği düşünülmektedir. Travmatik duygulanımdan TSSB’ye giden bu yolda travmatik anının merkeziliğinin, yani oldukça stresli olan olumsuz olayın kişinin kimliği için merkezi hale gelmesinin, diğer olaylara anlam atfetme ve gelecekteki olaylara ilişkin beklentiler için bir referans noktası oluşturma derecesinin TSSB için önemli olduğu belirtilmiştir (Berntsen ve Rubin, 2006). Temel inançlara yönelik daha yüksek tehdit düzeylerinin daha yüksek travma sonrası stres düzeyleriyle ilişkili olduğu bulunmuştur (Cann ve ark., 2010).

Kişiler kendileri ve dış dünya hakkında varsayımsal dünya olarak adlandırılan temel bir dizi inanca sahiptir (Janoff-Bulman, 1992). Travmatik bir olayın yaşanması, varsayımsal dünyanın unsurlarını önemli ölçüde zorlar (Groleau ve ark., 2012). Daha da önemlisi, benliğin merkezi olarak algılanan travmatik bir olayın, kişinin temel inançlarını ihlal ettiği şeklinde değerlendirilmesi muhtemeldir (Janoff-Bulman, 1992). Olayın merkeziliği kişinin yaşam öyküsünün travma deneyimi tarafından ne derece tanımlandığını ifade eder (Groleau ve ark., 2012). Temel inançların sarsılması ise kişinin dünyayı kavrayışının ana bileşenlerinin olay nedeniyle sorgulanma derecesini temsil eder (Janoff-Bulman, 1992). Oldukça merkezi olan travmatik anıların temel inançların bozulmasıyla ilişkisi göz önüne alındığında (Groleau ve ark., 2012), temel inançların yıkılmasının, travma gelişimini anlamak konusunda, olayın merkeziliği ve travma arasında oldukça önemli rol oynayan bir aracı değişken olacağı düşünülmektedir (Chukwuorji ve ark, 2019).

1.1. PSİKOLOJİK TRAVMA

1.1.1. Travmatik Olay Nedir?

Travmatik olay, doğrudan deneyimlenen ya da tanıklık edilen ölüm tehdidi, ciddi yaralanma ya da kişinin kendisinin veya diğerlerinin fiziksel bütünlüğüne yönelik tehdit içeren olaylar olarak tanımlanmaktadır (Amerikan Psikiyatri Birliği, 2013). Pek çok insan kaza, doğal afet, cinsel şiddet ya da savaş gibi yüksek stres içeren potansiyel travmatik olaylara tanık olurken ya da bu olayları deneyimledikten sonra yoğun bir korku, çaresizlik veya dehşet duygusu yaşar (Blanchette ve Giroux, 2021, Dünya Sağlık Örgütü, 2024). Travmatik bir olay, sadece olayın özelliklerine değil, kişilerin olaylara verdiği duygusal tepkilere de dayandığı için travma yaşantısı duygu ve biliş arasındaki etkileşimi de içerir (Blanchette ve Giroux, 2021). Bahsedilen travmatik olaylara maruz kalan kişilerin büyük bir kısmında, yaşanan sıkıntının zamanla, yaşamın doğal akışında geçtiği görülse de bazı kişilerde olay anında yaşadıkları stresin etkileri kalıcı hale gelir ve bu, birtakım ruh sağlığı sorunlarına yol açabilir (Dünya Sağlık Örgütü, 2024).

1.1.1.1 Travmatik Olay Sınıflaması

Travmatik deneyimin boyutlarını değerlendirmek pek kolay değildir. Bu nedenle araştırmacılar ve klinisyenler, olayları çeşitli biçimlerde sınıflandırmanın yollarını bulmuşlardır. Engel, 1977 yılında, psikopatolojileri değerlendirebilmek için Biyomedikal Modeli geliştirmiştir. *Biyolojik boyutta*, beynin stres tepkisini ve sinir sistemi hassasiyetini; *psikolojik boyutta*, kişinin bilişsel çarpıtmalarını, inanç sistemini

ve başa çıkma mekanizmalarını; *sosyal boyutta* ise olayın toplumsal bağlamını, kişinin destek sistemlerini ve kültürel faktörleri incelemiştir.

Terr (1991), travmatik olayları süreç temelinde ikiye ayırır: *Tip I Travmalar*, doğal afet, kaza, saldırı gibi ani ve tek seferlik olaylardır. *Tip II Travmalar* ise istismar, esirlik, aile içi şiddet gibi tekrarlayan ve kronik travmalardır.

Herman (1992/2015) ise, kısa süreli ve genellikle tek bir olaydan kaynaklanan travmaları *basit (tekil) travma*; uzun süreli, tekrarlayan ve psikososyal gelişimi etkileyen travmaları *kompleks (gelişimsel) travma* olarak sınıflamıştır.

Sınıflama örneklerinden bir diğeri de Kira (2001)'ya aittir ve travmatik olayları kapsamlı bir biçimde ele alarak iki ana başlık altında toplamıştır: *1. Öznel Deneyim ve Etkilenen İşleyiş Alanına göre, 2. Nesnel/Dışsal Özelliklere göre*. İlk sınıflandırma, öznel deneyime, işleme moduna ve etkilenen işlev alanına dayanmaktadır. İkinci sınıflandırma daha çok travmatik olayların nesnel özellikleriyle ilişkilidir. Bu iki sınıflandırma, kişinin yaşam süresi boyunca maruz kaldığı travmatik deneyimleri değerlendirmede birbirini tamamlayacak biçimde kullanılabilir. Kira (2001)'ya göre *Öznel Deneyim ve Etkilenen İşleyiş Alanları* beş tür travmatik olayı içerir: *Bağlanma, özerklik/kimlik/bireyselleşme, karşılıklı bağlılık/ayrılma, başarı/kendini gerçekleştirme ve hayatta kalma travmaları*. Bu alandaki travmatik olaylar, kişinin/grubun kendisine veya kendisi için önemli diğer kişilerin yaşamlarına yönelik doğrudan veya dolaylı tehditleri (örn; savaş, cinayet, intihar teşebbüsü, kaza, doğal afet); davranışsal ya da duygusal bağımsızlığı ve kimlik duygusunu (örn; şiddet, istismar, tecavüz, kölelik, işkence, soykırım vb.); duygusal alışveriş, sıcaklık, bağlılık gibi duyguları (örn; terk edilme, yakınların ölümü, boşanma vb.); yaşamdaki anlam, aidiyet ve güvenlik hissini tehdit eden sosyal destek sistemini (örn; bir yerden istemsizce uzaklaştırılma; çocuklar

için taşınma, mülteciler için köklerinden koparılma vb.) ve yaşamda kalmaya yönelik temel gereksinimlere ulaşmadaki engel ve başarısızlıkları (örn: işten çıkarılma, sağlık ve para kaybı vb.) içermektedir (Kira, 2001).

Kira (2001)'nın öne sürdüğü ikinci kategori olan *Nesnel/Dışsal Özelliklere* göre travmatik olaylar da kendi içerisinde üç ana basamak halinde sınıflandırılırlar: 1. *Yapay Travmalar veya Travma Benzeri Olaylar*, 2. *Dolaylı veya Vekaleten Travmalar* ve 3. *Doğrudan Travmalar*. Kira (2001), yapay travmaları/travma benzeri olayları, travmatik olmayan stresörlerin, sıkıntıların veya çıkmazların zaman ve mekân içinde birikmesiyle ortaya çıkan travma benzeri deneyimler olarak açıklar. Bu stresörler TSSB benzeri belirtiler ortaya çıkarmakla birlikte, kişinin maruz kaldığı gerçek travmatik olayların etkisini de artırabilir. *Dolaylı/vekaleten travmalar*, simbiyoz, empati, bağlanma, özdeşleşme, kültürleşme gibi farklı mekanizmalar aracılığıyla kişiler veya nesiller arasında aktarılan travmatik olaylardır. Travmatik olaylar sadece bir kişinin değil, aynı zamanda bir grubun, bir topluluğun veya bütün bir toplumun başına gelebilir; ancak travma her zaman ve her koşulda aktarılmayabilir. Dolaylı/vekaleten travmalar aktarım yoluyla deneyimlenir ve kendi içinde ikiye ayrılır. İlki, bir kişiden ya da kişilerden diğer kişi ya da bağlantılı gruba aktarılan *tek aşamalı dolaylı travma aktarımıdır*. Diğeri de *çok aşamalı dolaylı travma aktarımıdır* ve kendi içinde ikiye ayrılır: Travmatik deneyimler ve bunların etkilerinin bir aile sistemi içinde nesiller boyunca aktarılması *kuşaklararası aile travması*, grup kimliğine bağlı tarihsel travmalar ile uç düzeyde sosyal eşitsizlikler oluşturan yapısal travmalar da *kolektif kuşaklararası travma aktarımı* olarak bilinir. *Doğrudan travmalar* ise beklenmedik bir şekilde ve doğrudan gerçekleşen *tekil travmalar* ve insan işlevlerinin bir alanında sürekli ve tekrarlanan

sıkıntılar ya da bir veya daha fazla işlevsellik alanını etkileyen travmatik olaylar dizisi olarak ele alınabilecek *karmaşık travmalar* şeklinde incelenebilir (Kira, 2001).

Amerikan Psikiyatri Birliği (APA), travmatik olayları ilk kez 1980 yılında Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabında (DSM) travmatik olayın süresi ve belirtilerin ortaya çıkış zamanlarına göre *akut ve kronik ya da gecikmeli başlangıçlı* şeklinde iki kategoride ele almıştır (DSM'nin travmatik olayları ele alış biçimine 1.1.2 başlığı altında yer verilmiştir). Ancak şiddet olgusunun travmatik olay olarak ele alınmasında DSM'nin sınırlılıkları ve bu bağlamda alanyazındaki tartışmalar da göz önünde bulundurularak, Dünya Sağlık Örgütü'nün Uluslararası Hastalık Sınıflamasında (ICD) yer alan travmatik olayın kapsamına bakılmıştır. Buna göre ICD-11'de DSM-5-TR'den farklı olarak stresörün son derece tehdit edici ve dehşet verici bir olay olması gerektiği belirtilmektedir. Bu bağlamda fiziksel ve cinsel şiddet ile yoğun psikolojik istismar da dahil olmak üzere her türlü yakın partner şiddeti; aşırı tehdit, korku veya yaşamı tehdit eden deneyimler içeriyorsa travmatik olaylar olarak kabul edilmiş ve TSSB veya Karmaşık TSSB'nin potansiyel nedenleri olarak nitelendirilmiştir. Walker (2017) da "*hırpalanmış kadın sendromu*" yaşayan kadınların TSSB belirtileri gösterdiğini söylemektedir.

Özetle sözü edilen bu kapsamlı sınıflamalar bağlamında yakın partner şiddetinin, kişinin temel güvenlik ve bağlanma ihtiyaçlarını ihlal eden tekil ve kronik travmatik etkilerinin yanı sıra biyolojik, psikolojik ve sosyal boyutları da içeren kişilerarası şiddet biçimi olduğunu söylemek mümkündür. Bir sonraki başlıkta travmatik olay kapsamında yakın partner şiddeti tanıtılmıştır.

1.1.1.2. Bir Travmatik Olay Olarak Yakın Partner Şiddeti

Şiddet, insanlık tarihinin talihsiz bir gerçeğidir. Savaşın zulmü, cinsel saldırı, intikam ve namus motivasyonu ile işlenen cinayetler, zorbalık ve nefret suçu günlük olarak karşılaştığımız, duygusal açıdan da ağır yükleri olan suçlardır. Şiddetin sosyal, biyolojik ve duygusal kökenlerine ilişkin toplumsal anlayışa katkıda bulunmaya çalışan çalışmalar mevcuttur, ancak bu çalışmalar mağduriyet yaygınlığını azaltmamaktadır (Justice ve ark, 2022). Yakın partner şiddeti nispeten yeni bir terimdir; *aile içi istismar*, *aile içi şiddet*, *darp* ya da *hırpalanma* gibi isimlendirmeler de dahil olmak üzere çeşitli kavramsallaştırmalarla araştırmalara konu olmaktadır (Golding, 1999; Justice ve ark, 2022; Wiehe, 1998). "***Yakın partner***" terimi, bir çiftin duygusal, fiziksel ve cinsel açıdan yakın ilişkisini tanımlamaktadır. Bu ilişkiler evlilik veya flört partnerlerini içerebilir (Breiding ve ark., 2015). Bu tez çalışmasında yakın partner şiddeti, kadına yönelik şiddet bağlamında ele alınmıştır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından 8 Mart 2012'de kabul edilen ve 20 Mart 2012'de Resmî Gazete'de yayımlanan 6284 sayılı "Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun"a göre, "*kadınlara, yalnızca kadın oldukları için uygulanan veya kadınları etkileyen cinsiyete dayalı bir ayrımcılık ile kadının insan hakları ihlaline yol açan; kadının fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik açıdan zarar görmesiyle veya acı çekmesiyle sonuçlanan veya sonuçlanması muhtemel olan hareketleri, tehdit ve baskıyı ya da özgürlüğün keyfî olarak engellenmesini içeren, toplumsal, kamusal veya özel alanda meydana gelen fiziksel, cinsel, psikolojik, sözlü veya ekonomik her türlü tutum ve davranış*" kadına yönelik şiddet olarak bildirilmektedir (6284 Sayılı Kanun Uygulama Yönetmeliği, 2012).

Kadına yönelik şiddetin kapsamını daha iyi anlayabilmek için, bu şiddetin ortaya çıkma biçimlerine yani türlerine odaklanmak önemlidir.

1.1.1.2.1. Yakın Partner Şiddeti Türleri

Aile içi şiddet olarak da adlandırılan yakın partner şiddeti, genellikle bir kadının kocası tarafından istismar edilmesi veya bir kadının birlikte yaşadığı erkek arkadaşı tarafından istismar edilmesi olarak tanımlanır (Wiehe, 1998). Kadına yönelik şiddet, kadınların fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik zarar görmelerine ya da zarar görme risklerine yol açan tüm davranışları kapsamaktadır (KSGM, 2021). Şiddet türleri genel olarak aşağıdaki kategorilere ayrılmaktadır:

1. **Fiziksel Şiddet:** Kadınların bedensel bütünlüğüne zarar veren her türlü saldırıyı kapsar. Yumruk atma, tokat atma, ısırma, tekmeleme, boğma, yere fırlatma, bıçak, süpürge sapı veya diğer ev eşyaları ya da tabanca gibi bir silahla yaralama fiziksel temas içeren şiddet biçimlerindendir (KSGM,2021; Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, 2023; Wiehe, 1998). Kadını kontrol etme amacıyla kullanılan fiziksel güç ya da üstünlük de fiziksel şiddet kapsamında değerlendirilir (örn., bağırma, korkutucu bakışlar atma, yumrukla tehdit etme, bir nesneyi tekmeleme, sağlık kuruluşlarına erişimini engelleme vb.) (Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, 2023).
2. **Cinsel Şiddet:** Kadınların cinsel dokunulmazlıklarına yönelik her türlü saldırıyı içerir. Cinsel saldırı, taciz ve zorla evlendirme gibi eylemler bu kapsamda değerlendirilir (KSGM, 2021). Cinsel istismar, evlilik ilişkisinde failin kadının rızası olmadan cinsel aktivite talep etmesi durumunda ortaya çıkar ve evlilik içi

tecavüz olarak adlandırılır (Wiehe, 1998). Cinsel şiddet, kişinin rızası dışında, çeşitli yöntemlerle cinsel ilişkiye zorlanması veya cinsel davranışlara katılmaya mecbur bırakılmasıdır. Bu tür şiddet, cinsel pozisyonlara zorlamak, “hayır” denildiğinde duymazdan gelmek, ilaç, alkol ya da uyuşturucu kullanarak cinsel ilişkiye zorlamak, tehdit ve korkutma yoluyla rıza almak, cinsel içerikli görüntülerle rahatsız etmek, çıplak görüntüleri izinsiz çekmek ve yaymak gibi çeşitli biçimlerde ortaya çıkabilir. Ayrıca, kişiyi cinsel ilişkiye katılmaya zorlamak, cinselliği cezalandırma ya da ödüllendirme aracı olarak kullanmak ve cinsel içerikli materyallerle taciz etmek de cinsel şiddet kapsamına girer (Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, 2023).

3. **Psikolojik Şiddet:** Psikolojik şiddet, fiziksel şiddet kadar belirgin olmasa da kadını kontrol etmek, küçük düşürmek ve bağımlı hale getirmek amacıyla en yaygın şekilde kullanılan şiddet türlerinden biridir (Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, 2023). Alay, hakaret, suçlama, sadakatsizlik, görmezden gelme gibi davranışlar kadının özgüvenini zedelemeyi, onu sosyal çevresinden izole etmeyi ve duygusal olarak manipüle etmeyi amaçlar (KSGM, 2021; Wiehe, 1998). Psikolojik şiddet, kadının duygusal ihtiyaçlarının keyfi şekilde karşılanmaması, sürekli eleştirilerek özgüveninin sarsılması, hasta veya deli olduğu hissinin verilmesi gibi eylemlerle kendini gösterir (Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, 2023). Kadınların kendilerini yalnız ve çaresiz hissetmelerine yol açarak, fiziksel şiddet öncesinde başlayabilir ve çoğu zaman, fiziksel şiddetin etkilerini daha da derinleştirir (KSGM, 2021).
4. **Ekonomik Şiddet:** Ekonomik şiddet, kadının mali bağımsızlığını elinden almayı ve onu partnerine tamamen bağımlı hale getirmeyi amaçlar (KSGM, 2021).

Kadının çalışmasını engellemek, eğitimi veya meslek edinmesi önünde engel oluşturmak, kazancına el koymak veya borçlandırarak onu kontrol altında tutmak ekonomik şiddetin örneklerindendir (Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, 2023). Para, araç veya aile çek defteri gibi kaynakların sıkı kontrolü, temel ihtiyaçlar için bile ekonomik desteğin kasıtlı olarak esirgenmesi, maddi ihtiyaçlarının keyfi şekilde karşılanması, düşük harçlıklarla geçinmeye çalışma veya para için yalvarılma gibi davranışlar, ekonomik şiddetin yıkıcı etkilerini daha da artırır (Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, 2023; Wiehe, 1998).

5. **Tek Taraflı Israrlı Takip:** Israrlı takip, kadının sürekli gözetlenmesi, tehdit edilmesi ve rahatsız edilmesiyle kendini gösterir (Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, 2023). Kadının sosyal medya hesapları izlenebilir, yoluna çıkılabilir, evine veya iş yerine izinsiz girilebilir; sürekli rahatsız edilme sonucunda kadının güvenlik hissini yok eder ve çoğu zaman fiziksel şiddetle sonuçlanabilir (KSGM, 2021).

6. **Siber Şiddet:** Siber şiddet, teknolojiyi kadını kontrol etmek, izlemek ve küçük düşürmek amacıyla kullanan modern bir şiddet türüdür (Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı, 2023). Bu tür şiddet, kadının telefon mesajlarının sürekli kontrol edilmesi, sosyal medya hesaplarının izlenmesi ve rızası olmadan kişisel görüntülerinin paylaşılması gibi eylemleri içerir (KSGM, 2021). Siber şiddet, kadının mahremiyetini ihlal ederek, 7/24 gözetlenmesine yol açar ve bu da psikolojik baskıyı artırır (KSGM, 2021).

Yapılan çalışmalarda, fiziksel, psikolojik ve cinsel şiddetin mağdurlarda ciddi TSSB belirtilerine yol açtığı vurgulanmaktadır (Sabri, 2021; Molina ve Matud, 2024; Ruork ve ark., 2022). Çalışmalar, yakın partner şiddetinin süresi ve şiddetinin, TSSB belirtilerinin

şiddetiyle doğrudan bağlantılı olduğunu göstermektedir. Kronik ve tekrarlayan maruziyet, mağdurlar üzerinde birikimli bir travmatik etkiye yol açmakta ve TSSB belirtilerini daha ağır hale getirmektedir (Fernández-Fillol ve ark., 2021; Tabib ve ark., 2024). Özellikle duygusal ve zorlayıcı kontrole dayalı istismarın, fiziksel şiddet kadar ciddi psikolojik hasara neden olduğu belirtilmektedir (Sabri, 2021).

1.1.1.2.2. Şiddet Döngüsü

Lenore E. A. Walker'ın Şiddet Döngüsü Kuramı (1979/2017), kadına yönelik şiddetin rastgele veya tek seferlik bir olay olmadığını, sistematik ve tekrarlayan bir süreç olduğunu ortaya koymaktadır. Bu süreç üç aşamadan oluşur. İlk aşama olan *Gerilim Birikimi Aşaması (Tension-Building Phase)*, failin küçük saldırganlık belirtileri göstermeye başladığı süreçtir. Bu dönemde mağdur, gerilimi yatıştırmak için uyum sağlamaya, tartışmalardan kaçınmaya ve partnerini memnun etmeye çalışır. Ancak bu çabalar genellikle başarısız olur ve şiddet kaçınılmaz hale gelir. Kadın, sürekli tetikte olma ve korku içinde yaşama haliyle psikolojik olarak tükenmeye başlar (Walker, 2017). İkinci aşama olan *Akut Şiddet Aşaması (Acute Battering Phase)*, gerilimin zirveye ulaşip patladığı, fiziksel, sözlü, cinsel veya ekonomik şiddetin açıkça ortaya çıktığı süreçtir. Fail, mağdura ciddi zarar verebilir ve bu aşamada fiziksel yaralanma ve travma en yüksek düzeyde meydana gelir. Mağdur, kaçmaya veya kendini savunmaya çalışsa da genellikle şiddet uygulayan kişi tarafından engellenir. Polis müdahalesi veya dışarıdan birinin durumu fark etmesi, bu aşamanın sona ermesini sağlayabilir. Ancak döngü burada bitmez (Walker, 2017). Son aşama olan *Balayı Aşaması (Honeymoon Phase)*, failin şiddet sonrası mağdura iyi davranarak özür dilemesi, sevgi göstermesi ve

değişeceğine dair sözler vermesiyle karakterizedir. Fail, mağdurun güvenini yeniden kazanmak için hediyeler verebilir veya aşırı ilgi gösterebilir. Mağdur, partnerinin gerçekten değişeceğine inanarak umut besler ve ilişkiyi devam ettirir. Ancak bu aşama geçicidir ve bir süre sonra döngü tekrar başa döner (Walker, 2017).

1.1.1.2.3. Yakın Partner Şiddetinin Yaygınlığı ve Etkileri

Farklı ülkelerde yapılan araştırmalar, yakın partner şiddeti ve TSSB'nin yaygınlığı konusunda farklı sonuçlar ortaya koymaktadır. Örneğin, Fransa'da yapılan bir çalışma, mağdurların neredeyse %60'ının TSSB tanı ölçütlerini karşıladığını gösterirken (Roland ve ark., 2024), Güney Afrika'da yapılan bir başka araştırma, bu oranın %9 olduğunu belirtmiştir (Machisa ve ark., 2022). Tunus'ta yapılan bir çalışmada da benzer şekilde mağdurlarının neredeyse %60'ında TSSB belirtileri görülmüştür (Tabib ve ark., 2024). Mısır'da ise yakın partner şiddetinin oldukça yaygın olduğu belirlenmiş, en sık rastlanan şiddet türlerinin taciz (%72.2), fiziksel şiddet (%57.8), şiddet içeren zorbalık (%54.4) ve duygusal istismar (%53.3) olduğu, cinsel şiddetin (%7.8) ise en düşük oranlara sahip olduğu saptanmıştır. Mağdurların %41.1'inde hafif düzeyde TSSB, %11.1'inde ise orta düzeyde TSSB %22.2'sinde ağır düzeyde TSSB belirtileri tespit edilmiştir (Sabri, 2021).

Amerika Birleşik Devletleri'nde 2022 yılında yayınlanan ulusal bir rapora göre, kadınların %47.3'ü bir şekilde yaşamlarının herhangi bir döneminde yakın partner şiddetine maruz kalmıştır. Bu oran içerisinde cinsel şiddete maruz kalan kadınların oranı %19.6, fiziksel şiddet görenlerin oranı %42 ve takip edilme gibi psikolojik saldırıya

uğrayanların oranı %13.5 olarak belirlenmiştir. Son 12 ay içinde bu tür şiddetle karşılaşan kadınların oranı ise %7.3'tür (Leemis ve ark., 2022).

Avrupa Birliği'ne üye 27 ülkeyi kapsayan (AB-27) 2024 yılında yayınlanan bir rapora göre, kadınların %17.7'si hayatları boyunca yakın ilişki içinde oldukları partnerlerinden fiziksel şiddet, tehdit veya cinsel şiddet görmüşlerdir. Psikolojik şiddet de dahil edildiğinde, bu oran %31.8'e yükselmektedir. Son 12 aylık dönemde AB ülkelerinde yaşayan kadınların %5.3'ü partnerleri tarafından fiziksel, cinsel veya psikolojik şiddete maruz kaldığını bildirmiştir (FRA, EIGE ve Eurostat, 2024).

Türkiye'de 2008 ve 2014 yıllarında kadına yönelik şiddetle ilgili yapılmış kapsamlı araştırmaların sonuçları, bu sorunun yaygınlığını ortaya koymaktadır. 2008 yılına ait veriler, kadınların %42'sinin yaşamlarının herhangi bir döneminde fiziksel ve/veya cinsel şiddete maruz kaldığını, son 12 ayda ise bu oranın %14 olduğunu göstermektedir. Benzer şekilde, psikolojik ve duygusal şiddet yaşamış kadınların oranı %44 iken, son bir yıl içinde bu oran %25 olarak belirlenmiştir (Hacettepe Nüfus Etütleri Enstitüsü, 2009). 2014 yılına ait verilere göre ise, yaşamlarının herhangi bir döneminde fiziksel ve/veya cinsel şiddet gören kadınların oranı %38, son 12 ayda ise %11 olarak tespit edilmiştir. Psikolojik şiddete maruz kalan kadınların oranı, 2014 verilerine göre, yaşamlarının herhangi bir döneminde %44, son 12 ayda ise %26 olarak kaydedilmiştir. Ayrıca, ekonomik şiddetle ilgili veriler, kadınların %30'unun yaşamlarının herhangi bir döneminde bu tür şiddetle karşılaştığını, son 12 ayda ise %15'inin ekonomik şiddet mağduru olduğunu ortaya koymaktadır. (Hacettepe Nüfus Etütleri Enstitüsü, 2015).

Çalışmalar, yakın partner şiddeti mağdurlarının homojen bir grup olmadığını ve farklı risk profillerine sahip olduklarını göstermektedir (Chiaramonte ve ark., 2024). Şiddetin etkileri fiziksel zararların ötesinde ruhsal ve toplumsal boyutları da

içermektedir. Şiddete maruz kalan kadınlarda depresyon, anksiyete, madde kullanım bozukluğu, TSSB ve yaşam doyumunda düşüş gibi psikolojik sorunların yaygın olduğu görülmüştür (Akpınar, 2013; Almış ve ark., 2020; Bilge, 2022; Chiaramonte ve ark., 2024; Damka ve Kışlak, 2000; Erpolat, 2024; Kolbaşı ve ark., 2023; Machisa ve ark., 2022). Psikolojik şiddetin, fiziksel şiddet kadar yıkıcı sonuçları olabileceği ve kadınların özsaygılarını ve başa çıkma becerilerini etkilediği belirtilmektedir (Boyacıoğlu ve ark., 2020; Özen ve Ar Karcı, 2024; Vatandaşlar ve Hatipoğlu Sümer, 2019). Şiddete maruz kalan kadınların çaresizlik, umutsuzluk ve yetersizlik hisleri yaşadığı, özgüvenlerinin azaldığı ve kendilerini suçlama eğiliminde oldukları görülmüştür (Damka ve Kışlak, 2000; Erpolat, 2024). Bunlara ek olarak, psikolojik şiddetin diğer şiddet türlerinin öncülü olabileceği ve kadınları uzun vadede daha ciddi istismarlara açık hale getirdiği tespit edilmiştir (Özen ve Ar Karcı, 2024, Wiehe, 1998).

Şiddetin yalnızca kadınları değil, çocukları da etkileyerek nesiller boyunca aktarıldığı ve toplumsal cinsiyet rolleri çerçevesinde normalleştirildiği tespit edilmiştir (Özen ve Ar Karcı, 2024; Taşkale ve Sertel Berk, 2020). Kadınların düşük ekonomik düzeye ve düşük eğitim seviyesine sahip olması ve ataerkil normlar, kadınları şiddete karşı daha savunmasız hale getirmekte ve şiddeti içselleştirmelerine yol açmaktadır (Erden ve Akdur, 2018). Ayrıca düşük sosyoekonomik düzeydeki kadınların aile desteğinden yoksun olduğu ve bunun da psikolojik belirtileri artırdığı bulunmuştur (Damka ve Kışlak, 2000). Bununla birlikte, şiddetle başa çıkma mekanizmalarının kişisel ve toplumsal faktörler çerçevesinde şekillendiği, kadınların resmi destek kaynaklarına erişiminin sınırlı olmasının, şiddet döngüsünü kırmayı zorlaştırdığı belirtilmiştir (Özen ve Ar Karcı, 2024; Taşkale ve Sertel Berk, 2020).

Kadına yönelik şiddeti önlemek için bireysel ve toplumsal farkındalığın artırılması, psikolojik şiddeti ölçen ölçeklerin geliştirilmesi, hukuki düzenlemelerin güçlendirilmesi ve mağdurların güvenli alanlara erişimlerinin artırılması gerektiği vurgulanmaktadır (Ersoy ve ark., 2017; Taşkale ve Sertel Berk, 2020).

1.1.2. Travma Sonrası Stres Bozukluğu Kavramının Tarihsel Gelişim Süreci ve Güncel Tanı Ölçütleri

1.1.2.1. Tarihsel Gelişim Süreci

Psikolojik travma çalışmaları önemli ilerlemelerin kaydedildiği, büyük çaba dönemleri içeren epizodik bir süreç olmuştur (Wastell, 2005). TSSB, DSM içinde ilk kez 1980 yılında DSM-III'te resmi bir tanı olarak yer almıştır (Friedman ve ark., 2014). TSSB'nin DSM'ye dahil edilmesi, özellikle Vietnam gazilerinin ve cinsel saldırı mağdurlarının yaşadıkları ruhsal sorunların anlaşılması ve kişilerin yaşadığı başka travmatik olayların psikolojik etkilerinin tanınması için önemli bir dönüm noktası olmuştur (Bowman ve Yehuda, 2004; Friedman ve ark., 2014; Wastell, 2005).

Charcot, Janet, Freud'un ilk dönem çalışmaları ile Rivers, Kardiner ve Horowitz'in çalışmaları, 1980'de DSM'de TSSB ölçütlerinin çerçevesine kadar travma fenomeninin ilk anlayışlarını ortaya koymuştur (Wastell, 2005). 1980 öncesinde, savaş sonrası stres tepkileri farklı tanımlar altında ele alınmıştır. I. ve II. Dünya Savaşı sırasında “mermi şoku”, “savaş nevrozu” ya da “savaş yorgunluğu” gibi terimlerle tanımlanan bu durumlar, klinik psikoloji ve psikiyatri alanında tam olarak sınıflandırılmış bir bozukluk olarak kabul edilmemiştir (Jones ve Wessely, 2006; McNally, 2003).

Savaşın yanı sıra, cinsel suçlara yönelik toplumsal kaygıların da olduğu bilinmektedir. Cinsel tehlikelere dair korkular 1890-1920 arasında tırmanmış, ancak İçki Yasağı döneminde azalmıştır; II. Dünya Savaşı'nda kadınların iş gücüne katılımıyla yeniden artmış ve 1950'ler boyunca devam etmiştir. 1960'larda ahlaki normların değişmesiyle cinsel suçlular mizah unsuru haline gelirken, 1970'lerde feminist hareket çocuk istismarını gündeme taşıyarak ensest tanımını genişletmiş ve istismar araştırmalarını artırmıştır (McNally, 2003).

1970'lerde feminist hareketlerin ve gazilerin destek gruplarının etkisiyle, TSSB'nin klinik bir bozukluk olarak tanınması için baskılar artmış ve bu süreç DSM-III'ün yayımlanmasıyla sonuçlanmıştır (Friedman ve ark., 2014). DSM-III'te (1980) TSSB, anksiyete bozuklukları kategorisi altında yer almış ve tanı ölçütleri tek kategoride dört kriter altında toplanmıştır: *A. Hemen herkeste sıkıntı yaratabilecek bir stresörün varlığı, B. Yeniden yaşantılama belirtileri, C. Travma ile ilişkili uyaranlara karşı duyarsızlık veya kaçınma, D. Aşırı uyarılma belirtileri.* Bu versiyon duyarsızlaşmayı çaba gerektiren kaçınmadan ayırması nedeniyle önemlidir (Friedman ve ark., 2004).

1987 yılında yayınlanan DSM-III-R (1987) güncel ölçütlere taban oluşturmuş ve önceki versiyona ek olarak süre ve belirgin sıkıntı/işlevsellikte bozulma ölçütlerini getirmiştir. Bu versiyonda, DSM-III A kriterinde geçen “Kişi, olağan insan deneyimlerinin dışında kalan ve hemen herkes için belirgin bir şekilde sıkıntı verici olan bir olay yaşamıştır” şeklindeki ifade genişletilmiştir. Stresöre yönelik kriter yeniden tanımlansa da TSSB'nin neredeyse herkes için var olduğunu söylemektedir ve belirsizlik ortadan kalkmamıştır (Breslau, 2009; Friedman ve ark., 2004). Ayrıca,

çocuklara özgü belirtiler ve bozukluğun başlangıcı ve süresine dair bilgiler bu versiyonda tanıya dahil edilmiştir (Brett ve ark., 1988).

1994'te DSM-IV'ün yayımlanmasıyla A kriteri önemli değişiklikler geçirmiştir. A1 kriteri travmatik olaya maruz kalmaya yönelik nesnel belirtileri içerirken A2 kriteri kişinin olaylara verdiği aşırı korku, çaresizlik ve dehşet gibi öznel duygusal tepkileri içermektedir (Bowman ve Yehuda, 2004). Ayrıca, bir diğer yeni kategori olan Akut Stres Bozukluğu (ASB) da bu revizyonda ilk kez yer bulmuştur (Friedman ve ark., 2014). Disosiyatif belirtiler de önceki versiyonlarda yer almazken, DSM-IV'te B kriterindeki “flaşbekler” altında ele alınmıştır.

DSM-5 (2013) ile TSSB, anksiyete bozukluklarından ayrı bir kategoriye taşınarak “Travma ve Stresörle İlişkili Bozukluklar” başlığı altında değerlendirilmiştir. A2 kriteri tekrar çıkarılmıştır; bunun nedeni de bazı kişilerin olaylara korkuyla tepki vermese de TSSB geliştirmesidir. Ayrıca, A kriteri dışındaki belirti kümeleri üçten dörde çıkarılarak (*girici düşünce/imağ, kaçınma, biliş ve duygudurumda olumsuz değişiklikler, uyarılma ve tepkisellik*) TSSB'nin daha geniş bir klinik spektrumu kapsamayı sağlanmıştır (Friedman ve ark., 2014). Bunun haricinde, TSSB'nin disosiyatif alt tipi de tanımlanmıştır (APA, 2013).

TSSB'nin DSM sürecine dahil edilmesi, yalnızca psikiyatri alanında değil, hukuk, insan hakları ve sosyal politika alanlarında da önemli etkiler yaratmıştır. Özellikle savaş gazileri, cinsel saldırı mağdurları ve doğal afetleri deneyimleyen kişiler için psikolojik destek mekanizmalarının gelişmesine katkı sağlamıştır (McNally, 2003). Günümüzde TSSB, geniş bir çerçevede ele alınarak hem biyolojik hem de çevresel faktörlerin etkileşimiyle incelenmeye devam etmektedir (Friedman ve ark., 2014).

1.1.2.2. Güncel Tanı Ölçütleri

APA (2022) tarafından yayınlanan DSM-5-TR, Travma Sonrası Stres Bozukluğu tanı ölçütlerini aşağıdaki kategorilere göre sınıflandırır:

- *A. Travmaya Maruz Kalma:* Bu, doğrudan deneyimlenen, tanık olunan veya yakın bir aile üyesinin veya arkadaşının başına geldiği öğrenilen ölüm, ciddi yaralanma veya cinsel şiddet yaşantısı ya da tehdidini içerir. Burada ikincil maruziyetle ilgili önemli olan durum, iş nedeniyle gerçekleşen maruziyet tanı ölçütü için geçerlidir, ancak medya aracılığıyla gerçekleşen maruziyet geçerli değildir.
- *B. Giricilik Belirtileri:* Bunlar arasında travmatik olayla ilgili, olay meydana geldikten sonra ortaya çıkan, tekrarlı, istemsiz, girici ve sıkıntı verici psikolojik ve fizyolojik tepkiler, anılar, rüyalar veya ayrışma belirtileri (disosiyatif tepkiler) yer alır. Özellikle disosiyatif tepkiler olay yeniden yaşıyormuş gibi hislere ya da davranışlara yol açabilir; süregelen olabilir ve en uç tepki çevreye yönelik farkındalığın kaybolmasıdır.
- *C. Kaçınma:* Düşünceler, duygular ve dışsal hatırlatıcılar (insanlar, konuşmalar, nesneler, yerler, etkinlikler) da dahil olmak üzere travmatik olayla ilişkili uyaranlardan sürekli kaçınma. Belirtilerden en az birinin olması tanı ölçütü için yeterlidir.
- *D. Bilişlerde ve Duygudurumda Olumsuz Değişiklikler:* Travmatik olayın önemli bir yönünü hatırlayamama (disosiyatif belirtiyeye bağlı olmalı), kendine, başkalarına ve dünyaya yönelik kalıcı ve abartılı olumsuz inançlar, olayın nedeni veya sonuçları hakkında bozulmuş bilişler, kalıcı olumsuz duygusal durum (korku, dehşet, öfke, utanç, suçluluk), olumlu duyguları deneyimlemede

yetersizlik (sevgi, mutluluk, memnuniyet), sosyal aktivitelere ilgi ya da katılımın azalması ve kopukluk/uzaklaşma duygularını içerir. Belirtilerden iki veya daha fazlasının olması tanı için yeterli ölçüttür.

- *E. Uyarılma ve Tepkisellikte Değişiklikler:* Huzursuz davranışlar (sinirli davranışlar, öfke patlamaları), umursamaz veya kendine zarar verici davranışlar, aşırı uyarılmışlık, abartılı irkilme tepkisi, konsantrasyon sorunları ve uyku bozukluğu gibi belirgin değişiklikler. Belirtilerin en az iki tanesinin görülmesi yeterlidir.
- *F. Süre:* Maruz kalma haricindeki ölçütler için rahatsızlık bir aydan uzun sürmelidir.
- *G. İşlevsellik:* Belirtiler sosyal, mesleki veya diğer önemli işlevsellik alanlarında klinik olarak anlamlı sıkıntıya veya bozulmaya neden olmalıdır.
- *H. Dışlama:* Bozulma, bir maddenin fizyolojik etkileriyle veya başka bir tıbbi durumla ilişkilendirilebilir olmamalıdır.
- Ek belirtiler arasında, kalıcı olarak yaşanan ya da tekrarlayan *depersonalizasyon* (kendi bedeninden veya zihninden kopmuş hissetme) ve *derealizasyon* (Çevrenin gerçek dışı veya bulanık algılanması) içeren “*disosiyatif belirtilerle birlikte*” başlığı ve travmatik olaydan en az altı ay sonrasına kadar TSSB için tam tanı kriterleri karşılanmadığında kullanılabilecek “*gecikmeli dışavurumla birlikte*” başlıkları yer almaktadır.

TSSB’nin klinik görünümü kişiden kişiye değişebilir; bazı kişiler daha çok korku temelli belirtiler yaşarken, bazıları keyif alamama ve yoğun mutsuzluk hissiyle seyreden bir tablo sergileyebilir. Diğer bazı kişilerde ise aşırı uyarılma, öfke patlamaları, saldırganlık, dürtüsel hareketler veya riskli davranışlar gibi, içsel gerginliğin dışa vurulmasıyla karakterize edilen tepkisel dışa yönelim belirtileri görülebilir. Ayrıca farklı

kültürel ve gelişimsel gruplarda TSSB belirtilerinin farklılık göstermesi de beklenir (APA, 2022).

TSSB'nin değerlendirilmesi ve tanı süreçleri, mevcut ölçüm araçlarının yakın partner şiddeti mağdurlarının benzersiz travmatik deneyimlerini tam olarak yansıtamayabileceğini göstermektedir. DSM-5 için geliştirilen PCL-5 ölçüm aracının, yakın partner şiddeti mağdurlarında TSSB yaygınlığını olduğundan düşük gösterebileceği belirtilmiştir (Schick ve ark., 2024). Bununla birlikte, öz bildirimlerin klinik değerlendirmelere kıyasla TSSB belirtilerini olduğundan fazla gösterdiği de tespit edilmiştir (Woodward, 2024). Bu bulgular, mağdurların yaşadığı travmatik deneyimlerin doğru değerlendirilmesi için yalnızca öz bildirimlerin değil, klinik doğrulama yöntemlerinin de kullanılmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır.

1.2. TRAVMATİK OLAYIN MERKEZİLİĞİ

Travmatik olayların kişilerin kimliği ve yaşam öyküleri içinde ne ölçüde merkezi hale geldiğini ifade eden olayın merkeziliği kavramı, TSSB belirtileri ile güçlü bir ilişki içindedir (Berntsen ve Rubin, 2006). Bir kişinin travmatik deneyimini kimliğinin ayrılmaz bir parçası haline getirmesi, sadece travmatik olayın anılarını değil, aynı zamanda gelecekteki olayların anlamlandırılma biçimini de şekillendirebilir (Blix ve ark., 2016; Groleau ve ark., 2012). Yüksek olay merkeziliği seviyeleri, diğer psikolojik faktörler kontrol edildiğinde bile, TSSB belirtilerinin daha şiddetli olmasını öngörmektedir (Boals ve ark., 2012; Boals ve Ruggero, 2016; Torres, 2015).

Olayın merkeziliğinin yalnızca mevcut TSSB belirtileriyle ilişkili olmadığı, aynı zamanda gelecekteki belirti şiddetini de öngördüğü birçok çalışmada gösterilmiştir (Blix ve ark., 2016; Boals ve ark., 2015; Boals ve Ruggero, 2016; Webermann ve ark., 2020).

Özellikle travmatik olayların kişinin kimliğine yerleşmesi, TSSB belirtilerinin uzun vadede devam etmesine neden olabilmektedir (Robinaugh ve McNally, 2011).

Olayın merkeziliği ve TSSB arasındaki ilişki, farklı örneklerde tutarlı bir şekilde gözlemlenmiştir. Üniversite öğrencileri (Boals, 2010), yaşlılar (Boals ve ark., 2012), savaş gazileri (Berntsen ve ark., 2011), çocukluk çağı cinsel istismarı mağdurları (Robinaugh ve McNally, 2011) ve yakın partner şiddeti mağdurları (Bakaitytė ve ark., 2022; Overstreet ve ark., 2017; Torres, 2015; Webermann ve ark., 2020) gibi çeşitli gruplarda yapılan araştırmalar, daha yüksek olay merkeziliği seviyelerinin daha şiddetli TSSB belirtileri ile ilişkili olduğunu göstermektedir.

Olayın merkeziliği, TSSB belirtilerinin sürmesine katkıda bulunan bilişsel ve duygusal mekanizmaları tetikleyebilir. Robinaugh ve McNally (2010) utanç ve suçluluk duygularının olay merkeziliği üzerinden TSSB belirtileriyle güçlü bir şekilde ilişkili olduğunu bulmuştur. Utanç duygusu, özellikle depresyon ve TSSB belirtilerini doğrudan öngörmektedir. Buna karşın, suçluluk duygusunun TSSB ile olan ilişkisi ancak yüksek seviyede utanç ile birleştiğinde anlamlı hale gelmektedir (Robinaugh ve McNally, 2010). Olayın merkeziliği, kişilerin “temel inançları” gibi bilişsel süreçlerini de etkileyerek TSSB belirtilerini artırmaktadır. Chukwuorji ve arkadaşlarının (2019) çalışmasına göre, olay merkeziliği, kişilerin dünya ve benlik hakkındaki temel inançlarını bozarak TSSB’nin devam etmesine yol açmaktadır. Özellikle, travmatik olayın kişinin kendilik algısını nasıl şekillendirdiği, olay merkeziliğinin etkisini belirleyen kritik faktörlerden biridir (Chukwuorji ve ark., 2017, 2019).

Torres (2015) olayın merkeziliğinin kişinin şiddet içeren bir ilişkide kalma kararını etkilediğini ortaya koymuştur. Travmanın kimlik için merkezi olması, kişinin şiddet içeren bir ilişkiye bağımlılığını artırarak, yeni bir yaşam kurma ihtimalini azaltmaktadır.

Webermann ve arkadaşlarının (2020) çalışmasında, olay merkeziliğinin yalnızca mağdurların değil, şiddet faillerinin de travmayı işleme biçimini etkileyerek yakın partner şiddeti failliğini artırabileceği öne sürülmektedir. Bakaityté ve arkadaşları (2020) yakın partner şiddeti mağdurlarında olayın merkeziliğinin kişinin kimlik keşfiyle bağlantılı olduğunu ve bu süreçte travmanın nasıl anlamlandırıldığının belirleyici bir rol oynadığını ortaya koymuştur.

Olayın merkeziliğinin psikolojik etkileri kültürel bağlama bağlı olarak da farklılık göstermiştir. Bireyci toplumlarda, kişilerin yaşadıkları olayları kişisel kimlik ve benlik algısına daha fazla dahil etmeleri yaygındır. Bu da travmatik olayların kişi için daha merkezi hale gelmesine ve TSSB belirtilerinin güçlenmesine neden olabilir. Buna karşılık, kolektivist toplumlarda, sosyal destek sistemlerinin olayın merkeziliğini azaltıcı bir rol oynayabileceği ve kişinin travmatik olaylarla daha bütünleştirici bir bakış açısı geliştirebileceği öne sürülmektedir (Jobson ve O’Kearney, 2008).

1.3. TRAVMA SONRASI DEĞİŞEN BİLİŞLER VE TEMEL İNANÇLAR

Olumsuz bilişler ve temel inançlardaki değişiklikler, TSSB belirtilerinin ortaya çıkması ve sürdürülmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Temel inançlar, kişinin kendisi, başkaları ve dünyaya ilişkin temel varsayımlarını ifade eder (Janoff-Bulman, 1992; Ogińska-Bulik ve Socha, 2017). Olumsuz bilişler ise travmatik bir olayın ardından kişinin kendisine, başkalarına ve dünyaya ilişkin olumsuz değerlendirmelerini yansıtan düşüncelerdir (Hiskey ve ark., 2015). Held ve arkadaşları (2017)’na göre de travmatik olaylar sonrasında ortaya çıkan olumsuz bilişler, TSSB belirtileri ile travma arasındaki ilişkiye aracılık eden önemli bir faktör olarak görülmektedir. Özellikle

benlik, dünya ve kendini suçlama ile ilgili olumsuz bilişler, kişinin yaşadığı travmatik deneyimin TSSB belirti şiddeti üzerindeki etkisini artırabilir (Littleton ve Grills, 2019). Travma sonrası ortaya çıkan bu bilişler, travmaya maruz kalma ile TSSB belirtilerinin gelişimi arasında bağlantı kuran temel bir mekanizma olarak değerlendirilmektedir.

Kişinin benlik, diğerleri ve dünya hakkında sahip olduğu önceden var olan olumsuz bilişler, travmatik bir olayın ardından TSSB belirtilerinin şiddetlenmesine yol açabilmektedir (Brown ve ark., 2019; Carroll ve ark., 2018; Gradl, 2023; Nixon ve Bryant, 2005; Su ve Chen, 2018). Bu tür olumsuz bilişler, tehdit algısını sürekli kılarak kaçınma davranışlarını artırabilir ve travmanın duygusal olarak işlenmesini engelleyerek belirtilerin uzun vadede devam etmesine neden olabilir (Brown ve ark., 2018; Su ve Chen, 2018). Çeşitli örneklerle yapılan araştırmalar, yüksek düzeyde olumsuz travma sonrası bilişlere sahip kişilerin (örneğin, savaş gazileri, cinsel saldırıdan kurtulanlar ve mülteciler) daha şiddetli TSSB belirtileri yaşadıklarını ortaya koymuştur (Badour ve ark., 2020; Dekel ve ark., 2013; van Heemstra ve ark., 2020). Bu bağlamda TSSB ile ilişkili belirli olumsuz biliş türleri de belirlenmiştir. Bunlardan ilki, kişinin kendisi hakkında sahip olduğu olumsuz bilişlerdir. *"Yetersizim"* veya *"Kalıcı bir şekilde zarar gördüm"* gibi inançlar, kişinin benlik algısına zarar verir ve TSSB belirtilerinin sürmesine neden olabilir (Janoff-Bulman, 1992).

Çalışmalar, benlikle ilgili olumsuz bilişlerin, TSSB belirti şiddeti ile doğrudan ilişkili olduğunu ve bu belirtilerin kalıcılığında merkezi bir rol oynadığını göstermektedir (Carroll ve ark., 2018; Moser ve ark., 2007). Başkaları ve dünya hakkındaki olumsuz bilişler ise kişinin çevresini *"tamamen tehlikeli"* veya *"güvenilmez"* olarak algılamasına yol açmaktadır. Bu tür inançların TSSB ile bağlantılı olduğu bilinmekle birlikte, bazı araştırmalar bu bilişlerin belirtilerle olan ilişkisinin benlik

bilişlerinden daha zayıf olabileceğini öne sürmektedir (Carroll ve ark., 2018; Moser ve ark., 2007; van Heemstra ve ark., 2020). Kendini suçlama, kişinin yaşadığı travma için kendisini sorumlu tutmasıyla ortaya çıkan bir düşünce biçimidir. Bu tür bilişlerin TSSB belirtileri üzerindeki etkisi değişkenlik göstermekle birlikte, bazı çalışmalar kendini suçlamanın TSSB belirtileriyle ilişkili olabileceğine işaret etmektedir (Moser ve ark., 2007; van Heemstra ve ark., 2020).

Bilişsel değişiklikler, travma anılarının kişinin kimliği ve yaşam öyküsü içinde ne kadar merkezi hale geldiği ile TSSB belirtileri arasındaki ilişkiye aracılık eden faktörlerden biridir (Johanssen ve ark., 2021). Daha az merkezi hale gelen travma anıları, olumsuz bilişler devam etmesine rağmen, daha düşük seviyede TSSB belirtileri ile ilişkilidir (Johanssen ve ark., 2021). Bu durumun, kişilerin travma öykülerini kimliklerinin merkezinde konumlandırmamalarına yardımcı olacak terapötik müdahalelerin önemini ortaya koyduğu söylenebilir. Su ve Chen, (2018) olumsuz bilişlerdeki değişikliklerin, TSSB belirtilerini çeşitli mekanizmalar aracılığıyla etkileyebileceğini belirtmiştir. Önceden var olan olumsuz bilişler, kişinin travma sonrası belirtileri daha olumsuz yorumlamasına neden olabilir ve bu durum belirtilerin devam etmesine veya şiddetlenmesine yol açabilir. Ayrıca, olumsuz bilişlerin travma ile ilişkili sürekli ve tekrarlı düşüncelere neden olduğu ve bu tekrarlayan olumsuz düşüncelerin belirtilerin devamlılığına katkıda bulunduğu görülmektedir (Su ve Chen, 2018). Benlik ve dünya hakkındaki olumsuz bilişler, kişinin sürekli bir tehdit algısına sahip olmasına yol açarak TSSB belirtilerini daha da pekiştirebilmektedir (van Heemstra ve ark., 2020).

Araştırmalar, bu tür olumsuz bilişlerin TSSB belirtilerinin şiddetiyle doğrudan ilişkili olduğunu göstermektedir. Tedavi sürecinde olumsuz bilişlerde meydana gelen azalmalar, TSSB belirtilerinde de belirgin bir düşüşe yol açmaktadır (Bailey ve Morris,

2018; Brown ve ark., 2019; Dekel ve ark., 2013; Holliday ve ark., 2014). Yapılan çalışmalar, TSSB tedavisi sırasında kişilerin travmaya yönelik olumsuz bilişlerinin azalmasının, belirti şiddetinde de önemli bir azalma ile bağlantılı olduğunu ortaya koymuştur (Gradl, 2023; Littleton ve Grills, 2019). Bu ilişkinin, bilişlerdeki değişikliklerin belirtilerdeki değişikliklerden önce meydana gelmesi nedeniyle sebep-sonuç ilişkisi içinde olduğu düşünülmektedir (Gradl, 2023). Bilişsel değişikliklerin TSSB sonuçları üzerindeki etkisini anlamak, terapötik müdahaleleri geliştirmek açısından büyük önem taşımaktadır.

1.4. TRAVMATİK OLAYA İLİŞKİN DUYGULANIM

1.4.1. Duygu Kuramları

Yaşamdaki bazı deneyimler son derece ayırt edicidir. Bir kişinin güvenliğinin veya bütünlüğünün tehlikeye girdiği durumlar, korku, dehşet ve ıstırap gibi aşırı düzeyde duygular yaratabilmektedir. Bu deneyimler yaşamda önemli anlara işaret etmekte ve uzun süreli ve canlı bellek izleri bırakmaktadır. Duygular genellikle rasyonel düşüncenin karşıtı olarak düşünülse de son 40 yılda yapılan araştırmalar duygu ve biliş arasındaki karmaşık etkileşimlerin çok daha zengin bir portresini ortaya koymuştur (Blanchette ve Giroux, 2021). Bu doğrultuda, duyguların bilişle olan ilişkisini anlamaya yönelik yaklaşımlar zaman içinde değişmiş, duyguların yalnızca düşünceye karşıt bir unsur olmadığı, aksine bedensel tepkilerle de güçlü bir etkileşim içinde olduğu görüşü tartışılmaya başlanmıştır.

William James *What is an Emotion?* (1884) adlı çalışmasında, bedensel tepkilerin duygulardan önce geldiğini savunmuştur. James, duyguların fiziksel tepkilere yol açtığı yönündeki geleneksel görüşe karşı çıkararak şunları önermiştir:

- *Önce bedensel tepkiler meydana gelir:* Bir uyaran algılandığında organizma, istem dışı fizyolojik tepkiler üretir. Bu değişimler gerçekleşmeden önce değil, ancak gerçekleştikten sonra kişi ilgili duygunun farkına varır. James'in Kendi sözleriyle ifade etmek gerekirse “*Ağladığımız için üzülürüz, vurduğumuz için kızarız, titrediğimiz için korkarız; üzüldüğümüz, kızdığımız ya da korktuğumuz için ağlamayız, vurmamız ya da titremeyiz*”
- *Duygu, bedensel değişimlerin fark edilmesiyle oluşur:* Fizyolojik tepkiler (örneğin, kalp atış hızının artması, kas gerginliği veya solunum ritmindeki değişiklikler) olmadan kişi yalnızca bilişsel süreçleri deneyimler, ancak belirli bir duyguyu hissedemez. Bu bağlamda, duyguların varlığı, organizmanın fizyolojik değişimlerini algılamasına bağlıdır.
- *Farklı duygular, farklı bedensel tepkilerle ilişkilidir:* Her duygu benzersiz fizyolojik değişikliklerden kaynaklanır. Eğer kişi fizyolojik değişimleri (artan kalp atışı, gerilen kaslar veya sık nefes alma gibi) hissedemezse, o zaman korku, öfke veya sevinç deneyimi de olmayacaktır.
- *Fiziksel durumu değiştirmek, duygusal deneyimi etkileyebilir:* Beden ve duygu arasındaki çift yönlü etkileşim nedeniyle, fiziksel durumdaki değişimler duygusal süreçleri de etkileyebilir. Örneğin, bilinçli olarak gülümsemek kişinin kendisini daha mutlu hissetmesini sağlayabilir, ya da cesurca bir duruş sergilemek korku hissini azaltabilir.

James kuramını, bir duyguyu bilinçli olarak kabul etmeden önce istemsiz bedensel tepkilerin (titreme, kızarma veya artan kalp atışı gibi) nasıl ortaya çıktığına işaret ederek desteklemektedir. Ayrıca, nörolojik hasar veya anestezi nedeniyle duygusal olarak hissiz olduklarını bildiren, duygusal rahatsızlıkları olan vakaları da ele almaktadır. (James, 1884).

Eş zamanlı olarak **Carl Lange (1885/1999)** da duyguyu tamamen bilişsel bir deneyimden ziyade fizyolojik bir süreç olarak açıklar. Bedensel değişikliklerin önce geldiğini ve bu değişikliklerin farkında olmamızın duygusal deneyimi yarattığını savunur (örn. “*Titriyorum, bu nedenle korkuyorum*”). Duyguların üretilmesinde vazomotor sistemin (kan dolaşımı ve sinir sistemi) rolünü vurgular. Lange, duyguları bağımsız bilişsel güçler olarak ele alan geleneksel görüşleri eleştirmektedir. Bunun yerine kuramını, bedensel işlevleri etkileyerek duyguları değiştiren *alkol ve uyuşturucu (duyguları alt üst edebilir), fiziksel müdahaleler (örneğin soğuk suyun öfkeyi azaltması) ve dış uyaranlar (yüksek sese verilen irkilme tepkisi)* gibi günlük yaşamdan örneklerle desteklemektedir. Ayrıca, duyguların psikolojik nedenler olmaksızın nasıl ortaya çıkabileceğini vurgulayarak, düşüncelerden ziyade bedensel rahatsızlıklardan kaynaklandıklarını kanıtlamıştır (Lange 1885/1999).

Bu iki kuramcı birlikte çalışmamış olsalar da kendilerinden sonra gelen araştırmacılar, iki kuramcının görüşlerinin aynı olması nedeniyle bu iki çalışmayı **James-Lange Duygu Kuramı** olarak anmaya başlamıştır.

Walter B. Cannon'un 1927 tarihli James-Lange Duygu Kuramı eleştirisi, duyguların fizyolojik değişikliklerden kaynaklanmadığını, bunun yerine hem duygusal deneyimleri hem de bedensel tepkileri aynı anda tetikleyen talamus bölgesinden kaynaklandığını savunmaktadır. James-Lange Kuramında şu görüşler vardır: “*duygular*

güdüsel(visceral) geribildirim kesildiğinde bile devam eder; fizyolojik değişiklikler çok yavaştır ve aynı içgüdüsel süreçler farklı duygular üretir ve fizyolojik tepkileri yapay yoldan tetiklemek (örn. adrenalin ile) duygu yaratmaz.” Bunun yerine Cannon, talamusun duygusal işleme için bir ana merkez görevi gördüğünü ve korteksin duyguları oluşturmaktan ziyade düzenleyip yorumladığını öne sürmektedir. Daha sonra **Cannon-Bard Kuramı** olarak genişletilen kuramı, duyguların ve fizyolojik tepkilerin bağımsız ancak eş zamanlı olarak ortaya çıktığını öne sürerek duygu araştırmalarının odağını tamamen bedensel tepkilerden ziyade beyin çalışmalarına doğru kaydırmıştır (Cannon, 1927).

Stanley Schachter ve Jerome E. Singer (1962) ise duygular ile bedensel tepkiler/fizyolojik uyarılma bağlantılarının yanı sıra bu tepkilerin bilişsel olarak nasıl yorumlandığını merak etmiş ve yaptıkları çalışmayla **İki Faktörlü Duygu Kuramını** ortaya koymuşlardır. Bu kurama göre, duygular iki bileşenden oluşur: *fizyolojik uyarılma ve bilişsel etiketleme*. Aynı bedensel tepki (örn., kalp atış hızının artması) çevresel ipuçlarına bağlı olarak farklı duygular (korku, heyecan veya öfke) olarak yorumlanabilir. Schachter ve Singer bunu epinefrin kullandıkları deneysel bir çalışmayla test etmişlerdir (ayrıntılı bilgi için bkz. Schachter ve Singer, 1962). Katılımcılar plasebo grubu, enjeksiyon yapıp doğru bilgilendirilen, yanlış bilgilendirilen ve bilgilendirilmeyen katılımcılardan oluşmuştur. Sonuçlar, açıklanamayan fizyolojik uyarılma yaşayanların çevresel ipuçlarına dayanarak duygularını etiketlediklerini (mutlu veya kızgın hissettiklerini), ancak enjeksiyonun etkileri hakkında bilgilendirilenlerin uyarılmalarını yanlış atfetmediklerini göstermiştir. Fizyolojik uyarılmadan yoksun olan plasebo katılımcıları ise en az duygusal tepkiyi vermiştir. Bu bulgular, duyguların yalnızca fizyolojik değişikliklerden değil, bedensel

uyarılma ile bilişsel yorumlamanın birleşiminden kaynaklandığını göstermektedir. Schachter ve Singer'in İki Faktörlü Duygu Kuramı, duyguların doğrudan fizyolojik tepkileri takip ettiğini iddia eden James-Lange Kuramı ya da duyguların ve bedensel tepkilerin eş zamanlı olarak ortaya çıktığını belirten Cannon-Bard Kuramının aksine, bedensel değişiklikleri yorumlamamızın duygusal deneyimimizi belirlediğini vurgulamaktadır (Schachter ve Singer, 1962).

Bir diğer duygu kuramı, **Richard S. Lazarus'un Bilişsel Değerlendirme Kuramıdır (1982)**. Bu kuram duyguların kişinin çevresel olaylara yönelik öznel değerlendirmelerine dayandığını savunur. 1982'de yayımladığı çalışmasında, Robert Zajonc'un (1980) duyguların bilişten bağımsız olarak ortaya çıkabileceği iddiasına karşı çıkarak, bilişin duygular için gerekli bir koşul olduğunu öne sürmüştür. Lazarus'a göre, duygular bilinçli veya bilinçsiz bir değerlendirme sürecinin sonucudur ve yaşam olaylarının kişinin iyi oluşunu nasıl etkilediğinin anlamlandırılmasıyla ortaya çıkar. Daha sonra geliştirdiği **Bilişsel-Motivasyonel-İlişkisel Kuram** (1991) ile duyguların gelişme sürecini daha ayrıntılı açıklamıştır. Lazarus 1991'de yayınladığı bu çalışmada, duygu (*emotion*), duygulanım (*affect*) ve duygudurum (*mood*) kavramlarından ayrı ayrı bahsetmiştir. Duygu, kişisel bir olaya verilen organize psikofizyolojik tepki; duygulanım, duyguların öznel deneyim bileşeni; duygudurum ise belirli bir tetikleyiciye bağlı olmayan, daha uzun süreli bir duygusal durumdur. Lazarus duyguların üç temel süreçle şekillendiğini belirtmiştir: *birincil değerlendirme (olayın kişi için önemli olup olmadığının belirlenmesi)*, *ikincil değerlendirme (kişinin olayla başa çıkma yetisinin ve gelecek beklentisinin değerlendirilmesi)* ve *yeniden değerlendirme (duygusal tepkinin yeni bilgilere göre güncellenmesi)*. James-Lange Kuramı'nın fizyolojik tepkilere dayalı açıklamasına ve Cannon-Bard Kuramı'nın duyguların bedensel tepkilerle eş zamanlı

ortaya çıktığı görüşüne karşı çıkararak duyguların inançlar, sosyal normlar ve kişisel anlamlarla şekillendiğini vurgulamış; duyguları motivasyonel ve adaptif süreçlerle bütünleştiren, kapsamlı ve güncelliğini koruyan bir kuram sunmuştur.

1.4.2. Travmatik Olay Anında Yaşanan Duygular

Travmatik olaylar kişilerde korku, dehşet, utanç ve suçluluk gibi yoğun ve karmaşık duygusal tepkilere yol açar. Bu duyguların ortaya çıkışı, olayın niteliği, kişinin geçmiş deneyimleri ve travmatik olayın bilişsel ve fizyolojik süreçler üzerindeki etkileri ile şekillenir (Bovin ve Marx, 2011; Brewin ve ark., 2000; Van der Kolk, 2014). Korku ve dehşet organizmanın tehditle başa çıkma mekanizmalarını harekete geçirirken, utanç ve suçluluk ise kişinin kendilik algısı ve sosyal ilişkileri üzerinde uzun vadeli etkiler yaratır (Troisi, 2018). Özellikle, yakın partner şiddeti gibi durumlarda mağdurların hem korku ve dehşet hem de utanç ve suçluluk yaşadığı, bu duyguların mağdurların travmatik bağlarını sürdürmesine neden olduğu görülmektedir (Troisi, 2018).

Korku (fear), yakın ve somut bir tehdidin algılanmasıyla ortaya çıkan, organizmayı savunmaya hazırlayan temel bir duygu olarak tanımlanmaktadır (APA, 2018). Kişinin savaş ya da kaç tepkisini harekete geçiren bu duygu, hızlı kalp atışı, kas gerginliği ve hipotalamik-hipofiz-adrenal (HPA) eksenini aktivasyonu gibi fizyolojik değişikliklerle kendini göstermektedir (Adolphs, 2013; APA, 2018; Juhl ve Routledge, 2016; Palmer, 2008; Van der Kolk, 2014). Van der Kolk'a (2014) göre, travma yaşayan kişilerde amigdala aşırı duyarlı hale gelirken, prefrontal korteksin işlevi zayıflamaktadır. Bu durum, kişinin tehdit değerlendirme kapasitesini düşürerek sürekli bir alarm hali yaşamasına yol açmakta ve kişiyi tehditle başa çıkmak için gerekli davranışları gösteremeyecek hale getirmektedir (Adolphs, 2013).

Dehşet (terror) aşırı korku, aşırı endişe ve kişinin hayatının veya iyi olma halinin ciddi tehdit altında olduğunu aniden fark etmesiyle karakterize olan derin ve yoğun bir duygusal durumdur. (Gutoreva ve Olin, 2024). Öngörülemezlik ve kontrol kaybı hissi dehşetin temel bileşenleridir ve bu duygu, kişinin artan duygusal deneyimle baş etme kapasitesini önemli ölçüde bozmaktadır (Micali, 2022). Travmatik bir olay sırasında bilişsel işlevler bozulmakta, karar verme mekanizmaları devre dışı kalmakta ve kişi hareketsizleşmektedir (Stovall-McClough ve Cloitre, 2018).

Travmaya maruz kalan kişilerde dehşetin uzun vadeli etkileri, TSSB belirtilerinin gelişmesiyle sonuçlanabilir (Gutoreva ve Olin, 2024). Travmatik anılar sıklıkla tekrarlayan girici imgelerle ilişkilendirilirken, bu anılara dissosiyatif deneyimler, aşırı duyarlılık ve yoğun kaygı eşlik etmektedir (Holmes ve ark., 2005). Bovin ve Marx (2011), korkuyu ortaya çıkaran koşullardan kaçış olmadığının anlaşıldığı aşırı durumlarda travma sonrası donakalma (*tonic immobility*) gibi dissosiyatif tepkilerin ortaya çıktığını söylemiştir. Dehşetin yol açtığı savunmasızlık hissi, kişinin dünya görüşünü değiştirmekte ve sürekli tetikte olma haliyle kaçınma davranışlarını artırmaktadır (Gutoreva ve Olin, 2024; Stovall-McClough ve Cloitre, 2018).

Utanç (shame), kişinin kendini değersiz, güçsüz ve küçük hissetmesine neden olan, başkalarının bakışları altında teşhir edilme algısıyla birleşen acı verici bir duygudur (Tangney, 1999). Bu duygu, kişinin toplumsal kimliği ve benlik algısı üzerinde derin etkiler yaratarak, kendine yönelik kalıcı bir olumsuz değerlendirme geliştirmesine neden olduğu bilinmektedir (Pinto-Gouveia ve Matos, 2011). Troisi (2018), yakın partner şiddeti mağdurlarında utanç duygusunun yoğun olarak deneyimlendiğini ve mağdurların bu duyguyu suçluluğa dönüştürerek kendilerini suçladıklarını ortaya koymuştur. Bu

durum, mağdurların şiddet döngüsünden çıkamamasına ve travmatik bağlarını sürdürmelerine neden olabilir.

Suçluluk (guilt) ise, kişinin kendine ve dünyaya yönelik etik veya ahlaki değerlerine aykırı bir eylem gerçekleştirdiği algısıyla ortaya çıkan, sorumluluk alma deneyimiyle ilişkili bir duygudur (Brooke, 1985; Tangney, 1999). Suçluluk hissi, kişinin travmatik olayla başa çıkma kapasitesini zayıflatmakta ve varoluşsal bir kopuşa yol açmaktadır (Brooke, 1985). Özellikle savaş, saldırı veya kazalar sonrası kişilerin kendilerini suçlamaları, travmatik olayların psikolojik etkilerini artırarak TSSB belirtilerini şiddetlendirmektedir (Bovin ve Marx, 2011).

Pinto-Gouveia ve Matos (2011), utanç anılarının, kişinin kimliği üzerinde kalıcı etkiler bıraktığını ve TSSB belirtileriyle doğrudan bağlantılı olduğunu belirtmiştir. Benzer şekilde, Brewin ve arkadaşları (2000), suçluluk ve utancın TSSB gelişiminde temel faktörler olduğunu, bu duyguların girici düşünceler, kaçınma davranışları ve donakalma tepkileriyle ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Utanç, korku ve suçluluk gibi travmatik duygular, yakın partner şiddeti mağdurlarının iyilik halini olumsuz etkileyerek, TSSB belirtilerinin şiddetini artırmaktadır (Beck ve ark., 2024; Taccini ve ark., 2024a). TSSB tedavisinde şimdiye kadar en yaygın kullanılan yöntemlerden biri, korku temelli belirtileri hedefleyen maruz bırakma terapisi (Alpert ve ark., 2023; Foa ve Kozak, 1986; Foa ve Rothbaum, 1998; Power ve Fyvie, 2013). Ancak, bazı araştırmalar utanç ve suçluluğun, korku ve dehşetten farklı olarak, maruz bırakma terapilerine daha az yanıt verdiğini göstermektedir (Ojserkis ve ark., 2014; Taylor, 2015). Troisi (2018), özellikle utancın ve suçluluğun mağdurlarda benlik algısını zedelediğini ve bu duyguların travmatik olayın etkisini artırarak mağdurların iyileşmesini geciktirdiğini vurgulamaktadır. Benzer şekilde, Beck ve arkadaşları (2024)

da mağdurlarda utancın benlik algısını zedelediği bulgusunu ortaya koymuştur. Bu nedenle, TSSB tedavisinde yalnızca korkuyu azaltmaya yönelik tekniklerin yeterli olmadığı, bununla birlikte utanç ve suçluluğu hedef alan terapötik müdahalelerin geliştirilmesi gerektiği öne sürülmektedir (Lee ve ark., 2001).

Ojserkis ve arkadaşları (2014), bilişsel yeniden yapılandırma ve duygu düzenleme becerilerinin, suçluluk ve utanç duygularını hedefleyerek TSSB tedavisinde daha etkili sonuçlar verdiğini göstermiştir. Ayrıca, Holmes ve arkadaşları (2005) tarafından yapılan araştırmalar, terapi sürecinde travmatik anıların yapılandırılmasının ve duyguların pik yaptığı noktaların (*hotspots*) ele alınmasının, iyileşmeyi destekleyebileceğini göstermektedir.

1.5. TRAVMATİK OLAYA İLİŞKİN DUYGULARIN DÜZENLENMESİ

Duygular, kişinin çevresel uyumunu sağlamada ve psikolojik iyi oluşunu korumada kritik bir rol oynamaktadır. Ancak, kişinin yalnızca duygularını deneyimlemesi değil, aynı zamanda onları etkili bir şekilde yönetmesi de işlevselliği açısından büyük önem taşımaktadır. Duygu düzenleme, kişinin hangi duygulara sahip olduğunu, ne zaman sahip olduğunu ve bu duyguları nasıl deneyimlediğini ve ifade ettiğini belirledikleri bir süreçtir (Gross, 1998b). Sağlıklı duygu düzenleme, kişinin duygularının farkında olmasını, onları kabul etmesini ve bağlama uygun bir şekilde yönlendirmesini sağlamaktadır (Gratz ve Roemer, 2004).

Duygu düzenleme, ruh sağlığı, sosyal işlevsellik ve psikolojik dayanıklılık açısından kritik bir beceridir. Cole ve arkadaşları (1994), duygu düzenlemenin duyguların ortaya çıkışı, yoğunluğu ve ifadesinin başlatılması, sürdürülmesi ve

değiştirilmesi ile ilgili süreçleri içerdiğini söylemektedir. Thompson (1994) da duygu düzenlemeyi, kişinin hedeflerine ulaşmak için duygusal tepkilerini, özellikle de bunların yoğunluğunu ve süresini izlemekten, değerlendirmekten ve değiştirmekten sorumlu dışsal ve içsel süreçler olarak tanımlamaktadır. Eisenberg ve Spinrad (2004) da benzer şekilde, kişinin hedeflerine ulaşmasını kolaylaştırmak için duygusal uyarılmayı başlatmayı, kaçınmayı, engellemeyi, sürdürmeyi veya değiştirmeyi içerdiğini vurgulamaktadır.

James Gross'un (1998a, 1998b, 2002, 2003) **Duygu Düzenleme Süreç Modeli**, kişilerin duyguları nasıl oluşturduklarını ve farklı aşamalarda nasıl düzenleyebileceklerini açıklamaktadır. Bu model, duygu düzenleme stratejilerini *öncül odaklı düzenleme* ve *tepki odaklı düzenleme* olarak iki ana kategoriye ayırmaktadır.

Öncül odaklı düzenleme, bir duygu tam olarak ortaya çıkmadan önce kullanılan stratejileri içermektedir. Gross (1998a, 1998b) bu süreç için beş temel strateji tanımlamaktadır:

1. *Durum Seçimi (Situation Selection)*: Olası duygusal etkilerine göre durumlara yaklaşmayı veya kaçınmayı içermektedir (örn., kişi kaygı uyandıran sosyal ortamlardan kaçınarak olumsuz duygular yaşamaktan korunabilir).
2. *Durum Değiştirme (Situation Modification)*: İçinde bulunulan durumun duygusal etkisini değiştirmek için aktif olarak müdahalede bulunmayı içermektedir (örn., stresli bir toplantıya bir arkadaşın eşlik etmesini istemek).
3. *Dikkatin Yönlendirilmesi (Attention Deployment)*: Duygusal olarak tetikleyici bir duruma verilen dikkati değiştirmeyi içermektedir. Kişi odağını nötr veya olumlu uyaranlara yönelterek olumsuz duyguların etkisini azaltabilir.

4. *Bilişsel Değişiklik (Cognitive Change)*: Bir durumun anlamını değiştirerek duygusal etkisini azaltmayı içermektedir (örn., başarısız bir iş görüşmesini kişisel bir başarısızlık olarak görmek yerine bir öğrenme deneyimi olarak değerlendirmek kaygıyı azaltabilir).
5. *Tepki Değiştirme (Response Modulation)*: Duygusal tepki oluşuktan sonra, fiziksel veya davranışsal ifadeyi değiştirmeye yönelik çabaları kapsamaktadır.

Araştırmalar, bilişsel yeniden değerlendirmenin en etkili strateji olduğunu, çünkü yalnızca olumsuz duyguları azaltmakla kalmayıp psikolojik iyi oluşu da artırdığını göstermektedir (Aldao ve ark., 2010; Gross ve John, 2003).

Tepki odaklı düzenleme, kişinin bir duyguyu yaşadıkdan sonra onun dışavurumunu değiştirmeye çalışmasını içermektedir. (Gross, 1998a). En yaygın tepki odaklı düzenleme stratejisi *duygusal baskılamadır (suppression)*. Baskılama, kişinin dışa dönük duygusal ifadelerini engellemesini içermektedir. Ancak, araştırmalar baskılamanın duygusal deneyimi değiştirmedikğini, yalnızca dışa vurulan ifadeyi azalttığını, buna karşın fizyolojik stres tepkilerini artırarak olumsuz psikolojik sonuçlara yol açabileceğini göstermektedir (Gross, 1998a; Gross ve John, 2003). Ayrıca, baskılamanın sosyal ilişkileri olumsuz etkilediği, çünkü kişilerin daha az duyarlı ve içe kapanık görünmesine neden olduğu bulunmuştur (Gross ve Levenson, 1993).

Gross'un modeli, kişilerin duyguları nasıl düzenlediğine odaklanırken, bazı kişilerin neden düzenleme ile sürekli olarak mücadele ettiğini veya travma mağdurları gibi belirli gruplarda belirli stratejilerin (bastırma gibi) neden başarısız olabileceğini tam olarak açıklamamaktadır. **Kim L. Gratz ve Lizabeth Roemer'in (2004) Duygu Düzenleme Güçlüğü Modeli** bu noktada önem kazanmaktadır. Duygu düzenleme güçlüğü, duyguların farkına varma, onları kabul etme ve etkili bir şekilde yönetme becerisindeki

eksiklikleri ifade etmektedir. Duygu düzenleme güçlükleri yalnızca olumsuz duyguların baskılanamamasıyla sınırlı değildir; duyguları tanıma, anlama, kabul etme, dürtüleri kontrol etme, hedefe yönelik davranışları sürdürme ve etkili düzenleme stratejilerine erişim sağlama konularındaki zorlukları da kapsamaktadır (Cole ve ark., 1994; Gratz ve Roemer, 2004). Gratz ve Roemer (2004)'ın geliştirdiği altı faktörlü model, duygu düzenleme güçlüğüne katkıda bulunan ve birçoğu sınırda kişilik bozukluğu, TSSB ve duygudurum bozuklukları gibi psikopatolojilerle bağlantılı olan farklı eksiklikleri açıklamaktadır:

1. *Duygusal Farkındalık Eksikliği (Lack of Emotional Awareness)*: Duyguları tanıma ve tanımlamakta güçlük,
2. *Duygusal Netlik Eksikliği (Lack of Emotional Clarity)*: Duyguların fark edilmesine rağmen doğru şekilde anlaşılması veya isimlendirilmesinde/etiketlenmesinde güçlük,
3. *Duygusal Tepkilerin Kabul Edilmemesi (Non-Acceptance of Emotional Responses)*: Duyguları hissetmeye yönelik tahammülsüzlük,
4. *Dürtü Kontrol Güçlükleri (Impulse Control Difficulties)*: Duygu etkisi altında ortaya çıkan davranışları kontrol etmede güçlük (örn., saldırganlık, madde kullanımı veya kendine zarar verme gibi dürtüsel davranışlar),
5. *Hedefe Yönelik Davranışlarda Zorluklar (Difficulties Engaging in Goal-Directed Behavior)*: Duygusal sıkıntı sırasında görevlere ya da uzun vadeli hedeflere odaklanmayı sürdürme mücadelesi,
6. *Etkili Düzenleme Stratejilerine Sınırlı Erişim (Limited Access to Emotion Regulation Strategies)*: Duygusal sıkıntıyı etkili bir şekilde yönetemeyerek uyumsuz stratejilere yönelme (örn., kaçınma, bastırma).

Gratz ve Roemer'in (2004) çalışması, duygu düzenleme güçlüklerinin artan duygusal tepkisellik, dürtüsel davranışlar, kendine zarar verme ve saldırganlık gibi uyumsuz başa çıkma stratejileriyle ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Duygu düzenleme güçlükleri, kişilerin psikolojik sıkıntı yaşama olasılığını artırarak, ruh sağlığı bozukluklarına karşı savunmasızlığı yükseltmektedir (Taccini ve ark., 2024a). Özellikle travmatik deneyimlerin ardından duygu düzenleme becerilerindeki eksiklikler, kişilerin bu deneyimlerin etkilerini yönetmesini zorlaştırmakta ve uzun vadeli psikolojik sonuçlara yol açabilmektedir.

Araştırmalar, duygu düzenleme güçlüğü, TSSB belirtileriyle doğrudan ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır (Fernández-Fillol ve ark., 2021; Muñoz-Rivas ve ark., 2021; Ruork ve ark., 2021; Taccini ve ark., 2024a, 2024b). Özellikle duygusal bunalmışlık yaşayan ve travmatik duygularla başa çıkmakta zorlanan kişilerin, TSSB belirtileri açısından daha büyük risk altında olduğu bulunmuştur (Muñoz-Rivas ve ark., 2021). Duygu düzenleme güçlüğü, travmatik deneyimlerin etkisini artırırken, uyum bozucu başa çıkma mekanizmalarının gelişmesine de yol açmaktadır (Taccini ve ark., 2024b). Bununla birlikte, duygu düzenleme güçlüklerinin kendine zarar verme davranışları ve saldırganlık gibi problemli başa çıkma mekanizmalarıyla ilişkili olduğu öne sürülmektedir (Gratz ve Roemer, 2004). Bu durum, kişinin kendi ruh sağlığını tehdit ettiği gibi, yakın ilişkilerde şiddet döngüsünü besleyen bir faktör haline de gelebilmektedir. Nitekim, yakın partner şiddeti ile TSSB belirtileri arasında güçlü bir bağlantı olduğu ve bu ilişkiyi yönlendiren temel faktörlerden birinin duygu düzenleme güçlüğü olduğu gösterilmiştir (Simpson ve ark., 2022).

Duygu düzenleme güçlüğü, kişinin duygusal uyarınları tanıma, yönetme ve uygun bir şekilde yanıt verme becerilerini etkilediğinden, yakın partner şiddeti mağdurlarında psikolojik sıkıntıyı artırmakta ve ruh sağlığı bozukluklarına karşı kırılganlığı

güçlendirmektedir (Taccini ve ark., 2024a). Ancak bazı çalışmalar, benlik saygısı yüksek olan kişilerin bile, psikolojik şiddet karşısında ciddi ruhsal sıkıntılar yaşadığını göstermektedir (Molina ve Matud, 2024). Neticede, duygu düzenleme güçlüklerinin yalnızca kişisel düzeyde psikolojik etkiler yaratmakla kalmayıp, aynı zamanda kişilerarası ilişkiler üzerinde de olumsuz sonuçlara yol açtığını söylemek mümkündür.

1.6. KURAMSAL ÇERÇEVE VE AMAÇ

1.6.1. Psikolojik Travmayı Açıklayan Kuramlar

TSSB anlayışı, 1980'lerde erken davranışsal ve bilişsel kuramlarla başlayarak çeşitli psikolojik çerçeveler aracılığıyla gelişmiştir. 1985 yılında Keane ve arkadaşları TSSB için davranışsal bir çerçeve önermiş ve Vietnam gazilerinde travmanın, travmatik olayın hatırlatılmasıyla tetiklenen yüksek korku veya kaygı gibi öğrenilmiş tepkilere yol açtığını öne sürmüştür. Travmanın güçlü duygusal tepkiler ortaya çıkaran koşulsuz bir uyarıcı haline geldiği bu koşullanma fikri, TSSB'yi öğrenilmiş tepkilerin bir bozukluğu olarak anlayanın temelini atmıştır. 1990 yılında Jones ve Barlow, TSSB belirtilerinin devam etmesinde kaygı ve bilişsel çarpıtmaların rolünü vurgulayan Beklenti Kaygısı Modeli ile TSSB anlayışını genişletmiştir. Kuramcılar, travmanın nasıl kendi kendini sürdüren bir kaygı döngüsüne yol açtığına, aşırı tetikte olma ve dikkatin daralmasının sürekli bir endişe durumunu nasıl pekiştirdiğine odaklanmıştır.

1980'lerin sonu ve 1990'ların başında, bilişsel kuramlar TSSB hakkında daha incelikli görüşler sunmaya başlamıştır. Chemtob ve arkadaşları (1988), travmatik deneyimler sırasında oluşan ve sivil hayatta artan tetikte olma ve aşırı tepkisellikle sonuçlanan hiyerarşik bilişsel yapılar ağını vurgulayan Bilişsel Eylem Kuramını ortaya

atmıştır. Benzer şekilde, Foa ve Kozak (1986) tarafından geliştirilen Korku Ağı Modeli, travmayla ilişkili uyaranların bellekte bir ağ olarak depolandığını ve TSSB belirtilerinin bu korku ağlarının erişilebilirliğinden kaynaklandığını öne sürmüştür. Bu bağlamda, bu ağları değiştirmek ve belirtileri azaltmak için düzeltici bilgiye maruz kalmak gereklidir. Buna ek olarak, Dikkat ve Bellek Yanlılıkları Kuramı (Litz ve Keane, 1989) TSSB hastalarının travmayla ilgili bilgileri hatırlama ve bunlara odaklanma eğiliminde olduklarını, bunun da kaygı ve tetikte olma durumlarını pekiştirdiğini açıklamıştır. Creamer ve arkadaşları (1992) travmanın mevcut zihinsel şemaları bozduğunu ve kişilerin travmatik bilgiyi entegre etmelerini gerektirdiğini öne sürerek bilişsel işlemeyi daha da derinlemesine incelemiştir. Onların bilişsel işleme modeli ayrıca, kaçınma davranışlarının entegrasyonu engelleyip engellemediğine bağlı olarak, girici anıların TSSB belirtilerini nasıl şiddetlendirebileceğini veya çözmeye yardımcı olabileceğini vurgulamıştır.

1990'ların sonlarındaki kuramlar TSSB anlayışını geliştirmeye devam etmiştir. Foa ve Rothbaum'un (1998) Duygusal İşleme Kuramı, TSSB'nin travmatik anıların yetersiz işlenmesinden kaynaklandığını vurgulamıştır. Benzer şekilde, Horowitz'in Stres Tepki Kuramı (1976/2011) travma anılarının giriciliği ve kaçınma arasındaki salınımına odaklanmış ve travmatik deneyimlerin işlenip önceki bilgilerle birleştirilmesi sonucunda bütünleşmenin gerçekleştiğini öne sürmüştür.

Janoff-Bulman'ın (1992) Parçalanmış Varsayımlar Kuramı, travmanın dünya hakkındaki temel inançları parçaladığını ve iyileşmenin travmatik deneyimi bütünleştirmek için bu varsayımların güncellenmesini içerdiğini öne sürmüştür. Son olarak, İkili Temsil Kuramı (Brewin ve ark. 1996), *Sözel Olarak Erişilebilir Anılar* ile *Durumsal Olarak Erişilebilir Anılar* arasında bir ayrım olduğu ve travmayla ilgili anılar

yeterince işlenmediğinde TSSB'nin ortaya çıktığını belirtmiştir. Bu kuram, duygusal işlemenin girici belirtilerin çözülmesindeki ve bilişsel bütünleşmenin sağlanmasındaki önemini vurgulamıştır. Ehlers ve Clark'ın (2000) bilişsel modeli, TSSB'nin anlaşılması ve tedavisi için oldukça etkili bir çerçevedir. Bu model, temel sürdürücü faktörleri ve bunların etkileşimlerini tanımlayarak, TSSB belirtilerini azaltmayı ve iyileşmeyi teşvik etmeyi amaçlayan etkili müdahalelere rehberlik etmektedir.

Bu tez çalışması kapsamında, travmanın kişinin dünya görüşünü ve benlik algısını nasıl değiştirdiğini açıklamak için **Parçalanmış Varsayımlar Kuramı**, travma ile ilişkili duyguların iyileşmeyi ve TSSB gelişimini nasıl etkileyebileceğini açıklamak için **Duygusal İşleme Kuramı**, TSSB'nin ve bozulmuş temel inançların sürdürülmesinde olumsuz değerlendirmelerin, bilişsel çarpıtmaların ve baş etme becerilerinin rolünü anlamak için **Ehlers ve Clark'ın Bilişsel Kuramı** ayrıntılı olarak incelenmiştir.

1.6.1.1. Parçalanmış Varsayımlar Kuramı

Bu sosyal-bilişsel modelin kökenleri, insanları günlük yaşamlarında ayakta tutmaya yardımcı olan ve onları zorlukların üstesinden gelmeleri ve gelecek için plan yapmaları için motive eden kişisel içsel modeller veya varsayımsal dünyalar geleneğinden gelmektedir. **Ronnie Janoff-Bulman (1992)** travmaya tepkiyi etkileyen üç yaygın önemli varsayım olduğunu söylemektedir. Bunlar; *dünya iyiliksever bir yerdir, dünya anlamlıdır ve benlik buna layıktır* şeklindedir. Bu varsayımlara göre, diğer insanlar genel olarak bize karşı iyi niyetlidirler, hangi davranışların hangi tür sonuçlara yol açacağını tahmin etmemizi sağlayan güvenilir kurallar ve ilkeler vardır. Bunlar:

“bizler kişisel olarak iyiyiz, ahlaklıyız ve iyi niyetliyiz” biçimindedir (Janoff-Bulman, 1992). Bir yabancı tarafından saldırıya uğramak, kurallara uyulduğu halde nedensizce trafik kazasına karışmak ve hayatı tehdit eden bir duruma karşı hayatta kalmaya çalışmak, dünyaya ve kendimize inancımıza dair varsayımlarımızı paramparça eden travmatik yaşantılar olma potansiyeline sahiptir (Janoff-Bulman, 1992). Bu varsayımlar *yeniden deneyimleme* ve *kaçınma döngüsü* yoluyla kendiliğinden güncellenebilmektedir (Horowitz, 1976/2011).

Yaşanan travma üzerinde düşünmek de bu güncellemeyi sağlayabilir. Travmanın kişiyi kısa vadede nasıl etkilediğinin veya travmanın bellekte nasıl temsil edildiğinin belirlenmesinden ziyade, travma sonrası daha uzun vadeli uyumu tanımlayabilmek önemlidir (Horowitz, 1976/2011). Parçalanmış varsayımlar kuramı, travma sürecinin işlenmesini kolaylaştırmada veya engellemede, kişinin sosyal ve kişilerarası bağlamının rolünü belirlemede ve travma ile travma sonrası büyümenin olumlu bir şekilde yeniden çerçevelenmesi olasılığını vurgulamada önemlidir (Brewin ve Holmes, 2003).

Bolton ve Hill (2004), insanların, dünyada rahat hareket edebilmeleri için *benliğin yeterince hareket etmeye yetkin olduğuna, dünyanın yeterince öngörülebilir olduğuna ve dünyanın ihtiyaçların yeterli şekilde karşılanmasını sağladığına* dair bir dizi inanca sahip olmaları gerektiğini öne sürmüştür. Travmatik yaşantılar oldukça öngörülemez ve tatsızdır. Yoğun çaresizlik duyguları yaşanmasına sebebiyet vererek rahat hareket etmeye yönelik inançlara meydan okumaktadır. Travma deneyimi kişinin temel inançlarıyla çelişiyor görüldüğü için, bazı durumlarda yoğun çatışma ve gerçek dışılık hissi yaratmaktadır (Bolton ve Hill, 2004).

Janoff-Bulman (1992)’a göre, daha önce travma yaşayan ve şimdi yeniden travma deneyimleyen kişilerden en olumlu varsayımlara sahip olanlar; başlangıçta en büyük sıkıntıya sahip olabilir, ancak bu kişiler daha kolay iyileşmektedirler. Bunun yanı

sıra, mağdur yeniden istikrarlı ve güvenli bir iç dünya kurmadığı takdirde, önceki travma bir risk faktörü olacaktır. Bu görüşe göre, varsayımlar parçalansa da yanılsamalar parçalanmayabilir. Psikolojik kırılganlığı barındıran iç dünyanın doğası belirtilmemiş olsa da travmanın işlenmesine ilişkin önceki inançların rolüne vurgu yapmak ve iyileşme sırasında bilginin güncellenmesine odaklanmak klinik olarak faydalı olacaktır (Grey ve ark., 2002).

1.6.1.2. Duygusal İşleme Kuramı

TSSB'yi anlamada faydalı olabilecek kuramlardan biri de Foa ve Kozak (1986) tarafından önerilmiştir. Başlangıç noktaları **Peter J. Lang'ın** (1977, 1979) korku yapılarını bellekte önermeler ağı (*propositional networks*) olarak incelemesidir. Lang'ın duygusal imgeleme ve korku işleme üzerine kuramları, 1977 ve 1979 yıllarında yayınlanan iki temel çalışma üzerinden şekillenmiştir. 1977'de yayımlanan çalışmasında Lang, korku imgelerinin önerme yapıları olarak anlaşılması gerektiğini savunur. Bu yapılar, uyarıcı önermeler (örneğin, "yılan") ve tepki önermelerinden (örneğin, "kalp çarpıntısı") oluşan bir ağ sistemine dayanır. Lang, bu imgelerin talimatlarla manipüle edilebilir olduğunu ve terapide (sistemik duyarsızlaştırma, taşıma) korku tepkilerinin azaltılabileceğini öne sürer. Ayrıca, imgeleme sırasındaki psikofizyolojik tepkilerin (kalp atışı, deri iletkenliği) ölçülmesinin, duygusal işleme süreçlerini anlamada kritik olduğunu vurgular (Lang, 1977).

1979'da geliştirdiği **Duygusal İmgelemenin Biyo-Enformasyonel Kuramı** ile Lang, 1977'deki fikirlerini genişleterek daha kapsamlı bir çerçeve sunmuştur. Bu kuramda, önceki çalışma bulgularına ek olarak, ağların yalnızca korku değil, tüm duygusal deneyimlerle ilişkili uyarıcı (görsel detaylar) ve tepki bileşenlerini

(fizyolojik/motor tepkiler) içerdiği belirtilmiştir (Lang, 1979). Ayrıca, imgelemenin motor çıkış (*efferent output; beynin fizyolojik tepkileri tetiklemesi*) ile bağlantısı detaylandırılmıştır: Canlı imgelerin daha güçlü fizyolojik tepkilere yol açtığı ve bu tepkilerin terapötik değişimde anahtar rol oynadığı savunulmuştur. Lang, 1977'deki klinik vurguyu sürdürerek, önermesel yapıların manipülasyonunun (örneğin, fizyolojik tepkilere odaklanma) anksiyete bozuklukları gibi psikopatolojilerin tedavisinde etkili olduğunu eklemiştir.

Edna B. Foa ve Michael J. Kozak'ın 1986 yılında ortaya attığı **Duygusal İşleme Kuramı**, korkunun, korkulan uyarıcı, kişinin fizyolojik, davranışsal ve duygusal tepkileri ve duruma yüklenen anlamdan oluşan birbirine bağlı bilgi yapıları olarak bellekte nasıl depolandığını açıklamaktadır. Patolojik korku durumlarında, bu yapılar uyumsuz hale gelmektedir ve TSSB, fobiler ve OKB gibi anksiyete bozukluklarına yol açan aşırı tepkilere ve değişime karşı direnç yol açmaktadır. Korkunun azaltılması iki koşul yerine getirildiğinde gerçekleşmektedir: *korku yapısının etkinleştirilmesi ve düzeltici bilginin içselleştirilmesi* (Foa ve ark., 2019, Foa ve Kozak, 1986). Etkinleştirme, doğrudan (*in vivo*) veya hayal edilerek (*imgesel maruziyet*) korkuyla ilgili uyaranlara maruz kalma yoluyla gerçekleşmekte ve korku belleğine erişilmesini sağlamaktadır. Yeni bilgiler uyum bozucu inançlarla çeliştiğinde değişiklik meydana gelir. Foa ve Kozak (1986)'a göre başarılı bir duygusal işlemenin üç adımı vardır: korkunun etkinleştirilmesi (artan kalp atış hızı gibi fizyolojik ve öznel korku tepkileri), seanslar içinde alışkanlık edinilmesi (tek bir maruz kalma seansı sırasında kademeli korku azalması) ve seanslar arasında alışkanlık edinilmesi (birden fazla maruz kalma seansında korku tepkisinde uzun süreli azalma). Önerdikleri maruz bırakma terapisi, korkulan uyarıcı ile korku tepkisi arasındaki ilişkiyi zayıflatarak, uyarıcının algılanan

anlamını değiştirerek ve zaman içinde olumsuz duygusal etkisini azaltarak bu değişiklikleri kolaylaştırmaktadır (Foa ve Kozak, 1986).

Foa ve Kozak (1986)'a göre, maruz bırakma terapisi etkili bir tedavi yöntemi olsa da bazı kişiler duygusal işlemenin önündeki çeşitli engeller nedeniyle önemli bir iyileşme yaşayamamaktadır. Kişilerin korkulan uyarıcıdan zihinsel veya davranışsal olarak uzaklaştığı bilişsel kaçınma, korku yapılarının etkinleştirilmesini ve değiştirilmesini önlemektedir. Korku tepkilerinin snmesini sağlayan seanslar arası alışkanlık eksikliği de ilerlemeyi sınırlamaktadır. Aşırı değerli düşünceler veya tehlikeye ilişkin katı ve gerçekçi olmayan inançlar, çelişkili kanıtlar sunulduğunda bile düzeltici bilgilerin içselleştirilmesini zorlaştırabilir. Ayrıca depresyon, kişinin korkuya neden olan uyaranlara uyum sağlama yeteneğini azaltarak korkunun azaltılmasını engelleyebilir. Duygusal işleme teorisi, korku ve kaygı bozukluklarının ötesinde, diğer duygusal durumların anlaşılması ve tedavisinde daha geniş uygulamalara sahiptir. Örneğin, yasla ilgili anılara maruz kalmak kişilerin çözülmemiş yaslarını işlemelerine yardımcı olabilirken, öfke uyandıran durumlarla yüzleşmek öfkenin daha etkili bir şekilde yönetilmesine yardımcı olabilir. Foa ve Kozak (1986)'ın geliştirdiği bu kuram, uyumsuz duygusal yapıları harekete geçirmenin ve değiştirmenin önemini vurgulayarak, bir dizi duygusal bozuklukta tedavi yaklaşımlarını iyileştirmek için bir ereve sağlamaktadır.

Edna B. Foa, Gail Steketee ve Barbara O. Rothbaum 1989 tarihli çalışmasında, duygusal işleme kuramını TSSB'ye uyarlamıştır. Güvenlik inançlarının ihlali, korkunun genelleştirilmesi, kabuslar ve flaşbekler gibi yeniden deneyimleme belirtilerinin özelliklerini vurgulayarak TSSB'yi fobilerden ayırmaktadır. Çalışmada, travmanın öngörülemezliği ve kontrol edilemezliği nedeniyle aşırı uyarılma belirtileri ve çaresizliğin ortaya çıkararak TSSB'ye neden olabileceğini belirtmişlerdir. TSSB'de kilit

faktörler olarak algılanan tehdit, suçluluk (guilt) ve kendini suçlama (self-blaming) kavramlarını vurgulamış, modeli öğrenilmiş çaresizlik ve atıf biçimleri de dahil olmak üzere bilişsel bileşenlerle genişletmişlerdir. TSSB için maruz bırakma terapisinin karmaşık, parçalanmış korku ağları nedeniyle daha uzun ve daha yapılandırılmış olması gerektiğini savunmuşlardır (Foa ve ark., 1989).

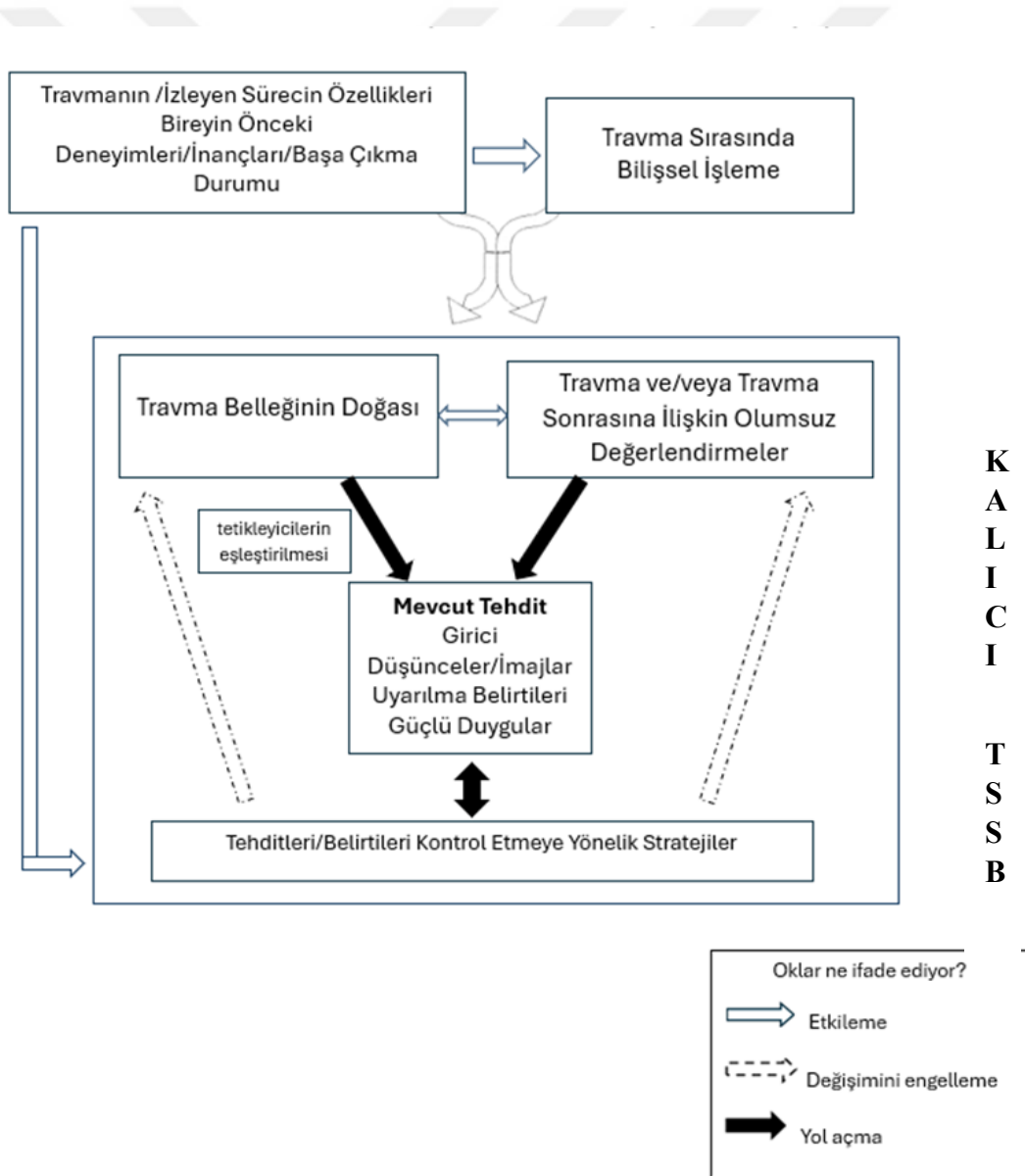
Foa ve arkadaşlarının (1989) genişlettiği kuram, **Edna B. Foa ve Barbara O. Rothbaum (1998)** tarafından özellikle saldırı ve tecavüz mağdurlarında görülen TSSB belirtileriyle ilgili terapi süreçlerinde kullanılmak üzere geliştirilerek genişletilmiştir. *Maruz Bırakma ve Bilişsel Yeniden Yapılandırma* tekniklerinin etkililiğini bu çalışmada kanıtlamışlardır. Özellikle, **Uzun Süreli Maruz Bırakma (Prolonged Exposure)** yöntemini geliştirerek, mağdurların travmatik anılarıyla güvenli bir ortamda yüzleşmelerini ve bu anıların tetiklediği duygusal tepkileri azaltmalarını sağlamışlardır. Olumsuz bilişlerin travmatik bir deneyimden sonra iyileşmeyi engellediği varsayılmıştır ve bu bilişlerin azaltılması, duygusal işlemenin ve bunun sonucunda iyileşmenin kilit bir mekanizması olarak görülmektedir. Aynı zamanda bu yaklaşım, mağdurların kaçınma davranışlarını kırmalarına ve travmayla ilgili düşünce hatalarını daha gerçekçi inançlarla değiştirmelerine yardımcı olmuştur (Foa ve Cahill, 2001; Rauch ve Foa, 2006). Foa ve Rothbaum (1998)'un terapiye ekledikleri teknikler, TSSB tedavisinde yeni bir standart oluşturmuştur ve günümüzde de yaygın olarak kullanılmaktadır.

1.6.1.3. Bilişsel Kuram

Anke Ehlers ve David M. Clark (2000), bazı kişilerin stresli bir olaydan sonra kalıcı belirtiler gösterirken diğerlerinin kendiliğinden iyileşme yaşama nedenlerini açıklamak için TSSB'nin bilişsel bir modelini formüle etmiştir. Bu kavram, kişilerin travmayı geçmişte yaşanmış bir olay olarak görmek yerine, mevcut tehlike duygusunu

güçlendirecek şekilde yorumladıklarında TSSB belirtilerinin devam ettiğini öne sürmektedir (Ehlers ve Clark, 2000; Gillihan ve ark., 2014). Travma ve sonuçlarının olumsuz değerlendirilmesi, travma anılarının işlenme biçimi ve değişimi engelleyen bilişsel-davranışsal stratejilerin birbiriyle etkileşerek kendini sürdüren ve döngüler oluşturması, TSSB belirtilerinin sürdürülmesini sağlayan temel bilişsel süreçlerdir (Murray ve El-Leithy, 2022). Bu bilişsel süreçlerin işleyişi Şekil 1’de gösterilmiştir.

Şekil 1. TSSB’nin Bilişsel Modeli

Mevcut Bir Tehdit Olarak Algılanan TSSB

Ehlers ve Clark (2000), TSSB belirtilerinin, kişilerin travmalarını geçmişte yaşanmış bir olaydan ziyade süregelen bir tehdit olarak algılamaları nedeniyle devam ettiğini öne sürmektedir. Bu tehdit algısı dışsal (örn., “*Dünya güvensiz*”, “*Her an başka bir saldırı olabilir*”) veya içsel (örn., “*Kalıcı olarak zarar gördüm*”, “*Hayatla başa çıkmak için kendime güvenemiyorum*”) olabilir (Murray ve El-Leithy, 2022). Bu değerlendirmeler aşırı uyarılma, yeniden yaşantılama belirtileri ve davranışsal kaçınmaya yol açabilir ve bunların hepsi bozukluğun sürdürülmesine katkıda bulunmaktadır. Daha da önemlisi, bu olumsuz değerlendirmeler travma belleğinin güncellenmesini de engelleyerek sıkıntı döngüsünü pekiştirmektedir (Ehlers ve Clark, 2000).

Travma ve Sonrasındaki Sürece İlişkin Olumsuz Değerlendirmeler

TSSB belirtilerinin kalıcılığındaki kilit faktörlerden biri, kişinin travmayı ve sonrasını nasıl değerlendirdiğidir. Ehlers ve Clark, **değerlendirmeler** (*appraisals*) kavramını kullanarak, kişinin sözel olarak erişilebilen ve aktarılabilen, dolayısıyla söylem yoluyla doğrudan sorgulanabilen düşünce ve inançlarına önemli bir yer veriyor gibi görünmektedir (Gillihan ve ark., 2014). Doğal yoldan iyileşen kişiler travmayı geleceklerini temelden değiştirmeyen, zamanla sınırlı bir olay olarak görme eğiliminde olsalar da kalıcı TSSB belirtileri olanlar, devam eden bir tehlike olduğu hissetme veya kişisel yetersizlik duygusunu sürdürmeye yönelik olumsuz değerlendirmeler yapma eğilimindedir (Murray ve El-Leithy, 2022).

Bu değerlendirmelere örnek olarak şunlar verilebilir (Ehlers ve Clark, 2000):

- Aşırı genelleme: “*Felaketleri kendime çekiyorum*”, “*Kötü şeyler hep benim başıma geliyor*”,
- Kendini suçlama: “*Benim hatamdı*”, “*Farklı bir şey yapmalıydım*”,
- Duygusal uyuşma yorumları: “*İçimde bir ölü var*”, “*Bir daha asla normal hissedemeyeceğim*”
- Bellek temelli kaygılar: “*Deliriyorum*”, “*Beynim hasar gördü*’.

Bu çarpıtılmış yorumlar korku, suçluluk, utanç, öfke ve üzüntü gibi olumsuz duyguları doğrudan tetikleyerek TSSB belirtilerini artırmaktadır (Brewin ve Holmes, 2003).

Travma Belleğinin İşlemesinde Bozulmalar

Modeldeki bir diğer merkezi yapı da travma anılarının kodlanma ve geri çağırılma şeklidir. TSSB belirtisi gösteren kişiler genellikle bölük pörçük ve yeterince detaylandırılmamış bir travma anlatısı rapor etmektedirler; anıyı hatırladıklarında, travma geçmişte değil de şimdi yaşıyorlarmış gibi hissetmektedirler (Gillihan ve ark., 2014). TSSB belirtileri gösteren kişiler genellikle travmatik deneyimleri otobiyografik belleklerine yerleştirecek şekilde işleyememektedirler (Ehlers ve Clark, 2000). Bu da geçmişte yaşanmış travmatik anının halen sürüyormuş gibi algılanmasına yol açmaktadır (Gillihan ve ark., 2014). Bellekteki temel bozulmalar şunlardır:

- *Parçalanma*: Travma anıları birbirinden kopuk, dağınık bir şekilde depolanır.
- *Güçlü duyuşal ön hazırlık*: Anılar; görüntüler, sesler, kokular veya bedensel duyular tarafından istemsiz olarak tetiklenir.
- *Bağlam eksikliği*: Travma anısı geçmiş zaman çerçevesine yerleştirilemez, bu da olayın şimdiki zamanda gerçekleşiyormuş gibi hissedilmesine neden olur.

Bu, TSSB'deki istemsiz flaşbeklerin ve kabusların neden tutarlı bir geçmiş olay olarak hatırlanmak yerine genellikle canlı, duyuşsal temelli ve duygusal olarak ezici hissettirdiğini açıklamaktadır (Brewin ve Holmes, 2003).

TSSB Belirtilerini Sürdüren Bilişsel ve Davranışsal Stratejiler

Modelin bir diğeri ana unsuru, insanların sıkıntılarını yönetmek için kullandıkları ancak paradoksal olarak TSSB belirtilerini sürdüren bilişsel ve davranışsal başa çıkma stratejilerini tanımlamaktadır (Murray ve El-Leithy, 2022). Yaygın sürdürme stratejileri şunlardır:

- *Kaçınma:* Travmayla ilgili düşüncelerden, yerlerden veya konuşmalardan kaçınmak, travma anılarının işlenmesini ve çözülmesini engeller.
- *Düşünce bastırma:* Travmatik düşünceleri engellemeye çalışmak genellikle geri teper ve onları daha da kalıcı hale getirir.
- *Aşırı uyarılma:* Sürekli olarak tehlike taraması yapmak, dünyanın güvensiz olduğu inancını pekiştirir.
- *Ruminasyon:* Olayı bir çözüme ulaşmadan tekrar tekrar analiz etmek sıkıntıyı devam ettirir (örn. “*Bu neden benim başıma geldi?*”).

Bu stratejiler yeni, düzeltici deneyimlerin travma belleğini ve olumsuz inançları güncellemesini engelleyerek TSSB belirtilerini canlı tutmaktadır (Ehlers ve Clark, 2000).

Yukarıda açıklanan kuramsal temellere dayanarak, bu çalışmanın hangi amaçla gerçekleştirildiği ve alana nasıl bir katkı sunduğu bir sonraki başlıkta açıklanmaya çalışılmıştır.

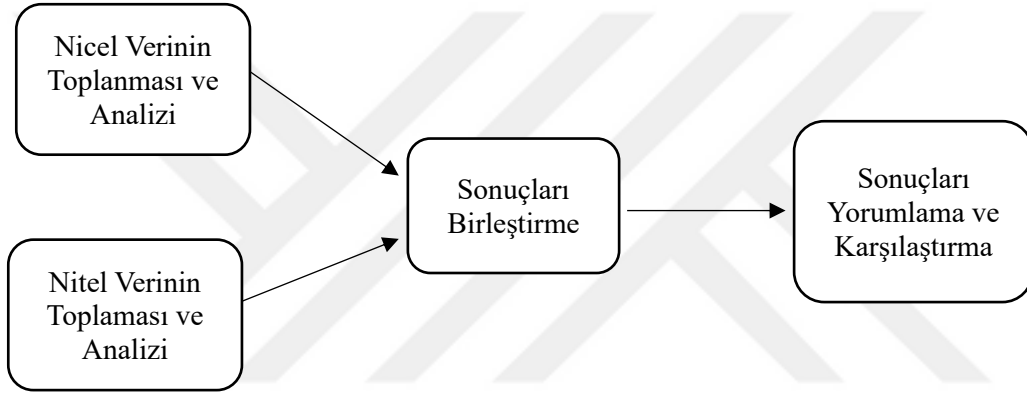
1.6.2. Çalışmanın Amacı ve Önemi

Bu tez çalışmasında yakın partner şiddetine maruz kalan kadınlarda TSSB öncüllerinden olan travma anındaki olumsuz duygulanım ile TSSB belirtileri arasındaki değişkenlerin anlaşılması ve terapötik ilişkide müdahale edilmesi gereken mekanizmaların ortaya konulması amaçlanmıştır. Bu bağlamda alanyazın incelendiğinde, kültürümüzde duygu ve TSSB ölçekleri bulunsa da şiddet mağdurlarındaki olumsuz duygulanıma doğrudan odaklanan, Türkiye’de güvenilirliği ve geçerliği sağlanmış bir ölçek bulunmadığı anlaşılmıştır. Bu nedenle öncelikle travmatik duygulanımı ölçen *Yakın Partner Şiddeti ve Travmatik Duygulanım Ölçeğinin (VITA)* kültürümüze uyarlanması tasarlanmıştır.

Yukarıda yer verilen alanyazında aktarıldığı üzere, yakın partner şiddeti, fiziksel, duygusal ve psikolojik iyi oluşu derinden etkileyen küresel bir sorun olarak öne çıkmaktadır. TSSB, yakın partner şiddeti mağdurları arasında yaygın olarak görülen psikolojik sonuçlardan biri olup, kişilerin günlük hayattaki işlevselliğini ciddi düzeyde etkilemektedir. TSSB’nin yakın partner şiddeti bağlamındaki ortaya çıkış mekanizmalarını, mağdurlar üzerindeki uzun vadeli etkilerini ve iyileşme süreçlerini anlamamanın tek yönlü bir araştırma yöntemiyle sınırlandırıldığında eksik kalabileceği düşünülmüştür. Bu noktada, *karma yöntem araştırma yaklaşımı*, hem mağdurların deneyimlerine dair derinlemesine bilgi sağlayan *nitel verilerin* hem de belirti şiddeti, yaygınlık ve risk faktörlerini ölçebilen *nicel verilerin* bir araya getirilmesiyle daha bütüncül bir analiz sunacağı düşünülmüştür. Creswell ve Creswell (2023)’in öne sürdüğü *eş zamanlı karma yöntem tasarımı*, araştırmalarda nitel ve nicel verilerin eş zamanlı olarak toplanıp bağımsız bir şekilde analiz edilmesi ve elde edilen bulguların bütüncül bir yorum çerçevesinde değerlendirilmesi esasına dayanmaktadır. Bu tasarımın

temel amacı, her iki veri türünün birbirini tamamlayıcı niteliğini ortaya koyarak araştırma problemini daha kapsamlı bir çerçeveden ele almaktır. Nitel veriler, katılımcıların derinlemesine görüş ve deneyimlerini sunarken, nicel veriler ölçülebilir ve genellenebilir sonuçlar sağlamaktadır (Creswell ve Creswell, 2023). Tasarım Şekil 2’de görülmektedir.

Şekil 2. Eş Zamanlı Karma Yöntem Tasarımı

Yakın partner şiddeti mağdurlarında TSSB’nin yaygın olduğu ve belirtilerin fiziksel ve cinsel şiddetle değil, psikolojik şiddetle de tetiklendiği görülmektedir (Molina ve Matud, 2024; Sabri, 2021). Şiddet türlerinin başlatıcı olay olarak ele alınacağı bu çalışmada yakın partner şiddeti mağduru olan kadınlarda TSSB belirtilerinden olan olumsuz duygulanım ile TSSB belirtileri arasında olayın merkeziliği ve değişen temel inançlar ve duygu düzenleme güçlüğü aracı değişkenler olarak belirlenerek terapötik ilişkide müdahale edilmesi gereken mekanizmaların ortaya konulması amaçlanmıştır. Bu seri aracı (*serial mediator*) model, Şekil 3.’te sunulmuştur.

Travmatik duyguların (utanç, korku, dehşet, suçluluk) işlenmesinin ve duygu düzenleme becerilerinin geliştirilmesinin, mağdurların iyileşme sürecinde kritik bir rol oynadığı bilinmektedir (Beck ve ark., 2024; Taccini ve ark., 2024a). Alandaki farklı çalışmalardan yola çıkılan bu model, şiddet gören kadınların olumsuz duygulanımdan, deneyimledikleri duygunun TSSB belirtilerinden biri haline gelmesinden ya da olumsuz duygulanıma neden olan şiddet döngüsünden kurtulmasına katkı sağlamak açısından önemlidir.

1.6.3. ARAŞTIRMA SORULARI VE HİPOTEZLER

1.6.3.1. Kültüre Uyarlama Çalışması İçin Hipotezler

1. VITA Ölçeğinin Türkçe formu açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizleri sonucunda kuramsal olarak beklenen faktör yapısını göstermektedir.
2. VITA Ölçeğinin Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı ölçek toplam puanı için .70 ve üzeri, alt ölçekler için .60 ve üzeri olup ölçek yüksek iç tutarlılığa sahip olduğunu göstermektedir.
3. VITA Ölçeği araştırmada kullanılan, benzer bir psikolojik yapı ölçen diğer ölçeklerle doğrusal yönde anlamlı ilişki göstermektedir.

1.6.3.2. Nitel Çalışma İçin Araştırma Soruları

1. Yakın partner şiddetine maruz kalan kadınlar tüm şiddet türlerine (fiziksel, psikolojik, cinsel ve ekonomik) maruz kalmış mıdır?

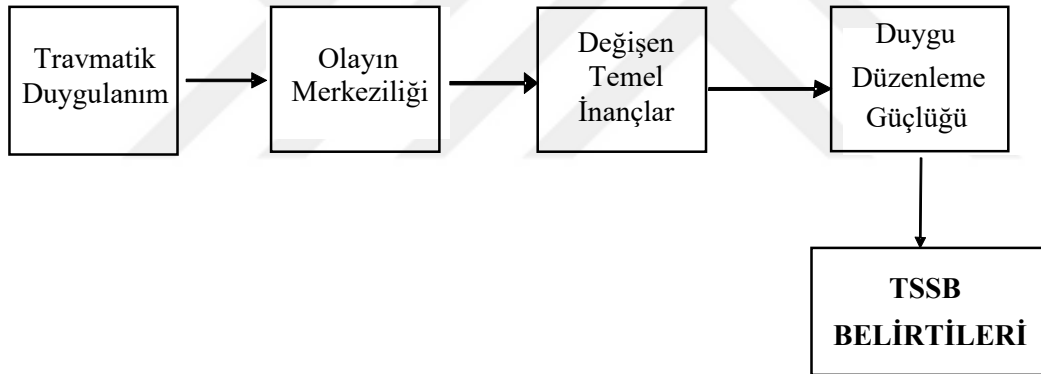
2. Şiddet anında yaşadıkları duygular nelerdir?
 - a. Bu duygular tanımlanabiliyor mu?
 - b. Düşünce ya da davranış olarak mı ortaya çıkmış?
3. Yaşadıkları şiddet deneyimi hayatlarında bir dönüm noktası mı?
4. Yaşadıklarıyla nasıl baş ediyorlar?
 - a. Duygu düzenleme becerileri nasıl?
5. Kendilerine, çevrelerine veya dünyaya dair düşüncelerinde olumsuz bir değişim var mı?
6. Şiddet yaşantısı sonrasında TSSB belirtileri gösteriyorlar mı?
 - a. Olayı hatırladıklarında(anlatırken) belirtiler var mı?

1.6.3.3. Nicel Çalışma (Araştırma Modeli) İçin Hipotezler

1. Olayın merkeziliği, travmatik duygulanımın değişen temel inançlar üzerindeki etkisinde kısmi/tam aracılık rolü oynamaktadır.
2. Değişen temel inançlar, olayın merkeziliğinin travma sonrası stres bozukluğu belirtileri üzerindeki etkisinde kısmi/tam aracılık rolü oynamaktadır.
3. Travmatik duygulanım ile travma sonrası stres bozukluğu belirtileri arasındaki ilişkiye olayın merkeziliği ve değişen temel inançlar sıralı (seri) olarak aracılık etmektedir.

4. Duygu düzenleme güçlüğü, değişen temel inançların travma sonrası stres bozukluğu belirtileri üzerindeki etkisinde kısmi/tam aracılık rolü oynamaktadır.
5. Travmatik duygulanımın travma sonrası stres bozukluğu belirtileri üzerindeki dolaylı etkisi, olayın merkeziliği ve değişen temel inançlar aracılığıyla gerçekleşmekte, değişen temel inançlar da duygu düzenleme güçlüğü üzerinden travma sonrası stres bozukluğu belirtilerini yordamaktadır (Şekil 3).

Şekil 3. Araştırma Modeli

BÖLÜM II

YÖNTEM

2.1. ÇALIŞMA I: VITA ÖLÇEĞİ KÜLTÜRE UYARLAMA ÇALIŞMASI

2.1.1 Araştırma Evreni ve Örneklem

VITA ölçeğinin uyarlamasını içeren ilk çalışmada, ölçek 28 maddeden oluştuğu ve her bir madde başına en az 5 kişi gerektiği için (Tabachnick ve Fidel, 2013) yakın zamanda ya da geçmiş dönemde eşinden şiddet görmüş, evli ya da boşanmış en az 140 şiddet mağduru kadına, çevrimiçi (online) ve yüz yüze anket yöntemiyle ulaşılması planlanmıştır. Örneklemde ulaşılan zorluklar nedeniyle çalışma 124 kadınla gerçekleştirilmiştir. Örneklem özellikleri Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. Örneklem Demografik Değişkenler Açısından Dağılımı

	<i>Değişkenler</i>	<i>N=124</i>	<i>%</i>
Eğitim durumu	Okur yazar	6	4.8
	İlkokul mezunu	18	14.5
	Ortaokul mezunu	12	9.7
	Lise mezunu	30	24.2
	Yüksekokul mezunu	6	4.8
	Üniversite mezunu	19	15.3
	Lisansüstü Mezunu	33	26.6
Çalışma durumu	Çalışmıyorum	77	62.1
	Çalışıyorum	47	37.9
Geçmişte çalışma durumu	Evet	90	72.6
	Hayır	34	27.4
Şu anki medeni durum	Bekar	3	2.4
	Evli	55	44.4
	Boşanmış	51	41.1
	İmam nikahlı	2	1.6
	Boşanmamış. ayrı yaşıyor	13	10.5

Tablo 1'in Devamı

	<i>Değişkenler</i>	<i>N=124</i>	<i>%</i>
Çocuğunun olup olmaması	Evet	97	78.2
	Hayır	27	21.8
Şiddet görülen kişi (eş/partner) ile şu anki ilişki durumu	Bekar	1	.8
	Evli	53	42.7
	Boşanmış	55	44.4
	İmam nikahlı	3	2.4
	Boşanmamış, ayrı yaşıyor	11	8.9
	Eşi vefat etmiş	1	.8
Şiddet görülen kişi (eş/partner) ile ilişkiye başlama şekli	Görücü usulü ve aile baskısı ile	17	13.7
	Görücü usulü ve isteyerek	26	21.0
	Kaçırılarak/kaçarak	10	8.1
	Tanışarak ve aile onayı ile	51	41.1
	Tanışarak ve aile onayı olmadan	20	16.1
Eş/partner eğitim durumu:	Okur yazar	2	1.6
	İlkokul mezunu	23	18.5
	Ortaokul mezunu	16	12.9
	Lise mezunu	32	25.8
	Yüksekokul mezunu	11	8.9
	Üniversite mezunu	23	18.5
Eş/partner çalışma durumu	Lisansüstü mezunu	17	13.7
	Evet	105	84.7
Eş/partner için mevcut psikolojik sağlık sorunu	Hayır	19	15.3
	Evet	38	30.6
Eş/partner için geçmiş dönemde psikolojik sağlık sorunu	Hayır	86	69.4
	Evet	33	26.6
Eş/partner mevcut alkol kullanımı	Hayır	91	73.4
	Evet	66	53.2
Eş/partner geçmiş alkol kullanımı	Hayır	58	46.8
	Evet	75	60.5
Maruz Kalınan Şiddet Türleri	Hayır	49	39.5
	Fiziksel Şiddet	93	75.0
	Duygusal/Sözlü/Psikolojik Şiddet	111	89.5
	Cinsel Şiddet	51	41.1
	Ekonomik Şiddet	77	62.1
Eş/partner tarafından ne zaman şiddete maruz kalmaya başladığı	Dijital Şiddet	24	19.4
	İlk 5 yıl	106	85.5
	Evliliğin 5. ve 10 yılları arasında	14	11.3
	Evliliğin 10. ve 15 yılları arasında	2	1.6
	Evlendikten en az 15 yıl geçtikten sonra	2	1.6
Eş/partner tarafından şiddete maruz kalma sıklığı	Tek 1 defa	7	5.6
	Çok seyrek, yılda 1-2 defa	18	14.5
	Seyrek, yılda 5-10 defa	23	18.5
	Bazen, ayda 1-4 defa	32	25.8
	Sık sık haftada 1'den fazla	44	35.5
Maruz kaldığınız şiddet ne kadar sürdü?	1 yıldan az	24	19.4
	1-5 yıl	32	25.8
	5 yıldan fazla	68	54.8
Eş/partner şiddeti ile ilgili yardım aldınız mı?	Evet	63	50.8
	Hayır	61	49.2

Tablo 1'in Devamı

<i>Değişkenler</i>		<i>N=124</i>	<i>%</i>		
Yardım alan kişilerin kimden/nereden yardım aldığı	Aile/akraba	35	28.2		
	Komşu	16	12.9		
	Arkadaş	23	18.5		
	Sivil Toplum Örgütleri	2	1.6		
	Polis	33	26.6		
	Baro/Savcılık	22	17.7		
	Psikolog. Psikiyatrist. Terapist	9	7.3		
Kök ailede psikolojik sağlık sorunu	Evet	26	21.0		
	Hayır	98	79.0		
Kendisinde tıbbi/fiziksel sağlık sorunu	Evet	42	33.9		
	Hayır	82	66.1		
Kendisinde geçmiş dönemde psikiyatrik tedavi varlığı	Evet	44	35.5		
	Hayır	80	64.5		
Kendisinde mevcut psikiyatrik tedavi varlığı	Evet	34	27.4		
	Hayır	90	72.6		
	<i>N</i>	<i>En Küçük</i>	<i>En Büyük</i>	<i>Ort.</i>	<i>ss.</i>
Yaş	120	21	64	38.17	10.082
Evlendiği zamanki yaşı	124	12	41	22.51	5.074
Evlendikleri zaman eşinin yaşı	123	17	39	26.28	5.181

Katılımcıların yaş ortalaması 38.17 ± 10.08 , evlendikleri zamanki yaş ortalaması 22.51 ± 5.07 ve evlendikleri zaman eşlerinin yaş ortalaması 26.28 ± 5.81 'dir.

Çalışmaya katılan 124 kişinin; 33'ü (%26.6) lisansüstü mezunu, 19'u (%15.3) üniversite mezunu, 30'u (%24.2) lise mezunu, 12'si (%9.7) ortaokul mezunu ve 18'i (%14.5) ilkokul mezunudur. Okur-yazar ancak resmi bir eğitim almayan kişilerin sayısı 6 (%4.8)'dir. Katılımcıların 77'si (%62.1) çalışmamakta, 47'si (%37.9) çalışmaktadır. Katılımcıların, 90'ı (%72.6) geçmişte çalıştığını, 34'ü (%27.4) ise hiç çalışmadığını belirtmiştir. Katılımcılardan 97 kişi (%78.2) çocuk sahibi olduğunu, 27 kişi (%21.8) ise çocuğunun olmadığını ifade etmiştir. Katılımcıların şimdiki medeni durumlarına bakıldığında, 55'i (%44.4) evli, 51'i (%41.1) boşanmış, 13'ü (%10.5) boşanmamış ancak ayrı yaşıyor, 2'si (%1.6) imam nikahlı ve 3'ü (%2.4) bekardır.

Katılımcıların şiddet gördüğü kişilerle ilişki durumlarına bakıldığında, 53'ü (%42.7) halen evli, 55'i (%44.4) boşanmış, 11'i (%8.9) boşanmamış ancak ayrı yaşıyor,

3'ü (%2.4) imam nikahlı, 1'i (%0.8) eşinin vefat ettiğini ve 1'i (%0.8) bekar olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların bu kişilerle ilişkiye başlama şekillerine bakıldığında, 51'i (%41.1) tanışarak ve aile onayı ile evlenmiş, 26'sı (%21.0) görücü usulü ve isteyerek, 17'si (%13.7) görücü usulü ve aile baskısı ile, 20'si (%16.1) tanışarak ancak aile onayı olmadan, 10'u (%8.1) ise kaçırılarak/kaçarak evlenmiştir.

Katılımcıların eşlerinin eğitim seviyeleri incelendiğinde, 17'si (%13.7) lisansüstü mezunu, 23'ü (%18.5) üniversite mezunu, 11'i (%8.9) yüksekokul mezunu, 32'si (%25.8) lise mezunu, 16'sı (%12.9) ortaokul mezunu, 23'ü (%18.5) ilkokul mezunu ve 2'si (%1,6) yalnızca okur yazardır. Katılımcıların eşlerinin %84.7'si çalışmakta ya da geçmişte çalışmış, %15.3'ü ise hiç çalışmamıştır. Katılımcıların eşlerinin 38'i (%30.6) şu anda psikolojik bir sağlık sorunu yaşamaktadır, 86'sı (%69.4) ise herhangi bir psikolojik sağlık sorunu bulunmadığını belirtmiştir. Katılımcıların eşlerinin 33'ü (%26.6) geçmişte bir psikolojik sağlık sorunu yaşamıştır, 91'i (%73.4) ise geçmişte herhangi bir psikolojik sağlık sorunu yaşamadığını ifade etmiştir. Katılımcıların eşlerinin 66'sı (%53.2) şu anda alkol kullanmaktadır, 58'i (%46.8) ise alkol kullanmadığını belirtmiştir. Katılımcıların eşlerinin 75'i (%60.5) geçmişte alkol kullanmıştır, 49'u (%39.5) ise geçmişte hiç alkol kullanmadığını ifade etmiştir.

Araştırmaya katılan 124 katılımcının tamamı en az bir şiddet türüne maruz kalmıştır. Bu katılımcılardan 93'ü (%75.0) fiziksel şiddete maruz kaldığını, 111'i (%89.5) duygusal, sözlü veya psikolojik şiddete maruz kaldığını, 51'i (%41.1) cinsel şiddete maruz kaldığını, 77'si (%62.1) ekonomik şiddete maruz kaldığını, 24'ü (%19.4) dijital şiddete maruz kaldığını belirtmiştir. Evliliklerinde şiddetin ne zaman başladığı sorusuna 106 kişi (%85.5) ilk 5 yılda, 14 kişi (%11.3) 5-10 yıl arasında, 2 kişi (%1.6) 10-15 yıl arasında, 2 kişi (%1.6) 15 yıl sonra şiddetle karşılaştığını belirtmiştir.

Şiddet sıklığına bakıldığında, 7 kişi (%5.6) sadece bir defa, 18 kişi (%14.5) yılda 1-2 defa, 23 kişi (%18.5) yılda 5-10 defa, 32 kişi (%25.8) ayda 1-4 defa, 44 kişi (%35.5) haftada 1'den fazla şiddete maruz kaldığını belirtmiştir. Şiddetin süresine bakıldığında, 24 kişi (%19.4) 1 yıldan az, 32 kişi (%25.8) 1-5 yıl, 68 kişi (%54.8) 5 yıldan fazla süreyle şiddete maruz kaldığını ifade etmiştir.

Katılımcıların 63'ü (%50.8) bir şekilde yardım aldığını, 61'i (%49.2) ise hiç yardım almadığını ifade etmiştir. Yardım aldığını belirten katılımcıların 35'i (%28.2) aile/akrabalardan yardım aldığını, 23'ü (%18.5) arkadaşlarından yardım aldığını, 33'ü (%26.6) polisten yardım aldığını, 22'si (%17.7) baro veya savcılıktan yardım aldığını, 9'u (%7.3) psikolog, psikiyatrist veya terapistten yardım aldığını belirtmiştir. Katılımcıların 42'si (%33.9) tıbbi bir hastalığa sahip olduğunu, 82'si (%66.1) ise herhangi bir tıbbi hastalığının olmadığını ifade etmiştir. Katılımcıların 44'ü (%35.5) daha önce psikiyatrik bir tedavi gördüğünü, 80'i (%64.5) ise psikiyatrik bir tedavi geçmişi olmadığını belirtmiştir. Katılımcıların 34'ü (%27.4) şu anda bir psikiyatrik hastalığa sahip olduğunu, 90'ı (%72.6) ise böyle bir rahatsızlığı bulunmadığını ifade etmiştir.

Açımlayıcı Faktör Analizi (AFA) için 124 kişilik bu örneklem kullanılmış olup Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) için 2.3.1. numaralı başlıkta tanıtılan, üçüncü çalışmayı oluşturan 158 kişilik örneklem kullanılmıştır.

2.1.2. Veri Toplamada Kullanılan Araçlar

2.1.2.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırma açısından önemli olabilecek yaş, eğitim durumu, çalışma geçmişi, evlilik/ilişki süresi, şiddet türü, şiddet süresi, çocuk sahibi olma durumu gibi bilgiler sorulmuştur (Ek-5).

2.1.2.2. Yakın Partner Şiddeti ve Travmatik Duygulanım Ölçeği (VITA Ölçeği)

Ölçeğin orijinal versiyonu, eş/partner şiddetine maruz kalan kadınlarda olay anında yaşanan travmatik duygulanımların yoğunluğunu değerlendirmek için kullanılan 28 maddelik bir öz bildirim ölçeğidir (Troisi, 2018). Maddelerin 5'i korku etkisiyle, 7'si dehşet etkisiyle, 10'u utançla, 6'sı suçlulukla ilgilidir. Maddeler beşli Likert tipi bir ölçekle derecelendirilir (1: *hiç*, 5: *çok sık*). Ölçeğin geliştirildiği çalışmada, Cronbach alfa iç tutarlık katsayı değerleri korku alt boyutunda .79, dehşet alt boyutunda .90, utanç alt boyutunda .93, suçluluk alt boyutunda .87 ve toplam ölçekte .93 olarak belirtilmiştir.

Ölçeğin orijinali İtalyancadır. İngilizce versiyonu için ölçek sahibinin oluşturduğu çalışma ekibinden iki psikolog ölçeği İtalyancadan İngilizceye çevirmiş ve iki çeviri de anadili İngilizce olan iki çevirmen tarafından İtalyancaya çevrilerek son haline getirilmiştir. Tezin bu bölümünde yapılacak olan kültüre uyarlama çalışmasında, İngilizceye ileri düzeyde hâkim iki Klinik Psikolog ve bir Sosyal Psikolog, ölçeği İngilizceden Türkçeye çevirmiş, farklı iki Klinik Psikolog bu çevirileri birleştirmiş ve yine ileri düzeyde İngilizce bilen farklı iki Klinik Psikolog ve bir Sosyal Psikolog da ölçeği Türkçeden İngilizceye çevirmiştir. Ölçeğin orijinali, ölçek sahibinin ekibi tarafından oluşturulan İngilizce versiyonu, İngilizce-Türkçe çevirisi ve Türkçe-İngilizce

çevirisi iki İtalyan Dili Uzmanı ve bir İngiliz Dili Uzmanı tarafından kontrol edilmiş, önerilere göre iki farklı Uzman Psikolog tarafından tekrar kontrol edilmiş ve son halini almıştır (Ek-6).

Ölçeğin tüm çalışmada 282 kişiden toplanan veriyle yapılan güvenirlik analizine göre, Cronbach alfa iç tutarlık kat sayıları korku için .81, dehşet için .86, utanç için .91, suçluluk için .93 ve tüm ölçek için .94 bulunmuştur.

Ölçeğin psikometrik özelliklerini değerlendirmek amacıyla 124 kişiden toplanan ve iç tutarlığı ölçmek amacıyla çalışmanın bu kısmında kullanılan VITA ölçeğinin Cronbach alfa güvenirlik katsayıları korku için .85, dehşet için .84, utanç için .92, suçluluk için .92 ve tüm ölçek için .94 bulunmuştur.

2.1.2.3. Olayın Etkisi Ölçeği-Gözden Geçirilmiş Form (IES-R)

Kişilerin travmatik olaylara verdikleri tepkileri değerlendirmek amacıyla oluşturulmuş bir öz bildirim ölçeğidir (Horowitz ve ark., 1979) Sonrasında gözden geçirilerek Olayların Etkisi Ölçeği-Gözden Geçirilmiş Formu (IES-R) adı altında güncellenmiştir (Weiss ve Marmar, 1997). Amerikan Psikiyatri Birliği'nin (1994) belirlediği TSSB belirtilerini ölçmeye yönelik olan bu ölçek, kişilerden son 7 gün içerisindeki belirtilerini 0 ile 4 arasında derecelendirmeleri istenen beşli Likert tipi bir yapıdadır (0: *asla*, 4: *aşırı*). Ölçek “*kaçınma*”, “*yeniden yaşantılama*” ve “*aşırı uyarılma*” alt boyutlarından oluşmaktadır. Yeniden yaşantılama boyutu, kişinin travmatik olayla ilgili istem dışı anılarının zihninde canlanması ve rüyalarda tekrar yaşaması gibi belirtileri içermektedir. Kaçınma boyutu, olayla ilgili düşüncelerden, duygulardan veya durumlardan bilinçli olarak uzak durmayı kapsamaktadır. Aşırı uyarılma boyutu ise, kişinin travmaya bağlı olarak artan irritabilite, uyku problemleri ve dikkat dağınıklığı gibi belirtiler göstermesi ile ilişkilidir. Ölçekten alınan yüksek

puanlar, kişinin travmatik olayın etkilerini daha yoğun yaşadığını ve TSSB belirtilerinin daha belirgin olduğunu göstermektedir.

Ölçeğin Türkçeye uyarlanması ve psikometrik değerlendirmesi Çorapçıoğlu ve arkadaşları (2006) tarafından TSSB tanısı alan ve almayan gruplarla yapılmıştır. Klinik geçerlik çalışmaları Klinisyen Tarafından Uygulanan TSSB Ölçeği (CAPS) ile yapılmıştır. CAPS, kaçınma, yeniden yaşantılama ve aşırı uyarılma alt boyutları ile sırasıyla .49, .69 ve .63 korelasyon göstermiştir. Ölçeğin güvenirlik analizlerinde ise Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı grupların tamamı dahil edildiğinde .93 bulunmuş, TSSB tanılı olan ya da olmayan, bir başka psikiyatrik tanısı olan ya da olmayan gruplarda .87 ile .93 arasında değişen değerler göstermiştir (Çorapçıoğlu ve ark., 2006) (Ek-10).

Çalışmanın bu aşaması için ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlılık katsayıları yeniden yaşantılama, kaçınma ve aşırı uyarılma alt boyutları için sırasıyla .89, .79 ve .83, tüm ölçek için .91 bulunmuştur.

2.1.2.4. Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği-Kısa Form (DDGÖ-16)

Ölçeğin orijinali (DERS) 36 maddeden oluşan bir öz bildirim ölçeğidir (Gratz ve Roemer, 2004). Bu ölçek, kişilerin tipik duygu düzensizliği seviyelerini altı alanda değerlendirmektedir: “*Olumsuz duyguların kabul edilmemesi, sıkıntılı durumlarda hedefe yönelik davranışlarda bulunamama, sıkıntılı durumlarda dürtüsel davranışları kontrol etmede güçlükler, etkili duygu düzenleme stratejilerine kısıtlı erişimi olma, duygusal farkındalık eksikliği ve duygusal netlik eksikliği*”.

Kısa form oluşturulurken kuramsal altyapı da göz önünde bulundurularak ölçeğin değerlendirmeyi amaçladığı bu alanlardan duygusal farkındalık eksikliği alt

ölçeği çıkarılmış ve beş alt ölçekle kısa form oluşturulmuştur (Bjureberg ve ark., 2016). Bjureberg ve arkadaşları (2016) tarafından geliştirilen DERS-16, 16 maddeden oluşmaktadır ve beşli Likert tipinde puanlanmaktadır (1: *hemen hemen hiç*, 5: *hemen hemen her zaman*). Ölçek puanları için kesme noktası bulunmamaktadır. Elde edilen yüksek puanlar, kişilerin duygu düzenleme konusunda daha fazla güçlük yaşadığını göstermektedir. DERS-16'nın "*açıklık*", "*amaçlar*", "*dürtü*", "*stratejiler*" ve "*kabul etmeme*" alt boyutları vardır.

Yiğit ve Guzey Yiğit (2017) ölçeği Türkçeye uyarlamış ve psikometrik özelliklerini değerlendirmiştir. Türkçe ölçek için Cronbach alfa iç tutarlılık kat sayısı .92 olarak bulunmuş, alt ölçekler için iç tutarlılık kat sayıları .78 ile .87 arasında değişen değerler göstermiştir. Ölçeğin yarıya bölme güvenirlik katsayısı ise .88 olarak belirtilmiştir (Yiğit ve Guzey-Yiğit, 2017) (Ek-7).

Çalışmanın bu aşaması için ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlık katsayıları açıklık, amaçlar, dürtü, stratejiler ve kabul etmeme alt boyutları için sırasıyla .88, .87, .87, .86 ve .84, tüm ölçek için .94 bulunmuştur.

2.1.2.5. Pozitif Negatif Duygulanım Ölçeği (PNDÖ)

Kişilerin olumlu ve olumsuz duygulanım seviyelerini ölçen bir öz bildirim ölçeğidir (Watson ve arkadaşları, 1988). Bu ölçek, kişilerin tipik duygu durumlarını iki temel alanda değerlendirmektedir: Pozitif duygulanım (PD) ve negatif duygulanım (ND). Pozitif duygulanım, kişinin enerjik, uyanık ve kendini etkin hissetme seviyesini ölçerken; negatif duygulanım, korku, üzüntü, öfke, suçluluk ve sinirlilik gibi olumsuz duyguların yoğunluğunu değerlendirir. Ölçek, belirli bir zaman dilimi (örneğin "şu an", "son bir hafta", "genel olarak") içinde kişinin hissettiği duyguları ölçmek için kullanılmaktadır.

Ölçeğin Türkçeye uyarlama çalışması Dürü (1998) tarafından yapılmış, daha sonra Gençöz (2000) tarafından geçerlik ve güvenirlik analizleri gerçekleştirilmiştir. Ölçek 20 maddeden oluşmaktadır ve beşli Likert tipinde puanlanmaktadır (*1: çok az veya hiç, 5: çok fazla*). Türkçe ölçek için iç tutarlılık katsayıları PD ve ND için sırasıyla .83 ve .86 olarak hesaplanmıştır. Faktör analizinde PD maddelerinin yüklenimleri .48 ile .74, ND maddelerinin yüklenimleri ise .46 ile .76 arasında değişmektedir. Klinik geçerlik çalışmaları Beck Depresyon (BDÖ) ve Anksiyete (BAÖ) ölçekleri ile yapılmıştır. PD'nin BDÖ ve BAÖ ile korelasyonu sırasıyla -.48 ve -.22, ND'nin de aynı ölçeklerle korelasyonu sırasıyla .51 ve .47 olmuştur. Test-tekrar test güvenirliği PD için .54, ND için .40 bulunmuştur (Gençöz, 2000) (Ek-11).

Mevcut çalışma için Cronbach alfa iç tutarlık katsayıları PD için .83, ND için .86 bulunmuştur.

2.1.2.6. Depresyon Anksiyete Stres Ölçeği (DASÖ-21)

Lovibond ve Lovibond (1995) tarafından oluşturulan ölçek, orijinalde 42 maddeden oluşmakta olup, daha pratik bir kullanım sağlamak amacıyla 21 maddelik kısa versiyonu (DASS-21) geliştirilmiştir. Ölçek, kişilerin duygusal sıkıntı düzeylerini üç temel bileşen altında değerlendirmektedir: Depresyon alt ölçeği, hayattan zevk alamama, umutsuzluk ve kendini değersiz hissetme gibi belirtileri ölçmektedir. Anksiyete alt ölçeği, panik, aşırı korku, bedensel huzursuzluk ve tehdit algısı ile ilgili belirtileri değerlendirir. Stres alt ölçeği ise aşırı uyarılma, sinirlilik, rahatlama güçlüğü ve tahammülsüzlük gibi stres belirtilerini ölçmektedir. Maddeler dörtlü Likert tipinde değerlendirilmektedir (*0: hiçbir zaman, 3: neredeyse her zaman*). 42 maddelik orijinal formun depresyon, anksiyete ve stres alt ölçekleri için Cronbach alfa iç tutarlık

katsayıları sırasıyla .91, .84 ve .90 olarak belirlenirken 21 maddelik kısa form için yine sırasıyla .81, .73 ve .87 olarak belirlenmiştir.

Ölçeğin Türkçeye uyarlaması Yıldırım ve arkadaşları (2018) tarafından gerçekleştirilmiş ve ölçeğin geçerlilik ve güvenilirlik çalışmaları depresyon ve anksiyete tanılı kişiler ile sağlıklı kişiler ile yapılmıştır. Cronbach alfa iç tutarlık katsayıları depresyon, anksiyete ve stres alt ölçekleri için sırasıyla .89,.87 ve .90 bulunmuştur. Ölçeğin test-tekrar test güvenilirliği alt ölçekler için .82 ile .93 arasında değişmektedir. Geçerlik için kullanılan BDÖ ve BAÖ ile korelasyonları da sırasıyla .78 ve .87 bulunmuştur (Yıldırım ve ark., 2018) (Ek-9).

Mevcut çalışma için Cronbach alfa iç tutarlık katsayıları depresyon, anksiyete ve stres alt ölçekleri sırasıyla .89, .86 ve .81 bulunmuştur.

2.1.2.7. Utandırın Diğeri Ölçeği-2 (Other as Shamer 2, UDÖ-2)

Goss ve arkadaşları (1994) tarafından geliştirilen Utandırın Diğeri Ölçeği (Other as Shamer Scale; OAS), bireylerin başkalarının kendilerini nasıl gördüğüne dair algılarını değerlendirmek amacıyla oluşturulmuş bir öz bildirim ölçeğidir. Ölçek, bireyin başkaları tarafından küçümsendiği, yetersiz veya eksik görüldüğü inancını ölçmeyi amaçlamaktadır. OAS, 18 maddeden oluşmaktadır ve beşli Likert tipi bir değerlendirilmektedir (0: hiç, 4: neredeyse her zaman). Ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı .96 olarak hesaplanmıştır (Goss ve ark., 1994). Daha pratik bir kullanım sağlamak amacıyla, Matos ve arkadaşları (2015) tarafından 8 maddelik kısa versiyonu (OAS-2) geliştirilmiştir. OAS-2, orijinal ölçekle .91 düzeyinde yüksek korelasyon göstermiş ve Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı .82 olarak bulunmuştur (Matos ve ark., 2015).

Ölçeğin Türkçeye uyarlanması (UDÖ-2), Yıldırım ve arkadaşları (2021) tarafından yapılmıştır. Orijinal ölçeğin kuramsal yapısıyla uyumlu olacak şekilde geliştirilmiş ve geçerlik ile güvenilirlik analizleri gerçekleştirilmiştir. Türkçe form, 7 maddeden oluşmaktadır. Ölçek puanları için belirlenmiş kesme noktası bulunmamaktadır ve alınan yüksek puanlar, bireyin dışsal utanç düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir. Türkçe ölçek için iç tutarlılık katsayısı .85 olarak hesaplanmıştır. Klinik geçerlik çalışmalarında UDÖ-2'nin İçselleştirilmiş Utanç Ölçeği (ESS) ile korelasyonu .54, DASS-42 alt ölçekleri ile korelasyonları depresyon, anksiyete ve stres için sırasıyla .49, .35 ve .36 olarak hesaplanmıştır (Yıldırım ve ark., 2021) (Ek-8).

Mevcut çalışma için Cronbach alfa kat sayısı .95 bulunmuştur.

2.1.3. İşlem

Bu çalışma kapsamında, araştırmayı etik kurallara uygun şekilde yürütülebilmek amacıyla Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Alt Etik Kurulundan onay alınmıştır (20.02.2023 tarih ve 05/67 sayılı karar). VITA Ölçeğinin psikometrik özelliklerini değerlendirmek amacıyla hem basılı formla hem çevrimiçi olarak veri toplanmıştır. Araştırmada amaçlı ve kolay örnekleme yöntemleri kullanılmış olup, yalnızca eş/partner şiddeti gören kadınların katılımı hedeflenmiştir. Veri toplama sürecinde üst başlıkta tanıtılan veri toplama araçlarından bir ölçek bataryası oluşturulmuştur. Çevrimiçi veri toplama süreci için Google Forms platformuna ölçek soruları girilerek bir bağlantı alınmış ve çeşitli sosyal medya platformları üzerinden, gönüllülük esasıyla katılımcılarla paylaşılmıştır. Basılı veri toplama sürecinde, formlar Ankara Büyükşehir

Belediyesi Kadın Danışma Merkezi ve Ankara Barosu Gelincik Merkezi aracılığıyla şiddet mağduru kadınlara ulaştırılmıştır. Bunun yanı sıra, veri toplama sürecine destek olmak isteyen tanınmış kişiler de formların hedef gruba iletilmesine katkı sağlamıştır. Tanınmışlar, şiddet mağduru kadınlara ulaştırılmak üzere formları dağıtarak veri toplama sürecinin genişletilmesine yardımcı olmuştur. Veri toplama süreci Mart 2024 – Eylül 2024 tarihleri arasında yürütülmüş ve katılımcılardan ilgili ölçekleri tamamlamaları istenmiştir. Katılımcılar, araştırmaya ortalama 25-35 dakika arasında değişen sürelerde yanıt vermiştir. Tüm süreç boyunca gizlilik ve etik kurallara özen gösterilmiş, katılımcılar gönüllü olarak çalışmaya katılmış ve katılımcılara istedikleri zaman araştırmadan ayrılma hakkı tanınmıştır.

2.2. ÇALIŞMA II: NİTEL ÇALIŞMA

2.2.1 Araştırma Evreni ve Örneklem

Fiziksel ve cinsel şiddet mağduru birer kadınla öncelikle pilot görüşme yapılması planlanmıştır. Formun işlerliği iyiye aynı formla, değilse dönüştürülmüş formla 5 cinsel, 5 fiziksel şiddet mağduru kadınla görüşme yapılması hedeflenmiştir. Yapılan ilk pilot görüşme sonrası katılımcıda tüm şiddet türlerinin varlığı tespit edildiği için herhangi bir ayrıma gitmekten vazgeçilmiş ve pilot görüşmeyle birlikte toplam 12 katılımcıyla görüşmeler tamamlanmıştır. Örneklem özellikleri Tablo 2’de sunulmuştur.

Katılımcıların yaşları 31 ile 55 arasında değişmektedir. Eğitim düzeylerine bakıldığında, katılımcıların biri okur-yazar, biri ortaokul mezunu, biri ortaokul terk, biri lise terk, dördü lise mezunu, biri üniversite terk, biri üniversite mezunu, biri ise üniversite mezunu olup öğrenimine devam etmektedir. Bir katılımcı ise lisansüstü mezunudur.

Çalışma durumlarına bakıldığında, katılımcıların altısı çalışmakta, dördü çalışmamakta, biri emekli, biri ise çalışmakta ve aynı zamanda öğrenimine devam etmektedir. Medeni durumlarına bakıldığında, katılımcıların dördü evli, üçü evli ancak boşanma aşamasında, beşi ise bekardır. Çocuk sayılarına bakıldığında, katılımcıların ikisinin bir çocuğu, ikisinin iki çocuğu, ikisinin üç çocuğu, altısının ise dört çocuğu vardır.

Şiddet türlerine bakıldığında, katılımcıların yedisi tüm şiddet türlerine maruz kaldığını belirtmiştir. Katılımcıların biri psikolojik ve cinsel şiddet, biri psikolojik, fiziksel ve cinsel şiddet, üçü ise psikolojik ve fiziksel şiddet deneyimlemiştir.

Tablo 2. Katılımcı Demografik Bilgileri

<i>Katılımcı</i>	<i>Yaş</i>	<i>Doğum Yeri</i>	<i>Eğitim Düzeyi</i>	<i>Çalışma Durumu</i>	<i>Medeni Durumu</i>	<i>Çocuk Sayısı</i>	<i>Yaşadığı Şiddet Türleri</i>
K1	31	Mardin	Ortaokul terk	Çalışıyor	Evli, boşanma aşamasında	4	Tümü
K2	33	Maraş	Lise mezunu	Çalışıyor	Evli, boşanma aşamasında	3	Tümü
K3	31	Maraş	Lise terk	Çalışmıyor	Evli, boşanma aşamasında	2	Tümü
K4	41	Maraş	Lise mezunu	Çalışıyor	Evli	3	Tümü
K5	42	Maraş	Lise mezunu	Çalışmıyor	Evli	4	Tümü
K6	49	Maraş	Okur-yazar	Çalışmıyor	Evli	4	Psikolojik Cinsel Şiddet
K7	52	Maraş	Lise Mezunu	Emekli	Evli (İkinci evliliği)	2	Tümü
K8	46	Maraş	Ortaokul	Çalışıyor	Bekar	4	Tümü
K9	41	Konya	Üniversite terk	Çalışmıyor	Bekar	4	Fiziksel, Psikolojik Cinsel Şiddet
K10	50	İstanbul	Lisansüstü	Çalışıyor	Bekar	1	Psikolojik Fiziksel Şiddet
K11	37	İzmit	Üniversite mezunu	Çalışmıyor	Bekar	1	Psikolojik Fiziksel Şiddet
K12	55	Çankırı	Lise mezunu, üniversiteye devam ediyor	Çalışıyor	Bekar	2	Psikolojik Fiziksel Şiddet

2.2.2. Veri Toplamada Kullanılan Araçlar

2.2.2.1. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

Eş/partner şiddeti gören kadınlarda travmatik duygulanımı ve TSSB belirtilerine giden yoldaki aracı değişkenleri daha iyi anlamak amacıyla, yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır (Ek-4). Görüşme soruları, TSSB'nin Bilişsel Kuramı, Duygusal İşleme Kuramı ve Parçalanmış Varsayımlar Kuramı temel alınarak, olayın merkeziliği, duygu düzenleme güçlüğü, değişen temel inançlar ve TSSB belirtileri gibi

değişkenler çerçevesinde oluşturulmuştur. Sorular, ilgili alanyazın doğrultusunda araştırmacı tarafından hazırlanmış ve Tez İzleme Komitesi üyeleri ile iki Uzman Klinik Psikoloğun görüşleri alınarak şekillendirilmiştir.

Asıl uygulamalara geçilmeden önce, örnekleme benzer özellikler taşıyan bir kişiyle pilot görüşme yapılmıştır. Bu görüşme, soruların anlaşılabilirliğini değerlendirmek açısından yol gösterici olmuş, ancak formda büyük çaplı bir değişikliğe gidilmesini gerektirmemiştir. Soruların anlaşılma ihtimaline karşı, araştırmanın hedeflediği bilgileri destekleyici alt sorular eklenmiştir.

2.2.3. İşlem

Bu çalışma kapsamında, araştırmayı etik kurallara uygun şekilde yürütülebilmek amacıyla Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Alt Etik Kurulundan onay alınmıştır (20.02.2023 tarih ve 05/67 sayılı karar). Katılımcılara ulaşmak amacıyla amaçlı ve kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemleri kullanılmıştır. Çalışma kapsamında hem yüz yüze hem de çevrimiçi görüşmeler gerçekleştirilmiş, veri toplama süreci iki farklı veri toplama biçimini içerecek şekilde yürütülmüştür.

Yüz yüze görüşmelerin bir kısmı, 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş Depremi sonrasında sahaya gidilerek gerçekleştirilmiş hem Kahramanmaraş hem Ankara'da yapılan yüz yüze görüşmeler mesleki anlamda uygun görüşme odalarında bireysel olarak yapılmıştır. Bu görüşmelerde, travmatik deneyimler yaşamış katılımcıların kendilerini rahat ve güvende hissetmelerine özen gösterilmiştir. Çevrimiçi görüşmeler ise, farklı şehirlerde yaşayan katılımcılara ulaşabilmek amacıyla video konferans araçları üzerinden yapılmıştır. Her iki yöntemle gerçekleştirilen görüşmelerde, sürecin

güvenilirliğini sağlamak adına görüşme başlamadan önce bilgilendirilmiş onam formu katılımcılara okutulmuş, onayları alınmış ve ses/görüntü kayıtları için izinleri sağlanmıştır.

Bu araştırma kapsamında Edwards ve Holland (2013/2023)'ın önerdiği şekilde yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler yürütülürken, önceden belirlenmiş araştırma soruları rehberinden yararlanılmıştır (Ek-4). Görüşme sürecinde katılımcılar tarafından verilen yanıtlara bağlı olarak esneklik sağlanmış ve görüşülen kişilerin belirli bir konuya dair düşüncelerini daha ayrıntılı bir şekilde ifade edebilmeleri için ek sorular yöneltilmiştir. Görüşmeler sırasında, katılımcıların görüşlerini kendi terimleriyle ifade etmelerine olanak tanıyacak açık uçlu sorular sorulmasına özen gösterilmiştir. Aynı zamanda, çalışmanın karşılaştırmalı analiz içerebilmesi için belirli temel sorular tüm katılımcılara yöneltilmiştir. Görüşmelerin doğal bir diyalog akışı içinde ilerlemesine dikkat edilmiş ve katılımcılar tarafından gündeme getirilen konular detaylandırılarak takip soruları sorulmuştur. Bu süreçte, görüşülen kişilerin konuya dair algılarının ve anlam dünyalarının keşfedilmesi amaçlanmıştır. Onların yalnızca belirli sorulara yanıt vermeleri değil, aynı zamanda tartışılan konular hakkında kendi perspektiflerinden detaylı açıklamalar yapmaları teşvik edilmiştir. Böylece, katılımcıların kişisel deneyimlerinin, düşüncelerinin ve anlam dünyalarının derinlemesine incelenmesi sağlanmıştır. Çalışmaya katılmayı kabul eden toplam 12 kişiyle (1 pilot ve 11 asıl katılımcı) görüşmeler tamamlanmıştır.

Görüşmelerin süresi, katılımcının anlatımına bağlı olarak 30-90 dakika arasında değişmiştir. Görüşmeler araştırmacı tarafından deşifre edilmiş ve analiz edilmiştir.

Yapılan görüşmelerin içeriklerini incelemek için Tematik Analiz (TA) yöntemi kullanılmıştır. TA, bir veri kümesi içindeki anlam örüntülerini belirlemek, analiz etmek

ve yorumlamak için kullanılan nitel bir araştırma yöntemidir (Braun ve Clarke, 2022). Karmaşık insan deneyimlerini ve davranışlarını incelemek için sosyal bilimler, psikoloji ve sağlık araştırmalarında yaygın olarak kullanılmaktadır. Verileri nicelleştirmeye odaklanan içerik analizinin aksine TA, verilerden ortaya çıkan temaları keşfederek derinliği ve bağlamı vurgulamaktadır. Bu yöntem, anlamlı temalar geliştirmek için *sistematiik bir kodlama sürecini* içermektedir. Braun ve Clarke (2006, 2022) TA'yı farklı kuramsal çerçevelerde uygulanabilen *esnek* bir yöntem olarak tanımlamakta ve çeşitli nitel araştırma paradigmalarına uygun hale getirmektedir. Araştırmacılar, deşifreleri okuyarak, temel unsurları kodlayarak ve kodları önemli örüntüleri temsil eden daha geniş temalar halinde gruplandırarak verileriyle derinlemesine ilgilenmektedir (Braun ve Clarke, 2022).

Tematik analizin güçlü yanlarından biri *uyarlanabilir* olmasıdır. Araştırmacıların, temaların verilerden ortaya çıktığı tümevarımsal (*inductive*) yöntemle veya önceden belirlenmiş kuramsal alt yapının temaların belirlenmesine rehberlik ettiği tümdengelimisel (*deductive*) yöntemle çalışmasına olanak tanımaktadır. Özellikle Yansıtmalı Tematik Analiz (YTA), temaların verilerden nesnel olarak ortaya çıktığını varsaymak yerine araştırmacının yorumları şekillendirmedeki aktif rolünü vurgulamaktadır (Braun ve Clarke, 2022). Bu yaklaşım özellikle *öznel deneyimleri, bakış açılarını ve kültürel bağlamları anlamak* için kullanışlıdır. Tematik analizin nihai çıktısı tipik olarak *zengin nitel veri özleriyle* desteklenen iyi tanımlanmış temalar içermektedir ve araştırmacıların veri kümesindeki örüntüleri açıklayan tutarlı bir anlatı sunmasına yardımcı olmaktadır. Braun ve Clarke (2006, 2022), yorumlayıcı esnekliği barındırırken titizliği de sağlayan altı aşamalı bir süreçten bahsetmektedir:

1. *Veriye Aşinalık:* Araştırmacı, veri setini tekrar tekrar okuyarak derinlemesine anlamaya çalışır; ilk örüntüler not edilir.
2. *İlk Kodların Oluşturulması:* Verideki anlamlı unsurlar sistematik olarak kodlanır; bu kodlar, potansiyel temaların yapı taşlarını oluşturur.
3. *Temaların Belirlenmesi:* Kodlar, daha geniş anlam örüntülerini temsil edecek şekilde temalar altında gruplanır.
4. *Temaların Gözden Geçirilmesi:* Temalar, veri setiyle karşılaştırılarak tutarlılıkları, ayırt edicilikleri ve yeterli destekleri açısından değerlendirilir.
5. *Temaların Tanımlanması ve Adlandırılması:* Her tema açık ve öz bir şekilde tanımlanır; gerektiğinde alt temalar da belirlenir.
6. *Raporlama:* Temalar, ilgili veri alıntılarıyla desteklenerek yapılandırılmış ve analitik bir anlatıyla sunulur.

Bu süreç, veriden anlamlı ve güvenilir temalar üretmeyi amaçlayan sistematik fakat esnek bir yaklaşımdır. Verilerin kodlanması ve analizi için MAXQDA 24.8 programı kullanılmıştır.

2.3. ÇALIŞMA III: ARAŞTIRMA MODELİ TESTİ

2.3.1 Araştırma Evreni ve Örneklem

Çalışmanın bu aşamasında, yakın zamanda ya da geçmiş dönemde eşinden ya da partnerinden şiddet görmüş, halen evli ya da boşanmış/ayrılmış 158 şiddet mağduru kadına, çevrimiçi (online) ve yüz yüze anket yöntemiyle ulaşılmıştır. Örneklemen özellikleri aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 3. Örneklemen Demografik Değişkenler Açısından Dağılımı

	<i>Değişkenler</i>	<i>N=158</i>	<i>%</i>
Eğitim durumu	Okur yazar	2	1.2
	İlkokul mezunu	14	8.9
	Ortaokul mezunu	5	3.2
	Lise mezunu	22	13.9
	Yüksekokul mezunu	10	6.3
	Üniversite mezunu	34	21.5
	Öğrenime devam ediyor	12	7.6
	Lisansüstü Mezunu	59	37.3
Çalışma durumu	Çalışmıyorum	72	45.6
	Çalışıyorum	86	54.4
Geçmişte çalışma durumu	Evet	139	88.0
	Hayır	19	12.0
Geçmişte çalışılan işler	Sigortalıydı	84	53.2
	Sigortasızdı	21	13.3
	Sigortalı ve sigortasız işlerde çalıştım	35	22.2
	Herhangi bir işte çalışmadım	15	9.5
	Öğrenimime devam ediyorum	3	1.9
Şu anki medeni durum	Bekar	46	29.1
	Evli	53	33.5
	Boşanmış	47	29.7
	Boşanmamış, ayrı yaşıyor	10	6.3
	Eşi vefat etmiş	2	1.3
Çocuğunu olup olmaması	Evet	92	58.2
	Hayır	66	41.8
Şiddet görülen kişi (eş/partner) ile şu anki ilişki durumu	Evli	45	28.5
	Boşanmış/ayrılmış	100	63.5
	Boşanmamış, ayrı yaşıyor	11	7.0
	Eşi vefat etmiş	3	1.9
Şiddet görülen kişi (eş/partner) ile ilişkiye başlama şekli	Görücü usulü ve aile baskısı ile	14	8.9
	Görücü usulü ve isteyerek	16	10.1
	Kaçırılarak/kaçarak	6	3.8
	Tanışarak	122	77.2

Tablo 3'ün Devamı

	<i>Değişkenler</i>	<i>N=158</i>	<i>%</i>
Akrabalık derecesi	Yok	142	89.9
	Var	16	10.1
Eş/partner eğitim durumu	Okur yazar	1	.6
	İlkokul mezunu	13	8.2
	Ortaokul mezunu	15	9.5
	Lise mezunu	33	20.9
	Yüksekokul mezunu	14	8.9
	Üniversite mezunu	56	35.4
	Öğrenimine devam ediyor(du)	8	5.1
	Lisansüstü Mezunu	18	11.4
Eş/partner çalışma durumu	Çalışıyor(du)	121	76.6
	Çalışmıyor(du)	37	23.4
Eş/partner çalışılan işler	Sigortalıydı	93	58.9
	Sigortasızdı	11	7.0
	Sigortalı ve sigortasız işlerde çalıştı	19	12.0
	Çalışmıyor(du)	19	12.0
	Öğrenimine devam ediyor(du)	16	10.1
Maruz Kalınan Şiddet Türleri	Fiziksel Şiddet	82	51.8
	Duyusal/Sözlü/Psikolojik Şiddet	151	95.5
	Cinsel Şiddet	62	39.2
	Ekonomik Şiddet	79	50.0
Eş/partner tarafından ne zaman şiddete maruz kalmaya başladığı	İlk 6 ay	61	38.6
	6 ay - 1 yıl arasındaki süreçte	34	21.5
	1 - 5 yıl arasındaki süreçte	40	25.3
	5 - 10 yıl arasındaki süreçte	14	8.9
	10 - 15 yıl arasındaki süreçte	5	3.2
	En az 15 yıl geçtikten sonra	4	2.5
Eş/partner tarafından şiddete maruz kalma sıklığı	Tek 1 defa	5	3.2
	Çok seyrek. yılda 1-2 defa	17	10.8
	Seyrek. yılda 5-10 defa	26	16.5
	Bazen. ayda 1-4 defa	40	25.3
	Sık sık haftada 1'den fazla	70	44.3
Maruz kaldığınız şiddet ne kadar sürdü?	1 aydan az	15	9.5
	1-6 ay arası	14	8.9
	6 ay-1 yıl arası	19	12.0
	1-5 yıl arası	49	31.0
	5 yıldan fazla	61	38.6
Eş/partner şiddeti ile ilgili yardım aldınız mı?	Evet	72	45.6
	Hayır	86	54.4
Yardım alan kişilerin kimden/nere-den yardım aldığı	Aile/akraba	37	23.4
	Komşu	35	22.2
	Arkadaş	23	18.5
	Sivil Toplum Örgütleri	3	1.9
	Polis	12	7.6
	Baro/Savcılık	10	6.3
	Psikolog. Psikiyatrist. Terapist	25	15.8
Kendisinde tıbbi/fiziksel sağlık sorunu	Evet	37	23.4
	Hayır	121	76.6

Tablo 3'ün Devamı

<i>Değişkenler</i>		<i>N=158</i>	<i>%</i>		
Kendisinde geçmiş dönemde psikiyatrik tedavi varlığı	Evet	73	46.2		
	Hayır	85	53.8		
Kendisinde mevcut psikiyatrik tedavi varlığı	Evet	41	25.9		
	Hayır	117	74.1		
Görülen tedavi	Terapi	11	7.0		
	İlaç	18	11.4		
	Her ikisi	10	6.3		
	<i>N</i>	<i>En Küçük</i>	<i>En Büyük</i>	<i>Ort.</i>	<i>ss.</i>
Yaş	158	18	65	35.56	8.95
Evlilik/ilişki süresi	158	.5	45.0	10.373	10.05
Evlendiği/ilişkiye başladığı zamanki yaşı	158	13	37	22.10	4.60
Evlendiği/ilişkiye başladığı zaman eşinin yaşı	158	13	44	25.23	5.32

Katılımcıların yaş ortalaması 35.56 ± 8.95 , evlendikleri zamanki yaş ortalaması 22.10 ± 4.60 ve evlendikleri zaman eşlerinin yaş ortalaması 25.23 ± 5.32 'dir. İlişki süresi ortalama 10.37 ± 10.05 yıl olarak belirlenmiştir.

Katılımcıların eğitim durumuna bakıldığında, 2 kişi (%1.2) okur yazar, 14 kişi (%8.9) ilköğretim mezunu, 5 kişi (%3.2) ortaokul mezunu, 22 kişi (%13.9) lise mezunu, 10 kişi (%6.3) yüksekokul mezunu, 34 kişi (%21.5) üniversite mezunu, 12 kişi (%7.6) öğrenimine devam ediyor, 59 kişi (%37.3) lisansüstü mezunu olduğunu belirtmiştir.

Katılımcıların 86'sı (%54.4) çalışmakta, 72'si (%45.6) çalışmamaktadır. Bu kişilerin geçmişte çalışma durumu incelendiğinde, 139 kişi (%88.0) geçmişte çalıştığını, 19 kişi (%12.0) ise hiç çalışmadığını ifade etmiştir. Geçmişte çalıştıkları iş türlerine göre; 84 kişi (%53.2) sigortalı, 21 kişi (%13.3) sigortasız, 35 kişi (%22.2) hem sigortalı hem sigortasız işlerde çalışmış; 15 kişi (%9.5) hiç çalışmamış, 3 kişi (%1.9) öğrenimine devam etmekte olduğunu belirtmiştir.

Katılımcıların şimdiki medeni durumlarına bakıldığında, 46'sı (%29.1) bekar, 53'ü (%33.5) evli, 47'si (%29.7) boşanmış, 10'u (%6.3) boşanmamış ancak ayrı yaşıyor, 2'si (%1.3) eşinin vefat etmiş olduğunu ifade etmiştir. Katılımcıların 92'si (%58.2) çocuk sahibi olduğunu, 66'sı (%41.8) çocuğunun olmadığını ifade etmiştir.

Katılımcıların şiddet gördükleri kişiyle mevcut ilişki durumları incelendiğinde, 45 kişi (%28.5) evli, 100 kişi (%63.5) boşanmış/ayrılmış, 11 kişi (%7.0) boşanmamış ancak ayrı yaşıyor, 3 kişi (%1.9) eşinin vefat etmiş olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların şiddet gördükleri kişiyle ilişkiye başlama şekline bakıldığında, 14 kişi (%8.9) görücü usulü ve aile baskısı ile, 16 kişi (%10.1) görücü usulü ve isteyerek, 6 kişi (%3.8) kaçırılarak/kaçarak, 122 kişi (%77.2) tanışarak ilişkiye başlamıştır. 142 kişi (%89.9) şiddet gördüğü kişiyle bir akrabalık ilişkisi olmadığını, 16 kişi (%10.1) akrabalık ilişkisi olduğunu belirtmiştir.

Katılımcıların eşlerinin/partnerlerinin eğitim seviyeleri incelendiğinde; 1 kişinin (%0.6) okur yazar, 13 kişinin (%8.2) ilkokul mezunu, 15 kişinin (%9.5) ortaokul mezunu, 33 kişinin (%20.9) lise mezunu, 14 kişinin (%8.9) yüksekokul mezunu, 56 kişinin (%35.4) üniversite mezunu, 8 kişinin (%5.1) halen ya da geçmiş dönemde öğrenimine devam ediyor olduğu ve 18 kişinin (%11.4) lisansüstü mezunu olduğu görülmüştür. Eşin/partnerin çalışma durumu incelendiğinde, 121 kişi (%76.6) çalışıyor ya da çalışmış, 37 kişi (%23.4) çalışmıyor ya da çalışmamıştır. Bu kişilerin çalıştığı iş türlerine göre, 93 kişi (%58.9) sigortalı, 11 kişi (%7.0) sigortasız, 19 kişi (%12.0) hem sigortalı hem sigortasız işlerde çalışmış; 19 kişi (%12.0) hiç çalışmamış, 16 kişinin (%10.1) o dönemde öğrenimine devam ediyor olduğu görülmüştür.

Araştırmaya katılan 158 katılımcının tamamı en az bir şiddet türüne maruz kalmıştır. Bu katılımcılardan 82 kişi (%51.8) fiziksel şiddete maruz kaldığını, 151 kişi (%95.5) duygusal, sözlü veya psikolojik şiddete maruz kaldığını, 62 kişi (%39.2) cinsel şiddete maruz kaldığını, 79 kişi (%50.0) ekonomik şiddete maruz kaldığını belirtmiştir. Şiddetin ne zaman başladığı sorusuna 61 kişi (%38.6) ilk 6 ayda, 34 kişi (%21.5) 6 ay - 1 yıl arasında, 40 kişi (%25.3) 1-5 yıl arasında, 14 kişi (%8.9) 5-10 yıl arasında, 5 kişi (%3.2) 10-15 yıl arasında, 4 kişi (%2.5) 15 yıl sonra şiddetle karşılaştığını belirtmiştir.

Şiddet sıklığına bakıldığında, 5 kişi (%3.2) sadece bir defa, 17 kişi (%10.8) yılda 1-2 defa, 26 kişi (%16.5) yılda 5-10 defa, 40 kişi (%25.3) ayda 1-4 defa, 70 kişi (%44.3) haftada 1'den fazla şiddete maruz kaldığını belirtmiştir. Şiddetin süresine bakıldığında, 15 kişi (%9.5) 1 aydan az, 14 kişi (%8.9) 1-6 ay, 19 kişi (%12.0) 6 ay-1 yıl, 49 kişi (%31.0) 1-5 yıl, 61 kişi (%38.6) 5 yıldan fazla süreyle şiddete maruz kaldığını ifade etmiştir.

Katılımcıların 72'si (%45.6) şiddetle ilgili yardım aldığını, 86'sı (%54.4) almadığını belirtmiştir. Yardım alınan kaynaklara göre; 37 kişi (%23.4) aile/akraba, 35 kişi (%22.2) komşu, 23 kişi (%18.5) arkadaş, 3 kişi (%1.9) sivil toplum örgütleri, 12 kişi (%7.6) polis, 10 kişi (%6.3) baro/savcılık, 25 kişi (%15.8) psikolog/psikiyatrist/terapist desteği almıştır.

Katılımcıların sağlık durumu açısından; 37 kişi (%23.4) fiziksel/tıbbi sağlık sorunu olduğunu, 121 kişi (%76.6) sağlık sorunu bulunmadığını belirtmiştir. 73 kişi (%46.2) geçmişte psikiyatrik tedavi görmüş, 85 kişi (%53.8) böyle bir tedavi almadığını ifade etmiştir. Mevcut durumda ise 41 kişi (%25.9) psikiyatrik tedavi görmekte, 117 kişi (%74.1) herhangi bir tedavi almadığını belirtmiştir. Tedavi aldığını belirten kişilerden 11'i (%7.0) yalnızca terapi, 18'i (%11.4) yalnızca ilaç, 10'u (%6.3) her ikisini birlikte aldığını belirtmiştir.

2.3.2. Veri Toplamada Kullanılan Araçlar

Kişisel Bilgi Formu (Ek-12), VITA, DDGÖ-16, IES-R ölçeklerinin bilgileri

2.1.2. numaralı başlıkta verilmiştir.

Çalışmanın bu kısmında VITA Ölçeği Cronbach alfa iç tutarlık katsayıları korku, dehşet, utanç ve suçluluk alt boyutları için sırasıyla .77, .86, .91 ve .94, tüm

ölçek için .94 bulunmuştur. DDGÖ-16 Ölçeği Cronbach alfa iç tutarlık katsayıları açıklık, amaçlar, dürtü, stratejiler ve kabul etmeme alt boyutları için sırasıyla .64, .81, .87, .87 ve .78, tüm ölçek için .96 bulunmuştur. IES-R Ölçeği Cronbach alfa iç tutarlık katsayıları yeniden yaşantılama, kaçınma ve aşırı uyarılma alt boyutları için sırasıyla .89, .68 ve .86, tüm ölçek için .91 bulunmuştur.

2.3.2.1. Çatışmaların Çözümüne Yaklaşım Ölçeği-2 (ÇÇYÖ-2)

Çiftler arasındaki çatışma çözme stratejileri ve şiddet davranışlarını değerlendirmek amacıyla oluşturulmuş bir öz bildirim ölçeğidir (Straus ve ark., 1996). ÇÇYÖ-2, orijinal ölçeğin (CTS; Straus, 1979) gözden geçirilmiş ve genişletilmiş halidir. Ölçek, kişilerin partnerleriyle yaşadıkları çatışma yönetim biçimlerini ve şiddet düzeylerini beş farklı boyutta (*uzlaşma: 6 madde, psikolojik şiddet: 8 madde, fiziksel şiddet: 12 madde, cinsel şiddet: 7 madde, yaralanma: 12 madde*) değerlendirmektedir. Ölçekte her bir madde, katılımcının maruz kaldığı (mağdur olduğu) ve uyguladığı (fail olduğu) durumlar şeklinde çift olarak sunulmaktadır ve toplam 78 maddeden oluşmaktadır. Tek sayılı maddeler mağduriyeti, çift sayılı maddeler ise failliği ölçmektedir. Bu nedenle, her boyut için iki ayrı puan hesaplanabilmektedir. Ölçeğin tamamının uygulanması önerilmekle birlikte, yalnızca mağduriyet veya yalnızca faillige ilişkin maddeler de kullanılabilir (Straus ve ark., 1996). ÇÇYÖ-2'nin her bir maddesi sekizli Likert tipi bir ölçek olarak derecelendirilmektedir (0: *hiç*, - 6: *20'den fazla*, 7: *son bir yıldan daha önce*).

Strauss ve arkadaşları (1996) ÇÇYÖ-2'nin yaygınlık (*prevalance*), sürengenlik (*chronicity*), yıllık frekans ve yaşam boyu yaygınlık gibi farklı puanlama yöntemleri bulunduğunu belirtmişlerdir. Yaygınlık puanlamasında, kişilerin geçtiğimiz yıl içerisinde şiddet türlerine ilişkin herhangi bir olay yaşayıp yaşamadığı değerlendirilerek

yanıtlar “0: Yok, 1: Var” olacak şekilde kodlanmaktadır. Yaşam boyu yaygınlık puanlaması, benzer şekilde bireyin yaşamı boyunca herhangi bir şiddet deneyimi yaşayıp yaşamadığını ölçmektedir. Yıllık frekans puanlamasında, bireylerin son bir yıl içinde belirli şiddet türlerine maruz kalma veya uygulama sıklıkları hesaplanmaktadır. Süreğenlik puanlaması ise, frekans puanlamasının yalnızca mağdur olan bireyler için hesaplanmasıyla elde edilmektedir. Süreğenlik puanı hesaplanırken, şiddet sıklığının belirli aralıklarla ifade edildiği yanıtlar için aralığın orta noktası puan olarak alınmaktadır. Örneğin, “3-5 kez” yanıtı 4 puan, “6-10 kez” yanıtı 8 puan, “11-20 kez” yanıtı 15 puan olarak kodlanmaktadır. Toplam süreğenlik puanı, tüm maddelerde verilen yanıtların toplanmasıyla elde edilmektedir. Bu puanlamalar, bireylerin şiddet içeren veya uzlaşmacı davranışları ne sıklıkla deneyimlediklerini ölçmeyi amaçlamaktadır. Ölçeğin iç tutarlılık katsayıları uzlaşma için .86, fiziksel şiddet için .86, yaralanma için .95, psikolojik şiddet için .79 ve cinsel şiddet için .87 olarak hesaplanmıştır (Straus ve ark., 1996).

Aba ve Kulakaç (2016) Ölçeğin Türkçeye uyarlama çalışmasını yapmıştır. Türkçe ölçek 78 maddeden ve beş alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçek maddelerinin uzlaşma alt boyutu ile .43-.56, psikolojik şiddet ile .31-.53, fiziksel şiddet ile .21-.68, cinsel şiddet ile .33-.51 ve yaralanma ile .17-.34 düzeyinde ilişkili bulunmuştur. Türkçe ölçek için iç tutarlılık katsayıları, tüm ölçek için .92, uzlaşma için .88, psikolojik şiddet için .85, fiziksel şiddet için .89, cinsel şiddet için .79 ve yaralanma için .76 olarak bulunmuştur. Örneklemden seçilen 30 kişiyle yapılan test-tekrar test güvenilirliği analizlerinde katsayılar alt ölçekler için .97 - 1.00 aralığında hesaplanmıştır (Aba ve Kulakaç, 2016) (Ek-13).

Mevcut araştırmada Cronbach alfa iç tutarlık katsayıları uzlaşma, psikolojik şiddet, fiziksel şiddet, cinsel şiddet ve yaralanma alt boyutları için sırasıyla .77, .63, .93, .85 ve .67, tüm ölçek için .90 bulunmuştur.

2.3.2.2. Olayın Merkeziliği Ölçeği (OMÖ)

Travmatik veya stres verici bir olayın kişinin yaşam anlatısında ve kimlik algısında ne kadar önemli bir rol oynadığını değerlendiren bir öz bildirim ölçeğidir (Berntsen ve Rubin, 2006). Ölçek, yaşantıların bireyin kimliğinin bir parçası olarak algılanması, hayatında bir dönüm noktası olarak değerlendirilmesi ve diğer olayları anlamlandırmada bir referans noktası olarak kullanılması olmak üzere üç temel bileşene dayanmaktadır. OMÖ, başlangıçta 23 madde olarak hazırlanmış ancak yapılan analizler sonucunda 20 maddelik bir yapı oluşturulmuştur. Maddeler beşli Likert tipi bir ölçek olarak derecelendirilmektedir (*1: kesinlikle katılmıyorum, 5: kesinlikle katılıyorum*). Ölçek, tek boyutlu bir yapıya sahip olup, yüksek puanlar bireyin belirli bir olayın hayatı üzerinde yüksek düzeyde etkili olduğunu düşündüğünü göstermektedir. Ölçeğin Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı .94 olarak rapor edilmiştir. Yapılan çalışmalarda, ölçek puanlarının depresyon ve TSSB belirtileri ile sırasıyla .27 ve .35 korelasyon gösterdiği bulunmuştur.

Ölçeğin Türkçe uyarlaması Boyacıoğlu ve Aktaş (2018) tarafından gerçekteştirilmiştir. Uyarlama çalışmasında hem olumlu hem de olumsuz otobiyografik anılar değerlendirilmiş, Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı olumlu için .95, olumsuz için ise .91 olarak hesaplanmıştır. Ayrıca yedi maddeden oluşan kısa formunun da yüksek güvenilirlik değerlerine sahip olduğu görölmüş, olumlu otobiyografik anılar için Cronbach alfa katsayısı .89, olumsuz otobiyografik anılar için ise .82 olarak belirlenmiştir. Olumsuz otobiyografik anılar TSSB belirtileri ile .36 düzeyde korelasyon

göstermiş, olumlu anılarda anlamlı bir ilişki gözlenmemiştir (Boyacıoğlu ve Aktaş, 2018) (Ek-14).

Mevcut araştırmada Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı .88 bulunmuştur.

2.3.2.3. Temel İnançlar Envanteri (TİE)

Kişilerin yaşadıkları olaylar çerçevesinde kendisine, çevresine ve dünyaya yönelik temel varsayımlarının ne ölçüde değiştiğini değerlendiren bir öz bildirim ölçeğidir (Cann ve ark., 2010). TİE bireylerin yaşamın anlamı, insan doğası, kişisel güç ve zayıflıklar, diğer insanlarla ilişkiler ve dini inançlar gibi temel varsayımlarının ne derece sarsıldığını ölçmeyi amaçlamaktadır. Envanter, 9 maddeden oluşmaktadır ve altılı Likert tipi ölçek olarak derecelendirilmektedir (0: *hiç olmadı*, 5: *çok büyük düzeyde*). Alınan yüksek puanlar, olay sonrasında temel inançlarda önemli değişiklikler yaşandığını göstermektedir. Envanterin Cronbach alfa iç tutarlık katsayısının ilk ölçüde .82 ikinci ölçüde .90 olduğu belirtilmiştir. Test-tekrar test güvenilirliği .69 olarak hesaplanmıştır (Cann ve ark., 2010)

Ölçeğin Türkçe uyarlaması Haselden (2014) tarafından gerçekleştirilmiş ve Türkiye örnekleminde yapılan faktör analizleri sonucunda, ölçeğin iki faktörlü bir yapıya sahip olduğu bulunmuştur. Bunlar, kişinin benliğine yönelik temel inançlarını değerlendiren "*Kendiliğe Yönelik Temel İnançlar*" ve bireyin diğer insanlara yönelik inançlarını sorgulayan "*Diğer İnsanlara Yönelik Temel İnançlar*" alt boyutlarıdır. Kendiliğe ve Diğer İnsanlara Yönelik Temel İnançlar için Cronbach alfa iç tutarlık katsayısı sırasıyla .82 ve .90 ve tüm ölçek için .87 olarak belirlenmiştir (Haselden, 2014) (Ek-15).

Mevcut araştırmada Cronbach alfa iç tutarlık katsayıları kendiliğe yönelik ve diğer insanlara yönelik temel inançlar için sırasıyla .88 ve .88, tüm ölçek için .91 bulunmuştur.

2.3.3. İşlem

Bu alışma kapsamında, araştırmayı etik kurallara uygun şekilde yürütülebilmek amacıyla Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Alt Etik Kurulundan onay alınmıştır (20.02.2023 tarih ve 05/67 sayılı karar). Araştırmanın nc aşamasında 2.1.3 numaralı başlıkta belirtilen işlem adımları aynı şekilde uygulanmıştır. Buradaki lek bataryası 2.3.2 numaralı başlıkta tanıtılan ölçeklerden oluşmaktadır. Veri toplama süreci Kasım 2024 – Mart 2025 tarihleri arasında yürütülmüş ve katılımcılardan ilgili ölçekleri tamamlamaları istenmiştir. Katılımcılar, araştırmaya ortalama 25-35 dakika arasında değişen sürelerde yanıt vermiştir. Tüm süreç boyunca gizlilik ve etik kurallara zen gösterilmiş, katılımcılar gönüllü olarak çalışmaya katılmış ve katılımcılara istedikleri zaman araştırmadan ayrılma hakkı tanınmıştır.

BÖLÜM III

BULGULAR

Bu bölümün ilk kısmında, tez çalışmasının ana değişkenlerinden biri olan ve modelin test edilme aşamasında da kullanılacak olan VITA Ölçeğinin geçerlik ve güvenirlik analizi bulguları verilecektir. İkinci kısımda, modelin test edilmesine yönelik sorularla gerçekleştirilen görüşmelerin nitel analiz bulguları yer alacaktır. Çalışma bulgularının üçüncü ve son kısımda ise modelin test edilmesine yönelik analiz sonuçları görülecektir.

3.1. VITA ÖLÇEĞİ PSİKOMETRİK ÖZELLİKLERİ BULGULARI

Araştırmadan elde edilen veriler SPSS 20.0 programı ve AMOS 23.0 eklentisi kullanılarak analiz edilmiştir.

Ölçeğin faktör yapısını ortaya koymak amacıyla Açımlayıcı Faktör Analizi (AFA) uygulanmıştır. Analize başlamadan önce verilerin faktör analizine uygunluğu Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) katsayısı ve Bartlett Küresellik Testi ile test edilmiştir. Elde edilen yapının doğrulanması için Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) gerçekleştirilmiş ve model uyumu çeşitli uyum ölçütleri kullanılarak değerlendirilmiştir (Tabachnick ve Fidell, 2013).

Ölçeğin iç tutarlılığını belirlemek amacıyla güvenirlik için Cronbach alfa katsayısı, Spearman-Brown katsayısı ve Guttman split-half katsayısı hesaplanmıştır. Bunun yanı sıra, ölçek maddeleri arasında anlamlı farklılıklar olup olmadığını

belirlemek için Friedman testi ve Hotelling'in T^2 testi uygulanmış, maddelere verilen yanıtların ölçeğin ortalama değerinden (3 değeri) farklılığı olup olmadığını değerlendirmek için Tek Örneklem t-Testi, maddelerin dağılım özellikleri çarpıklık (skewness) ve basıklık (kurtosis) ölçümleri doğrultusunda değerlendirilmiştir. Tüm analizlerin sonuçları ölçeğin güvenilirlik ve geçerliliğini belirlemek amacıyla yorumlanmıştır.

3.1.1. Yapı Geçerliliğinin İncelenmesi: Açımlayıcı Faktör Analizi Sonuçları

Field (2009), faktör analizi yöntemi belirlenirken, kuramsal açıdan bakılarak, faktörlerin birbiriyle ilişkili olmaması durumunda ortogonal yöntemlerin (özellikle varimax), ilişkili olması durumunda ise oblik yöntemlerin (özellikle direct oblimin) kullanılmasını önermektedir. VITA Ölçeğinin orijinal çalışmasında ölçeğin yapı geçerliliğini belirlemek için direct oblimin yöntemi kullanıldığı görülmektedir (Troisi, 2018). Kültüre uyarlanan 28 maddelik ölçeğin faktör yapısının belirlenmesi amacıyla direct oblimin yöntemi kullanılarak temel eksen faktör analizi (principal axis factoring, PAF) yapılmıştır. PAF, zayıf faktörlerin dahil edilebilme kapasitesi ve özellikle küçük örneklemeler üzerinde çalışırken temel bileşen analizine göre daha ılımlı sonuçlar vermesi nedeniyle uygun bulunmuştur (Widaman, 1993, Briggs ve MacCallum, 2003). Kaiser-Meyer-Olkin değeri ($KMO = .887$), örneklem büyüklüğünün analiz için çok iyi düzeyde olduğuna işaret etmektedir (Field, 2009).

Örneklem yeterliliğini sorgulamak için yapılmış bir diğer analiz olan Bartlett'in Küresellik Testi' ne göre de maddeler arasındaki korelasyonların PAF için anlamlı ve yeterli olduğunu göstermiştir ($\chi^2 (378) = 2554,781, p < .001$). Çoklu ilişkililiği (multicollinearity) değerlendirmek için her bir maddenin diğeriyle korelasyonuna

bakıldığında, 5. maddenin diğer maddelerle korelasyonunun .30'un altında, diğer değişkenlerin birbiriyle korelasyonunun .30 ve .80 arasında olduğu görülmüştür. Ayrıca, Inverse Matris incelenmiş ve köşegen üzerindeki tüm değerlerin 10'dan düşük olduğu görülmüştür. Bu bulgular doğrultusunda değişkenler arasında çoklu ilişkililik probleminin bulunmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Stevens (2002), örneklem sayısı N=100 olduğunda maddelerin yüklenim değerlerinin .512 ve üzeri, N=200 olduğunda .364 ve üzeri olması gerektiğinin söylemektedir. Buna göre, VITA5'in (*Yaşadığım korkuya karşı birilerinden yardım istedim*) yüklenim değeri .47; VITA6'nın (*Kapana kısılmış hissettim*) yüklenim değerleri .34 - .39; VITA11'in (*Beynim durmuş gibi hissettim*) yüklenim değeri .34; VITA12'nin (*İçime derin bir sıkıntı çöktü*) yüklenim değerleri .36 - .41; VITA21'in (*Saklanmak istedim*) yüklenim değeri .43; VITA25'in (*Depresif hissettim*) yüklenim değeri .38 olmakla birlikte, diğer 22 maddenin yüklenim değerleri .512'den büyük ve kabul edilebilir sınırın üzerindedir (Tablo 4).

Verideki her bileşen için özdeğerler (eigenvalues) elde etmek amacıyla ön analiz yapılmıştır. Dört bileşende Kaiser'in 1 kriteri (Pituch ve Stevens, 2015; Kaiser, 1960) üzerinde özdeğerler bulunmuş ve kombinasyonda varyansın %64,46'sını açıklamıştır. Bu bileşenler ya da alt boyutlar, ölçeğin orijinal yapısında olduğu gibi *Korku*, *Dehşet*, *Utanç* ve *Suçluluk* alt boyutlarıdır.

Ölçeğin orijinalinde ilk beş madde *Korku* alt boyutuna, 6 ve 12 numaralı maddelerin de dahil olduğu aralıktaki maddeler *Dehşet* alt boyutuna, 13 ve 22 numaralı maddelerin de dahil olduğu aralıktaki maddeler *Utanç* alt boyutuna, 23 ve 28 numaralı maddelerin de dahil olduğu aralıktaki maddeler ise *Suçluluk* alt boyutuna dahildir. Tablo 4. 'teki model matrisi analiz sonuçlarına bakıldığında bazı maddelerin (VITA4,

VITA5, VITA6, VITA11, VITA12, VITA15, VITA25) ölçeğin orijinalinden farklı alt boyutlara yüklendiği görülmektedir.

Tablo 4. VITA Ölçeği 28 Maddelik Form için Yapı Matrisi ve Model Matrisi

	<i>Yapı Matrisi</i>				<i>Model Matrisi</i>			
	<i>Utanç</i>	<i>Suçluluk</i>	<i>Dehşet</i>	<i>Korku</i>	<i>Utanç</i>	<i>Suçluluk</i>	<i>Dehşet</i>	<i>Korku</i>
VITA1	.408		.497	-.886				-.855
VITA2	.585		.521	-.751				-.553
VITA3	.381		.325	-.704				-.675
VITA4	.365	.318	.715	-.410			.641	
VITA5			.456				.468	
VITA6	.599	.301	.460	-.627	.344			-.390
VITA7	.482		.657	-.395			.541	
VITA8	.641		.707	-.495	.482		.526	
VITA9	.660		.602	-.302	.591		.457	
VITA10	.381		.704	-.439			.615	
VITA11	.516		.471	-.499	.340			
VITA12	.582		.434	-.627	.355			-.413
VITA13	.674	.424		-.495	.528			
VITA14	.753	.452		-.346	.718			
VITA15	.504	.686	.339			.569		
VITA16	.702	.475	.315		.648			
VITA17	.704	.421	.302	-.477	.574			
VITA18	.832	.415	.385	-.547	.722			
VITA19	.875	.502	.327	-.426	.828			
VITA20	.746	.402	.426	-.555	.574			
VITA21	.699	.480	.526	-.553	.431			
VITA22	.801	.493	.344	-.572	.631			
VITA23	.421	.793				.763		
VITA24	.382	.841				.833		
VITA25	.586	.424		-.486	.382			
VITA26	.405	.881	.303			.867		
VITA27	.344	.755				.757		
VITA28	.462	.851		-.309		.804		

Not. VITA: Yakın Partner Şiddeti ve Travmatik Duygulanım Ölçeği

Ayrıca iki farklı alt boyuta yüklenen maddeler (VITA6, VITA8, VITA9, VITA12) koyu renkle gösterilmiştir. Yapı matrisine bakıldığında VITA5 dışında tek faktöre yüklenen madde olmadığı görülmektedir. Başka alt ölçeklerle az da olsa ilişkili

olması beklenen bu maddenin başka hiçbir faktörle ilişkili olmaması maddeyi ölçekte tutma açısından değerlendirilmesi gereken konulardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

İki farklı alt boyuta yüklenen maddelerin yer alacağı alt boyuta karar vermek için hem ölçeğin orijinal yapısına uygunluğuna hem de anlamca hangi alt boyuta daha uygun olduğuna bakılarak karar verilmiştir. Sonuç olarak *Korku* alt boyutu 1, 2, 3, 6, ve 12 numaralı maddelerden, *Dehşet* alt boyutu 4, 5, 7, 8, 9 ve 10 numaralı maddelerden, *Utanç* alt boyutu 11, 13, 14, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22 ve 25 numaralı maddelerden, *Suçluluk* alt boyutu 15, 23, 24, 26, 27 ve 28 numaralı maddelerden oluşmaktadır.

Alt boyutların hangi maddelerden oluşacağına dair nihai karar, ölçeğin yapısının doğrulanması amacıyla uygulanan DFA sonucunda, model uyum indeksleri incelendikten sonra verilmiştir.

3.1.2. başlığında tüm maddelerin AFA’da önerildiği gibi esnek bir biçimde analize dahil edildiği Model 1’in uyum indekslerine bakıldığında, modelin iyi bir uyum göstermediği anlaşılmıştır. Bu nedenle Stevens (2002)’in örneklemin 100 kişiden oluşmasına yönelik faktör yükleniminin .512 ve üzeri olması koşuluna uygun olarak 5, 6, 11, 12, 21 ve 25 numaralı maddeler analizden çıkarılarak faktör yüklenimleri tekrar değerlendirilmiştir (Tablo 5).

Tablo 5’te görüldüğü gibi, yalnızca VITA9 (*Elim ayağım tutmadı, donup kaldım*) iki ayrı faktöre yüklenmiştir. Hem orijinal ölçekteki alt boyuta hem de bu çalışmadaki ilk AFA sonuçlarına uygun olarak *Dehşet* alt boyutundaki yüklenim değeri daha yüksektir (.60). Özdeğerler tekrar gözden geçirilmiş, yapıda bir bozulma olmamış ve kombinasyonda açıklanan varyans %69.5’e yükselmiştir. Son durum ölçeğin 22 maddelik formunun daha kararlı bir yapı sergilediğini düşündürmüştür.

Tablo 5. VITA Ölçeği 22 Maddelik Form için Yapı Matrisi ve Model Matrisi

	Yapı Matrisi				Model Matrisi			
	Utanç	Suçluluk	Dehşet	Korku	Utanç	Suçluluk	Dehşet	Korku
VITA1	.433		.521	-.936				-.868
VITA2	.588	.300	.618	-.730				-.523
VITA3	.426		.341	-.686				-.617
VITA4	.374	.328	.643	-.396			.575	
VITA7	.459		.728	-.357			.661	
VITA8	.589		.811	-.413			.682	
VITA9	.609		.718		.390		.604	
VITA10	.367		.654	-.404			.593	
VITA13	.694	.429	.365	-.398	.615			
VITA14	.758	.453	.392		.740			
VITA15	.531	.691	.404			.568		
VITA16	.723	.471	.431		.651			
VITA17	.731	.416	.413	-.380	.664			
VITA18	.839	.419	.508	-.413	.789			
VITA19	.884	.501	.502	-.334	.841			
VITA20	.751	.402	.529	-.463	.610			
VITA22	.815	.492	.454	-.459	.715			
VITA23	.474	.789				.746		
VITA24	.427	.839	.319			.847		
VITA26	.460	.891	.307			.893		
VITA27	.409	.754				.744		
VITA28	.511	.856				.809		

Not. VITA: Yakın Partner Şiddeti ve Travmatik Duygulanım Ölçeği

3.1.2. Yapı Geçerliliğinin İncelenmesi: Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları

Araştırmanın bu aşamasında *korku*, *dehşet*, *utanç* ve *suçluluk* alt boyutlarına ait yapıların değerlendirilmesi amacıyla oluşturulan üç farklı modelin doğrulayıcı faktör analizi (DFA) sonuçları karşılaştırılmıştır. Modeller, veriyle olan uyumları açısından çeşitli uyum indeksleri temel alınarak karşılaştırılmıştır. Değerlendirmeler; χ^2/df , GFI, AGFI, CFI, TLI, RMSEA, AIC ve Ki-kare/Serberstlik Derecesi (χ^2 /df : *Chi-square/degree of freedom ratio*), İyi Uyum İndeksi (GFI: *Goodness of Fit Index*), Düzeltilmiş İyi Uyum İndeksi (AGFI: *Adjusted Goodness of Fit Index*), Karşılaştırmalı

Uyum İndeksi (*CFI: Comparative Fit Index*), Normlaştırılmış Uyum İndeksi (*NFI: Normed Fit Index*), Tucker-Lewis İndeksi (*TLI: Tucker-Lewis Index*), Hata Kareleri Ortalamasının Karekökü (*RMR: Root Mean Square Residual*) ve Yaklaşık Hataların Ortalama Karekökü (*RMSEA: Root Mean Square Error of Approximation*) gibi genel kabul gören uyum kriterleri kullanılarak yapılmıştır.

Tablo 6. VITA Ölçeği DFA Modelleri

<i>Uyum İndeksleri</i>	<i>Model 1</i>	<i>Model 2</i>	<i>Model 3</i>
χ^2	870.22	457.90	390.21
df	344	203	198
χ^2/df	2.53	2.26	1.97
İyi Uyum İndeksi (GFI)	.708	.789	.810
Düzeltilmiş İyi Uyum İndeksi (AGFI)	.655	.737	.757
Normlaştırılmış Uyum İndeksi (NFI)	.757	.829	.854
Karşılaştırmalı Uyum İndeksi (CFI)	.836	.896	.922
Tucker-Lewis İndeksi (TLI)	.820	.882	.908
Hata Kareleri Ortalamasının Karekökü (RMR)	.171	.156	.149
Yaklaşık Hataların Ortalama Karekökü (RMSEA)	.099	.089	.079
AIC	994.220	557.896	500.206
Standardize Faktör Yükleri	.28 – .93	.53 – .93	.53 – .93

Not. Model 1: Tüm maddelerin yer aldığı temel modeldir.

Model 2: İstatistiksel gerekçelerle uygun olmayan 5, 6, 11, 12, 21 ve 25 numaralı maddelerin modelden çıkarıldığı versiyondur.

Model 3: Faktör içi anlamlı madde kovaryanslarının eklendiği modeldir.

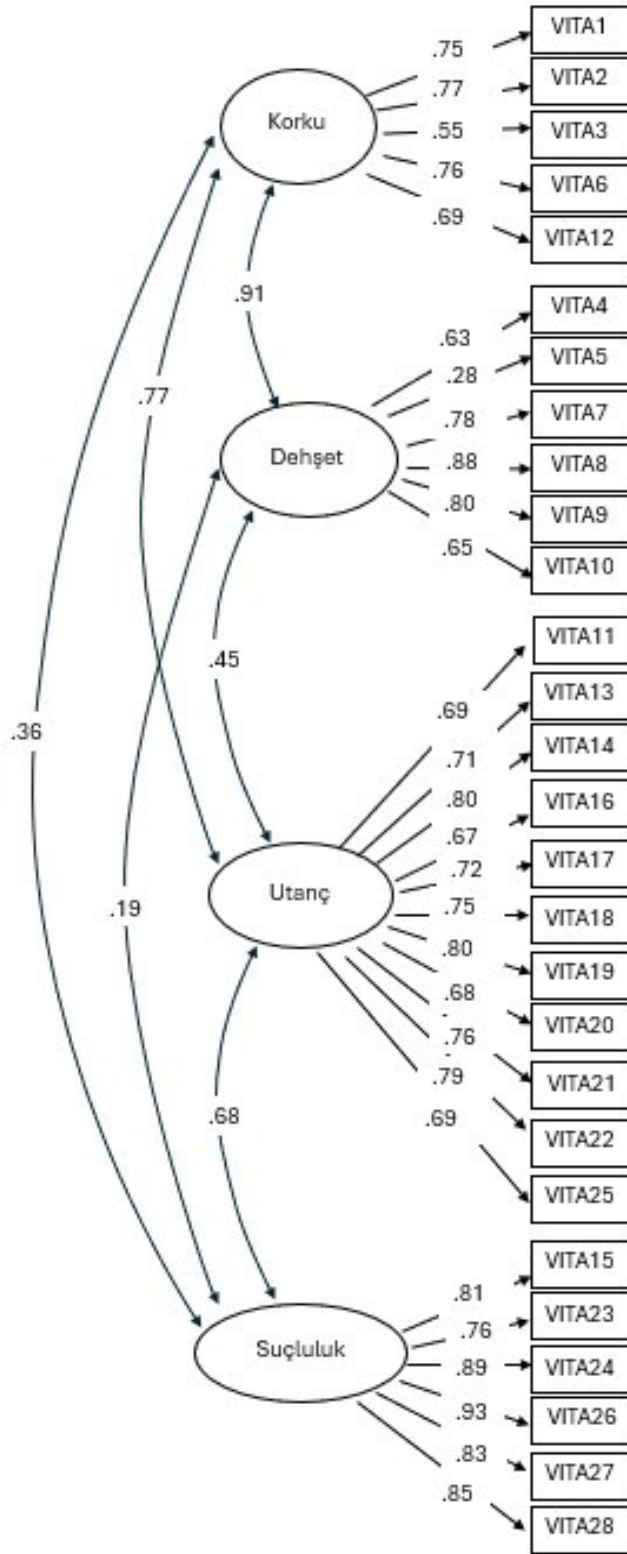
DFA kapsamında üç farklı model test edilmiştir. **Model 1**, tüm maddeleri içeren temel modeldir (Şekil 4). Genel uyuma ilişkin yapılan değerlendirmelerde, modelin bazı uyum indekslerinin istenilen, kabul edilebilir değer aralıklarının altında veya üstünde olduğu anlaşılmıştır ($\chi^2(344) = 870.22$, $\chi^2/df = 2.53$, $GFI = .71$, $AGFI = .66$, $CFI = .84$, $TLI = .82$, $NFI = .76$, $RMR = .17$, $RMSEA = .10$, $AIC = 994.22$). Bu noktada hem maddelerin DFA'daki yüklenimleri hem de AFA sonuçları değerlendirilerek ikinci bir model test edilmiştir.

Model 2, Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA) sonuçları doğrultusunda belirlenen ve model uyumuna olumsuz etki ettiği değerlendirilen 5, 6, 11, 12, 21 ve 25 numaralı maddelerin çıkarılmasıyla oluşturulmuştur (Şekil 5).

Bu sadeleştirilmiş yapı, ilk modele kıyasla daha yüksek uyum düzeyi göstermiştir ($\chi^2(203) = 457.90$, $\chi^2/df = 2.26$, $GFI = .79$, $AGFI = .74$, $CFI = .90$, $TLI = .88$, $NFI = .83$, $RMR = .16$, $RMSEA = .09$, $AIC = 557.90$). Yeterince iyi uyum göstermeyen değerler olması nedeniyle analizde önerilen, aynı alt boyut içinde olan düzeltme indisleri incelenmiş ve üçüncü bir model olarak denenmiştir.

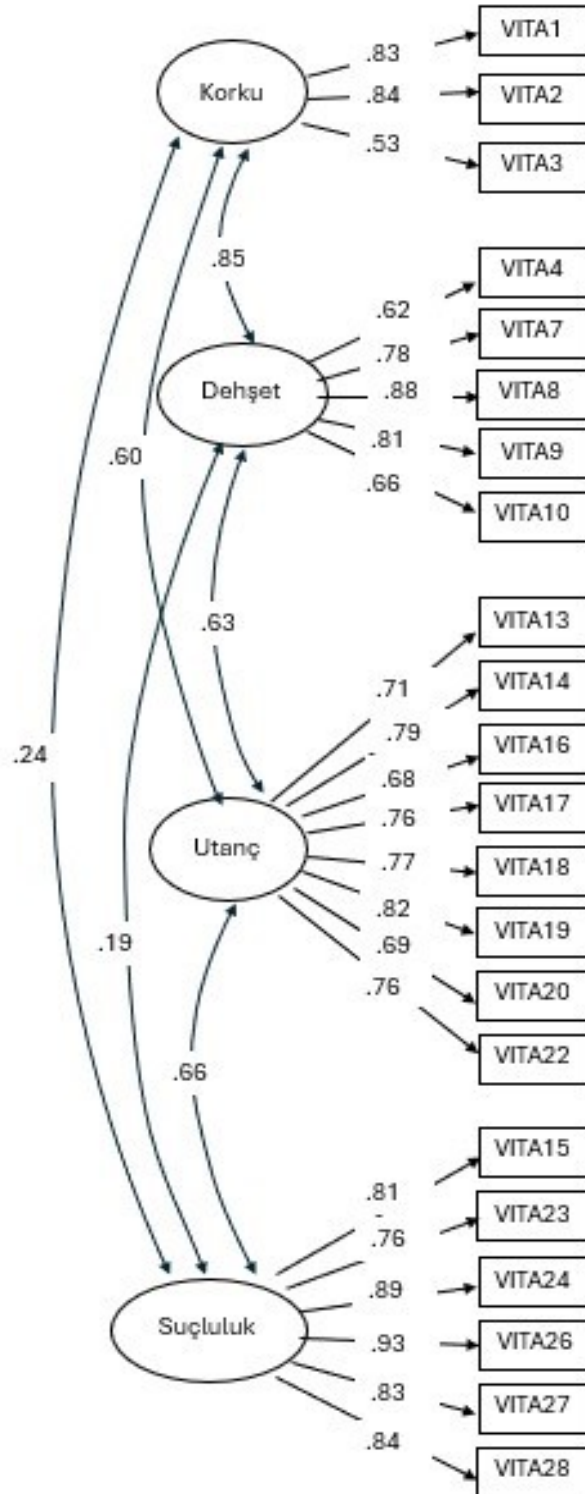
Model 3'te *Utanç* alt boyutundaki düzeltme indisleri incelenmiş, anlamlı madde kovaryansları modele eklenmiş ve yapının daha iyi temsil edilmesi sağlanmıştır (Şekil 6). Bu yapısal düzenleme sonucunda modelin uyum değerleri daha da iyileşmiş ve en iyi uyumu sağlayan model elde edilmiştir ($\chi^2(198) = 390.21$, $\chi^2/df = 1.97$, $GFI = .81$, $AGFI = .76$, $CFI = .92$, $TLI = .91$, $NFI = .85$, $RMR = .15$, $RMSEA = .08$, $AIC = 500.21$).

Şekil 4. 28 maddelik ölçeğin DFA modeli

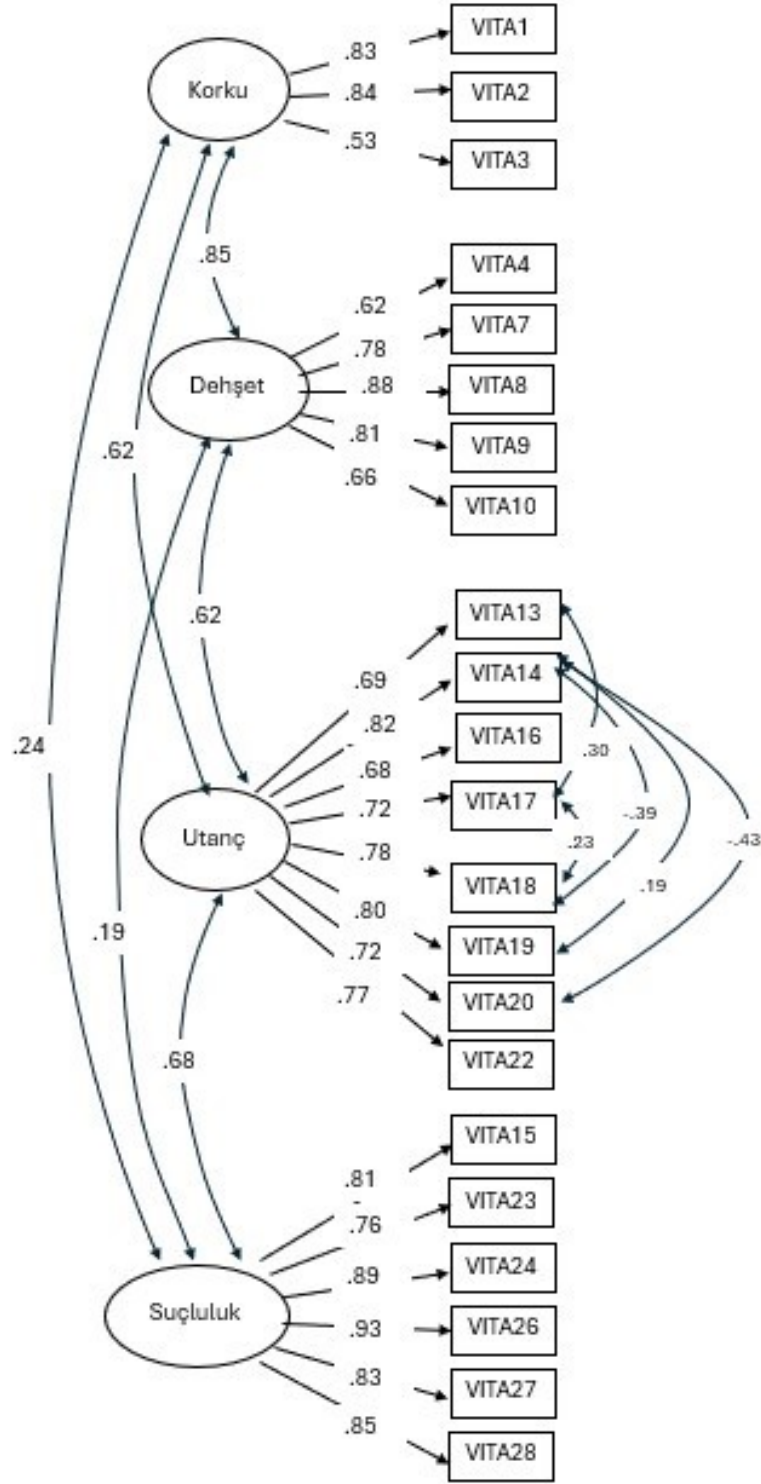
Not: Bağıntı katsayısı olarak standardize katsayılar verilmiştir.

Şekil 5. 22 maddelik ölçeğin DFA modeli

Not: Bağintı katsayısı olarak standardize katsayılar verilmiştir.

Şekil 6. 22 maddelik ölçeğin utanç alt boyutu maddelerine kovaryans eklenmiş DFA modeli

Not: Bağıntı katsayısı olarak standardize katsayılar verilmiştir.

3.1.3. İç Tutarlık

Ölçeğin iç tutarlılığını belirlemek için Cronbach alfa hesaplanırken, ölçek maddeleri arasındaki ilişkilerin gücünü ve yönünü değerlendirmek için maddeler arası korelasyonlar incelenmiştir. Ayrıca, Spearman-Brown İki Yarı (split-half) Güvenirlik Katsayısı ve Guttman İki Yarı Güvenirlik Katsayısı kullanılarak iki yarıya bölme güvenilirlik analizi yapılmıştır.

Tablo 7. VITA Ölçeği İçin Madde Analizi ve Güvenirlik Analizi

<i>Sorular</i>	<i>Madde Çıkarıldığında Ort.</i>	<i>Madde Çıkarıldığında Varyans</i>	<i>Madde-Ölçek Toplam Korelasyonu</i>	<i>Madde Çıkarıldığında α</i>
VITA1	71.77	415.054	.542	.937
VITA2	71.54	410.982	.660	.936
VITA3	71.40	420.080	.482	.938
VITA4	72.27	411.644	.530	.937
VITA7	71.97	411.918	.567	.937
VITA8	71.85	409.491	.604	.936
VITA9	71.95	408.778	.597	.936
VITA10	72.56	411.386	.506	.938
VITA13	71.02	415.812	.641	.936
VITA14	71.60	405.444	.658	.935
VITA15	72.06	404.646	.648	.936
VITA16	72.02	404.382	.657	.935
VITA17	71.28	413.359	.667	.936
VITA18	71.20	411.122	.742	.935
VITA19	71.69	396.182	.778	.933
VITA20	71.78	400.578	.712	.934
VITA22	71.38	402.611	.755	.934
VITA23	72.01	408.431	.573	.937
VITA24	72.53	405.422	.611	.936
VITA26	72.44	402.508	.652	.935
VITA27	72.59	409.366	.522	.938
VITA28	72.32	399.261	.657	.935
N				282
Madde Sayısı (k)				22
İki Yarı Arasındaki Korelasyon				.685
Guttman İki Yarı Güvenirlik Katsayısı				.807
Spearman-Brown Eşit İki Yarı Güvenirlik Katsayısı				.813
11 Maddelik 1. Yarı α				.884
11 Maddelik 2. Yarı α				.920
α				.937

Not. VITA: Yakın Partner Şiddeti ve Travmatik Duygulanım Ölçeği

Tablo 7’de görüleceği gibi, ölçeğin Cronbach Alfa değeri ($\alpha = .94$) olup yüksek iç tutarlılık göstermektedir. Herhangi bir madde çıkarıldığında Cronbach alfa değerleri .93 ile .94 arasında değişmektedir; bu da ölçeğin tüm maddeler arasında güçlü bir güvenilirliğe sahip olduğunu göstermektedir.

İki yarı güvenilirlik analizi, ölçeğin iki yarısı arasında ($r = .69$) korelasyon olduğunu göstermiştir. Spearman-Brown Güvenirlik Katsayısı eşit uzunluk koşulları için .81 ve Guttman İki Yarı Güvenirlik Katsayısı .81 olarak bulunmuştur. Bu bulgular ölçeğin güvenilirliğinin yüksek olduğunu doğrulamaktadır; .80’in üzerindeki iki yarı katsayıları güçlü güvenilirliğe işaret etmektedir (DeVellis, 2017).

Tablo 8. VITA Ölçeği Alt Boyutları İçin Madde Analizi ve Güvenirlik Analizi Sonuçları

Alt Boyut	Sorular	Madde Çıktığında Ölçek Ortalaması	Madde Çıktığında Ölçek Varyansı	Madde-Ölçek Toplam Korelasyonu	Madde Çıktığında Ölçek Alfa’sı	k	α
Korku	VITA1	7.45	4.974	.696	.696	3	.808
	VITA2	7.17	5.110	.730	.660		
	VITA3	6.98	6.060	.554	.837		
Dehşet	VITA4	11.73	24.418	.591	.849	5	.858
	VITA7	11.43	22.944	.707	.820		
	VITA8	11.37	22.092	.760	.805		
	VITA9	11.48	22.990	.698	.822		
	VITA10	12.27	23.843	.614	.844		
Utanc	VITA13	24.98	66.914	.663	.909	8	.914
	VITA14	25.67	61.006	.725	.903		
	VITA16	26.29	61.914	.664	.908		
	VITA17	25.39	63.336	.724	.903		
	VITA18	25.30	63.515	.760	.901		
	VITA19	25.85	58.016	.813	.895		
	VITA20	26.00	60.730	.696	.906		
	VITA22	25.52	61.090	.745	.901		
Suçluluk	VITA15	14.93	47.963	.732	.921	6	.927
	VITA23	14.85	47.878	.724	.922		
	VITA24	15.38	45.546	.832	.908		
	VITA26	15.28	44.770	.872	.903		
	VITA27	15.45	46.654	.757	.918		
	VITA28	15.26	44.984	.817	.910		

Not. VITA: Yakın Partner Şiddeti ve Travmatik Duygulanım Ölçeği

Tablo 8’de görüleceği gibi, ölçeğin alt boyutları için Cronbach Alfa değerleri ise sırasıyla; Korku alt boyutu için .81, Dehşet alt boyutu için .86, Utanç alt boyutu için .91 ve Suçluluk alt boyutu için .93 olarak bulunmuştur. Bu değerler, alt boyutların her birinin yüksek iç tutarlılığa sahip olduğunu göstermektedir.

Tablo 9. Uygulanan Fark Testlerine İlişkin Bulgular

<i>Test</i>	<i>İstatistik</i>	<i>Değer</i>	<i>sd</i>	<i>p</i>
Friedman testi	χ^2	874,333	(21,281)	<.001
Hotelling'in T² testi	T^2	802,769	(21,261)	<.001
	F	35,506		
Tek örneklem t-testi	En yüksek t	19.870	281	<.001
	En düşük t	-7.856	123	<.001

sd: Serbestlik Derecesi,
Not. Tek örneklem t-testi sonuçlarında, test değeri 3 olarak belirlenmiştir.

Maddeler arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar olup olmadığını test etmek için Friedman testi, Hotelling'in T² testi ve tek örneklem t testi sonuçları değerlendirilmiştir. Friedman testi, maddelerin sıralı dağılımları arasında anlamlı bir farklılık olduğunu göstermektedir ($\chi^2 = 874.33$, $p < .001$). Hotelling'in T² testi ise maddelerin çok değişkenli ortalamalarında anlamlı düzeyde bir farklılık olduğunu ortaya koymaktadır ($T^2 = 802.769$, $F(21,261) = 35.506$, $p < .001$). Analizlerden elde edilen sonuçlar, ölçek maddelerinin katılımcılar tarafından ayırt edilebilir olduğunu ve anlamlı biçimde yanıtlandığını göstermektedir; bu durum, ölçeğin ölçüm tutarlılığı açısından güvenilir olduğunu desteklemektedir.

Yapılan tek örneklem t-testi sonuçları, maddelerin çoğunun ortalama değerlerinin test değeri olan 3'ten anlamlı olarak farklı olduğunu göstermiştir ($p < .05$). Tek örneklem t-testinde en yüksek anlamlı fark gösteren madde, VITA13 ($t(281) = 19.870$, $p < .001$) maddesidir. Bazı maddeler ise ortalama puanlarının test değeri olan 3'ten anlamlı olarak farklılaşmamıştır. Bu maddeler; VITA4 ($t(281) = -1.834$, $p = .068$),

VITA7 ($t(281) = 1.577, p = .116$), VITA9 ($t(281) = 1.086, p = .279$), VITA16 ($t(281) = .000, p = 1.000$), VITA24 ($t(281) = -1.587, p = .114$), VITA26 ($t(281) = -.490, p = .625$) ve VITA28 ($t(281) = -.326, p = .745$) şeklindedir. Anlamlı farklılık göstermeyen maddeler, katılımcıların ilgili maddelerde ifade edilen duyguları ölçeğin orta düzeyinde, diğer bir ifadeyle nötr seviyede algıladıklarını ve söz konusu duyguların belirgin bir biçimde güçlü ya da zayıf deneyimlenmediğini göstermektedir. Ölçeğin geneline bakıldığında ise, her bir maddenin katılımcılar tarafından farklı yoğunluklarda algılandığı ve ölçülen duyguların tamamının eşit düzeyde deneyimlenmediği sonucuna varılmaktadır.

Tablo 10. Maddelerin Ortalamaları, Standart Sapmaları, Çarpıklık-Basıklık Değerleri

	<i>Ort.</i>	<i>ss.</i>	<i>Çarpıklık</i>	<i>Çarpıklık SH</i>	<i>Basıklık</i>	<i>Basıklık SH</i>
VITA1	3.35	1.36	-.289	.145	-1.115	.289
VITA2	3.63	1.29	-.571	.145	-.805	.289
VITA3	3.82	1.25	-.788	.145	-.452	.289
VITA4	2.84	1.46	.149	.145	-1.282	.289
VITA7	3.14	1.47	-.147	.145	-1.350	.289
VITA8	3.20	1.50	-.133	.145	-1.437	.289
VITA9	3.10	1.48	-.047	.145	-1.363	.289
VITA10	2.30	1.50	.741	.145	-.976	.289
VITA13	4.30	1.10	-1.573	.145	1.610	.289
VITA14	3.62	1.49	-.627	.145	-1.041	.289
VITA15	3.30	1.52	-.294	.145	-1.358	.289
VITA16	3.00	1.52	.006	.145	-1.433	.289
VITA17	3.89	1.31	-.894	.145	-.406	.289
VITA18	3.98	1.24	-.978	.145	-.185	.289
VITA19	3.44	1.58	-.417	.145	-1.404	.289
VITA20	3.28	1.56	-.225	.145	-1.478	.289
VITA22	3.76	1.45	-.778	.145	-.830	.289
VITA23	3.38	1.54	-.355	.145	-1.387	.289
VITA24	2.85	1.58	.133	.145	-1.510	.289
VITA26	2.95	1.58	.076	.145	-1.544	.289
VITA27	2.78	1.60	.227	.145	-1.500	.289
VITA28	2.97	1.65	.051	.145	-1.617	.289

Not. VITA: Yakın Partner Şiddeti ve Travmatik Duygulanım Ölçeği

Ölçeğin dağılım özelliklerini değerlendirmek için betimsel bir analiz yapılmıştır.

Tablo 10’da her bir madde için ortalama, standart sapma, çarpıklık ve basıklık değerleri

sunulmaktadır. Çarpıklık analizi, maddelerin çoğunlukla hafif sola çarpık olduğunu göstermektedir.

Maddelerin çarpıklık değerleri -1.573 ile .741 arasında değişmekte olup genel olarak simetriye yakın dağılımlar sergilemektedir. Basıklık açısından ise dağılımlar çoğunlukla negatif değerlerle platikürtiktir (tepe noktası basık ve dağılım yaygın); yalnızca birkaç madde hafif pozitif basıklık göstermiştir. Ancak çarpıklık ve basıklık değerleri kabul edilebilir aralıklar içindedir (Çarpıklık için ± 3 ve Basıklık için ± 10 , bkz. Kline, 2011). Bu durum, yanıtların dağılımının aşırı sapmalar sergilemediğini, ölçülen değerlerin ortalama etrafında yeterli düzeyde yoğunlaştığını ve normallikten ciddi bir sapma olmadığını göstermektedir.

3.1.4. Yakınsak Geçerlik

Tablo 11’de görüleceği üzere, VITA toplam puanı ile DDGÖ-16-C1 ($r = .277, p < .01$), DDGÖ-16-Go ($r = .359, p < .05$), DDGÖ-16-Im ($r = .365, p < .05$), DDGÖ-16-St ($r = .460, p < .05$), DDGÖ-16-Na ($r = .466, p < .05$) ve DDGÖ-16 toplam puanı ($r = .469, p < .05$) doğrusal yönlü ve anlamlı ilişkiler göstermektedir.

VITA toplam puanı ile UDÖ-2 toplam puanı ($r = .451, p < .05$) doğrusal yönlü ve anlamlı ilişkiler göstermektedir.

VITA ile DASÖ-D ($r = .559, p < .05$), DASÖ-A ($r = .566, p < .05$) ve DASÖ-S ($r = .523, p < .05$) doğrusal yönlü ve anlamlı ilişkiler göstermektedir.

VITA toplam puanı ile IES-R-YY ($r = .463, p < .05$), IES-R-K ($r = .292, p < .05$), IES-R-AU ($r = .526, p < .05$) ve IES-R toplam puanı ($r = .511, p < .05$) doğrusal yönlü ve anlamlı ilişkiler göstermektedir.

Tablo 11. VITA Ölçeğinin Çalışmada Kullanılan Diğer Ölçeklerle Korelasyon Katsayıları

Ölçekler	Ölçeklerin Alt Boyutları	VITA Ölçeği Korku (K) Alt Boyutu	VITA Ölçeği Dehşet (D) Alt Boyutu	VITA Ölçeği Utancı (U) Alt Boyutu	VITA Ölçeği Suçluluk (S) Alt Boyutu	VITA Ölçeği Toplam Puan
DDGÖ-16	Açıklık (CI)	.147	.168	.256**	.263**	.277**
	Amaçlar (Go)	.325**	.254**	.361**	.226*	.359**
	Dürtü (Im)	.253**	.230*	.267**	.392**	.365**
	Strateji (St)	.299**	.339**	.414**	.382**	.460**
	Kabul Etmeme (Na)	.259**	.362**	.369**	.448**	.466**
	Toplam Puan	.314**	.333**	.406**	.413**	.469**
UDÖ-2	Toplam Puan	.193*	.231**	.404**	.494**	.451**
DASÖ-21	Depresyon (D)	.398**	.412**	.601**	.342**	.559**
	Anksiyete (A)	.492**	.519**	.520**	.333**	.566**
	Stres (S)	.468**	.336**	.522**	.361**	.523**
IES-R	Yeniden Yaşama (YY)	.392**	.365**	.446**	.298**	.463**
	Kaçınma (K)	.287**	.255**	.279**	.157	.292**
	Aşırı Uyarılma (AU)	.403**	.458**	.466**	.370**	.526**
	Toplam Puan	.433**	.428**	.477**	.328**	.511**
PNDÖ	Pozitif (P)	.034	-.065	-.096	-.066	-.078
	Negatif (N)	.418**	.516**	.558**	.438**	.609**

Not. VITA: Yakın Partner Şiddeti ve Travmatik Duygulanım Ölçeği; DDGÖ-16: Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği-Kısa Form; UDÖ-2: Utandıran Diğeri Ölçeği-2; DASÖ-21: Depresyon Anksiyete Stres Ölçeği; IES-R: Olayın Etkisi Ölçeği-Gözden Geçirilmiş Form; PNDÖ: Pozitif Negatif Duygulanım Ölçeği.
N=124, * $p < .05$, ** $p < .01$

VITA toplam puanı ile PNDÖ-N ($r = .609$, $p < .05$) doğrusal yönlü ve anlamlı ilişkiler göstermektedir.

VITA-K ile DDGÖ-16-Go ($r = .325$, $p < .05$), DDGÖ-16-Im ($r = .253$, $p < .05$), DDGÖ-16-St ($r = .299$, $p < .05$), DDGÖ-16-Na ($r = .259$, $p < .05$) ve DDGÖ-16 toplam puanı ($r = .314$, $p < .05$) doğrusal yönlü ve anlamlı ilişkiler göstermektedir.

VITA-K ile UDÖ-2 toplam puanı ($r = .193$, $p < .05$) doğrusal yönlü ve anlamlı ilişkiler göstermektedir.

VITA-K ile DASÖ-D ($r = .398, p < .05$), DASÖ-A ($r = .492, p < .05$) ve DASÖ-S ($r = .468, p < .05$) doğrusal yönlü ve anlamlı ilişkiler göstermektedir.

VITA-K ile IES-R-YY ($r = .392, p < .05$), IES-K ($r = .287, p < .05$), IES-R-AU ($r = .403, p < .05$) ve IES-R toplam puanı ($r = .433, p < .05$) doğrusal yönlü ve anlamlı ilişkiler göstermektedir.

VITA-K ile PNDÖ-N ($r = .418, p < .05$) doğrusal yönlü ve anlamlı ilişkiler göstermektedir.

VITA-D ile DDGÖ-16-Go ($r = .254, p < .05$), DDGÖ-16-Im ($r = .230, p < .05$), DDGÖ-16-St ($r = .339, p < .05$), DDGÖ-16-Na ($r = .362, p < .05$) ve DDGÖ-16 toplam puanı ($r = .333, p < .05$) doğrusal yönlü ve anlamlı ilişkiler göstermektedir.

VITA-D ile UDÖ-2 toplam puanı ($r = .231, p < .05$) doğrusal yönlü ve anlamlı ilişkiler göstermektedir.

VITA-D ile DASÖ-D ($r = .412, p < .05$), DASÖ-A ($r = .519, p < .05$) ve DASÖ-S ($r = .336, p < .05$) doğrusal yönlü ve anlamlı ilişkiler göstermektedir.

VITA-D ile IES-R-YY ($r = .365, p < .05$), IES-K ($r = .255, p < .05$), IES-R-AU ($r = .458, p < .05$) ve IES-R toplam puanı ($r = .428, p < .05$) doğrusal yönlü ve anlamlı ilişkiler göstermektedir.

VITA-D ile PNDÖ-N ($r = .516, p < .05$) doğrusal yönlü ve anlamlı ilişkiler göstermektedir.

VITA-U ile DDGÖ-16-Cl ($r = .256, p < .05$), DDGÖ-16-Go ($r = .361, p < .05$), DDGÖ-16-Im ($r = .267, p < .05$), DDGÖ-16-St ($r = .414, p < .05$), DDGÖ-16-Na ($r = .369, p < .05$) ve DDGÖ-16 toplam puanı ($r = .406, p < .05$) doğrusal yönlü ve anlamlı ilişkiler göstermektedir.

VITA-U ile UDÖ-2 toplam puanı ($r = .404, p < .05$) doğrusal yönlü ve anlamlı ilişkiler göstermektedir.

VITA-U ile DASÖ-D ($r = .601, p < .05$), DASÖ-A ($r = .520, p < .05$) ve DASÖ-S ($r = .522, p < .05$) doğrusal yönlü ve anlamlı ilişkiler göstermektedir.

VITA-U ile IES-R-YY ($r = .446, p < .05$), IES-R-K ($r = .279, p < .05$), IES-R-AU ($r = .466, p < .05$) ve IES-R toplam puanı ($r = .477, p < .05$) doğrusal yönlü ve anlamlı ilişkiler göstermektedir.

VITA-U ile PNDÖ-N ($r = .558, p < .05$) doğrusal yönlü ve anlamlı ilişkiler göstermektedir.

VITA-S ile DDGÖ-16-Cl ($r = .263, p < .05$), DDGÖ-16-Go ($r = .226, p < .05$), DDGÖ-16-Im ($r = .392, p < .05$), DDGÖ-16-St ($r = .382, p < .05$), DDGÖ-16-Na ($r = .448, p < .05$) ve DDGÖ-16 toplam puanı ($r = .413, p < .05$) doğrusal yönlü ve anlamlı ilişkiler göstermektedir.

VITA-S ile UDÖ-2 toplam puanı ($r = .494, p < .05$) doğrusal yönlü ve anlamlı ilişkiler göstermektedir.

VITA-S ile DASÖ-D ($r = .342, p < .05$), DASÖ-A ($r = .333, p < .05$) ve DASÖ-S ($r = .361, p < .05$) doğrusal yönlü ve anlamlı ilişkiler göstermektedir. VITA-S ile IES-YY ($r = .298, p < .05$), IES-AU ($r = .370, p < .05$) ve IES toplam puanı ($r = .328, p < .05$) doğrusal yönlü ve anlamlı ilişkiler göstermektedir. VITA-S ile PNDÖ-N ($r = .438, p < .05$) doğrusal yönlü ve anlamlı ilişkiler göstermektedir.

Tablo 12. Ölçek Toplam Puanı ve Alt Boyutları Arasındaki Korelasyon Katsayıları

	1	2	3	4	5
1 VITA Ölçeği Korku (K) Alt Boyutu	1				
2 VITA Ölçeği Dehşet (D) Alt Boyutu	.587**	1			
3 VITA Ölçeği Utanç (U) Alt Boyutu	.583**	.626**	1		
4 VITA Ölçeği Suçluluk (S) Alt Boyutu	.316**	.385**	.586**	1	
5 VITA Ölçeği Toplam Puanı	.686**	.777**	.907**	.782**	1

VITA: Yakın Partner Şiddeti ve Travmatik Duygulanım Ölçeği

Tblo 12’de görüleceği üzere, VITA toplam puanı ile VITA-K ($r = .686, p < .05$), VITA-D ($r = .777, p < .05$), VITA-U ($r = .907, p < .05$) ve VITA-S ($r = .782, p < .05$) doğrusal yönlü ve anlamlı ilişkiler göstermektedir.

VITA-K ile VITA-D ($r = .587, p < .05$), VITA-U ($r = .583, p < .05$) ve VITA-S ($r = .316, p < .05$) doğrusal yönlü ve anlamlı ilişkiler göstermektedir.

VITA-D ile VITA-U ($r = .626, p < .05$) ve VITA-S ($r = .385, p < .05$) doğrusal yönlü ve anlamlı ilişkiler göstermektedir.

VITA-U ile VITA-S ($r = .586, p < .05$) doğrusal yönlü ve anlamlı ilişkiler göstermektedir.

3.2. NİTEL ÇALIŞMA BULGULARI

Çalışmanın bu kısmında, eş/partner şiddetine maruz kalan kadınların yaşam deneyimlerinden elde edilen tematik örüntüler, Yansıtma Tematik Analiz (*Reflective Thematic Analysis*) yöntemi doğrultusunda sunulmaktadır. Braun ve Clarke'ın (2006, 2019) tanımladığı biçimiyle yansıtma tematik analiz, verilerdeki anlamlı örüntüleri tanımlama, analiz etme ve raporlamaya olanak sağlayan esnek bir nitel araştırma yöntemidir. Bu yöntem, özellikle araştırmacının öznel konumlanışını, analitik sürece aktif biçimde katılımını ve veriye dair yansıtma yorumunu merkeze alan bir yaklaşımla öne çıkmaktadır.

Bu doğrultuda, araştırma kapsamında 12 kadın katılımcıyla yürütülen yarı yapılandırılmış görüşmelerden sağlanan içerikler, altı aşamalı tematik analiz süreci (Braun ve Clarke, 2006) izlenerek çözümlenmiştir. Anlamlı tekrar eden kodlardan hareketle oluşturulan temalar, yalnızca yapısal bir kategorizasyonu değil; aynı zamanda bu kadınların yaşantılarındaki duygusal, bilişsel ve toplumsal dinamiklerin çok katmanlı doğasını kavramsallaştırmayı amaçlamaktadır.

Temaların geçerliğini ve güvenilirliğini desteklemek amacıyla, en az üç farklı katılımcının anlatılarında ortaklaşa gözlemlenen kodlara yer verilmiştir. Bu yöntem, nitel veri analizinde temsiliyetin bir göstergesi olarak önerilmektedir (Braun ve Clarke, 2021). Kodlar, içerdikleri anlatı çeşitliliğine göre alt kod düzeyinde detaylandırılmış, bu yapısal düzenleme Tablo 13'te özetlenmiştir. İzleyen bölümlerde ise her tema, temsil edici katılımcı ifadeleriyle birlikte kapsamlı olarak aktarılmıştır.

Tablo 13. Nitel Analiz Bulgularındaki Üst ve Alt Temalar/Kodlar

<i>Üst Tema</i>	<i>Alt Temalar (Kodlar-Alt Kodlar)</i>
Kadına Yönelik Şiddetin Çok Yönlü Gerçeği: Fiziksel, Psikolojik, Ekonomik ve Cinsel Şiddet	Fiziksel Şiddet Psikolojik Şiddet Ekonomik Şiddet Cinsel Şiddet
Travmatik Olayla Temas Anı ve Ardıllı: Şiddet Anında ve Hemen Sonrasında Yaşanan Duygulanım Tepkileri	Korku Dehşet, Şok ve Şaşkınlık Suçluluk Utanç • <i>Pişmanlık</i> • <i>Hayal Kırıklığı</i> • <i>Değersizlik</i>
Travmatik Olayların Bireysel Kimlik Üzerindeki Etkisi: Olayın Merkeziliği	
Yıkılan Dünyalar, Yeniden Kurulan Anlamlar: Şiddet Yaşantısı Sonrasında Değişen Temel İnançlar	Kendiliğe yönelik Başkalarına ya da dünyaya yönelik
Duygularla Yüzleşmek: Duygu Düzenleme Güçlükleri ve Baş Etme Stratejileri	Bastırma, sessiz kalma, boyun eğme Bilişsel yeniden değerlendirme: Normalleştirme vs. Anlam İnşası Fiziksel düzenleme Sosyal destek varlığını ya da yokluğu
Travmanın Yankısı: TSSB Belirtilerinin Psikolojik Yansımaları	İşlevsellikte Bozulmalar • <i>İştahta Bozulma</i> • <i>Fiziksel Sorunlar</i> • <i>Sosyal İlişkilerde Bozulmalar</i> • <i>Psikolojik Sorunlar</i> Uyarılma ve Tepkisellik • <i>Uyku Sorunları</i> • <i>Aşırı Uyarılma, Huzursuzluk, Tahammülsüzlük, Öfke</i> • <i>Dikkatte Bozulma</i> Biliş ve Duygudurumda Olumsuz Değişiklikler Giricilik Belirtileri Kaçınma Belirtileri Disosiyasyon
Yeniden Yapılanan Benlik ve Anlam Arayışı: Travma Sonrası Büyüme	

3.2.1. Kadına Yönelik Şiddetin Çok Yönlü Gerçeği: Fiziksel, Psikolojik, Ekonomik ve Cinsel Şiddet

Kadına yönelik şiddet, yalnızca fiziksel saldırı biçiminde ortaya çıkan bir olgu değil; aynı zamanda farklı alanlara yayılan, sürekli hale gelen ve çok boyutlu bir sorundur. Katılımcıların anlatıları, şiddetin yalnızca bir öfke patlaması değil; aynı zamanda kadını kontrol altında tutmaya yönelik sistemli bir baskı aracı olduğunu açık biçimde ortaya koymaktadır. Fiziksel, psikolojik, ekonomik ve cinsel şiddet türleri çoğu zaman iç içe geçmekte ve kadınların yaşamlarını farklı yönlerden kuşatmaktadır.

Fiziksel Şiddet

Fiziksel şiddet, katılımcıların en sık karşılaştıkları ve en doğrudan şekilde deneyimledikleri şiddet türüdür. Tokat atmak, tekmelemek, kemerle vurmak sıcak su dökmeye teşebbüs etmek ya da şiddeti nesnelere yöneltmek gibi davranışlar sadece bedende değil, ruhsal yapıda da kalıcı izler bırakmaktadır. Bu anlatılar, fiziksel şiddetin sıradanlaştığını, süreklilik kazandığını ve kadınların yaşamında çaresizlik hissini derinleştirdiğini göstermektedir.

K1: “Evlendiğim ilk gün şiddetin başladığı ilk gündü. İlk evlendiğim gün mesela Düğün falan da olmadı zaten, bir takı merasimi falan oldu, bütün takılarımı da aldılar. ... Onları benden aldıkları zaman çok üzül müştüm hatta o çocuk kafası ile ... Sonra ben öyle üzgünken birdenbire yanıma geldi ve bana bak dedi. Ben de bakmamıştım hani hem utan hem utanıyordum böyle bir odada bir insanın durmamıştım diyebilirim. Ondan sonra ben de bakmayınca bana tokat attı, ilk şiddeti öyle başladı. Sonra kâbus gibi geçen bir 15 sene diyebilirim” ... “Sen nasıl bir insansın bu ramazan ayında küfürleri ediyorsun insan değil misin dedim, yapılır mı bu insana dedim, karşılık verdim. Bu sefer beni dövmeye başladı çok pis küfürler... Ben de onu ittim, aaa dedi sen beni itersin, daha çok dövmeye başladı ... Eşofmanımı, bir tane de üst aldım ... benim gideceğimi anlayınca bu sefer daha çok üstüme

geldi. Kabloyu aldı, kabloyu böyle belime belime vurmaya başladı. Belimin derisini soydu kanlar akmaya başladı. Üstümde tişört vardı ve o tişörtle dövdü beni böyle kanlar içinde kaldım. Bir de belim, bel kayması var bende, bel fıtığı var 3 tane, beni ittir kaktır, kımıldayamadım bir an.”

K2: “Çok fazla şiddet gördüm diyemem. Yani böyle sinir anında refleksle yaptığını düşünüyorum. Tartaklamak da aslında yani. Yani söz de bir şiddettir. Beni çok sevdiğini biliyorum. Bunu asla inkâr etmem.”

K3: “İlk gün, “Neden” dedim, “İlk eşini benden neden sakladın?” dedim. Adamın gözü döndü. Yalanı ortaya çıkıdığı için saldırdı. Yani çok kötü dövdü. Her tarafım mosmor. Gözüm balon gibi, yani iki gün, üç gün yattım.”

K4: “Ama abisigil her zaman yanımızda istedikleri gibi sırnaşırlardı. Onlarda mesele yok. Bizde var mesele. Bir gün böyle oturuyoruz yine aynı. Sabahleyin de benden hani birliktelik istedi. Yok dedim. Herkes içerde dedim. Ben nasıl banyoya gideceğim? Herkesin yanına. Bir tane silleyi çarptı bana.”

K6: “Onu yapardı bana vurmak yerine. Çok onları atar, fırlatır, kırar. Şimdi yok o kadar da. O zaman öyleydi. ... Sinirlendi mi kırardı yani. Mutfakta da olsa. Odada da olsa. Yani televizyona bile tepikle vurup kırıdığı oldu yani o kadar.”

K9: “Bu adamın tek sıkıntısı aslında benim en büyük dayak yemelerimin sebebi hep bunun yaptığı çapkınlıkları yakalayıp bunun üzerine çıkan büyük kavgalar. Kavgalardan sonra da dayak yememle biterdi. Susturamazdı çünkü beni. Ben, haksız ya... Bir türlü beni sindirip bastıramamaya başlamıştı. Anladın mı? Eve kitlemeye başladı. Yani eve kitliyordu.”

K10: “Bir de mesela bir gün 8 Mart'ta sabahleyin kahvaltı buzdolabında niye işte salatalık, alkol de yok o gün, salatalık çürümüş, atayım mı dedi. Ben dedim atma yarısı kalsın hani şey, ne denir işte, azıcık doğrarım falan, neyse öyle bir iki salatalık mevzusu. Kızdı, ya dedi dolapta bu salatalık çürüyor dedi, tekme attı mesela.”, “Sokakta yürürken sırtıma yumruk vurduğunu bilirim kavga sırasında, sokakta.”

K11: “Sonra o gece yatağa geldi, gece 3 gibi. Ondan sonra benim sırtım dönük Ve geldi beni yataktan itledi böyle. Bildiğin arkadan, sırtımdan böyle itledi. Benim gözüm şeye çarptı, şurası, komidine çarptı gözümün alt tarafı. Şurası morardı. Sonra ben kalktım. Yazdı zaten, askılı falan vardı üstüme. Üstüme hemen bir şey geçirdim ama beni kollarımdan tuttu. Böyle merdivenlerde yuvarlanıyorum yani. ... Sonra ben orada zaten ağlaya ağlaya hastaneye gittim. Bir baktım hastanenin kapısında bekliyor bizi. “O darp raporunu alırsan seni öldürürüm.” işte falan filan tehditler ediyor. Sonra polis dedi ki “beyefendi!” dedi “bir adım daha atarsanız işlem yapacağız, gelmeyin”. Sonra ben raporumu aldım. Kollarım falan mordu zaten. Raporumu aldım”

K12: “Gelin işte, gelin oturalım dedi kaynım. Ben de eşime dedim, hani abin gelmiş, hadi gidelim orada oturalım. Soba vardı, o zaman soba yakıyorduk. Sobanın üstünde çay demlemiştim, çay var, sıcak su var, bir sürü şey var sobanın üstünde. Oradan çaydanlığı aldı, işte “Yok ben gelmeyeceğim, gitmeyeceğim”, Dedim ki hani ayıp olur abin hani buraya kadar gelmiş, şurada iki adım gitmezsek çok ayıp olur yani yan yanayız. Benim bu sözüm üzerine tartışma falan da yok. Sobanın üstündeki çaydanlığı aldı bana fırlatacak. Alırken zaten ben anladım, kaçtım. Kaçarken yani çok az yakaladı beni sıcak su. Yani onu fark edemeyip kaçmasaydım ağır bir yanık oluşacaktı bende. Nereme denk gelecekti onu bilmiyorum. Çünkü direkt attı yani öylece.”

Bazı katılımcılar, hamilelik ya da lohusalık dönemlerinde dahi şiddet gördüklerini dile getirmiştir.

K4: “Dememe kalmadı. Şak. Bir tane indirdi. Lohusayken yediklerim hariç. Bu, birkaç aylık olmuştu çocuğum daha. Bir tane orada, yere yatak seriyordum, yerde yatıyorlardı, yere palazlandım. Ha ağladım, dışarıya çık dedim. Geldi saçımdan, arkamdan tuttu, bir tane daha indirdi. Somyanın üzerine düştüm. Gözyaşlarıma kaynım geldi.”

K5: “Böyle bir sene falan. Sonra hamile kaldım zaten Aziz'e. Büyük oğlum. Sonra istemediğimi söyledim ona. Bu da zorla yapmaya başladı. Bir gün istemediğimi söyledim. Pantolonundan kemerini çıkardı. Öyle, babam gibiydi. Babam da annemi döverdi. Dövdü. İlk orada başladık. Ondan sonra hep dövdü.”

K7: Bir gün sabah işe gidecek. Geldi artık askerden tabii. Tekrar işine başladı. Daha Mine de küçük yani yanımda yatıyor. Sabahleyin işe giderken, bilmiyorum, akşamdan cüzdanını mı bulamamış, ne yapmış? Ben de bilmiyorum dedim, görmedim dedim. Ya cüzdandı ya anahtar mıydı, ben hatırlamıyorum o anı. Sadece yatak odasına geldi, bir vurdu bana, ben şöyle yorganı kendime doğru, hani baktım, üstüme doğru geliyor. Bir vurdu, o anda dişlerimin hepsi kanadı.”

K8: “Ailem gelmişti. Misafirler. İkinci çocuğum olduğunda. Ailem geldi diye bana bir tane, o ailemi gönderdikten sonra nar çubuğu kesmiş böyle beni döver döver. Hiç yani... (Sopayla yani?) Nar çubuğu diyorum. Yaş böyle biliyor musun? Döve, döve, döve, döve artık ben bayılmışım. Hamileyim orada daha. Hamileyim.”

K11: “3 aylık hamileydim. Kemerle sırtıma böyle vurdu ama kendini kaybediyordu. Orada gördüm ilk şeyi ... Oradan kemerini böyle çıkartıp bildiğiniz sırtıma vurdu ve benim...sırtımda...böyle hani...bir yere çarptıktan sonra morarır, sonra sararır, yeşil olur ya. Artık o mor şeyler, kemer izleri sararmıştı... “

K12: *“Hatırladıklarım içinde... Kızım işte iki yaşlarında felandı. Oğluma hamileydim. Yine köye dönmüştük. Köydeydik. İyi bir tekme yemiştım belime hamile halimde. Hatırlıyorum.”*

Psikolojik Şiddet

Psikolojik şiddet, fiziksel şiddet kadar görünür olmasa da etkileri açısından bir o kadar yıkıcıdır. Kıskançlık, manipölasyon, aşağılayıcı sözler, sürekli eleştiri, suçlama, kişinin her hareketinin kontrol altına alınması, işlerin büyük bir kısmının bir kişiye kalması gibi davranışlar kadınların özgüvenini, benlik saygısını ve karar alma becerilerini zayıflatmaktadır. Katılımcılar, bu tür şiddete zamanla alışıldığını, hatta sevgi gösterisi gibi algılandığını belirtmiştir. Psikolojik şiddet, kadının kendisine dair algısını ve yaşamla kurduğu ilişkiyi içten içe çökerten bir süreç olarak görülebilir.

K1: *“Ondan sonra şey yapardı, yazma takardım ben kapalı bir insandım. Bu arada açıldım onun sayesinde, sağ olsun, yazmanı şöyle boğazından sıkacaksın açmayacaksın, ondan sonra, pantolon giymeyeceksin, giydiğinde de diz altı bir şey olacak mutlaka üzerinde ya da giymeyeceksin elbise giyeceksin. Ben de etrafıma bakıyordum, herkes böyle, ben özeniyordum ya diyordum ne güzel giyiniyorlar işte istediklerini giyiniyor, giyiyorlar benim neyim eksik, ben öyle giyinmek istiyorum. Ben istiyorum diyordum, izin vermezdi, bu sefer tartışırdı, ben de tamam derdim, giymezdim, onun dediğini yapardım.”*

K2: (Cinsellik istenmediğinde) *“Ben yüzümü çevirdiğim esnada da bu sefer bana diyor ki “bir hatan mı oldu? Bir kusurun mu var? Neden yüzünü çeviriyorsun?” Hani beni başka şeyle itham ediyor bu sefer. Ben diyorum hani benim bir problemim yok. Kusurum da yok. Sadece senden tiksiniyorum.”*

K3: (Aldatıldığını fark edip yakaladıktan sonra, eşinin istediği gibi davranarak çözüm üretiyor ve sonraki süreç) *“Her gün, her gün bana aman bir hakaret, işte “Sende onur, gurur olsa, şimdiye çıkmış gitmiştin. Senin gururun yok. Sen insan değilsin. Senin onurun yok. Ya sen biliyorsun değil mi benim görüştüğümü?”. “Evet biliyorum” diyorum. “Sende onur yok. Onur olsa şimdiye gitmiştin zaten” diyor bana. “Gurursuzsun, onursuzsun, malsın”. Ne kadar küfür varsa sayıyor. Bir de “kıt akıl” koymuş adımı. “Kıt akıl çay getir”. Evin içinde böyleyiz biz. “Kıt akıl, buraya gel”. Ne oldu? “Çay getir. Kıt akıl şunu götür”. Bir şey konuşacak mısın? Seninle bir şey konuşmak istiyorsak. “Başladı gene bu şimdi saçmalayacak. Dinliyorum mal. Hah ne diyorsun?” Böyle, bu şekilde sürekli.”*

K4: *“Ama meğersem hamileymişim adet görürken. Hastaneye gittim. ... Eve geldim. Eşim kapının eşiğinde oturuyor, cehennem dibine otursun desem, yazık. “Ne oldu, Neyin varmış?” dedi. “Var mıymış?” dedi. Hani coşkunluk deriz ya bir sevinç bir telaş. Şaka yapmak istedim. “Yok, değilmişim” dedim. İnan tek kabahatim bu. Bana dedi ki “ha tamam o zaman “dedi. Eltim hemen atladı, sağ olsun her şeye atlamayı sever. “Lan yok yok” dedi “hamileymiş”*

dedi. Varmış dedi. ... Kabahatli ben oldum. “Benim evime geldiğinde” dedi, “kız çıkmadı derim” dedi. “Bu çocuk benden değil derim” dedi. “Kimden peydahladı Allah bilir derim” dedi. Öyle söylerim dedi seninkilere. Ya tamam dedim benim yaptığımda bir hata yok ki. Ya sadece şaka yaptım. Coşkunluk, sevinçti. Cahilim daha, ilk çocuğum. Tamam cahil değilim. Akli başında bir insan olabilirim ama, içimde bir pırpır uçuşma var.”

K5: “Zemin kattaydık biz. Küçük bir ev var. Küçük bir mutfak var. Ben bile zor giriyorum mutfaka. Hiçbir şeyi yapamıyorum. Evden dışarı çıkamıyorum. Sadece perdeler hep kapalı. Sadece yemek yapıyorum. Bulaşık yıkıyorum. Perdeyi oynatamıyorum bile izin vermiyor dışarı çıkmama. Çünkü dışarıda çok erkek var.”

K7: “Sürekli annesiyle babasıyla ben evlenince kalmıştım. Yani kayınbabamgil yanımda yaşıyorlardı benim. Ve onlar hep her hafta babasının annesini göreceğim diye gelirlerdi. Ben mutfaktan çıkamazdım. Çocuklarımla yüzünü bile görmezdim yani. Altını değiştirirdim. Ne bileyim işte mamasını yedirirdim hemen mutfaka. Çay demle, yemek getir, ortalığı topla. Hani yardımcı da olmazlardı bana. Ben bunu derdim ama hiç kimse şey yapmadı. Yani derdim eşime böyle böyle yani yardım etmiyor, ben çok yoruluyorum falan. Kesinlikle onlar misafir der çıkardı yani.” ... Bir başka yaşantı örneği de şu şekildedir: “Orada kız olduğunu öğrendik ve 15 gün benimle konuşmadı, 15 gün. Ne yaptıysam. Eve geç geldi, yemek yemedi, benimle oturmadi. Hayır bunun, cinsiyeti belirleyen erkek, bunu anlatamadım. Kesinlikle şey yapmadı. Sonradan bir ara, ama bunu ne zaman olduğunu tam kestiremiyorum tarihini, bu aklımda kalan hatıra olarak söylüyorum. İlle dedi ki ben bunlara DNA testi istiyorum dedi. Çocukların kan grubu benim kan grubumdu. “Neden benim kan grubum değil?” diye, “Bunlar benim değil.” diye Baya bir onunla orada da çalkalandım. Yani çok çalkantılı günlerimiz oldu.”

K8: “Fark etmez. Her şeyi gördüm. Aşağılanmayı gördüm, dayığı gördüm. Her şeyi gördüm. Ben ailem güzel. Ben aileme hiçbir zaman şey yapmam. Küfür duymadık abimizden. Babam yoktu zaten. Annem vardı. Görmedim ben ailemden. Orada gördüm her şeyi ben” ... “İyi değildi. Yine aynı küfür. Böyle gitti nikah yaptı gene bana. Nikah yapmadı hiç kimseye. Nikah yaptı bana. Neyse dedim düzelir. Bir şeyler olur.”

K9: “Buraya gelip de bunları yaşarken de ilk zamanlar ben yaşadığım şeyin şiddet değil, kıskançlık falan olduğunu düşünüyordum. “Eşim beni çok seviyor, çok kıskanıyor” gibisinden düşünüyorsun.” ... “Annengile gideceğim, babana söyleyeceğim. Bu arada gebe kalmışım zaten. Hamile kalmışım.” “İlk zamanlar katlandım, arka arkaya çocuk yap... Benim annem 3 çocuktan sonra benim evlendiğimi öğrendi. Yani ben burada okuyorum biliyorlar düşün yani. Ve bu hep elinde kozdu. Babamgil öğrendikten sonra ben rahatladım.”

K10: “O çok güçlü, çok güzel ikna eder... Günün sonunda hep ben haksız oluyorum... Evet K10, sen hata yaptın, K10 sen salaksın zaten... (Buradan itibaren kişi kendi yaşamında yaptığı bir yanlış eşine anlattıktan sonra gelişen olayları ifade ediyor) “Ben bir bok böceğiyim” diye bana deftere yazdırdı. Ben de o kadar iknayım ki, “ben bir bok böceğiyim... ben bir bok böceğim”. Beni terbiye ediyor akli sıra orada ... Şu an biri bana bunu söylese, “Manyak mısın sen?” derim. Ama o zamanlar tam tersiydi; ben vazifemi yerine getiriyordum sanıyordum. “Tamam mı? Okey mi? Yaptım bak, gördün.” ... Sınavı geçtim gibi bir mod vardı mesela.”. (Evlilik içerisinde gelişen başka bir yaşantı üzerine gelen psikolojik şiddet örneği de şöyledir) “Ha o süreçte şey oldu... ..kamerayla bana, bütün süreci kameraya kaydettirdi, anlattırdı. İşte kamerayı koyuyorduk, rutin. İşte en başından beri anlatacaksın ne oldu ne bitti, nasıl oldu... ..nasıl öptün, nerede öptün gibi bunları anlatacaksın dedi. Ondan sonra ben anlattım. Tam tersi, ne kadar doğru anlatırsam o kadar özgürleşeceğini düşündüm. Hakkı çünkü.”

K11: “Şimdi dedim, ben boşanma davası açıyorum sana. Çünkü o beni haksız yere kendisi bırakacaktı. Sonra açtım. Bu sefer beni çocukla tehdit etti, velayeti vermemekle, akli

dengesi yerinde değildir diye rapor istedi. Mahkeme onu kabul etmedi bile. Çünkü okulda müdürlük yapan birisi...Hani dedi bu sorgulanamaz dedi, reddetti direkt.”

Ekonomik Şiddet

Ekonomik şiddet, kadının maddi kaynaklardan uzaklaştırılması yoluyla uygulanan bir baskı biçimidir. Katılımcıların ifadelerine göre, çalışmaları engellenmiş, gelirleri denetlenmiş ya da kazançları partnerleri tarafından ellerinden alınmıştır. Ortak borçların tek taraflı olarak kadınlara yüklenmesi ya da birikimlerinin zorla alınması da bu türün örneklerindendir. Ekonomik şiddet, kadının kendi ayakları üzerinde durma kapasitesini azaltmakta ve onu ilişkide bağımlı bir konuma itmektedir.

K1: *“Hayır, izin vermedi, ben çalışayım dedim, yok dedi çalışma dedi. Sonra kızım kendine iş buldu, ona izin verirdi, bana vermezdi. Kız daha 14 yaşında, ben çalışayım o otursun, birkaç saat çalışayım dört beş saat, geleyim, daha iyi birikim olur derdim. Yok derdi. E o zaman şunu al bunu al, yok yetişmiyor, dört çocuk var, kira borcu var. Yok derdi çalışmanı istemiyorum, herkes diyecek bak karısını çalıştırıyor. E ne olmuş, herkes çalışıyor. Geri kafalı bir insandı.”*

K5: *“Kalfa kuaförüm aslında ben. Kalfalık belgem var, usta olacaktım. Tam usta olacağım zaman aslında kalfalık sınavına girdim, kalfalık sınavına girdim ve kazandım. Bir hafta sonra da sınav olacaktı ama işte eşim, kocam şey dedi. Sınava girmemi istemedi. ... Ya yani sonra aldı beni. İstemedi yani. Hocam erkekti çünkü. Ahmet Hoca. Evliydi Ahmet Hoca. Yani kötü bir niyeti yoktu. O sadece benim meslek sahibi olmamı istedi. Usta olmamı istedi. Çünkü çok iyiydim ben. Yani hala bu arada çok iyiyimdir. Evet yıllardır çalışmadım, beni eve kapattı ama ben hala çok iyiyim.”*

K7: *“Bir de maddi yönden bizi çok sıkardı. Aşırı. O zamanlar ben daha işe girmiyorum, girmeden önce. ... Ekmek parasından kalana, ekmek alıyordum, iki ekmek yani ve o parayı neden ertesi güne koymadım da onu aldım diye ben çok dayak yedim. O parayı yani çarçur etmişim. Çarçur değil, çocuklar, bakkala götürüyorsun orada durmuyorlar, bir şeker zaten çok az bir şey kalıyordu yani. Miktarı şu an hatırlayamıyorum, beynimde o kalmadı. Ama o para için çok kavga ederdik.”*

K9: *“Yani “bunun içinde bir iş var” dedi, beni borçlandırdı. Üzerime şirket kurdu. Ben bilmiyorum ki yani şirket kuruldu ama, şirketten fatura kesebilip de senin devlete*

borçlandırıldığını, kendi adına telefon... Şu sim kartları var, faturalar... Hepsi benim üzerime. Beni maddi olarak da bağladı.” ... “Yani ben artık gerçeği görmüştüm aslında da. Çaresizliğin dibindeydim artık. O kadar maddi anlamda ki sömürülmüşüm. Borçları ödemiyor. Babam duyacak diye korku var.”.

K10: “Elimde hiç maddi kazancım da yok. İşte mesela eşimin 4-5 tane evi vardı. Biriktirdi kızımız için. Sadece şu an oturduğumuz evin yarısını ben aldım. Onu da hani beraber ödedik. Bütçemizi ayırmıştık son dönemde. Herkes şey yapıyor, yani salak mısın hani niye falan.”

K11: “Silahla okul çıkışına geldi. ... Beni zorla notere götürdü. Orada avukat arkadaşına vekaletname verdirip bütün malları üzerimden kardeşine kaçırdı. ... Dedim ki yani o mallar da altınlarımı satıp aldığım mallar. Yani benim ekonomik hiçbir sıkıntım olmadı evliliğimde... Hatta “K11 ben sana parayı harca diye veriyorum, bak biriktirme” derdi bana hep. Ben yine de biriktirirdim. Böyle biriktirip biriktirip aldığım iki tane arsa vardı, altınlarımı da katıp. Onları almıştı... Dedim ki “Tamam bana geri verme. Ama çocuğuma ver çünkü çocuğumun hakkı onlar” ... Bu zaten iki yıl içinde beni ikna etti evlenmeye tekrar... Evlenmeden bir hafta önce bana bankadan bir hesap açtırdı. “K11, benim vergi muhabbetim var ya, senin hesabından para muhabbetini çevireyim” dedi. Sen de güveniyorsun tabii, yani ikinciye nikah kıyacağım bir hafta sonra. ... Bankadan hesabıma 700 bin liralık bir para girişi olmuş nikahtan önce. Onun çıkışını yapmış, haberim yok, dekontunu almış. Aslında kaçırdığı malların kılıfını da uydurmuş. Çok zekice yani, yapmış her şeyi, delillerini toplamış.”

K12: “O zaman da niye dövdü bizi? Hani bahanesi. Çocuklara işte teyzesi, amcası o bu harçlık veriyor. Çocukların kuru boyası yok. Dedim annem hani gel gidelim boyanızı alalım. Harçlıklarıyla alacağım. Yani benim kendi param yok yani zaten. Anne dedi babam kızar. Hani babama para lazım olur. Dedim ki babana para lazım olur da sizin ihtiyacınız var. Boş ver gelin alalım. Yani çünkü onun parası kalmıyor onda. Yani bize para düşmüyor zaten. Ondan gittik aldık. Siz niye o harçlıklarla boya aldınız diye biz hepimiz dayak yedik. Ve beni öldürmeye... İşte bahanesi de buydu.” Bir başka yaşantı ise şu şekildedir: “Ben çalıştım, benim paralarımı hep o yedi. Eve bile harcayamadım, paramız olmadığı için, çocuklara bir şey alamadım. (Bu arada iş değişikliğinden ve önceki iş yerinde içeride kalan parası olduğundan bahsediyor) ... Ben o arada bir iki üç bilezik yaptım. Kendime yatırım yaptım. Yani ben bu adamı terk edeceğim. Hiç olmazsa bir yanımda maddi olarak bir şey kalsın. Benim iş yerime geldi, o bileziği benden, uzun bir tanesini aldı. Neyse daha sonra benim eski iş yerime gitmiş, benim paramı almaya. Ben de zaten onlara demiştim hani vermeyin benim paramı diye. Onlar da hani zaten veremeyiz, senin imzan gerekiyor dediler.”

Cinsel Şiddet

Cinsel şiddet, evlilik içinde dahi sıkça rastlanan; kadının rızası dışında yaşadığı cinsel deneyimleri kapsayan bir şiddet biçimidir. Katılımcılar, istemedikleri halde ilişkiye zorlandıklarını, cinselliğin bir görev gibi dayatıldığını ve bunu reddetmeleri halinde daha fazla baskıya maruz kaldıklarını ifade etmişlerdir. Bazı vakalarda, kadınlar yalnızca istenmeyen ilişkilerle değil, partnerlerinin zorlayıcı fantezileriyle, tehditlerle ya da cinselliği bir üstünlük kurma aracı olarak kullanmasıyla da karşı karşıya kalmışlardır. Bu şiddet türü, kadının bedeni ve sınırları üzerindeki söz hakkının yok sayıldığı bir durum yaratmaktadır.

K1: “Ben onunla ilişkiye girmek istemezdim. Yanında yatmak zorundaydım. Onunla ilişkiye girmek zorundaydım. Girmediğim zaman bana şey derdi: ‘He sen beni istemiyorsun, demek ki senin dostun postun var. Niye? Sebebi ne? Söyle!’ İstemediğim halde beraber olurdum. ... İstemiyorum. Sevmiyorum. Sevgiyi bitirdi. Ama yanında yatmazsam, suçlandım hep. Mecbur bırakıyordu beni. Son 3 ayımızda bana ‘Oğlumun yanında uyuyacağım sen gidip çocuk odasında uyuyabilirsin’ derdi.

K2: “... İlk başta şaka sandım... Biz beş yıllık evliydik... Bana dedi ki “grup yapsak, haz alır mısın? Zevk alır mısın?” Ben ilk önce bayan istiyor sandım. Kadın düşünürsün. Eşini kimseyle paylaşmayı düşünmezsin. O da bana çok rahat bir şekilde dedi ki: ‘Yok ya, bayan değil, erkek bulalım. İki erkek bir de sen.’ İlk duyduğumda midem bulandı. İstifra etmeye başladım. Odayı terk ettim. ... Yemin ettirdim, bir daha bu söz ağzından çıkmayacak diye. Ama sonra tekrar başladı. ... Kavga çıkartıyordu istemediğim zaman. Ben ilişki esnasında yüzümü çeviriyorum. Asla dokunmuyor. Sadece belli bir bölgeye kadar. ... Tabii ittiriyor, zorluyordu. Sonunda kavga çıkartıyordu.”

K5: “Hastanede yattım ben. Sonra kocam dövdü beni. Çok dövdü. Yirmi iki yıldır evliyim. İlk günümünden beri beni dövdü. Dört çocuğum da tecavüz çocuğu benim. Her gün tecavüz etti bana. Her gün...” ... “Zorla yapıyordu. Dört çocuğum da tecavüz çocuğu. Tecavüzle doğdu hepsi. Ama onları severim. Onlar masum çünkü.”

K6: “... Eşim ters ilişki istiyordu. ‘Girmek istemiyorum’ diyorum, ama uğraşıyor da yapmak için. ‘Yok’ diyorum. Benim kadınlık gururum var. Dokunduğu an bitiyorum. Soğuk soğuk bir kadın oluyorum.” ... “Mesela ben ameliyat geçirdim. On bir sefer ameliyat oldum ben. Bütün her yerim neredeyse, yani işte sağlık sorunlarından dolayı. Anlayışlı karşılamazdı

bazı şey. Ben ameliyatlıyım, yine yapardı yani.” ...” ‘Sen hep soğuksun’ derdi. ‘Put gibisin’ derdi. Ben de ‘Sence kimin sayesinde?’ derdim.” ... “Ben onun her dediğini yapsam, cinsellikle ilgili her şeyi... Beni öyle tutacakmış. Beni hiç sevmeye, onun için seveceksen dedim.”

K7: *“... İkinci bir çocuğu asla düşünmedim. Ama... kayınvalidem, “Hakkımı helal etmem, bunu aldırırsan” dedi. Eşim de zaten yanaşmadı aldırmaya. Öylelikle doğurdum.” ... “Ben bunu cinsel olarak tatmin edemezsem dışarı gider” diye düşündüğüm için hep evet dedim. Çünkü çocuklarım var. Görev olarak. ... Eşim beni defalarca aldattı. Hep düşündüm, “çocuklarım var, evliliğim kötüye gitmesin” diye. ...”*

K9: *“Ama hepsi... yani dinlemedim, korktum... Bu arada gebe kalmışım zaten. Hamile kalmışım... Daha sonra eve çıktım ben. Bu sefer de çocuklarım hep böyle arka arkayadır benim... Bu benim çocuk istediğim için olan bir şey değildi. Yani ne kırık kendini, bir insanın vücudunun yenilenmesi, yaralarının iyileşmesi... İyileşmeden ben yine gebe kalırdım. İstemesem de döverek yapılırdım. ...Döverek, tutarak... bunu yıllarca yaşadım. Bu on, on bir sene falan sürdü. Ben de belli bir zamandan sonra artık vücudum kendi kendine kasıp taş kesiliyordum. ... O evde uğradığım cinsel tecavüzlerin hiçbiri bitmedi.”*

3.2.2. Travmatik Olayla Temasın Anı ve Ardı: Şiddet Anında ve Hemen Sonrasında Yaşanan Duygulanım Tepkileri

Korku

Şiddetin duygulanım açısından en belirgin sonuçlarından biri de korkudur. Katılımcıların aktarımlarına göre bu korku, yalnızca faile yönelik değil; aynı zamanda çocuklarına, ailelerine, toplumsal çevreye ve geleceğe dair duyulan çok boyutlu bir korkudur. Şiddet nedeniyle sürekli tetikte olma hali, kadınların davranışlarında geri çekilme, ses çıkarmama ya da görünmez olma stratejilerini benimsemelerine yol açmaktadır. Bu da şiddetin sadece eylem anıyla sınırlı kalmadığını; sonrasında da mağdurun yaşam alanlarını, psikolojik esnekliğini ve davranış repertuarını ciddi biçimde etkilediğini göstermektedir.

K2: “İşte ellerim böyle soğuk da değil, sıcak da değil. Ter basıyor yani böyle sanki şu göğüs kafesim yerinden çıkacak gibi. Hani istemiyorsun bir şeyi, hiç sevmediğin bir şeyi yemek gibi bu. Sinirleniyorsun mesela. Ama o an susmak zorundasın. Çünkü eve huzursuzluk verecek. Çocuklara verecek.”

K3: “Her tarafımda, her tarafımda bu izler hiçbir şekilde eksik olmadı. Çünkü bu izler iyileşmeye başladığı zaman tekrar dövüyordu. İyileşmeye başladığı zaman tekrar dövüyordu. Ben de korkuyordum.”

K5: “Hiçbir şey yapamam ki. Ya seni biri dövse ne yaparsın? Senin kocan dövse ne yapacaksın? Hı? Sesini çıkaramazsın ki. Boşanmaya kalk. Sen boşanamazsın. Yani erkek döver.”

K6: “E korkuyorum ben. Çok çekingen olduğum için zaten hep ürküyordum yani. Ben de hep geride kalıyordum, seslenmemek için. Yani seslenmeyeyim tek, ben de yemeyeyim yani bir dayak yemeyeyim. Hazır erkek gücü Allah korusun yani. O daha kötü bir şey. Ya işte dayak yemeden bu hale geldim. İşte sustum ama ben, çok sustum..”

K7: “Sadece yatak odasına geldi, bir vurdu bana, ben şöyle yorganı kendime doğru, hani baktım, üstüme doğru geliyor.” ... “Korktum. Yani bu bir şey yapacak bana. Hani elinde melinde bir şey olduğunu da görmüyorum. Çünkü uyku sersemiyim. Yani yataktaydık biz. O işe gidiyordu. Erken gidiyordu. Mine yanımda yatıyor kızım. Yani bir anda yorganı anca şöyle bir kendime çektiğimi hatırlıyorum.”

K8: “Şimdi, küçük olduğundan bilmiyorsun. Hep hani çocuğu döversin de tamam bir şey derken anne babadan korkar ya bazen. O şekildeydin ben.”

K9: “Çünkü babamın artık ben gerçekten hasta olduğunu düşünüyorum. Benim hayatıma da mal olmasının sebebi eşimin hep ailemle beni tehdit etmesi. İşte babana söyleyeceğim, şöyle yapacağım ilk zamanlarda. Bu korkudan dolayı ben zaten hep direnemedim. ... Ama hepsi... Yani dinlemedim, korktum.”

K10: “... son dönemde özellikle eşimin beni rahat bırakmayacağını düşünüyordum. Klasik işte hani kesin diyordum biz boşansak mutlaka bir arıza bulur kapıya gelir bir şey yapar hani bana hayatı zehir eder bir şekilde ...” ... “Düşünsenize ne kadar alevleniyor olay. Eee toplumda işte göz önünde insanlarsınız. Baktığınızda hani ne bileyim polise gidilebilir. İşte rapor alınabilir. Onlardan da korkuyorum. Şimdi korkuyla yönetildim. Yani hani hemen şey mutlaka yani bu acıya katlan çünkü korktuğun şeyler daha kötü olacak. Hani o kaygı bozukluğumuz vardır ya ...”

Dehşet, Şok ve Şaşkınlık

Katılımcıların aktardığı şiddet deneyimleri, yalnızca fiziksel ya da psikolojik şiddetin kendisiyle sınırlı kalmamaktadır; bu deneyimlerin mağdurda yarattığı ani, yoğun ve bedensel-duygusal tepkiler de son derece belirleyicidir. Bazı katılımcılar, şiddete uğradıkları anda donup kaldıklarını, titremeye başladıklarını, bedenlerinin çeşitli tepkiler verdiğini ya da gerçeklikten koptuklarını ifade etmişlerdir. Bu tür tepkiler, bireyin yoğun bir tehdit algısı karşısında kendini savunamama durumuna verdiği akut duygusal yanıtlardır. Katılımcı anlatılarında, şiddetin beklenmedik biçimde meydana geldiği, bireyin buna hazırlıksız yakalandığı ve bu yüzden olay anının zihinlerinde derin bir iz bıraktığı sıklıkla dile getirilmiştir. Dehşet, şok ve şaşkınlık gibi duyguların, söz konusu anların travmatik bellekte merkezî bir konum edinmesine neden olduğu anlaşılmaktadır.

K3: “Benim hissim çok. Benim tepki verme şansım yok. Tepki verdiğim zaman daha fazla dövüyordu. Şiddet artıyordu, hızı artıyordu. Çok kötü oluyordum. Sadece ölmek istiyordum. Öyle bakıyordum.”

K4: “Neden? Neden aradım bulamadım. Sevdiğini biliyorum. Ya seven insan böyle mi yapar? Şaşkınlık var. Korku var, üzüntü var, hayal kırıklığı var. Beklemiyorsun. Değer verdiğin insan. Ona genç kızlığını veriyorsun. Ona evlat veriyorsun. Karşılığında saygıda kusur etmiyorsun. Terbiyesizlik yapmıyorsun. Hakaret etmiyorsun. Ve karşılığı bu mu?”

K5: “Yani ayırınız, boşanmayı kabul etmiyor. İşte demin anlattığım gibi biraz yani boşanmak istediğimi söylediğimde beni tehdit ediyor. İşte silah, pompalı da evde. O yüzden bilmiyorum ne yapacağımı.”

K6: “He, öyle bir şey edince, ben de korktum. Ben zaten öyleyim. O anda zaten ellerim kitlenmiş. O an gelir yani benim üstüme, o sinir. Ellerim kitlendi. Ben artık titremeye başladım.”

K7: “Titredim. Titredim sadece yatağın içinde. Kanı görünce kötü oldum. Yani ne yapacağımı da bilemedim oturduğum yerde. Oturdum yatağın içine, bu dövdü gitti. Ben orada kaldım tabii, kapıyı çekti gitti. Sadece titrediğimi hatırlıyorum. Yani bir titreme böyle gelmişti. Korkmuştum. ... Ben öldürebileceğini düşünmüyordum da tabii ki zarar vereceğini

düşünüyordum. Öldürmek değil de kesin bir zarar verecek. Belki boğazımı bile sıkabilirdi belki ama sadece tekme attı yani.”

K8: *“O zaman için hani elimde biber gazı alıyordum. Sürekli biber gazıyla dolaşıyorum ben. Yine aynıyım ben. Tedbirliyim. Ben her zaman biber gazı. A ben şey istedim. Korumak için kendime silah istedim. Vermediler. Niye vermediler bana? Daha başıma neler geldi ya? Daha niye vermiyorlar? Can güvenliğim için ben istiyorum ya. İstiyorum ben. Taşıma silahı.”*

K9: *“. Ben de belli bir zamandan sonra artık vücudum kendi kendine kasıp taş kesiliyordum. Yani kesinlikle istemiyorum ve elim ayağım titrer. Böyle taş gibi kesilirdim. Yani buz gibi terler; taş gibi kesilirdim o bana dokunduğu zaman.” ... “Kaç kere kaçmaya çalıştım. Sana anlatamam. Çocuğum vardı. Daha kırkı olmamıştı. Kucağıma aldım onu. ... (arkadaşının evine gittiğini anlattıktan sonra) bir de hiçbir şey bilmiyorum. Kimsem de yok. Ailemin haberi yok yani. Ondan sonra onun yanına gittim. Sonra onu tehdit etmeye başladı ‘Gelecek!’ diye. Yoksa bıçakla falan bir şey yapacak kıza diye korktum. Geri döndüm. Çocuğumu bıraktım. Dayanamadım. Çocuğumdan ayrı kalamadım. Geri döndüm.”*

K10: *“O an kendi psikolojimden de komşular duyarsa ayıp da oluyor. Kavgalı bir ev burası falan, ondan korkuyordum. Öbürü... Şeyden çok korkuyordum hani, ölebilirim korkusu da vardı.” ... “İşte eşim bir şey yapacak diye korktuğum için hep dua ediyordum ki, dua derken işte diliyordum evrenden. Bir hayatında biri olsun, onunla mutlu bir ilişkisi olsun, böylelikle beni bıraksın. O dualarım da kabul oldu çok şükür. Şu an gayet güzel bir ilişkisi var. Benimle hiç uğraşmıyor.”*

K11: *“Hiç tepki veremedim. Çünkü ... Hani hamileyken insanlar böyle hevesli olur falan, bende o yok diyordum. Ama o an. İlk defa koruma güdüsüyle hareket ettiğimi gördüm. Karnımı tuttum çünkü istemsiz şekilde Onu hatırlıyorum. Onu hatırlıyorum bir tek.” ... “Öldürecek beni diye düşündüm. Çünkü titriyordu yani sinirden ve ne yaptığını bilmiyordu. Öyle düşündüm. Çıktım. Yani evden çıktım zaten. Arabama bindim çıktım. Bir arkadaşıma gittim. Çıktım yani evden, evet.” ... “O yüzden de boşandığım zaman, ikinciye boşandığımda... bunların hepsinin bir plan olduğunu anladığım gün...benim için en büyük travmaydı. Aklımı kaybettim o gün.”*

K12: *“Şaşkınlığım, şaşkınlık vardı zaten. Bir de şöyle bir tepki veremememin nedeni de diyorum ya babamdan biz hep sürekli dayak yediğimiz için genel olarak da hani onu nasıl diyeyim, tokat da yesem onunla yaşamak zorundaymışım gibi. Yani şu an tarif edemiyorum.” ... “...o zaman öyle düşündüm ama böyle zaman zaman da eşimin beni öldürebileceğini, çünkü şey, Ondan daha öncesinde çocukları da beni de... Beni boğmaya çalışmıştı. Bu ev süpürgesinin demirleri var ya. Onun demiriyle, çocuklarım da yanımda. Üçümüzü de dövdü zaten. Beni de boğmaya çalışmıştı. ... Tabii ki öleceğimi düşündüm. İşte o zaman terk ettim. Gittim, çocukları*

da götürdüm. Sonra o çocukları tekrar kaçırdı. Kaçırdıktan sonra biz 3 yıl daha yaşadık. Ama o 3 yıl bizim için çok kötü bir 3 yıldır.”

Suçluluk

Şiddet mağduru kadınlar, bireysel ve toplumsal dinamiklerin bir sonucu olarak, maruz kaldıkları şiddetten dolayı suçluluk duygusu geliştirebilmektedir. Görüşmelerde bazı katılımcılar, şiddeti kışkırtanın kendileri olduğunu düşündüklerini ya da bu durumun tüm sorumluluğunu üstlendiklerini belirtmişlerdir. Bu suçluluk hissinin ardında; ailevi roller, dini inançlar, toplumsal beklentiler ve annelik normları gibi etkenlerin olduğu görülmektedir. Bazı anlatılarda bu durum daha da ileri giderek, şiddetin meşrulaştırıldığı ya da içselleştirildiği örneklerle rastlanmıştır. Suçluluk yalnızca geçmişteki eylemlere dair bir pişmanlığı değil, aynı zamanda bireyin şiddet döngüsünden çıkamamasına neden olan psikolojik mekanizmaları da şekillendirmektedir.

K5: *“Zemin kattaydık biz. Küçük bir ev var. Küçük bir mutfak var. Ben bile zor giriyorum mutfaka. Hiçbir şeyi yapamıyorum. Evden dışarı çıkamıyorum. Sadece perdeler hep kapalı. Sadece yemek yapıyorum. Bulaşık yıkıyorum. Perdeyi oynatamıyorum bile izin vermiyor dışarı çıkmama. Çünkü dışarıda çok erkek var.”*

K6: *“Söylüyorum. Bu sefer de küser, sanki suçlu benmişim gibi. Bir şey demez, hemen bir küser, benimle bir gün konuşmaz. Ben daha önceleri bir de gönlünü alıyordum.”*

K7: *“Yani görevim. Görev olarak. Çünkü çocuklarım var. Yani kötüye gitmesini istemiyordum aslında evliliğimin. Çocuklar da iki tane olunca artık bayağı şey yapmıştık ama eşim yani belki ben sayısını bilmediğim kadar aldattı beni. Yani sonra kendime çok kızdım.”*

K10: *“Düşünsenize yani suçlu benim, ben yaptırıyorum ona. Zaten tartışmalarda bu hep olurdu bizim. “Beni bu hale sen getiriyorsun”, işte “Sen çok salaksın, işte sen şöylesin, böylesin. Senin yüzünden ben bu hale geliyorum”, sonra ben suçlu oluyorum.” Görüşmenin başka bir kısmında ise şöyle ifade etmiştir: “Her kavgada, hiç hatırlamıyorum ki ben haklıyım ama adam benimle boşuna kavga ediyor. Hep onu haklı gördüm. Çok güzel ikna ediyordu beni. Benim hatalı olduğuma, onun şey olduğuna. Her şey böyle tam da onun istediği gibi akıyordu yani.”*

K11: “Bir diğerk şiddeti o. İkinci şiddeti de, zaten çocuğum vardı artık. Ve onu görmüştü oğlum. Maalesef. Oğlumda da şey kaldı mesela. İlkokul 1'e başladığında bile okul müdürü de arkadaşımdu. O söyledi. K11 bu çocuk gürültüden kaçıyor. İstiklal Marşı'nda mesela kapının arkasına saklanıp böyle kulaklarını tutuyormuş sürekli.”

K12: “Mahkeme kararı işte, ben acilen, hemen tedbir kararı istedim. Eşim yalvardı. Kızım da dedi “anne bir dene istersen, belki iyi olur” falan. Küçüktü ama benim kızım hep akıllıydı yani. Ben de hani çocuklar daha sonra “anne keşke deneseydin, belki düzelirdi, belki iyi olurdu” demesinler diye. Ben de belki kendim de denemek istedim bunu. Sadece onlara da yüklemek istemem zaten.”

Utanç

Katılımcılar, maruz kaldıkları şiddetin ardından çoğunlukla derin bir utanç duygusu hissettiklerini belirtmişlerdir. Bu utanç, yalnızca yaşanan şiddetten değil; aynı zamanda çevrenin tepkisinden, olası dedikodulardan ve toplumsal dışlanma ihtimalinden kaynaklanmaktadır. Katılımcıların büyük bir kısmı, yaşadıkları acının kendisinden çok, bu acının duyulmasından utandıklarını vurgulamıştır. Şiddet, kadının bireysel sınırlarını ihlal etmekle kalmamakta; kadınlık rollerine, annelik normlarına ve öz kontrol algısına dair toplumsal kabulleri de derinden sarsmaktadır. Bu nedenle utanç, şiddetin hem bir sonucu hem de mağdurun sessizliğini sürdürmesinde rol oynayan önemli bir duygudur.

K6: “Yıllar geçti. Ben onu yaşadım. Hiç kimseye bir şey diyemiyorsun ha. Bu içimde yaşıyorum her şeyi. Söyleyemem ki. Ya söylenmiyor. Birine bir şey söyleyen daha büyütüyorlar.” ... “Ben kendimi biraz aşağıda hissediyorum o an. Küçük görüyorum sanki. Bazı şeyleri anlatamıyorum. Bilmiyorum yani. Şey olarak, kadınlığım sanki kırılmış, bitmiş. Öyle sanki.”

K10: “Ama işte dediğim gibi çevreden niyeyse çok çekiniyordum. O da belki annemin indüklediği bir şeydir. Biz hep çünkü bir çevre için yaşayan insanlarız. Çevre ne der ne olur falan diye. O ürkütüyordu beni. “

K11: “Aşağılanma, evet.”

Anlatıların geneline bakıldığında, kadınların utanç duygusu şemsiyesi altında görülebilecek başka duygular da yaşadığı fark edilmiştir; pişmanlık, hayal kırıklığı ve değersizlik gibi...

Pişmanlık

K1: “Doğu kafası işte, iki tane büyük varken, yok dedi hani olmaz dedi. O zaman ben de çok ağlamıştım, çok üzülmuştüm. Hatta keşke dinleseymişim, hiçbir yararı dokunmamıştı (babasından bahsediyor), bu konuda acaba hani haklı mıydı diye düşünüyorum.” ... “Öyle yaptım, çok emek verdim ama eminimin karşılığını hiçbir gün alamadım. Annesiyle yaşadıklarımı, onunla, onlarla, şiddet gördüm. Öyle, hiç anlatmadım. Hani yaranamadım.”

K9: “İşte diyorum ben özgürlük budalası oldum. Bence özgürlüğün ne olduğunu anlamadım. Her şeyi yapabilirim moduna düştüm okurken.”. ... “Yapma. Yapma, bu adam sana göre değil. Bu arada ilk tokadımı yemiştım arkadaşım bana bunu söylediğinde. Eğer ben o gün arkadaşımı dinleseydim şu an okulum bitmişti. Bunca yıllık bir ömürden giden bir 20 yılım çöp olup atılmamıştı.” ... “Beni her dövdüğünde ben baba diye ağlardım. Yani çünkü o an hissettim ben. Arkamda ne kadar büyük bir şeyi bırakıp da gittiğimi, nasıl bir dağı yıkıp da gittiğimi, bu adam için bunları niye yaptım ben dedim ya. Dedim ama iş işten geçti.”

K10: “Sadece çok üzgünüm, çok üzıldüm. Şimdi bir şey yaşıyorum ki, çok boşa geçmiş yıllarım, şu an 49 yaşındayım ve diyorum ki keşke... Ya şu an mesela ben ilişki yaşamak istiyorum ama yaşlandım. Bir şeyler için geç kaldım.

Hayal Kırıklığı

K4: “Beni değil de kendini düşünüyor, kendini düşünüyor o an. Ben de artık o kadar kırıldım ki, bilmiyorum yüzümün şekli değişmiş. O kadar değişmiş ki...”

K5: “Yani sevdim yani köpek gibi sevdim ben onu. O hep başkalarını istedi.”

K7: “Haksız yere dayak yemek çok zoruma gitti. Başka hiçbir şey hatırlamıyorum o gün hayır. Yani haksızdı. Çok üzıldüm. Yani bir kerecik de olsa.. Zaten bu evlenince (ikinci evliliğinden bahsediyor) bunu anladım yani.”

K12: “Yani şeyi çok hatırlamıyorum, hangi biri, şu zaman, şundan bundan diye bir tarifim yok yani. Hiçbiri gereksiz, hep dayaklarım gereksizdi benim. Yediğim dayaklar.”

Değersizlik

K2: “Çevreme baktığım zaman yani genelde erkekler karısını kıskanır. Yani ben dedim acaba bende mi bir kusur var? Hani ben mi çok çirkinim? Ben mi çok değersizim? Sonra bir baktım hani çirkin insan yoktur ama ya herkes eşini kıskanıyor. O zaman beni istemiyor yani. Beni kullanıyor. Hani değersiz hissi oluştu bende. Yani hiç böyle hiç bir kıskanma emaresi yok. Hani çarşıya, pazara giderken beraber gitme yok. Baktım her işimi kendim görüyorum. Ya dedim ya istemiyor ya da ben çok değersiz bir kadınum. Yani değersizlik hissi yerleşti benim vücuduma.”

K3: “Yani nasıl diyeyim... Çok kötü bir şey. Çok kötü hissettim yani. Kötü oldum. Böyle kendimi değersiz gibi hissetmeye başladım. Böyle ... çöp gibi hissetmeye başladım sürekli.”

K5: “... Ama o benim dünyamdı. Ben onu çok çok sevdim. Çok seviyorum. Şu an bilmiyorum. Ya ilaçların etkisi mi? Ama bir başkası... On beş yaşında çocuk ya. On beş yıl olmuş. Yani... Ne diyeyim şimdi ben? Ya ben gene idare ederdim. Yani hatırlıyorum ben onu hep arkasından takip ederdim. Metroya falan biner, kılık değiştirip. Peruk aldım peruk taktım falan. Kıyafetlerimi değiştiriyordum. Yani beni tanıyamazdı. Gittiği yerlere gidiyordum. Taksiye biniyordum.”

K7: “...Sonra biraz zaman geçince tabii ben doğumlardan kilo aldım. Zaten hani böyle balık etli bir şey bir kızdım ben. Aldığında da öyleydin. Hani böyle fit bir vücudum yoktu benim. Ama tabii doğumlardan sonra ben tekrar kilo alınca bu sefer de kilolusun demeye başladı. Hani ben kızıyordum. ... Ve diyordum ona bak bir ağaca seninle her kavgamızda bir çivi çakacağım. O çivileri tek tek çıkarttığımda o ağaca sen bak diyecektim, diyordum hep. Bak diyordum, on sene sonra o ağaca bak ne olacak. Yani yapma bunu diye yalvarıyordum ama olmadı. İkna edemedim. Gözü hep dışarıda oldu.”

K8: “Bu eşim bana şiddet uyguladığında. Ya. Ya kendi kaderime oturdum ağladım ya. Yani kaderim derken, niye bu benim başıma geliyor hep bu şeyler demek. Neyim eksik diyorsun. Yani kadınlıktan neyim eksik diyorsun? Kendi kendini sorguya alıyorsun.”

K10: “... tekme attı mesela. 8 Mart sabahı. Ne bileyim insan biraz şey yapar ya, bugün 8 Mart, bir dur hani yani.” ... “Alt komşu büyük ihtimalle şikâyet etti, hani bir kavga var diye. Büyük ihtimalle hani seslerden şundan bundan anladı. Polis geldi, çok klasiktir. İşte ne iş yapıyorsunuz? Doktorum. Aaa nerede doktorsunuz? İşte şurada. Gelsek hocam görüşürüz falan. Tabii tabii, gelin gelin. Bana sordu, şikayetçi misiniz diye. Sizce ne demişimdir? Tabii ki değilim dedim. Ufak bir tartışma falan dedim. Onlar tıpış tıpış gittiler tabii ki. Doktor bir tanıdıkları olmuş oldu. Onlar da gittiler.” ... (Görüşmenin başka bir kısmında) “Benim aldatılmalarımı hiç önemsemiyorum bu arada.”

K11: “(Görüşmecinin sorusu: En ağır basan duygunun ne olduğunu hatırlıyor musunuz şu an?) Değersizlik. Değersizlik...”

3.2.3. Travmatik Olayların Bireysel Kimlik Üzerindeki Etkisi: Olayın Merkeziliği

Travmatik yaşantılar, yalnızca belirli bir zaman diliminde gerçekleşen anılar olarak değil, bireyin öz-kimliğiyle ve yaşam anlatısıyla doğrudan ilişkili dönüşüm noktaları olarak ortaya çıkmaktadır. Katılımcıların anlatıları, maruz kaldıkları şiddetin yaşamlarında bir tür dönüm noktası oluşturduğunu ve bu olayların sadece geçmişte kalan birer deneyim değil, aynı zamanda gelecekteki kararları etkileyen merkezî referanslara dönüştüğünü göstermektedir.

K2: *Yani ve bizim isteklerimiz tamamen o yatağa bağlıydı artık. Eve alınacak bir paket çaydan tut. Çocukların kıyafetine kadar. Eğer kadın olarak kendimi teslim ettiğim an o istekler yerine geliyordu. Çocukların da ihtiyacı olsa artık kendimi satılan bir mal gibi görmeye başladım. Yani dışarıda yapılan şeyle hiçbir ilgi farkı kalmadı çünkü. Benim gözümden hani yabancı erkekler kadınlar yaşamını devam ettirmek için birlikte olur. Bizimki de o hale geldi çünkü artık.*

K3: *“Kabullenmeye çalıştım. Onun biraz daha hoşuna gitmesi için, biraz daha ona göre davranmaya çalıştım. Ben zaten kendimi sildim. Bu eşimle evlendiğim günden beri hayatımı sildim. Benim davranışlarımı sildim. Giyinme şeklimi sildim. Yani inanır mısınız bir K3 kalmadı ortada. Hep onun yapmasıym ben. Hep kendimi ona göre adapte ettim. (Görüşmeci: Kimliğinizi mi değiştirdiniz yani?) Kimliğimi onun için değiştirdim. Hani dövmesin, onun istediği gibi olayım. Küfür etmesin, hayatım güzel olsun diye ben kimliğimi değiştirdim, onun istediği bir kimliğe büründüm. (Görüşmeci: Bu olay sizin için önemli bir noktada mı duruyor hayatınızda?) Çok önemli kaldı bende. Neden olduğunu bilmiyorum ama hani dedim ya eşime saplantı oldum ben. Saplantı oldu bende. Yani onsuz nefes alamıyordum, bilmiyorum. Niye öyle oluyor bilmiyordum yani. O benimle kavga edip evden çıkıp gittiği zaman ben o evde nefes alamıyordum*

K5: *“Kadın olduğumu hissetmiyorum. Analığımı da hissetmiyorum artık. Yani öyle köpek gibi hissediyorum kendimi. Ya o kadar şey yaptım onun için. En pahalı parfümleri aldım. Bir sürü kıyafet aldım. Saçımı boyattım. Yani o, o hep, hep başka kadınlarla oldu.”*

K6: *O an hissettiğiniz duyguları soracağım. Hem onlar ortaya çıkarsa... Çok kötü bir duygu hocam o çok! yani sanki ben eşime de dedim, “Ben sanki kendimi kötü kadın gibi hissediyorum” dedim. Yani kötü kadın sanki... yani Allah yardım etsin onlara da. Bir şey diyemem. Görmedim kimseyi de gözümle. O his vardı. Sanki ben onun kadını değilim, Allah korusun, parasıyla yatılmış biri gibi hissediyordum. O da nereden görüyorum? Televizyonlarda neyin görüyorsun ya bir şeyleri, dinliyorsun. Öyle bir his. Sanki ben kadınlık gururumu öyle bir yıkılmış hissediyordum ki. Bitik gibiydim.”*

K7: *Yani bu seminerlerde yaptığı şeyleri de o şekilde öğrendim. Bilgisayar sayesinde. Çok fazla aldatıldım. Yani bilmiyorum. Çok dayak yedim. (Görüşmecinin yönelttiği “Öğrendiğiniz şeylerden sonra tartışma yaşadınız mı? Yaşadıysanız tartışma esnasında böyle size şiddet uyguladığı oldu mu?” sorusu üzerine verilen yanıt şu şekildedir) “Tabii, dayak yiyordum. Tabii, onda dayak yiyordum çünkü uzatma diyordu. Yaptım bitti diyordu. Ya yaptım bitti de bu olmuyor işte. Kadınlık gururu var işin içinde. Yani ben sürekli kendimi diyorum ya mesela canım istemese bile ben onunla yatıyordum. Çünkü diyordum hani gözü dışarıda olmasın.” Boşandıktan sonra, evlilik içinde yaşadıklarının etkisini şu şekilde ifade etmiştir. “Yani üç senemi aldı evlenmek (ikinci evliliğinden bahsediyor). Yani evlenmeye karar vermem üç seneyi buldu. Çünkü ben istemedim asla. Sürekli eski hayatı hatırlıyordum.”*

K10: *“Ve benim işte, sanırım sorun, güçlü bir karakter olup ondan benim korkmamdı. O gün aslında, o gün ilişkinin şeyi belli oldu, şekillendi. Bundan sonraki süreçte, evet, eşim hata yapsa bile ben ikna edileceğim. Ve ben hatta tartışmanın sonunda özür dileyen taraf olacağım gibi bir şekil. Bugün baktığımda bunu çok net görebiliyorum.” Bir başka yaşantıda da şöyle ifade etmektedir: “Hiç asla bir yanlısını görmedim az önce anlattıklarım haricinde. Bu güçlü karakter. Ben bunu seviyorum, o da beni seviyor. O cezaevi sürecinde yazdığı mektuplar, şiirler, sözler falan. Hani hala daha da beni sevdiğini düşündüm çünkü dostluk, arkadaşlık ama işte sevgi yetmiyor her zaman. ... Gerektiği zaman görüşüyoruz. Ben açıkçası daha çok görüşürüz zannediyordum. Orada bile hala boşandıktan sonra bile daha dostluğumuz devam eder. Hatta arada böyle bir cinsel ihtiyaçlarım olduğunda ona giderim falan diye önceden kurgulardım, bildiğimiz birisi falan diye. Ama kız arkadaşı olduğu için o şeyimiz kalmadı açıkçası. Ama şimdi baktığımda daha sağlıklı olduğunu görüyorum bunun. Ama ben her zaman ömür boyu dost kalırız, hatta ben senin nikahına gelirim falan diyordum yani. “*

K12: *“Yıllarca bunu yaşadım. En tuhaf bir şeydi. Yani bu dayacağında bir mazereti yok aslında. ... Tecrübelerimden yola çıkarak söylüyorum sadece. Çünkü bunu çok geç anladım. Çünkü bizde bir şey vardır, söz vardır. İşte sübürgeye su geçti diye dövülür diye. Çünkü babam annemi öyle dövüyordu zaten.”*

3.2.4. Yıkılan Dünyalar, Yeniden Kurulan Anlamlar: Şiddet Yaşantısı Sonrasında Değişen Temel İnançlar

Şiddet, yalnızca fiziksel ya da psikolojik zarar vermekle kalmayıp, bireyin dünyaya, insanlara ve kendisine dair temel inanç sistemini de derinden sarsmaktadır. Katılımcıların anlatıları, maruz kaldıkları şiddet deneyiminin ardından, özellikle güven, ilişki kurma biçimi ve gelecek algısına dair köklü dönüşümler yaşadıklarını göstermektedir.

K1: “Kendime bakış açım şöyle değişti: Mesela daha dimdik ayakta durmam gerektiğini hissediyorum artık.”- Kendiliğe yönelik

K2: “Güçlü durmaya çalışıyorum ama çok güçsüzüm yani. Vücudum taşıyor artık. Bir prangalar var ayağımda. Bir şeyler hep beni geriye çekiyor. Sanki hep bir şeyler engel oluyor gibi. Yani ilerlemek istedikçe geriye çekiliyorum sürekli. (Görüşmeci: Ne olsa iyi olursunuz sizce? “Bunu ben çok düşünüyorum. Ama bunu bulamıyorum yani. Ney benim için iyi olur? Bunu bulamıyorum. Sanki böyle yok olsam iyi olurmuş gibi geliyor. ... (Çocuklarla ilgili olarak) işte sanırım omzumdaki taşlar onlar. Yok olmak, ama sanki böyle ben yok olunca onlar, o taşlar kırılacak gibi geliyor. O yüzden, diyorum senin başka şansın yok. Güçlü olmak zorundasın.”- Kendiliğe yönelik

K4: “Benlikten çıktım. Coşku, süslenmesini seven, kendine bakan insan gitti. Hayatı, her şeyi güzel gören, her şeyden zevk almaya çalışan insan gitti. ... Hayallerim gitti. İstedğim öğretmenlikti. Öğretmen olmayı çok istiyordum. Öğretmenliğim gitti. ... O umutlarım gitti. Hayallerim gitti.” ... “Dertleşemeyecek bir şey. Herkesler gibi şöyle bir karı koca olamayacakmışım. Onu geçtim sağlıklı bir halde olamadım. Yani olamayacağım diye düşünürdüm. Bittim yani ya. Bittim. Tek kelimeyle bittim.”- Kendiliğe yönelik

K5: “Yani ölmek istedim, öldürmek istedim. Ama çocuklarım var. Çocuklarımı bensiz bırakamazdım. Onlarla ölmek istedim.”- Kendiliğe yönelik

K1: “Bütün hayat güvenmemeyi öğretti. Hiç kimseye güvenmeyeceğimi tekrardan anlamış oldum. Güven duygumu kaybettim...”- Başkalarına ya da dünyaya yönelik

K4: “Kendi evimdekini bıraktım. Aileleri bıraktım. Yabancı bile kalmamış. Sadece sizin gibi işini yapan insanlar kalmış. ... Ah içimi açabileceğin bir insan yok etrafımda.”- Başkalarına ya da dünyaya yönelik

K3: “Şu an kinle anlatıyorum. İçimde nefret var şu an. O kadar acı çekmiyorum. Acı çekme değil de nefret duygusu biraz daha önde şu an.”- Başkalarına ya da dünyaya yönelik

K9: “İnsanlara olan güvenim, aslında erkeklere olan güvenim... %80'i öyle. Çok böyle hayatıma insan almayı sevmiyorum. Boş vakitlerimi hayvanlarımla geçirmeyi seviyorum.” - Başkalarına ya da dünyaya yönelik

K10: “Hayat anlamsız bir şey K10. Aslında gerçekten öyle. Biraz Budizm'le falan da yakın hissediyorum. An var sadece. Hayat anlamsız. Ölebiliriz iki gün sonra. Hayat boş çünkü. Bu da bana iyi geldi arka planda. Ya bak yaşıyoruz ama geçecek zaten. Öleceğiz zaten hani gibi. .”- Başkalarına ya da dünyaya yönelik

K11: “Bir kere artık güvenim bitti. Bu adam beni öldürebilir. Yani elini kaldırıp bir tokat atmasıyla öldürmek benim için aynı şey. İkisinde de çünkü kıyabiliyorsun.”- Başkalarına ya da dünyaya yönelik

3.2.5. Duygularla Yüzleşmek: Duygu Düzenleme Güçlükleri ve Baş Etme Stratejileri

Travmatik yaşantılar, bireyde yalnızca ani duygusal tepkiler değil; aynı zamanda duyguları tanıma, düzenleme ve ifade etme kapasitesinde derin sarsılmalar yaratmaktadır. Katılımcıların anlatılarında görüldüğü üzere, şiddet deneyiminin ardından birçok kadın, içsel dünyasını dengelemek için çeşitli duygu düzenleme ve baş etme stratejileri geliştirmiştir. Ancak bu stratejiler, her zaman işlevsel ya da sürdürülebilir değildir; zira yaşanan travma, duygusal süreçleri yapılandırma becerisini doğrudan etkilemektedir.

K10: “Şimdi sakın ol geçecek. Aynen, geçecek, bir şey değil. Eşin seni seviyor bak aslında. Sen kesin bir şey yaptın gene... Atlatacağım” şeklinde geçiyordu yani.”

Görüşmelerde bazı katılımcılar, yaşadıkları şiddeti inkâr ettiklerini, bastırmaya çalıştıklarını ya da sessiz kalarak görmezden geldiklerini belirtmiştir.

K2: “Hani istemiyorsun bir şeyi hiç sevmediğin bir şeyi yemek gibi bu. Sinirleniyorsun mesela. Ama o an susmak zorundasın. Çünkü eve huzursuzluk verecek. Çocuklara verecek.” – Başkalarını koruma amacıyla duygularını bastırma

K6: “Ben hiçbir sıkıntıyı ne anneme ne babama, hiç kimseye demeyen biriydim. ‘Duymasınlar. Ben üzülüyorum onlar üzülmesin’ derdim.” – Başkalarını koruma amacıyla duygularını bastırma; “İçime at, at, at. Yani ben dayak yemedim eşimden. Neden yemedim? Hep sessizdim. Ben o sinirliken kesinlikle konuşmam.” – Sessiz kalma/Boyun eğme

K10: “Tabii, yani çok üzülüyordum. Hani niye böyle bir şey yaşıyoruz? Bize yakışıyor mu gibi oluyordu. Ama bir şekilde yolunu buluyordum ya. Ben aslında o mekanizmalarımı biraz güçlü çalıştırabiliyorum. Bir şekilde bir şey bulabiliyorum, tutunacak. Çocukluktan gelen bir şey sanki. Öğrenmişim yani. Öbür türlü hayatta kalamazsınız yoksa. Bir şekilde sistem çalışıyor. Ama hep hayatımda şey de vardı. Ne kadar sevsem de. Ya inşallah bir gün bu evlilik biter. Ben de işte insanlığımı kavuşurum falan diye bir şey. O umutla da belki duruyordum. Ama baş ediyordum yani bir şekilde.” Ya da bir başka örnek: “bir AVM’de böyle bağıra bağıra kavga ettiğini de bilirim mesela. Ama onlar çok çok çok daha koyuyor. Çünkü öbür türlü kendim baş edebiliyorum ama sokakta diğer insanların arasında onunla baş etmek çok çok utanç verici geliyor. Evde tek başına o kadar şey yapmıyor ama bunlar da zordu. Bak onu unutmuşum, evet.” – Çelişkili duygular, bastırma riski

K12: “Ben de hani hep böyle bir dayak yediğimde, tokat yediğimde şeydi, hani ben susmalıyım, cevap vermemeliyim ki o da beni dövmesin.”- Sessiz kalma/Boyun eğme

Bazısı dini inançlara yönelmiş, bazısı iş hayatına sarılmış, bazısı sosyal destek sistemlerinden yararlanarak baş etmeye çalışmış ve bazısı da kendine yeniden anlam inşa ederek baş etmeye çalışmıştır.

K2: “Öncelikle kendimi işe verdim. Gerek evde. ... İşe veriyordum. Yani temiz evi bile kalkıp bir müzik açıp yani yorulana kadar temizlik yapıyordum. Baktım o da yetmiyor. Sonra biz köyde yaşıyoruz. İşte bağdır, bahçedir, onlarla uğraşıyordum. O yetmiyordu. İşte başkasının işine gidiyordum. Kendimi hep işe verdim. Sonra bunun geçici çözümler olduğuna karar verdim.”-Duyguyla doğrudan yüzleşmeden fiziksel düzenleme

K3: “Komşularım, arkadaşlarım, annem. Hep destek oldular. Hep onunla konuşa konuşa konuşa konuşa ondan sonra saplantı da gitti bende. Yavaş yavaş. Böyle hayata bakış açım da değişti.”- Sosyal destek

K6: “Dua ettim. Hep kendimi biraz pozitif tuttum. Mesela ortama girdiğimde hiç üzgünümsem de gülen, ortamı şen şakrak eden biriydim. Öyleyim de. O kadar önceki gibi de kalmadı. Biraz daha insan şey oluyor zaten, olgunlaşıyor. İşte öyle. Kendime ne yapabilirim ki. Ben el işi yapan biriyim.” – Manevi bağ, fiziksel düzenleme; “İşte ben aslında bir şeyi paylaştığımda daha çok iyi oluyor hocam. Ben konuştuğumda çok iyiyim. Benim bir arkadaşım var, komşum. O kadar iyi bir insan. Konuşurum. Öyle sırrı birine veren bir insan değil. Benden yaş olarak biraz küçük ama bana akıl veren de biri. Akıl büyük küçük fark etmiyor aslında. Bana o kadar destekçi biri ki, halen de öyle. Bir şey anlattığımda hep pozitif şeklini anlatır. Her şeyin güzelliğini anlatır.” – Sosyal destek

K10: “Ben bunları yaşadım, şu an pek çok kadından daha güçlü hissediyorum kendimi. Anlatabiliyorum değil mi? Bunu da gene sanırım savunma mekanizması olarak kullandım.” – Bilişsel yeniden değerlendirme/Anlam inşası

Bununla birlikte; kaçınma, içe çekilme, suskunluk ve “normalleştirme” gibi tepkiler de sıkça dile getirilmiştir. Bu stratejiler, çoğu zaman bir baş etme mekanizması olarak işlev görse de aynı zamanda duyguların fark edilmesi, kabulü ve düzenlenmesi gibi süreçlerde ciddi güçlükleri de yansıtmaktadır.

K6: “Bilmiyorum. He vallahi dua ettim... kimseye anlatamadım bunu... patlayacaktım ama gene Mevla'm işte çıkardı sizleri.” – İçe çekilme; “Ama kötü diyemem. Evine bakan biri. Aç koymaz, açıkta koymaz. Kendi yemez, bize bakan bir insan. Çalışan, çabalayan...” – Bilişsel yeniden değerlendirme/ Normalleştirme

K10: “Bizde şey vardır kavga sırasında, asla gidemezsin. “Ya eşim bak gideyim ne olur bırak gideyim, çünkü sen de iyi değilsin. Gideyim ben birazcık işte bir sakinleşelim”. “Hayır gitmeyeceksin”. “Eşim, tuvalete gideceğim bak”. “Hayır, oturacaksın burada”. O kavga edilecek. Beş saat mi? Beş saat boyunca o kavga edilecek. O ne istiyorsa yaşayacak. Ondan sonra o isterse uygun görürse biz bitirebileceğiz kavgayı. Ben o sırada işte banyoya gittim. En azından bitsin istiyorum.” - İçe çekilme ve Kaçınma “Şey de değil, yani biraz sanırım orada gerçeklikten kopup... ..öyle baş etmeyi seçiyordum. Hani geçecek K10, tamam. Birazdan yatışacak siniri” -Normalleştirme

K12: “Bir de şöyle bir tepki vermememin nedeni de, diyorum ya babamdan biz hep sürekli dayak yediğimiz için genel olarak da, hani onu nasıl diyeyim, tokat da yesem onunla yaşamak zorundaymışım gibi. Yani şu an tarif edemiyorum. Hep böyle bir şeymiş gibi yani. Böyle olması gerekiyormuş gibi.” – Normalleştirme “Ben de hani hep böyle bir dayak yediğimde, tokat yediğimde şeydi, hani ben susmalıyım, cevap vermemeliyim ki o da beni dövmesin.” - Kaçınma

Bu noktada, Gross (1998)’un duygu düzenleme kuramı çerçevesinde; bastırma ve yeniden çerçeveleme gibi becerilerin kullanım sıklığı dikkat çekmektedir. Aynı şekilde, Gratz ve Roemer’in (2004) duygu düzenleme güçlükleri modeli uyarınca; katılımcılarda duyguları tanıma, kabul etme, duygusal dürtülerle başa çıkma ve hedefe yönelik davranışları sürdürebilme gibi alanlarda belirgin zorluklar yaşandığı gözlemlenmektedir.

3.2.6. Travmanın Yankısı: TSSB Belirtilerinin Psikolojik Yansımaları

Katılımcıların önemli bir bölümü, maruz kaldıkları şiddet ve travmatik yaşantılar sonrasında, Travma Sonrası Stres Bozukluğu (TSSB) belirtileri geliştirdiklerini ifade etmiştir. Bu belirtiler; uyku bozuklukları, ani öfke patlamaları, dikkat dağınıklığı, bedensel yakınmalar, flaşbekler ve işlevsellikte belirgin azalma gibi çok boyutlu belirtiler şeklinde ortaya çıkmıştır. Ayrıca bazı katılımcıların da disosiyatif belirtiler gösterdiği açıkça görülmektedir.

İşlevsellikte Bozulmalar

İştahta Bozulma

K3: “İştahsızlık çok fazla oldu. Yani içine kapanma biraz fazla oldu.”

K5: “Yemek yaparım. Ama canım istemiyor yemek yemek. Yiyemiyorum. Yediğim an kusuyorum ... Ben çünkü ne yersem yiyeyim, yemek gördüğüm an midem bulanıyor. Canım hiç yemek yemek istemiyor.”

K6: “Ben bir zayıfladım. Yemek yememeye başladım. Sıfır yani böyle. Artık eşim “ya sen çocuk gibi kaldın böyle” dedi bana. O kadar durumdaydım ben. “

K12: “Ben strese bağlı çok kötüydüm. ... Yemek yemiyordum. Çok zayıflamıştım. Yani ben şu an 60 kiloyum. O zaman 45-46 kiloya düşmüştüm.”

Fiziksel Sorunlar

K3: “Hala izler. Vücudum şu şekilde. Hala izleri var. ... Bu izler iyileşmeye başladığı zaman tekrar dövüyordu.”

K5: “Kırılmadık yerim yok. Mesela burnumu yaptıramıyorum. Dikiş tutmuyor. Doktor dedi ki ‘bununla ömür boyu yaşayacaksın’.” ... “Bir sürü kemiğim kırıldı. Her yerim mosmor. Her yerimi bu kanatıyordu. Burnum mesela kaç defa bilmiyorum kırıldı burnum. Mesela radyasyon telefonu kulağında bir problem var. Kulağımı etkiliyormuş bu. Şu ur denilen tümör gibi bir şey. Yani kemiğe yakın olduğu için şey oluyor. Ameliyat yapamıyorlar. Çok tehlikeli bir yerdeymiş. Radyasyon almamam gerekiyor mesela. Kulağıma telefon dayamıyorum. Duyamıyorum mesela. Yani sonra çok kötü ağrım oluyor”

K8: “Sopayla, eliyle. Eliyle zaten yetiyor. Kulağımın zarı patladı. Kulağımın zarı patladı. Ya ben yani ben bir kitap yazsam bile. Kitap bile yazsam yani anlattığım şeyler kitaba sığmaz. Sığmaz.”

K9: “2006 yılında benim çocuğum, yani ilk çocuğum bu hamile olduğum çocuğu ben düşürdüm. Arkasından tekrar, 3-4 tane düşüğüm var, arka arkaya yani. ... Ama büyük bir ihtimal yaşadığım gebelikteki sıkıntılar, uğradığım şiddet.”

K11: “Benim tansiyonum çıktı. Tansiyon ilacı kullanıyorum. Kalp ilacı kullanıyorum. Ritimden dolayı, panik atak belki de. Gerçi şey diyor psikolog, yani panik atak değil, artık kalbimde de sorunlar var cidden.”

K12: “Sobanın üstündeki çaydanlığı aldı, bana fırlatacak. Alırken zaten ben anladım, kaçtım. Kaçarken yani çok az yakaladı beni sıcak su. Yani onu fark edemeyip kaçmasaydım ağır bir yanık oluşacaktı bende. Nereme denk gelecekti onu bilmiyorum. Çünkü direkt attı yani öylece.” ... “Ben strese bağlı çok kötüydüm. Nefes alamıyordum. ... Bunu gören herkes şaşırmişti. Ne oldu sana? Diye. Doktora gittim. Doktor bana, bir tanesi, astım teşhisi koydu.”

Sosyal İlişkilerde Bozulmalar

K1: “Ablam, affedersiniz, saçları açıktı, tişört pantolon giyerdi. Ablama sürekli baskı yaparlardı; “Ablan o..., ablan bilmem ne, niye açık giyinmiş...” Ablamla da senelerce görüştürmezdi beni. Senede bir gün ablamın evine göndermezdi beni. Annemin evine de zor gönderirdi. Annemin evine hiç gelmedi benimle.”

K7: “Yılların verdiği bir özlem vardı annemgile. Çünkü ben Ankara’da oturunca çok sık Maraş’a geleliyordum evlendikten sonra. Yollamıyordu. Annemgil gelince istemiyordu. Hani bir hasretliğim vardı sürekli. Ben onun için Maraş’a döndüm. Ailemi tanıdım. Ailemi göremiyordum. Yabancı biriyle evlendiğim için. Amcamı özlüyordum. Halalarımı özlüyordum. Büyükkannemi mesela, kaybettim.” ... “20 yılın içinde. Bir 10 sene olunca boşandık. Ayrıldık, ayrı evlere çıktık. Ama ailesi çok baskı yaptı, çocuklar küçüktü. Tekrardan birleşelim dedik. Birleşince babam bile gelmedi benim yanıma. Çünkü nikah kıymamıştı. Ben kızımın dostunun evine gitmem dedi babam. O arada babamgille de aramız açıldı.”

Psikolojik Sorunlar

K7: “Evet, hala. Yani diyorum ya, 25 senedir en son psikiyatri tedavisine başladık. Çok yüksek dozlarda içtim. Çok, çok, çok. Uyuyordum, kalkamıyordum. Çocuklarımla ilgilenemiyordum. Çok kilo almaya başladım. Bunlar zaten kilomdan dolayı istememeye başladı beni ama ilaçları mecburdum içmeye çünkü ölmek istemiyordum aslında. Hatta doktora gittiğimde doktor bana sordu, “Sen niye ilacı içtin? Bileklerini niye kestini? Ölmek mi istedin?” Aslında korkutmak istedim. Yani ölmek istemedim. Çocuklarım var çünkü, çocuklarımı bırakmak istemedim asla. Ama o ilaçları da evet, 25 senedir de içiyorum yani.”

K12: “Doktor bana astım teşhisi koydu. Başka bir doktor dedi ki, senin astımın falan yok, evde bir şeyin var. Dedim ki evde bir sorun var. Dedi ki, bu adamdan ayrılmalısın. ... O zaman sokağa çıkıyorum, camı açıyorum, nefes alamıyorum. Şuraya kadar geliyor, şuradan akciğerlerime gitmiyor gibi. O kadar kötüyüm yani. Bunu yaşadım.”

Uyarılma ve Tepkisellik

Uyku Sorunları

K5: (Görüşmeci: Geceleri rahat uyuyabiliyor musunuz?) “Uyuyamıyorum ben.” (Görüşmeci: Uykuyu sürdürebiliyor musunuz?) “Yani şey verdi, ilaç verdi. Uyuyamıyorum. Sonra da bıraktım. Uyuyamıyorum diye. Yani bir işe yaramıyor ilaç.”

K6: (Görüşmeci: Uyuyabiliyor musunuz peki rahat, bu olayla ilgili olarak?) “Bir ara hiç uyuyamadım. Çok kötü günler yaşadım. Uyuyamadım yok. Ya uyku gelmiyor. Ben onun için doktora gittim. Onun için tedavi gördüm. Çok şükür daha iyiyim.”

Aşırı Uyarılma, Huzursuzluk, Tahammülsüzlük, Öfke

K1: “Hiçbir şey yokken, o bana “Hadi, gidelim” demeden bile, artık o psikolojideyim ya; biliyorum tekrar beni götürecek ya, ağlıyorum böyle ayağına kapanıyorum. Bir an böyle bende kalp çarpıntısı olmaya başladı. Şu anda bile hafiften oluyor.”

K3: “Tedirginim. Eşimin arabasına benzer araba görsem korkuyorum. (Görüşmeci: Vücudunuzda neler oluyor o an?) Yani nasıl diyeyim... Ateş basması oluyor ve göz kararması oluyor, baş dönmesi oluyor biraz. O şekilde. Sonra bakıyorum etrafıma, o yok. Biraz rahatlıyorum hemen.”

K7: “Yani gerçekten aklımı yitirebilirdim. Çünkü bu kadar baskının sonunda ama psikiyatri tedavilerimi asla ihmal etmedim. İlaçlarımı bir kere bıraktım. Aa dedim, çok iyi oldum. Onda da atak geçirdim. Tekrar aynı böyle intihar teşebbüsü gibi olmadı ama yani baya bir şey oldum.”

K8: “Ateş basması oluyor zaten.”

K10: “Ama mesela hala eşimden korkuyorum. Mesela o devam ediyor. (Görüşmeci: Tetiktesiniz?) Aynen, tabii tabii. Bununla ilgili olan her şeyde, hep bir açıklama yapayım. Ay eşim sakın yanlış düşünmesin. Eşim sanki ne yapacaksa gibi düşündüğünüzde, ama yok, bir şey yapabilir hala daha. Hani o korku geçmesin. (Görüşmeci: O duyguları hala yaşıyorsunuz yani?) Yaşıyorum, aynen aynen. Hala eşimden korkuyorum. Ama onunla her temasımızda hep doğru davranmak zorundayım. Hala daha ona şey mesajları veriyorum. Bak ben kızımın başındayım. Yanlış bir şey yapmıyorum falan filan gibi şeyler vermek.”

K11: “Öfke patlamalarım oluyor. Daha tahammülsüz biriyim. Bir de şimdi şu anki ilişkimle de kıyaslıyorum. Hani çok sevildiğini bildiğin zaman bu... acısını çıkarmak gibi oluyor sanki geçmişin.” ... “Ama o kadar huysuz oluyorum, o kadar durup dururken kavg

çıkarıyorum. Çok üzüliyorum sonra, dönüp ağlıyorum niye böyle yapıyorum diye, ama istemsizce yapıyorum.”

Dikkatte Bozulma

K2: “İştah çok farklı bir şey ya. Bu unutkanlık oluyor. Gözümün önünde unutuyorum. Yemek yemeyi unutuyorum.”

K5: “Aslında liseyi ben dışarıdan bitirdim. Okuldan ben atıldım. Öyle. Dışardan bitirdim. Ondan sonra meslek lisesi yaptım. Yani o kuaför işte oradan oldum. Usta oldum. Çırak oldum. Biraz kafam ağrıyor. İlaçlar bana ağır geliyor. Yani düzgün konuşamıyorum bazen. Kusura bakma lütfen.”

K8: “Dalgınlık gibi gidiyorsun bazen. ... Bana ailem der ki hayattan kopmuş gibi bakıyorsun der ablam bana. Yapma onu der.”

Biliş ve Duygudurumda Olumsuz Değişiklikler

K3: “(Görüşmeci: Yani ayrılmak istememe nedeniniz...) Korku. Geçinememe, ayakta kalamama. Korku. Çok da seviyordum aslında, bu olaydan sonrası soğudum. ... En sonda da bu konteynırda bastıktan sonra da zaten artık adam gözümde bitti. Tiksindir hale geldim yani. Tiksiniyorum. Şu an yüzünü bile görmek istemiyorum. Şu an tek isteğim en kısa sürede boşanmak. Başka da hiçbir şey istemiyorum şu an. ... Şu an kinle anlatıyorum. İçimde nefret var şu an. O kadar acı çekmiyorum. Acı çekme değil de nefret duygusu biraz daha önde şu an. (Görüşmeci: O zaman acı çekiyordunuz?) O zaman çok, haddinden fazla acı çekiyordum. Şu an nefret duygum. Şu an nefret ediyorum. “Keşke ölse, keşke şöyle olsa, keşke böyle olsa” diye düşünüyorum. Nefret ediyorum artık.”

K5: [Görüşmeci: Sizin o an ne hissettiğinizi anlamam çok önemli benim için. Bir duygu var mı orada? Çaresizlik dediniz mesela. O bir şey. Onun dışında? Mesela bazı insanlar utanç, aşağılanma, suçluluk güçsüz hissetme böyle çok büyük sıkıntı yaşama gibi (cümle kesilir)] “Benim o kadınlardan farkım neydi bilmiyorum. Yani onlardan ben daha gösterişli bir kadındım. Bir kere benim boyum uzun. Yani ben güzel bir kadındım.” ... “Külotlarına bakardım ben onun. Bazen ters giyinirdi. Aldatıyormuş. Aldatıyordu. Biliyordum aldattığını. Çok sevdim ben onu. Yani öldürdüm. Şimdi hiçbir şey hissetmiyorum.” ... “Yani bilmiyorum. Ya eskisi gibi hissetmiyorum artık yani. Hiçbir şey hissetmiyorum. Böyle içim buz gibi ona karşı. Böyle yani böyle içime oturmuş böyle. ... Çocuk başka çocuğu varmış. On beş yaşında. Onu söyledi. Sonra

böyle hiçbir şey olmadı. Böyle hiçbir şey hissetmedim. Buz gibiydim. Yani yemiyorum, içmiyorum, uyumuyorum. Hiçbir şey yapmıyorum. İçimden hiçbir şey yapmak gelmiyor.”

K10: *“Ben defalarca kez yaşadım ve çok güçlü hissediyorum...” ... “Sokakta yürürken sırtıma yumruk vurduğunu bilirim...”*

K11: *“Ama daha güçlü oldum. Daha duygusal değilim artık. Hatta duygularım yok gibi. Yani deli divane âşık olamam bu saatten sonra.”*

Giricilik Belirtileri

Girici Anılar ve Düşünceler

K3: *“Hiç çıkmıyor ki. ... Hiç çıkmıyor. Sürekli her şey kafamın içinde oynuyor. Uyurken düşünüyorum. Sabahleyin böyle dinlenmiş bir şekilde değil de bu şeylerle boğuşmuş bir şekilde uyanıyorum. Rüya da görüyorum. Düşünme de çok fazla. Bu şekilde düşündüğüm için, uyuduğum için sabah bunlarla boğuşmuş gibi yorgun hissedip kalkıyorum.”*

K5: *“Uyuyamıyorum yani. Uyuyamıyorum ki rüya göreyim. Yani gözümün önünden gitmiyor. Mesela, ben boşanmak istediğimi söyledim. Yani intihar edecek. Ya intihar ederse ben çocuklarımı babasız bırakmış olacağım. Niye çocukların babasız kalsın? Yani onlara bu kötülüğü yapamam.”*

K6: *“Aklıma o geliyor yani. Şimdi toplu olarak oturuyoruz. Komşularla olsun, bir toplantımız oluyor. Oralarda aklıma geliyor. O an işte düşünceye dalıyorsun”*

K7: *“Kızım çok azimli maşallah. İş yerinde de öyle; hemen atandı, şu an maliyeci, gelir uzmanı. Yani hayatını kurtardı ama tabii o da benim gibi, hep beynimizin bir kenarında acılarımız var.”*

Kaçınma Belirtileri

K3: *“Üç gün öyle sessiz kabuğuma çekiliyordum. Hiç kimseyle görüşmüyordum. Odadan çıkmıyordum.” ... “Kendimi bir işe verirsen biraz iyiyim. Ama böyle düşünürsem çok kötü hissediyorum yani. Çalışmak istiyorum zaten. Şu an bir iş arıyorum. Çalışmaya da başlarsam yani inşallah unuturum.”*

K4: *“Canım acımasa bile canım acıyor. Dokunmak can yakıyor. Öyle böyle değil. Can yakıntısı. Midenin bulantısını zaten hiç saymıyorum. Kalkardım hemen. Kaçardım. Hevesin bittiği yerlerde nasılsa kendi içinde. İçinden. Hemen kaçardım. Yanından uzaklaştırdım, lavaboya, çünkü mide bulantım olurdu.”*

K6: *"Ben de hep geride kalıyordum, seslenmemek için. Yani seslenmeyeyim tek, ben de yemeyeyim yani bir dayak yemeyeyim." ... "Yani ben hiç anlatamazdım bir şeyi o zaman. Hiç anlatamazdım. Hep içine kapanık bir insandım."*

K7: *"Çok yalnızdım. Anlatamıyordum ... Anneme diyemiyordum, babama diyemiyordum ... Gurur yapıyordum, utanıyordum."*

Bu belirtiler yalnızca klinik bağlamda tanımlanabilir psikolojik bozukluklar değil; aynı zamanda bireyin gündelik yaşamını, sosyal ilişkilerini ve benlik algısını doğrudan etkileyen derin psikososyal tepkilerdir. Katılımcıların ifadelerinde görülen kaçınma davranışları, duyarsızlaşma, içe kapanma ve sosyal izolasyon, şiddetin birey üzerindeki uzun vadeli etkilerini açıkça ortaya koymaktadır.

Disosiyasyon

Anlatılara bakıldığında, kadınlar yaşadıkları travmatik olay sırasında ya da sonrasında gerçeklikten kopma, bedensel ya da zihinsel tepkilerini baskılama ya da kendini dış dünyadan ayırmış hissetme gibi belirtiler de göstermektedir.

K1: (Ağır fiziksel şiddetin ardından) *"Ya tamam dedim konuyu kapat, ben ağlıyorum böyle, iftara bir saat kalmış. 4-5 sigara öyle aç karna niyetimi bozdum içtim. Ondan sonra "Kızım kalk bak oruçluyuz, kalk". O halde "kalk bize yemek yap" deyince ben dayanamadım, öyle ağlıyor mu ağlıyor, tamam dedim anne "giderim, senin için de gitmeyeceğim" dedim, o öyle dedi ya çok üzıldüm, hani böyle üzdü kendini, ben de üzıldüm. Tamam, dedim. Gidip yaparım. Gittim, pilav yaptım, salatasını doğradım, hazırladım. Kızıma dedim, "kızım götür koy yesinler."*

K3: *"O kadar çok düşündüm ki. O kadar çok ağladım ki. Kendimi şey yaptım yani böyle hani bir anda vurdum duvara kafamı. O an hissetmiyorsun zaten. Ya da camı kırdım, elim kanıyor, hissetmiyorsun o an. Sonradan hissediyorsun. Yani o an hiçbir şeyin farkında değilsin. Böyle donuyorsun yani. Vücut tepki vermiyor bir süre. O anda sanki dünya durmuş gibi oluyor."*

K10: *"İşte sabah olduğunda hiçbir şey kalmayacak K10. Ya ben kendimi ayrı bir dünyada öyle hani orada. Şey de değil, yani biraz sanırım orada gerçeklikten kopup... ..öyle baş etmeyi seçiyordum. Hani geçecek K10, tamam. Birazdan yatışacak siniri. Hani bana nereme*

vurursa vursun, sorun değil. Nasılsa geçecek. “Katlan azıcık, bitecek” şeklinde bir mekanizma geliştirdim sanırım.” ... (Görüşmecî: Peki bazen de böyle vücudumuzda bir şeyler hissedersiz. Böyle korku vesaire yaşadığımız zaman, o anları deneyimlediğimiz zaman. Sizin öyle bir şey oluyor muydu hatırlıyor musunuz? Karıncalanma gibi, kalp çarpıntısı gibi...) A-a. Yok öyle yaşamadım. Gayet benim için standart bir şeydi yani.”

3.2.7. Yeniden Yapılanan Benlik ve Anlam Arayışı: Travma Sonrası Büyüme

Travma yalnızca yıkıcı bir deneyim değildir; bazı bireylerde, bu yıkımın ardından anlamlı bir dönüşüm süreci de başlayabilir. Bu dönüşüm, alan yazında “travma sonrası büyüme” olarak tanımlanır (Tedeschi ve Calhoun, 2004). Bu kavram, bireyin travmatik yaşantının ardından psikolojik esneklik kazanması, benlik algısını yeniden inşa etmesi ve yaşamla kurduğu ilişkiyi daha bilinçli ve derinlikli hale getirmesi anlamına gelir. Katılımcıların bir kısmı, yaşadıkları şiddetin ardından yalnızca psikolojik hasar değil; aynı zamanda içsel bir farkındalık ve kişisel güçlenme süreci de yaşadıklarını belirtmiştir. Bu kişiler, şiddet deneyimlerini geride bırakmakla kalmayıp, aynı zamanda bu deneyimleri anlamlandırmış; daha net sınırlar çizebilen, karar alma süreçlerinde daha özerk davranan ve yaşamlarına dair yeni bakış açıları geliştiren kişiler haline geldiklerini ifade etmişlerdir.

K1: “... Çünkü çok zor şeyler yaşadım ve bunlar da bir yandan da beni güçlendirdi diyebilirim.” ... “Kendi başıma ben de bir birey olduğumu hissettim... Artık hani bir karar verip uyguladığım zaman mutlu hissediyorum kendimi; o şiddetten, o baskıdan kurtulduğum için.”

K2: “O hissi yaşadığım an zaten kendimi geliştirmeye, güçlendirmeye karar verdim. Kurtuluş adına... Sonra bunun geçici çözümler olduğuna karar verdim. Ve dedim ki yani kendini geliştirmelisin. Buradan kurtulmak istiyorsan bana hiç kimsenin faydası yok yani kendini geliştireceksin... Yapabildiğimi gördükçe daha çok kendime güvenim geldi.”

K8: “Ben şunu dedim hep... Çalışmak istiyordum. Çocuklarımı yanıma almak istiyordum. Hep kendi ayaklarımın üstünde durmak hayali kurdum... Şu anda da lise okuyorum bak... Her zaman için kendi ayaklarınızın üstünde durun diyorum.”

K10: “Bir taraftan da ama hep şöyle baktım. Çok güçlendiğimi de hissettim. İnsanlığın hani biraz okuyoruz ediyoruz da kitaplarda, romanlardaki gibi de edebiyat, şiir, filmde de var ya hani acı çektiğiniz yer, büyüdüğünüz yer ya hani bir taraftan da buradan beslendim sanıyorum.” “Ama iyiyim yani. Bunu trajediye dönüştürmüyorum ... Ama şu anda da hayat çok güzelmış. Ölmeyeceğim ben. Yeni bir şeyler yaşamam lazım.”

K11: “Artık o hale geldim. Daha güçlü oldum ama daha mutsuzum tabii ki... Öncesinde çok çok çok saf bir insandım... Artık şeyi düşünebiliyorum yani bu böyle yapıyor ama bu da olabilir... Öyle de görünmek zorundayım çünkü... zarar görmemem lazım... Kendime saygım ve güvenim var. Belki fazla var.”

3.3. ARAŞTIRMA MODELİNE İLİŞKİN BULGULAR

3.3.1. Araştırma Ölçeklerine İlişkin Betimsel Analiz Bulguları

Ölçek alt boyutlarının ve toplam puanlarının dağılım özelliklerini değerlendirmek amacıyla betimsel istatistikler incelenmiştir. Tablo 14'te her bir alt boyuta ve toplam puana ilişkin ortalama, standart sapma, çarpıklık ve basıklık değerleri sunulmaktadır.

Çarpıklık değerleri -1,009 ile ,883 arasında değişmektedir. En yüksek negatif çarpıklık ÇÇYÖ Psikolojik Şiddet alt boyutunda (-1,009), en yüksek pozitif çarpıklık ise ÇÇYÖ Yaralama (,883) ve ÇÇYÖ Cinsel Şiddet (,853) alt boyutlarında gözlemlenmiştir. Bu bulgular, verilerin büyük ölçüde simetrik ya da simetriye yakın bir dağılım gösterdiğini, aşırı bir çarpıklığın söz konusu olmadığını göstermektedir. Basıklık değerleri ise -1,493 ile ,785 arasında değişmektedir. En düşük (negatif) basıklık değeri ÇÇYÖ Fiziksel Şiddet (-1,493) ve VITA Suçluluk (-1,382) alt boyutlarında yer alırken, en yüksek (pozitif) basıklık ÇÇYÖ Psikolojik Şiddet (,785) alt boyutunda gözlemlenmiştir. Genel olarak, dağılımların büyük kısmı negatif basıklık değerlerine sahip olup platikürtik (tepe noktası basık ve dağılım yaygın) özellik göstermektedir. Çarpıklık ve basıklık değerlerinin tamamı alanyazında kabul gören sınırlar içerisinde yer almaktadır (çarpıklık için ± 3 ; basıklık için ± 10 , Kline, 2011). Bu durum, verilerin normal dağılıma yakın bir özellik sergilediğini ve ölçümlerde ciddi bir normallik ihlalinin bulunmadığını düşündürmektedir.

Tablo 14. Maddelerin Ortalamaları, Standart Sapmaları, Çarpıklık-Basıklık Değerleri

<i>Ölçekler</i>	<i>Ölçeklerin Alt Boyutları</i>	<i>Ort.</i>	<i>SS</i>	<i>Çarpıklık</i>	<i>Çarpıklık Değerinin Std. Hatası</i>	<i>Basıklık</i>	<i>Basıklık Değerinin Std. Hatası</i>
ÇÇYÖ	Uzlaşma	3.71	1.979	-.398	.193	-1.079	.384
	Psikolojik Şiddet	5.90	1.682	-1.009	.193	.785	.384
	Fiziksel Şiddet	5.84	4.387	-.083	.193	-1.493	.384
	Cinsel Şiddet	2.08	2.232	.853	.193	-.474	.384
	Yaralama	1.76	1.495	.883	.193	.002	.384
	Toplam Puan	71.00	20.917	-.128	.193	-.745	.384
VITA	Korku	10.51	3.241	-.336	.193	-.713	.384
	Dehşet	13.54	5.824	.143	.193	-1.081	.384
	Utanç	28.42	8.973	-.407	.193	-.773	.384
	Suçluluk	18.54	8.180	.018	.193	-1.382	.384
	Toplam Puan	71.00	20.917	-.128	.193	-.745	.384
OMÖ	Toplam Puan	24.56	6.777	-.665	.193	-.109	.384
TİE	Diğer İnsanlara Yönelik	13.32	5.203	-.525	.193	-.591	.384
	Kendiliğe Yönelik	17.69	6.410	-.812	.193	-.001	.384
	Toplam	31.01	10.600	-.613	.193	-.296	.384
DDGÖ-16	Açıklık	5.37	2.284	.247	.193	-.948	.384
	Amaçlar	8.23	3.567	.217	.193	-1.063	.384
	Dürtü	9.39	3.870	-.231	.193	-1.195	.384
	Strateji	13.59	5.639	.219	.193	-1.004	.384
	Kabul	7.24	3.360	.536	.193	-.634	.384
	Etmeme Toplam Puan	43.82	17.097	.159	.193	-1.072	.384
IES-R	Yeniden Yaşama	16.82	7.786	.066	.193	-.726	.384
	Kaçınma	16.99	6.081	-.334	.193	-.097	.384
	Aşırı	11.64	6.678	.097	.193	-.904	.384
	Uyarılma	45.45	17.399	-.109	.193	-.422	.384
	Toplam Puan	45.45	17.399	-.109	.193	-.422	.384

Not. ÇÇYÖ: Çatışmaların Çözümüne Yaklaşım Ölçeği VITA: Yakın Partner Şiddeti ve Travmatik Duygulanım Ölçeği; OMÖ: Olayın Merkeziliği Ölçeği; TİE: Temel İnançlar Envanteri; DDGÖ-16: Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği-Kısa Form; IES-R: Olayın Etkisi Ölçeği-Gözden Geçirilmiş Form

3.3.2. Araştırmada Kullanılan Ölçeklerin Alt Boyutları ve Toplam Puanları Arasındaki Korelasyonlara İlişkin Bulgular

Tablo 15. VITA Ölçeği ve Alt Boyutlarının Çalışmada Kullanılan Diğer Ölçeklerle Korelasyon Katsayıları

	<i>Değişkenler</i>	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>15</i>
1	VITA-K	1	.723***	.552***	.271***	.699***
2	VITA-D	.723***	1	.569***	.197*	.711***
3	VITA-U	.552***	.569***	1	.638***	.922***
4	VITA-S	.271***	.197*	.638***	1	.762***
5	TİE-OO	.417***	.394***	.408***	.324***	.476***
6	TİE-SO	.352***	.334***	.512***	.456***	.546***
7	DDGÖ-16-Cl	.038	.033	.171*	.291***	.202*
8	DDGÖ-16-Go	.051	.066	.235**	.328***	.256***
9	DDGÖ-16-Im	.006	.049	.259***	.352***	.263***
10	DDGÖ-16-St	.079	.067	.187*	.309***	.232**
11	DDGÖ-16-Na	.033	.056	.160*	.278***	.198*
12	IES-R-YY	.332**	.358***	.442***	.277***	.449***
13	IES-R-K	.308***	.343***	.379***	.244**	.401***
14	IES-R-AU	.348***	.390***	.456***	.334***	.488***
15	VITA	.699***	.711***	.922***	.762***	1
16	IES-R	.390***	.430***	.505***	.337***	.529***
17	OMÖ	.305***	.349***	.418***	.308***	.444***
18	TİE	.418***	.396***	.510***	.435***	.564***
19	DDGÖ-16	.050	.063	.224**	.343***	.255***

Not. VITA-K: Yakın Partner Şiddeti ve Travmatik Duygulanım Ölçeği Korku Alt Boyutu, VITA-D: Yakın Partner Şiddeti ve Travmatik Duygulanım Ölçeği Dehşet Alt Boyutu, VITA-U: Çatışmaların Çözümüne Yaklaşım Ölçeği Utanç Alt Boyutu, VITA-S: Yakın Partner Şiddeti ve Travmatik Duygulanım Ölçeği Suçluluk Alt Boyutu, VITA: Yakın Partner Şiddeti ve Travmatik Duygulanım Ölçeği Toplam Puanı, OMÖ: Olayın Merkeziliği Ölçeği Toplam Puanı, TİE-OO: Temel İnançlar Envanteri Diğer İnsanlara Yönelik Temel İnançlar Alt Boyutu, TİE-SO: Temel İnançlar Envanteri Kendiliğe Yönelik Temel İnançlar Alt Boyutu, TİE: Temel İnançlar Envanteri Toplam Puanı DDGÖ-16-Cl: Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği Kısa Formu Açıklık Alt Boyutu, DDGÖ-16-Go: Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği Kısa Formu Amaçlar Alt Boyutu, DDGÖ-16-Im: Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği Kısa Formu Dürtü Alt Boyutu, DDGÖ-16-St: Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği Kısa Formu Strateji Alt Boyutu, DDGÖ-16-Na: Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği Kısa Formu Kabul Etmeme Alt Boyutu, DDGÖ-16: Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği Kısa Formu Toplam Puanı, IES-R-YY: Olayın Etkisi Ölçeği-Gözden Geçirilmiş Formu Yeniden Yaşantılama Alt Boyutu, IES-R-K: Olayın Etkisi Ölçeği-Gözden Geçirilmiş Formu Kaçınma Alt Boyutu, IES-R-AU: Olayın Etkisi Ölçeği-Gözden Geçirilmiş Formu Aşırı Uyarılma Alt Boyutu, IES-R: Olayın Etkisi Ölçeği-Gözden Geçirilmiş Formu Toplam Puanı

Tablo 15’te sunulan bulgulara göre, *VITA-K alt boyutu* ile VITA-D ($r = .723, p < .001$), VITA-U ($r = .552, p < .001$), VITA-S ($r = .271, p = .001$) ve VITA toplam puanı ($r = .699, p < .001$) arasında doğrusal yönde anlamlı ilişkiler göstermektedir. Ayrıca, OMÖ toplam puanı ($r = .305, p < .001$), TİE-OO ($r = .417, p < .001$), TİE-SO ($r = .352, p < .001$) ve TİE toplam puanı ($r = .418, p < .001$) ile de doğrusal yönde anlamlı ilişkiler göstermektedir. Bununla birlikte, IES-R alt boyutları olan IES-R-YY ($r = .332, p < .001$), IES-R-K ($r = .308, p < .001$), IES-R-AU ($r = .348, p < .001$) ve IES-R toplam puanı ($r = .390, p < .001$) ile de doğrusal yönde anlamlı ilişkiler göstermektedir.

VITA-D alt boyutu ile VITA-U ($r = .569, p < .001$), VITA-S ($r = .197, p = .013$) ve VITA toplam puanı ($r = .711, p < .001$) arasında doğrusal yönde anlamlı ilişkiler göstermektedir. Ayrıca, OMÖ toplam puanı ($r = .349, p < .001$), TİE-OO ($r = .394, p < .001$), TİE-SO ($r = .334, p < .001$) ve TİE toplam puanı ($r = .396, p < .001$) ile de doğrusal yönde anlamlı ilişkiler göstermektedir. Bununla birlikte, IES-R alt boyutları olan IES-R-YY ($r = .358, p < .001$), IES-R-K ($r = .343, p < .001$), IES-R-AU ($r = .390, p < .001$) ve IES-R toplam puanı ($r = .430, p < .001$) ile de doğrusal yönde anlamlı ilişkiler göstermektedir.

Ancak, DDGÖ-16-Cl ($r = .033, p = .677$), DDGÖ-16-Go ($r = .066, p = .407$), DDGÖ-16-Im ($r = .049, p = .540$), DDGÖ-16-St ($r = .067, p = .403$), DDGÖ-16-Na ($r = .056, p = .481$) ve DDGÖ-16 toplam puanı ($r = .063, p = .434$) ile anlamlı ilişkiler göstermemektedir.

VITA-U alt boyutu ile VITA-S ($r = .638, p < .001$) ve VITA toplam puanı ($r = .922, p < .001$) arasında doğrusal yönde anlamlı ilişkiler göstermektedir. Ayrıca, OMÖ toplam puanı ($r = .418, p < .001$), TİE-OO ($r = .408, p < .001$), TİE-SO ($r = .512, p < .001$) ve TİE toplam puanı ($r = .510, p < .001$) ile de doğrusal yönde anlamlı ilişkiler göstermektedir. Bununla birlikte, DDGÖ-16-Im ($r = .201, p = .011$), DDGÖ-16-Cl ($r =$

.171, $p < .05$), DDGÖ-16-Go ($r = .235$, $p < .01$), DDGÖ-16-St ($r = .187$, $p < .05$), DDGÖ-16-Na ($r = .160$, $p < .05$) ve DDGÖ-16 toplam puanı ($r = .224$, $p < .01$) ile de doğrusal yönde anlamlı ilişkiler göstermektedir. Ayrıca, IES-R-YY ($r = .442$, $p < .001$), IES-R-K ($r = .379$, $p < .001$), IES-R-AU ($r = .456$, $p < .001$) ve IES-R toplam puanı ($r = .505$, $p < .001$) ile de doğrusal yönde anlamlı ilişkiler göstermektedir.

VITA-S alt boyutu ile VITA toplam puanı ($r = .762$, $p < .001$) arasında doğrusal yönde anlamlı ilişkiler göstermektedir. Ayrıca, OMÖ toplam puanı ($r = .308$, $p < .001$), TİE-OO ($r = .324$, $p < .001$), TİE-SO ($r = .456$, $p < .001$) ve TİE toplam puanı ($r = .435$, $p < .001$) ile de doğrusal yönde anlamlı ilişkiler göstermektedir. Bununla birlikte, DDGÖ-16-Cl ($r = .291$, $p < .001$), DDGÖ-16-Go ($r = .328$, $p < .001$), DDGÖ-16-Im ($r = .352$, $p < .001$), DDGÖ-16-St ($r = .309$, $p < .001$), DDGÖ-16-Na ($r = .278$, $p < .001$), DDGÖ-16 toplam puanı ($r = .343$, $p < .001$), IES-R-YY ($r = .277$, $p < .001$), IES-R-K ($r = .244$, $p < .001$), IES-R-AU ($r = .334$, $p < .01$) ve IES-R toplam puanı ($r = .337$, $p < .001$) ile de doğrusal yönde anlamlı ilişkiler göstermektedir.

VITA toplam puanı ile OMÖ toplam puanı ($r = .444$, $p < .001$), TİE-OO ($r = .476$, $p < .001$), TİE-SO ($r = .546$, $p < .001$) ve TİE toplam puanı ($r = .564$, $p < .001$) arasında doğrusal yönde anlamlı ilişkiler göstermektedir. Ayrıca, DDGÖ-16-Cl ($r = .202$, $p < .05$), DDGÖ-16-Go ($r = .256$, $p = .001$), DDGÖ-16-Im ($r = .263$, $p = .001$) ve DDGÖ-16-St ($r = .232$, $p < .01$) ile de doğrusal yönde anlamlı ilişkiler göstermektedir. Bununla birlikte, DDGÖ-16-Na ($r = .198$, $p < .05$), DDGÖ-16 toplam puanı ($r = .255$, $p = .001$), IES-R-YY ($r = .449$, $p < .001$), IES-R-K ($r = .401$, $p < .001$), IES-R-AU ($r = .488$, $p < .001$) ve IES-R toplam puanı ($r = .529$, $p < .001$) ile de doğrusal yönde anlamlı ilişkiler göstermektedir.

Tablo 16’da sunulan bulgulara göre, IES-R-YY alt boyutu ile OMÖ toplam puanı ($r = .386$, $p < .001$), TİE-OO ($r = .473$, $p < .001$), TİE-SO ($r = .483$, $p < .001$),

TİE toplam puanı ($r = .319, p < .001$), DDGÖ-16-Cl ($r = .368, p < .001$), DDGÖ-16-Go ($r = .430, p < .001$), DDGÖ-16-Im ($r = .336, p < .001$), DDGÖ-16-St ($r = .382, p < .001$), DDGÖ-16-Na ($r = .394, p < .001$), DDGÖ-16 toplam puanı ($r = .418, p < .001$), IES-R-K ($r = .412, p < .001$), IES-R-AU ($r = .836, p < .001$) ve IES-R toplam puanı ($r = .912, p < .001$) doğrusal yönlü ve anlamlı ilişkiler göstermektedir.

Tablo 16. IES-R Ölçeği ve Alt Boyutlarının Çalışmada Kullanılan Diğer Ölçeklerle Korelasyon Katsayıları

Değişkenler	11	12	13	14
1 TİE-OO	.473***	.274***	.493***	.497***
2 TİE-SO	.483***	.400***	.477***	.539***
3 DDGÖ-16-Cl	.368***	.295***	.376***	.412***
4 DDGÖ-16-Go	.430***	.289***	.394***	.445***
5 DDGÖ-16-Im	.336***	.192*	.380***	.363***
6 DDGÖ-16-St	.382***	.256***	.373***	.404***
7 DDGÖ-16-Na	.394***	.308***	.366***	.424***
8 DDGÖ-16	.418***	.288***	.413***	.447***
9 OMÖ	.386***	.267***	.358***	.403***
10 TİE	.524***	.376***	.531***	.570***
11 IES-R-YY	1	.412***	.836***	.912***
12 IES-R-K	.412***	1	.426***	.697***
13 IES-R-AU	.836***	.426***	1	.907***
14 IES-R	.912***	.697***	.907***	1

Not. OMÖ: Olayın Merkeziliği Ölçeği Toplam Puanı, TİE-OO: Temel İnançlar Envanteri Diğer İnsanlara Yönelik Temel İnançlar Alt Boyutu, TİE-SO: Temel İnançlar Envanteri Kendiliğe Yönelik Temel İnançlar Alt Boyutu, TİE: Temel İnançlar Envanteri Toplam Puanı DDGÖ-16-Cl: Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği Kısa Formu Açıklık Alt Boyutu, DDGÖ-16-Go: Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği Kısa Formu Amaçlar Alt Boyutu, DDGÖ-16-Im: Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği Kısa Formu Dürtü Alt Boyutu, DDGÖ-16-St: Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği Kısa Formu Strateji Alt Boyutu, DDGÖ-16-Na: Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği Kısa Formu Kabul Etmeme Alt Boyutu, DDGÖ-16: Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği Kısa Formu Toplam Puanı, IES-R-YY: Olayın Etkisi Ölçeği-Gözden Geçirilmiş Formu Yeniden Yaşantılama Alt Boyutu, IES-R-K: Olayın Etkisi Ölçeği-Gözden Geçirilmiş Formu Kaçınma Alt Boyutu, IES-R-AU: Olayın Etkisi Ölçeği-Gözden Geçirilmiş Formu Aşırı Uyarılma Alt Boyutu, IES-R: Olayın Etkisi Ölçeği-Gözden Geçirilmiş Formu Toplam Puanı

IES-R-K alt boyutu ile OMÖ toplam puanı ($r = .267, p < .001$), TİE-OO ($r = .274, p < .001$), TİE-SO ($r = .400, p < .001$), TİE toplam puanı ($r = .376, p < .001$),

DDGÖ-16-C1 ($r = .295, p < .001$), DDGÖ-16-Go ($r = .289, p < .001$), DDGÖ-16-Im ($r = .192, p < .05$), DDGÖ-16-St ($r = .256, p = .001$), DDGÖ-16-Na ($r = .308, p < .001$), DDGÖ-16 toplam puanı ($r = .288, p < .001$), IES-R-AU ($r = .426, p < .001$) ve IES-R toplam puanı ($r = .697, p < .001$) doğrusal yönlü ve anlamlı ilişkiler göstermektedir.

IES-R-AU alt boyutu ile OMÖ toplam puanı ($r = .358, p < .001$), TİE-OO ($r = .493, p < .001$), TİE-SO ($r = .477, p < .001$), TİE toplam puanı ($r = .531, p < .001$), DDGÖ-16-C1 ($r = .376, p < .001$), DDGÖ-16-Go ($r = .394, p < .001$), DDGÖ-16-Im ($r = .380, p < .001$), DDGÖ-16-St ($r = .373, p < .001$), DDGÖ-16-Na ($r = .366, p < .001$), DDGÖ-16 toplam puanı ($r = .413, p < .001$) ve IES-R toplam puanı ($r = .907, p < .001$) doğrusal yönlü ve anlamlı ilişkiler göstermektedir.

IES-R toplam puanı ile OMÖ toplam puanı ($r = .403, p < .001$), TİE-OO ($r = .497, p < .001$), TİE-SO ($r = .539, p < .001$), TİE toplam puanı ($r = .570, p < .001$), DDGÖ-16-C1 ($r = .412, p < .001$), DDGÖ-16-Go ($r = .445, p < .001$), DDGÖ-16-Im ($r = .363, p < .001$), DDGÖ-16-St ($r = .404, p < .001$), DDGÖ-16-Na ($r = .424, p < .001$) ve DDGÖ-16 toplam puanı ($r = .447, p < .001$) doğrusal yönlü ve anlamlı ilişkiler göstermektedir.

Araştırmanın model analizi aşamasında kullanılacak bu ölçeklerin alt boyut ve toplam puanlarının korelasyonları değerlendirildiğinde, alt boyutların birbiriyle ilişkisinin çeşitlenme gösterdiği görülmektedir. Tüm alt boyut değişkenlerinin model analizine alınması, örneklem büyüklüğünün yeterli olmaması ve etkileşimler de göz önüne alındığında karmaşa yaratacağından ve 3.3.2.2. numaralı başlıkta yer alan regresyon analizleri sonucunda bağımsız değişkenin (VITA) alt boyutlarının TSSB belirtilerini (IES-R) ayrı ayrı yordamadığı görüldüğünden çalışmanın devamında yer alan fark testleri ve model analizleri için toplam puanlar kullanılmıştır.

3.3.3. Regresyon Bulguları

3.3.3.1. Şiddet Türlerinin TSSB Belirtileri Üzerindeki Yordayıcılığı

TSSB belirtileri puanını (IES-R) yordama amacıyla yapılan çoklu doğrusal regresyon analizinde, analiz sürecinin ilk adımında Çatışmaların Çözümüne Yaklaşım Ölçeği (ÇÇYÖ) alt boyutlarına ilişkin sürekli puanlar (psikolojik şiddet, fiziksel şiddet, cinsel şiddet ve yaralanma) regresyon denkleminde dahil edilmiştir. Regresyon analiz sonuçları Tablo 17’de sunulmuştur.

Tabloda yer alan bulgulardan görüldüğü üzere, model anlamlı bulunmuştur ($F(4,153) = 2.58, p = .039$) ve açıklanan toplam varyans %6’dır. Ancak, modele dahil edilen değişkenlerden hiçbiri TSSB belirtileri puanını tek başına istatistiksel olarak anlamlı şekilde yordamamıştır ($p > .05$). Bu durum, şiddet türlerinin birlikte etkili olabileceğini, ancak tek tek ele alındığında anlamlı katkı sunmadıklarını göstermektedir.

Tablo 17. TSSB Belirtilerini Yordayan Değişkenler – ÇÇYÖ Alt Boyutları

<i>Değişken</i>	<i>B</i>	<i>SH</i>	<i>β</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
(Sabit)	35.28	5.15	–	6.86	.000
ÇÇYÖ-P	.96	1.02	.09	.94	.349
ÇÇYÖ-F	.53	.52	.13	1.02	.309
ÇÇYÖ-C	.64	.67	.08	.93	.355
ÇÇYÖ-Y	.05	1.42	.00	.04	.972
$R = .25, R^2 = .06, Düzeltilmiş R^2 = .04, F(4,153) = 2.58, p = .039$					
<i>Not. ÇÇYÖ-P: Psikolojik Şiddet Alt Boyutu, ÇÇYÖ-F: Fiziksel Şiddet Alt Boyutu, ÇÇYÖ-C: Cinsel Şiddet Alt Boyutu, ÇÇYÖ-Y: Yaralama Alt Boyutu</i>					

Ayrıca, aynı analiz, şiddet türlerine maruz kalıp kalmama durumları (0 = hayır, 1 = evet) ile de tekrar edilmiştir. Bu analizde, sözlü, ekonomik, cinsel ve fiziksel şiddet türlerine maruziyet, bağımsız değişkenler olarak modele dahil edilmiştir. Regresyon sonuçları Tablo 18’de sunulmuştur.

Tablo 18. TSSB Belirtilerini Yordayan Değişkenler – Şiddet Türleri

<i>Şiddet Türleri</i>	<i>B</i>	<i>SH</i>	<i>β</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
(Sabit)	38.26	6.92	—	5.53	.000
Sözlü/Duygusal/Psikolojik	2.35	6.87	.03	.34	.733
Ekonomik	2.08	2.93	.06	.71	.479
Cinsel	4.28	2.50	.14	1.71	.089
Fiziksel	4.16	2.52	.14	1.65	.101
<i>R = .23, R² = .06, Düzeltilmiş R² = .03, F(4,152) = 2.20, p = .072</i>					

Model genel olarak anlamlılık sınırına oldukça yakın olmakla birlikte anlamlı bulunmamıştır ($F(4,152) = 2.20, p = .072$). Modele giren değişkenlerden cinsel şiddet ($t = 1.71, p = .089$) ve fiziksel şiddet ($t = 1.65, p = .101$) istatistiksel olarak anlamlılığa en yakın değerler olarak dikkat çekmektedir. Bu bulgular, bazı şiddet türlerinin TSSB ile ilişkisinin daha belirgin olabileceğini düşündürmektedir.

3.3.3.2. VITA Toplam Puanı ve Alt Boyutlarının TSSB Belirtileri Üzerindeki Yordayıcılığı

TSSB belirtileri puanını (IES-R) yordamak amacıyla ilk olarak travmatik duygulanım (VITA) ölçeğinin alt boyutları (korku, dehşet, utanç, suçluluk) çoklu doğrusal regresyon modeliyle analiz edilmiştir. Elde edilen analiz sonuçları Tablo 19’da sunulmuştur.

Tablo 19. TSSB Belirtilerini Yordayan Değişkenler – VITA Ölçeği Alt Boyutları

<i>Travmatik Duygulanım Türleri</i>	<i>B</i>	<i>SH</i>	<i>β</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
(Sabit)	14.06	4.54	—	3.10	.002
Korku	.28	.55	.05	.51	.612
Dehşet	.60	.32	.20	1.90	.060
Utanç	.59	.22	.31	2.76	.007
Suçluluk	.19	.20	.09	.97	.334
<i>R = .54, R² = .29, Düzeltilmiş R² = .27, F(4,153) = 15.69, p < .001</i>					

Model istatistiksel açıdan anlamlı bulunmuştur ($F(4,153) = 15.69, p < .001$) ve açıklanan toplam varyans %29'dur ($R^2 = .29$, *Düzeltilmiş* $R^2 = .27$). Modele giren dört değişkenden yalnızca utanç alt boyutu ($t = 2.76, p = .007$) anlamlı bir yordayıcı olarak bulunmuştur. Dehşet alt boyutu ise ($t = 1.90, p = .060$) anlamlılık sınırına oldukça yakın bir değerle dikkat çekmiştir. Korku ve suçluluk alt boyutlarının TSSB üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmamıştır ($p > .05$).

Alt boyut analizini takiben, VITA ölçeğinin toplam puanı bağımsız değişken olarak modele tek başına dahil edilmiştir. İlgili analiz sonuçları Tablo 20'de sunulmuştur.

Tablo 20. TSSB Belirtilerini Yordayan Değişkenler – VITA Ölçeği Toplam Puanı

<i>Değişken</i>	<i>B</i>	<i>SH</i>	<i>β</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
(Sabit)	14.23	4.18	–	3.40	.001
VITA	.44	.06	.53	7.78	.000
<i>R = .53, R² = .28, Düzeltilmiş R² = .28, F(1,156) = 6.52, p < .001</i>					
<i>Not. VITA: Yakın Partner Şiddeti ve Travmatik Duygulanım Ölçeği Toplam Puanı</i>					

Çoklu doğrusal regresyon modeline giren VITA toplam puanı, TSSB belirtileri puanını yordamaktadır ($F(1,156) = 6.52, p < .001$) ve açıklanan toplam varyans %28'dir ($R^2 = .28$, *Düzeltilmiş* $R^2 = .28$). Modelde VITA toplam puanı, TSSB belirtileri puanının güçlü bir yordayıcısı olarak öne çıkmıştır ($\beta = .53, p < .001$). Bu bulgu, bireylerin VITA' dan aldıkları puan arttıkça TSSB belirti düzeylerinin de anlamlı şekilde arttığını göstermektedir.

3.3.4. TSSB Belirtilerinin (IES-R) Demografik Değişkenlerle Göre Fark Analizi Bulguları

Yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçlarına göre, kişilerin ilişki/evlilik içinde şiddete maruz kalmaya başladığı zaman gruplarının IES-R toplam

puanları arasında anlamlı bir farklılık vardır; $F(5,152) = 2.51$; $p < .05$. Gruplar arasındaki farklılığı belirlemek amacıyla yapılan Tukey Çoklu Karşılaştırma Testi (Post Hoc Test) bulgularına göre; “*en az 15 yıl sonra*” şiddete maruz kalan bireylerin IES puanları, “*ilk 6 ay*”, “*6 ay - 1 yıl arasında*”, “*1 - 5 yıl arasında*” ve “*5 - 10 yıl arasında*” gruplarındaki bireylerin IES puanlarından anlamlı düzeyde daha düşüktür. Diğer gruplar arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Bu bulgu, ilişkinin ilerleyen dönemlerinde yaşanan şiddetin travma sonrası stres düzeyini daha az etkilediğini göstermektedir.

Tablo 21. TSSB Belirtilerinin Kişinin İlişki/Evlilik İçinde Şiddete Maruz Kalmaya Başladığı Zaman, Şiddete Maruz Kalma Süresi, Şiddete Maruz Kalma Sıklığı ve Maruz Kalınan Şiddet Üzerinden Geçen Zaman Açısından Karşılaştırılması

	<i>Kategori</i>	<i>N</i>	<i>Ort.</i>	<i>SS</i>
İlişki/Evlilik içinde şiddete maruz kalmaya başladığı zaman	İlk 6 ay	61	47.34	16.76
	6 ay – 1 yıl arasında	34	47.85	17.09
	1 – 5 yıl arasında	40	44.60	17.30
	5 – 10 yıl arasında	14	38.57	17.16
	10 – 15 yıl arasında	5	51.40	14.28
	15 yıldan sonra	4	21.25	19.07
İlişki/Evlilik içinde şiddete maruz kalma süresi	1 aydan az	15	47.13	26.81
	1–6 ay	14	33.71	18.60
	6 ay–1 yıl	19	46.26	15.69
	1–5 yıl	49	47.94	15.15
	5 yıldan fazla	61	45.48	15.93
İlişki/Evlilik içinde şiddete maruz kalma sıklığı	Tek 1 defa	5	32.40	19.22
	Çok seyrek, yılda 1–2 defa	17	45.29	23.58
	Seyrek, yılda 5–10 defa	26	45.81	16.99
	Bazen, ayda 1–4 defa	40	43.50	17.35
	Sık sık, haftada 1’den fazla	70	47.40	15.66
Maruz Kalınan Şiddet Üzerinden Geçen Zaman	En fazla 1 yıl	56	65.27	20.64
	1-5 yıl	50	73.66	20.21
	5 yıldan fazla	44	76.18	19.93

Tablo 21'in Devamı

		<i>Kareler Toplamı</i>	<i>sd</i>	<i>Kareler Ortalaması</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
İlişki/Evlilik içinde şiddete maruz kalmaya başladığı zaman	Gruplar Arası	3626.08	5	725.22	2.51	.032
	Grup İçi	43903.01	152	288.84		
	Toplam	47529.10	157			
İlişki/Evlilik içinde şiddete maruz kalma süresi	Gruplar Arası	2286.79	4	571.70	1.93	.108
	Grup İçi	45242.30	153	295.70		
	Toplam	47529.10	157			
İlişki/Evlilik içinde şiddete maruz kalma sıklığı	Gruplar Arası	1273.53	4	318.38	1.05	.382
	Grup İçi	46255.57	153	302.32		
	Toplam	47529.10	157			
Maruz Kalınan Şiddet Üzerinden Geçen Zaman	Gruplar Arası	714.32	2	357.16	1.17	.314
	Grup İçi	44909.01	147	305.50		
	Toplam	45623.33	149			

sd: Serbestlik Derecesi

İlişki/evlilik içinde şiddete maruz kalma süresi grupları arasında IES-R toplam puanları farklılaşmamaktadır [$F(4,153) = 1.93; p > .05$].

İlişki/evlilik içinde şiddete maruz kalma sıklığı grupları arasında IES-R toplam puanları farklılaşmamaktadır [$F(4,153) = 1.05; p > .05$].

İlişki/evlilik içinde maruz kalınan şiddet üzerinden geçen zaman grupları arasında IES-R toplam puanları farklılaşmamaktadır [$F(2,147) = 1.17; p > .05$].

Tablo 22. TSSB Belirtilerinin Yardım Alma Durumu Açısından Karşılaştırılması

<i>Değişken</i>	<i>Kategori</i>	<i>N</i>	<i>Ort.</i>	<i>SS</i>	<i>t</i>	<i>sd</i>	<i>p</i>
Yaşanılan Şiddetle İlgili Yardım Alma Durumu	Yardım Aldım	86	45.73	16.92	.22	156	.823
	Yardım Almadım	72	45.14	18.08			

sd: Serbestlik Derecesi

Yapılan bağımsız örneklem t-testi analizine göre, yaşanılan şiddetle ilgili yardım alan ve almayanlar arasında IES-R toplam puanları farklılaşmamıştır ($t(156) = .22, p = .823$). Bu bulgu, yardım alan bireylerle yardım almayan bireylerin travmatik stres düzeylerinin benzer olduğunu göstermektedir.

3.3.5. Araştırmada Kullanılan Diğer Değişkenlerin Demografik Değişkenlerle Göre Fark Analizi Bulguları

Yapılan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçlarına göre, kişilerin ilişki/evlilik içinde maruz kaldıkları şiddet üzerinden geçen zaman grupları arasında VITA toplam puanı açısından [$F(2,147) = 4.09; p < .05$] ve TİE toplam puanı açısından [$F(2,147) = 3.86; p < .05$] anlamlı bir farklılık vardır. Hangi grubun hangi gruptan farklı olduğunu belirlemek için yapılan Tukey Çoklu Karşılaştırma Testi (Post Hoc Test) sonucuna göre; şiddetin üzerinden “*en fazla 1 yıl*” geçmiş olan kişilerin TİE puanları, “*1-5 yıl*”, geçmiş olanların puanlarından anlamlı düzeyde daha düşüktür. Yine şiddetin üzerinden “*en fazla 1 yıl*” geçmiş olan kişilerin VITA toplam puanları “*5 yıldan fazla*” geçmiş olanların puanlarından anlamlı düzeyde daha düşüktür. Diğer gruplar arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Tablo 23. Travmatik Duygulanım, Olayın Merkeziliği, Temel İnançlar ve Duygu Düzenleme Güçlüğü'nün Maruz Kalınan Şiddet Üzerinden Geçen Zaman Açısından Karşılaştırılması

<i>Bağımlı Değişken</i>	<i>Bağımsız Değişken Kategorileri</i>	<i>N</i>	<i>Ort.</i>	<i>SS</i>
VITA	En fazla 1 yıl	56	65.27	20.64
	1-5 yıl	50	73.66	20.21
	5 yıldan fazla	44	76.18	19.93
OMO	En fazla 1 yıl	56	23.89	6.83
	1-5 yıl	50	25.26	7.00
	5 yıldan fazla	44	24.52	6.76
TİE	En fazla 1 yıl	56	28.38	11.92
	1-5 yıl	50	34.08	8.53
	5 yıldan fazla	44	30.91	10.80
DDGÖ-16	En fazla 1 yıl	56	44.68	16.89
	1-5 yıl	50	44.64	16.93
	5 yıldan fazla	44	42.23	18.10

Tablo 23'ün Devamı

		<i>Kareler Toplamı</i>	<i>sd</i>	<i>Kareler Ortalaması</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
VITA	Gruplar Arası	3364.59	2	1682.29	4.09	.019
	Grup İçi	60526.75	147	411.75		
	Toplam	63891.33	149			
OMO	Gruplar Arası	49.38	2	24.69	.52	.594
	Grup İçi	6935.95	147	47.18		
	Toplam	6985.33	149			
TİE	Gruplar Arası	860.50	2	430.25	3.86	.023
	Grup İçi	16400.44	147	111.57		
	Toplam	17260.94	149			
DDGÖ-16	Gruplar Arası	184.11	2	92.06	.31	.735
	Grup İçi	43807.46	147	298.01		
	Toplam	43991.57	149			

Not. VITA: Yakın Partner Şiddeti ve Travmatik Duygulanım Ölçeği Toplam Puanı; OMÖ: Olayın Merkeziliği Ölçeği Toplam Puanı; TİE: Temel İnançlar Envanteri Toplam Puanı; DDGÖ-16: Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği Kısa Formu Toplam Puanı

İlişki/evlilik içinde maruz kalınan şiddet üzerinden geçen zaman grupları OMO toplam puanı [$F(2,147) = .52; p > .05$] ve DDGÖ-16 toplam puanı açısından farklılaşmamaktadır [$F(2,147) = .31; p > .05$].

3.3.6. Hipotezlerin Test Edilmesi- Doğrudan ve Dolaylı Etkiler

Bu başlık altında, araştırma kapsamında hipotezlere yönelik yürütülen nicel analiz sonuçlarına yer verilmiştir. Elde edilen veriler doğrultusunda, beş ayrı hipotez kapsamında yürütülen aracılık ve seri-aracılık modelleri değerlendirilmiştir. Analizlerde Hayes'in (2022) önerdiği PROCESS makro modellerinden Model 4 ve Model 6 kullanılmıştır.

Örneklem büyüklüğü 158 olarak belirlenmiş, anlamlılık testleri için değişen varyansa (heteroskedasticity) duyarlı standart hata düzeltmesi (HC3) uygulanmıştır. Ayrıca, dolaylı etkilerin anlamlılıkları yeniden örnekleme (bootstrap resampling)

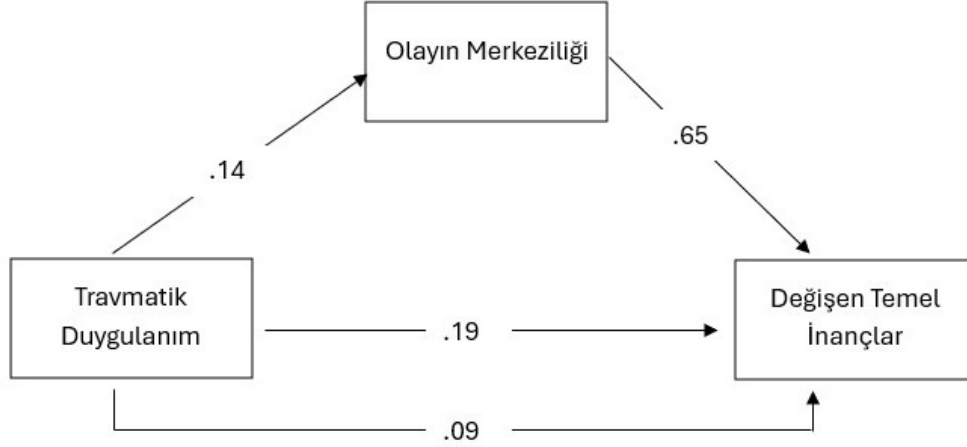
yöntemi ile 5000 örnekleme üzerinden elde edilen %95 güven aralıkları (confidence intervals) kullanılarak test edilmiştir. Güven aralıklarında sıfır değeri bulunmayan yollar, istatistiksel olarak anlamlı kabul edilmiştir.

İlk olarak, travmatik duygulanımın değişen temel inançlar üzerindeki etkisinde olayın merkeziliğinin aracı rolü olup olmadığı (*H1*) Model 4 aracılığıyla test edilmiştir. Ardından, olayın merkeziliğinin TSSB belirtileri üzerindeki etkisinde değişen temel inançların aracı rolü (*H2*) yine Model 4 ile analiz edilmiştir. Üçüncü hipotezde ise, travmatik duygulanımın TSSB belirtileri üzerindeki etkisinde olayın merkeziliği ve değişen temel inançların seri-aracılık rolü (*H3*) Model 6 aracılığıyla değerlendirilmiştir. Dördüncü analizde, değişen temel inançların TSSB belirtileri üzerindeki etkisinde duygu düzenleme güçlüğü'nün aracı rolü (*H4*) Model 4 kapsamında test edilmiştir. Son olarak, beşinci hipotezde travmatik duygulanımın TSSB belirtileri üzerindeki etkisinin olayın merkeziliği, temel inançlar ve duygu düzenleme güçlüğü üzerinden çoklu ve sıralı yollarla gerçekleşip gerçekleşmediği (*H5*) Model 6 ile değerlendirilmiştir.

Yapılan bu beş ayrı analiz, travmatik yaşantının duygusal yükünün kişi üzerindeki travmatik etkilerinin hem bilişsel hem de duygusal aracılar yoluyla işlendiğini göstermeyi amaçlamaktadır. Aşağıda, her bir hipoteze ilişkin bulgular detaylı biçimde sunulmaktadır.

H1. Olayın merkeziliği, travmatik duygulanımın değişen temel inançlar üzerindeki etkisinde kısmi/tam aracılık rolü oynamaktadır.

Şekil 7. H1 Aracılık Modeli

Not. Şekilde doğrudan ve dolaylı etkilere yer verilmiştir. Kesik çizgiler anlamlı olmayan etkileri temsil etmektedir.

Tablo 24. VITA-OMO-TİE Aracılık Analizi

Değişkenler	t	p	β	B	SH	BootGA Alt	BootGA Üst
VITA → OMO	6.04	<.001	.44	.14	.03		
VITA → TİE	5.34	<.001	.38	.19	.04		
OMO → TİE	4.69	<.001	.41	.65	.14		
VITA → OMO → TİE				.09	.02	.05	.14

$F(2, 155) = 56.52, p < .001, R^2 = .46$

Not. VITA: Yakın Partner Şiddeti ve Travmatik Duygulanım Ölçeği Toplam Puanı; OMO: Olayın Merkeziliği Ölçeği Toplam Puanı; TİE: Temel İnançlar Envanteri Toplam Puanı

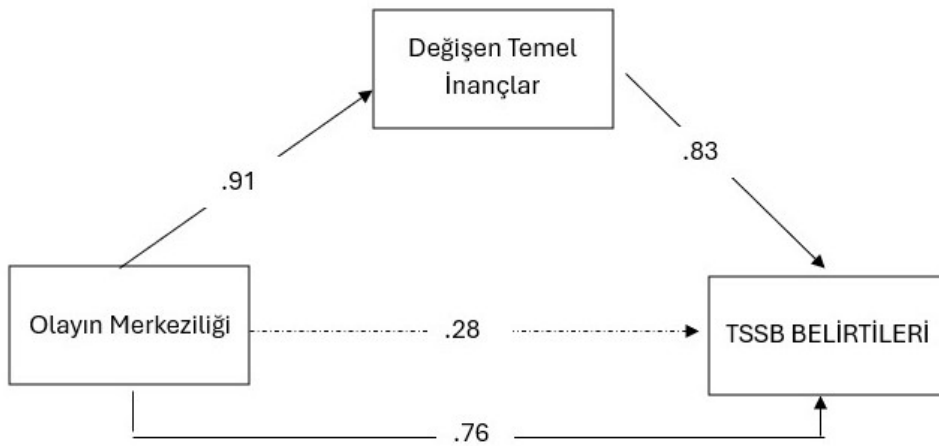
H1 kapsamında, travmatik duygulanımın (VITA) temel inançlar (TİE) üzerindeki etkisinde olayın merkeziliğinin (OMO) aracı rolü Model 4 kullanılarak test edilmiştir. Model anlamlı bulunmuştur, [$F(2, 155) = 56.52, p < .001, R^2 = .46$]. Analiz bulgularındaki doğrudan etkilere bakıldığında, travmatik duygulanımın olayın merkeziliği üzerindeki etkisi anlamlıdır ($B = .14, SH = .02, t = 6.04, p < .001, \beta = .44$).

Aynı şekilde, olayın merkeziliğinin temel inançlar üzerindeki etkisi de anlamlıdır ($B = .65$, $SH = .14$, $t = 4.69$, $p < .001$, $\beta = .41$). Travmatik duygulanımın temel inançlar üzerindeki etkisi de anlamlıdır ($B = .19$, $SH = .04$, $t = 5.34$, $p < .001$, $\beta = .38$).

Bootstrap analizi sonucunda, olayın merkeziliği aracılığıyla gerçekleşen dolaylı etki istatistiksel olarak anlamlıdır ($B = .09$, $SH = .02$, %95 GA [.05, .14]). Bu sonuç, olayın merkeziliğinin travmatik duygulanım ile temel inançlar arasındaki ilişkide **kısmi aracı rol** üstlendiğini göstermektedir. Hem doğrudan hem de dolaylı etkinin anlamlı olması, travmatik yaşantının bireyin temel inanç yapısı üzerindeki etkisinin doğrudan olduğu kadar, olayın merkeze alınma biçimi üzerinden dolaylı olarak da gerçekleştiğini ortaya koymaktadır.

H2. Değişen temel inançlar, olayın merkeziliğinin travma sonrası stres bozukluğu belirtileri üzerindeki etkisinde kısmi/tam aracılık rolü oynamaktadır.

Şekil 8. H2 Aracılık Modeli

Not. Şekilde doğrudan ve dolaylı etkilere yer verilmiştir. Kesik çizgiler anlamlı olmayan etkileri temsil etmektedir.

Tablo 25. OMO-TİE-IES-R Aracılık Analizi

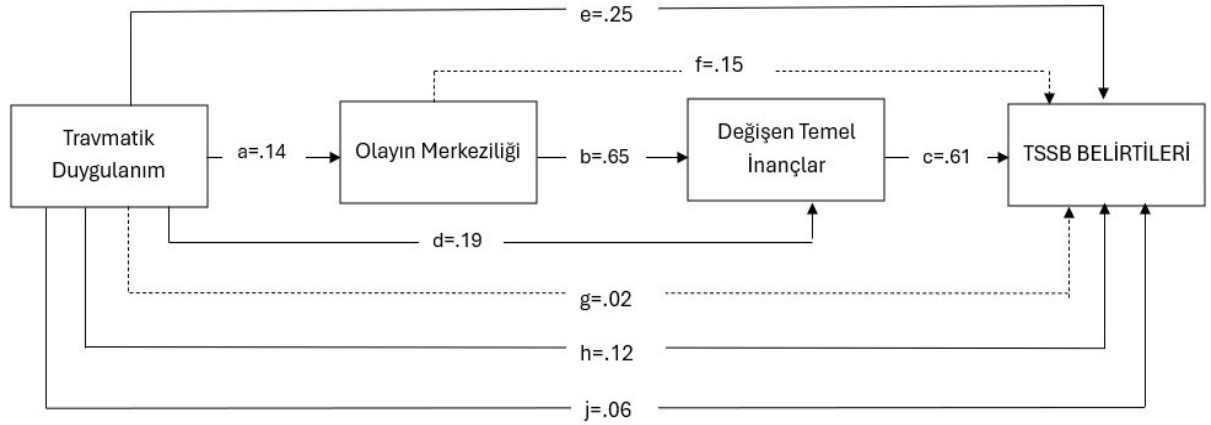
<i>Değişkenler</i>	<i>t</i>	<i>p</i>	<i>β</i>	<i>B</i>	<i>SH</i>	<i>BootGA Alt</i>	<i>BootGA Üst</i>
OMO → TİE	6.92	<.001	.58	.91	.13		
OMO → IES-R	1.29	.200	.11	.28	.22		
TİE → IES-R	5.75	<.001	.51	.83	.15		
OMO → TİE → IES-R				.76	.17	.45	1.12
<i>F(2, 155) = 32.00, p < .001, R² = .46</i>							
<i>Not. Olayın Merkeziliği Ölçeği Toplam Puanı; TİE: Temel İnançlar Envanteri Toplam Puanı; IES-R: Olayın Etkisi Ölçeği-Gözden Geçirilmiş Formu Toplam Puanı</i>							

H2 kapsamında, olayın merkeziliğinin (OMO) TSSB belirtileri (IES-R) üzerindeki etkisinde değişen temel inançların (TİE) aracı rol oynayıp oynamadığı Model 4 kullanılarak test edilmiştir. Model anlamlı bulunmuştur, $F(2, 155) = 32.00, p < .001, R^2 = .46$. Analiz bulgularındaki doğrudan etkilere bakıldığında, olayın merkeziliğinin temel inançlar üzerindeki etkisi anlamlıdır ($B = .91, SH = .13, t = 6.92, p < .001, \beta = .58$). Aynı şekilde, temel inançların TSSB belirtileri üzerinde üzerindeki etkisi de anlamlıdır ($B = .83, SH = .15, t = 5.75, p < .001, \beta = .51$). Ancak olayın merkeziliğinin TSSB belirtileri üzerindeki etkisi anlamlı bulunmamıştır ($B = .28, SH = .22, t = 1.29, p = .200, \beta = .11$).

Bootstrap analizine göre, temel inançlar aracılığıyla gerçekleşen dolaylı etki istatistiksel olarak anlamlıdır ($B = .76, SH = .17, \%95 \text{ GA } [.45, 1.12]$). Bu bulgu, olayın merkeziliğinin travma sonrası stres belirtilerini yalnızca dolaylı yollarla, temel inançlar üzerindeki etkisi aracılığıyla açıkladığını göstermektedir. Olayın merkeziliği ile TSSB belirtileri arasındaki ilişki, temel inançlarda meydana gelen değişimler üzerinden gerçekleşmektedir. Doğrudan etkinin anlamlı olmaması, temel inançların bu ilişkide **tam aracı rol** üstlendiğini göstermektedir.

H3. Travmatik duygulanım ile travma sonrası stres bozukluğu belirtileri arasındaki ilişkiye olayın merkeziliği ve değişen temel inançlar sıralı (seri) olarak aracılık etmektedir.

Şekil 9. H3 Seri Aracılık Modeli

$a = VITA \rightarrow OMO$; $b = OMO \rightarrow TİE$; $c = TİE \rightarrow IES-R$; $d = VITA \rightarrow TİE$; $e = VITA \rightarrow IES-R$; $f = OMO \rightarrow IES-R$
 $g = VITA \rightarrow OMO \rightarrow IES-R$
 $h = VITA \rightarrow TİE \rightarrow IES-R$
 $j = VITA \rightarrow OMO \rightarrow TİE \rightarrow IES-R$

Not. Şekilde doğrudan ve dolaylı etkilere yer verilmiştir. Kesik çizgiler anlamlı olmayan etkileri temsil etmektedir.

Tablo 26. VITA-OMO-TİE-IES-R Seri Aracılık Analizi

Değişkenler	t	p	β	B	SH	BootGA Alt	BootGA Üst
VITA → OMO	6.04	<.001	.44	.14	.02		
VITA → TİE	5.34	<.001	.38	.19	.04		
OMO → TİE	4.69	<.001	.41	.65	.14		
VITA → IES-R	3.30	.001	.30	.25	.07		
OMO → IES-R	.67	.504	.06	.15	.22		
TİE → IES-R	3.80	<.001	.37	.61	.16		
VITA → OMO → IES-R				.02	.03	-.04	.08
VITA → TİE → IES-R				.12	.04	.05	.20
VITA → OMO → TİE → IES-R				.06	.02	.03	.10

$F(3, 154) = 31.78, p < .001, R^2 = .39$

Not. VITA: Yakın Partner Şiddeti ve Travmatik Duygulanım Ölçeği Toplam Puanı; OMÖ: Olayın Merkeziliği Ölçeği Toplam Puanı; TİE: Temel İnançlar Envanteri Toplam Puanı; IES-R: Olayın Etkisi Ölçeği-Gözden Geçirilmiş Formu Toplam Puanı

H3 kapsamında, travmatik duygulanımın (VITA) travma sonrası stres bozukluğu belirtileri (IES-R) üzerindeki etkisinde olayın merkeziliği (OMO) ve temel inançların (TİE) sıralı aracı rolü Model 6 aracılığıyla test edilmiştir. Model anlamlı bulunmuştur, $[F(3, 154) = 31.78, p < .001, R^2 = .39]$. Analiz bulgularındaki doğrudan etkilere bakıldığında, travmatik duygulanımın olayın merkeziliği üzerindeki etkisi anlamlıdır ($B = .14, SH = .02, t = 6.04, p < .001, \beta = .44$) ve olayın merkeziliğin de temel inançlar üzerindeki etkisi anlamlıdır ($B = .65, SH = .14, t = 4.69, p < .001, \beta = .41$). Aynı şekilde, travmatik duygulanımın temel inançlar üzerindeki etkisi de anlamlıdır ($B = .19, SH = .04, t = 5.34, p < .001, \beta = .38$).

Travmatik duygulanımın TSSB belirtileri üzerindeki doğrudan etkisi anlamlı bulunmuştur ($B = .25, SH = .07, t = 3.30, p = .001, \beta = .30$). Temel inançların TSSB belirtileri üzerindeki etkisi de anlamlıdır ($B = .61, SH = .16, t = 3.80, p < .001, \beta = .37$). Ancak, olayın merkeziliğinin TSSB belirtileri üzerindeki etkisi anlamlı bulunmamıştır ($B = .15, SH = .22, t = .67, p = .504, \beta = .057$).

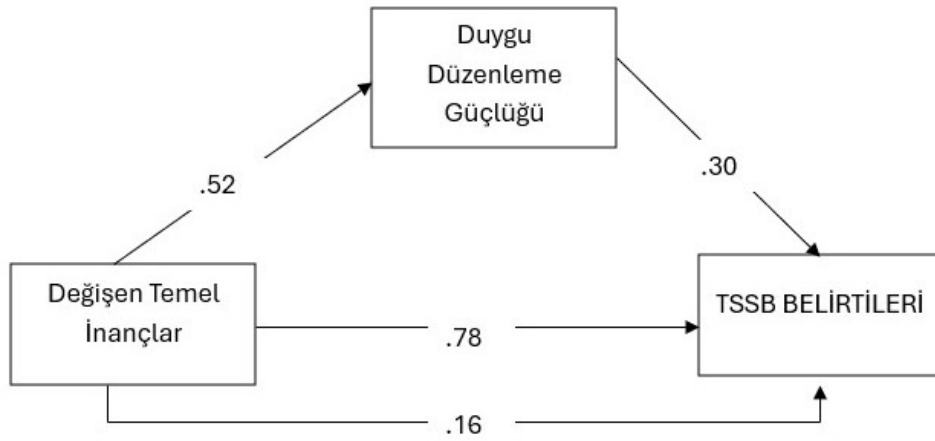
Bootstrap analizine göre, travmatik duygulanımın TSSB üzerindeki toplam dolaylı etkisi anlamlı bulunmuştur ($B = .20, SH = .05, \%95 \text{ GA } [.11, .29]$). Özellikle, temel inançlar aracılığıyla gerçekleşen dolaylı etki (VITA $\rightarrow$ TİE $\rightarrow$ IES-R) ($B = .12, SH = .04, \%95 \text{ GA } [.05, .20]$) ve sıralı yol üzerinden olan dolaylı etki (VITA $\rightarrow$ OMO $\rightarrow$ TİE $\rightarrow$ IES-R) ($B = .06, SH = .02, \%95 \text{ GA } [.03, .10]$) anlamlı bulunmuştur. Ancak olayın merkeziliği üzerinden doğrudan dolaylı etki (VITA $\rightarrow$ OMO $\rightarrow$ IES-R) istatistiksel olarak anlamlı değildir ($B = .02, SH = .03, \%95 \text{ GA } [-.04, .08]$).

Bu bulgular, olayın merkeziliğinin TSSB belirtilerine doğrudan etki göstermediğini, ancak temel inançlara etkisi üzerinden dolaylı bir rol oynadığını ortaya koymaktadır. Travmatik duygulanımın TSSB belirtileri üzerindeki etkisi hem doğrudan

hem de bilişsel aracı süreçler yoluyla dolaylı olarak gerçekleşmektedir. Bu durum, travmatik yaşantının birey tarafından nasıl algılandığının ve bu algının temel inançlara yansımalarının psikolojik sonuçları belirlemede önemli bir rol oynadığını göstermektedir.

H4. Duygu düzenleme güçlüğü, değişen temel inançların travma sonrası stres bozukluğu belirtileri üzerindeki etkisinde kısmi/tam aracılık rolü oynamaktadır.

Şekil 10. H4 Aracılık Modeli

Not. Şekilde doğrudan ve dolaylı etkilere yer verilmiştir. Kesik çizgiler anlamlı olmayan etkileri temsil etmektedir.

Tablo 27. TİE-DDGÖ-16-IES-R Aracılık Analizi

Değişkenler	t	p	β	B	SH	BootGA Alt	BootGA Üst
TİE → DDGÖ-16	4.22	<.001	.32	.52	.12		
TİE → IES-R	6.43	<.001	.48	.78	.12		
DDGÖ-16 → IES-R	4.26	<.001	.30	.30	.07		
TİE → DDGÖ-16 → IES-R				.16	.05	.06	.27

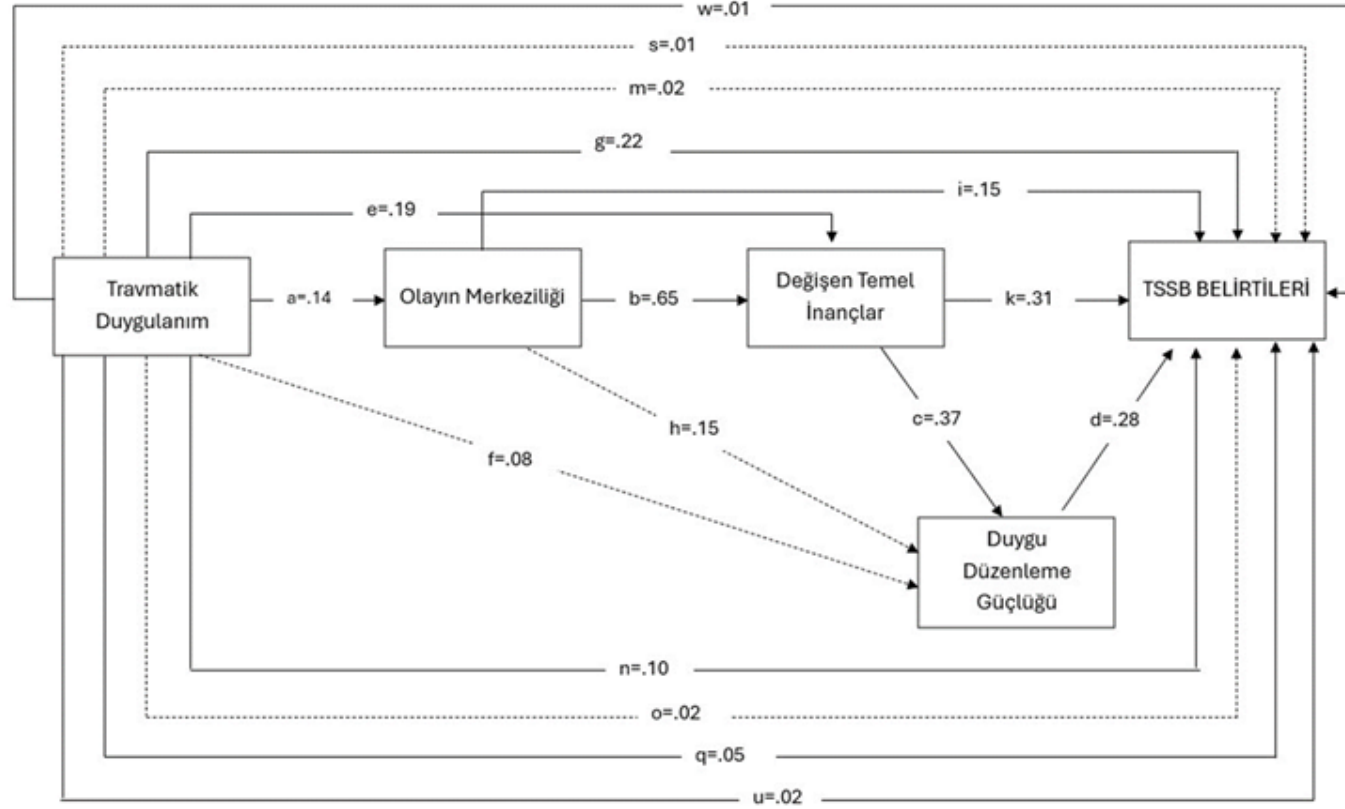
$F(2, 155) = 45.43, p < .001, R^2 = .40$

Not. TİE: Temel İnançlar Envanteri Toplam Puanı; DDGÖ-16: Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği Kısa Formu Toplam Puanı; IES-R: Olayın Etkisi Ölçeği-Gözden Geçirilmiş Formu Toplam Puanı

H4 kapsamında, değişen temel inançların (TİE) travma sonrası stres bozukluğu belirtileri (IES-R) üzerindeki etkisinde duygu düzenleme güçlüğü'nün (DDGÖ-16) aracı rol oynayıp oynamadığı Model 4 kullanılarak test edilmiştir. Model anlamlı bulunmuştur, $[F(2, 155) = 45.43, p < .001, R^2 = .40]$. Analiz bulgularındaki doğrudan etkilere bakıldığında, temel inançların duygu düzenleme güçlüğü üzerindeki etkisi anlamlıdır ($B = .52, SH = .12, t = 4.22, p < .001, \beta = .32$). Aynı zamanda, temel inançların TSSB belirtileri üzerindeki etkisi de anlamlıdır ($B = .78, SH = .12, t = 6.43, p < .001, \beta = .48$). Duygu düzenleme güçlüğü'nün de TSSB belirtileri üzerindeki etkisi anlamlıdır ($B = .30, SH = .07, t = 4.26, p < .001, \beta = .30$).

Bootstrap analizine göre, temel inançların TSSB belirtileri üzerindeki etkisinin duygu düzenleme güçlüğü aracılığıyla gerçekleşen dolaylı etkisi istatistiksel olarak anlamlıdır ($B = .16, SH = .05, \%95 \text{ GA } [.06, .27]$). Hem doğrudan hem dolaylı etkinin anlamlı olması, duygu düzenleme güçlüğü'nün bu modelde **kısmi aracı rol** üstlendiğini göstermektedir. Bu bulgular, temel inanç yapısında meydana gelen değişimlerin, yalnızca doğrudan TSSB belirtilerine etki etmekle kalmadığını, aynı zamanda duygu düzenleme süreçleri aracılığıyla dolaylı olarak da bu etkileri güçlendirdiğini göstermektedir.

Şekil 11. H5-Araştırma Modeli

$VITA \rightarrow OMO$; $b = OMO \rightarrow TIE$;
 $TIE \rightarrow DDGÖ-16$; $d = DDGÖ-16 \rightarrow IES-R$;
 $VITA \rightarrow TIE$; $f = VITA \rightarrow DDGÖ-16$;
 $VITA \rightarrow IES-R$; $h = OMO \rightarrow DDGÖ-16$;
 $OMO \rightarrow IES-R$; $k = TIE \rightarrow IES-R$;
 $VITA \rightarrow OMO \rightarrow IES-R$;
 $VITA \rightarrow TIE \rightarrow IES-R$;
 $VITA \rightarrow DDGÖ-16 \rightarrow IES-R$;
 $VITA \rightarrow OMO \rightarrow TIE \rightarrow IES-R$;
 $VITA \rightarrow OMO \rightarrow DDGÖ-16 \rightarrow IES-R$;
 $VITA \rightarrow TIE \rightarrow DDGÖ-16 \rightarrow IES-R$;
 $VITA \rightarrow OMO \rightarrow TIE \rightarrow DDGÖ-16 \rightarrow IES-R$

ıt. Şekilde doğrudan ve dolaylı etkilere yer verilmiştir.

ısık çizgiler anlamlı olmayan etkileri temsil etmektedir.

H5. Travmatik duygulanımın travma sonrası stres bozukluğu üzerindeki dolaylı etkisi, olayın merkeziliği ve değişen temel inançlar aracılığıyla gerçekleşmekte, değişen temel inançlar da duygu düzenleme güçlüğü üzerinden travma sonrası stres bozukluğu belirtilerini yordamaktadır.

Tablo 28. VITA-OMO-TİE-DDGÖ-16-IES-R Seri Aracılık Analizi

<i>Değişkenler</i>	<i>t</i>	<i>p</i>	<i>β</i>	<i>B</i>	<i>SE</i>	<i>BootGA</i> <i>Alt</i>	<i>BootGA</i> <i>Üst</i>
VITA→ OMO	6.04	< .001	.44	.14	.02		
VITA→ TİE	5.34	< .001	.38	.19	.04		
OMO→ TİE	4.69	< .001	.41	.65	.14		
VITA→ DDGÖ-16	1.02	.310	.10	.08	.08		
OMO→ DDGÖ-16	.57	.573	.06	.15	.27		
TİE→ DDGÖ-16	1.99	.048	.23	.37	.19		
VITA→ IES-R	3.13	.002	.27	.22	.07		
OMO→ IES-R	.53	.597	.04	.10	.20		
TİE→ IES-R	3.44	< .001	.31	.51	.15		
DDGÖ-16→ IES-R	4.12	< .001	.27	.28	.07		
VITA→ IES-R (Toplam Etki)	7.08	< .001	.53	.44	.06		
VITA → OMO → IES-R				.02	.03	-.04	.07
VITA → TİE → IES-R				.10	.04	.04	.17
VITA → DDGÖ-16 → IES-R				.02	.02	-.02	.07
VITA → OMO → TİE → IES-R				.05	.02	.02	.08
VITA → OMO → DDGÖ-16 → IES-R				.01	.01	-.02	.03
VITA → TİE → DDGÖ-16 → IES-R				.02	.01	.00	.05
VITA → OMO → TİE → DDGÖ-16 → IES-R				.01	.01	.00	.02
Toplam Dolaylı Etki				.22	.05	.13	.32
$F(4, 153) = 29.21, p < .001, R^2 = .46$							
Not. VITA: Yakın Partner Şiddeti ve Travmatik Duygulanım Ölçeği Toplam Puanı; OMÖ: Olayın Merkeziliği Ölçeği Toplam Puanı; TİE: Temel İnançlar Envanteri Toplam Puanı; DDGÖ-16: Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği Kısa Formu Toplam Puanı; IES-R: Olayın Etkisi Ölçeği-Gözden Geçirilmiş Formu Toplam Puanı							

H5 kapsamında, travmatik duygulanımın (VITA), travma sonrası stres bozukluğu belirtileri (IES-R) üzerindeki etkisinin; olayın merkeziliği (OMO), değişen temel inançlar (TİE) ve duygu düzenleme güçlüğü (DDGÖ-16) aracılığıyla dolaylı olarak gerçekleşip gerçekleşmediği Model 6 kullanılarak test edilmiştir. Model anlamlı bulunmuştur, $[F(4, 153) = 29.21, p < .001, R^2 = .46]$.

Analiz bulgularındaki doğrudan etkilere bakıldığında, travmatik duygulanımın olayın merkeziliği üzerindeki ($B = .14$, $SH = .02$, $t = 6.04$, $p < .001$, $\beta = .44$) ve temel inançlar üzerindeki etkisi anlamlıdır ($B = .19$, $SH = .04$, $t = 5.34$, $p < .001$, $\beta = .38$). Olayın merkeziliğinin temel inançlar üzerindeki etkisi de anlamlıdır ($B = .65$, $SH = .14$, $t = 4.69$, $p < .001$, $\beta = .41$). Duygu düzenleme güçlüğü üzerinde yalnızca temel inançların anlamlı etkisi vardır ($B = .37$, $SH = .19$, $t = 1.99$, $p = .048$, $\beta = .23$); travmatik duygulanımın ($B = .08$, $SH = .08$, $t = 1.02$, $p = .310$, $\beta = .10$) ve olayın merkeziliğinin ($B = .15$, $SH = .27$, $t = .57$, $p = .573$, $\beta = .06$) bu değişken üzerindeki etkileri anlamlı bulunmamıştır.

TSSB belirtilerine doğrudan etkilere bakıldığında, travmatik duygulanımın ($B = .22$, $SH = .07$, $t = 3.13$, $p = .002$, $\beta = .27$), temel inançların ($B = .51$, $SH = .15$, $t = 3.44$, $p < .001$, $\beta = .31$) ve duygu düzenleme güçlüğü'nün ($B = .28$, $SH = .07$, $t = 4.12$, $p < .001$, $\beta = .27$) etkileri anlamlıdır. Ancak olayın merkeziliğinin TSSB belirtileri üzerindeki etkisi anlamlı bulunmamıştır ($B = .10$, $SH = .20$, $t = .53$, $p = .60$, $\beta = .04$).

Bootstrap analizi sonucunda, toplam dolaylı etki anlamlı bulunmuştur ($B = .22$, $SH = .05$, %95 GA [.13, .32]). En güçlü dolaylı etki, temel inançlar aracılığıyla gerçekleşen yol üzerindedir ($VITA \rightarrow TİE \rightarrow IES-R$; $B = .10$, $SH = .04$, %95 GA [.04, .17]). Bunun yanı sıra, olayın merkeziliği ve temel inançlar üzerinden dolaylı yol ($VITA \rightarrow OMO \rightarrow TİE \rightarrow IES-R$; $B = .05$, $SH = .02$, %95 GA [.02, .08]), temel inançlar ve duygu düzenleme güçlüğü üzerinden olan yol ($VITA \rightarrow TİE \rightarrow DDGÖ-16 \rightarrow IES-R$; $B = .02$, $SH = .01$, %95 GA [.00, .05]) ve dört bağımsız değişkenin yer aldığı seri yol ($VITA \rightarrow OMO \rightarrow TİE \rightarrow DDGÖ-16 \rightarrow IES-R$; $B = .01$, $SH = .01$, %95 GA [.00, .02]) da istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur.

Bu sonuçlar, travmatik duygulanımın TSSB üzerindeki etkisinin yalnızca doğrudan değil, aynı zamanda olayın kişi tarafından nasıl anlamlandırıldığı, inanç sisteminde meydana gelen değişiklikler ve duygu düzenleme süreçleri aracılığıyla çok katmanlı bir şekilde işlediğini göstermektedir.

BÖLÜM IV

TARTIŞMA

4.1. VITA ÖLÇEĞİNİN PSIKOMETRİK ÖZELLİKLERİNE İLİŞKİN TARTIŞMA

Çalışmanın bu kısmında *Yakın Partner Şiddeti ve Travmatik Duygulanım Ölçeğinin (VITA)* Türkçe formunun geçerlik ve güvenirlik özellikleri değerlendirilmiştir. VITA, yakın partner şiddeti sırasında veya hemen sonrasında kişilerin yaşadığı korku, dehşet, utanç ve suçluluk duygularının yoğunluğunu değerlendirmeyi amaçlayan, duygulanıma dayalı bir ölçme aracıdır (Troisi, 2018). Yapılan analizler ölçeğin orijinal yapısıyla büyük oranda uyumlu bir yapı sunduğunu, ancak kültüre ve dile uyarlama sürecinde bazı maddelerde yeniden yapılandırma ihtiyacının ortaya çıktığını göstermiştir.

Yapı geçerliğine yönelik ilk değerlendirme, Açımlayıcı Faktör Analizi (AFA) yoluyla gerçekleştirilmiştir. AFA'da kullanılan direct oblimin döndürme yöntemi, faktörler arası korelasyonlara izin vererek, ölçekte yer alan duyguların birbirinden tamamen bağımsız olmadığı varsayımına uygun bir analiz yöntemi sunmuştur (Field, 2009; Troisi, 2018). Elde edilen KMO (.89) ve Bartlett Küresellik Testi ($\chi^2(378) = 2554.78, p < .001$) değerleri, veri setinin faktör analizi için gerekli olan ön koşulları sağladığını göstermektedir.

Başlangıçta 28 maddeyle yürütülen analizde dört faktörlü bir yapı elde edilmiş ve bu yapıyla toplam varyansın %64.46'sı açıklanmıştır. Bu oran, psikolojik ölçme araçlarında kabul edilen %50'nin üzerindeki varyans açıklama düzeyine göre yeterli

olarak değerlendirilmiştir (Tabachnick ve Fidell, 2013). Ancak analizde “Yaşadığım korkuya karşı birilerinden yardım istedim” (VITA5), “Kapana kısılmış hissettim” (VITA6), “Beynim durmuş gibi hissettim” (VITA11), “İçime derin bir sıkıntı çöktü” (VITA12), “Saklanmak istedim” (VITA21) ve “Depresif hissettim” (VITA25) maddelerinin faktör yüklerinin önerilen sınırın (.512) altında kalması (Stevens, 2002) ya da birden fazla faktöre anlamlı şekilde yüklenmesi, bu maddelerin ölçeğe dahil edilip edilmeyeceği konusunda yeniden değerlendirme gereğini ortaya koymuştur. Bu bağlamda, faktör yükü düşük olan veya faktörler arası ayrışmada sorun yaratan maddeler ölçekten çıkarılarak ikinci bir AFA yapılmış, kalan 22 maddelik formda faktör yapısı hem daha belirgin hale gelmiş hem de açıklanan toplam varyans %69.50’ye yükselmiştir. DeVellis (2017) zayıf faktör yüklemesine sahip maddelerin ölçekten çıkarılmasının, güvenilirliği baltalamadan ölçeğin kullanılabilirliğini en üst düzeye çıkaracağını belirtmiştir. Bu sonuçlar da ölçeğin yenilenmiş yapısının daha güçlü bir psikometrik temele sahip olduğunu göstermektedir.

AFA sonuçları doğrultusunda belirlenen yapı, doğrulayıcı faktör analizi (DFA) ile test edilmiştir. Üç aşamalı olarak yürütülen bu analizde, ilk model (Model 1) 28 maddeyi içeren temel yapı olarak oluşturulmuş; ancak bu modelin uyum indeksleri ($\chi^2/df = 2.53$, $GFI = .71$, $CFI = .84$, $RMSEA = .10$) kabul edilebilir sınırların altında kalmıştır (Bentler ve Bonett, 1980; Hu ve Bentler, 1999). İkinci modelde (Model 2), istatistiksel olarak zayıf ve yapıya zarar verdiği değerlendirilen maddelerin çıkarılması sonucunda oluşturulan 22 maddelik yapı test edilmiştir. Bu sadeleştirilmiş modelin uyum indekslerinin önemli ölçüde iyileştiği ($\chi^2/df = 2.26$, $GFI = .79$, $CFI = .90$, $RMSEA = .09$) görülmüştür. Bu durum, AFA ile uyumlu olarak bazı maddelerin Türkçe formda yapı ve anlam açısından istenilen düzeyde etki göstermediğini desteklemektedir.

En iyi uyum değerleri ise üçüncü modelde (Model 3) elde edilmiştir. Bu modelde, özellikle *Utanç* alt boyutuna ait bazı maddeler arasında önerilen anlamlı kovaryanslar modele dahil edilmiştir. Modifikasyon indisleri incelendiğinde, özellikle 10'un üzerinde değer gösteren ve aynı faktör içinde yer alan anlamca ilişkili madde çiftleri arasında hata kovaryansları ilişkilendirilmiştir. Bu kapsamda, “*Yer yarılrsa da içine girsem dedim*” (VITA14) maddesi ile sırasıyla “*Aşağılandım*” (VITA17), “*Büyük bir utanç hissettim*” (VITA19) ve “*Başkalarının insafına kalmışım gibi hissettim*” (VITA20) maddeleri; ayrıca “*Aşağılandım*” (VITA17) maddesi ile “*Değersiz olduğumu hissettim*” (VITA13) ve “*Kendimi güçsüz hissettim*” (VITA18) maddeleri arasında hata kovaryansları tanımlanmıştır. Bu düzenlemelerin ardından modelin uyum değerlerinde anlamlı bir iyileşme gözlemlenmiş ve modelin veriye iyi düzeyde uyum sağladığı görülmüştür ($\chi^2/df = 1.97$, $GFI = .81$, $CFI = .92$, $RMSEA = .08$). Uyum indekslerindeki bu gelişme, yapı geçerliğini desteklemekte ve ölçeğin ölçüm modelinin Türkçe formda da istatistiksel olarak anlamlı ve kuramsal olarak tutarlı olduğunu göstermektedir. Hu ve Bentler (1999)'in önerdiği değerlere göre, RMSEA'nın .08'in altında, CFI'nın .90'ın üzerinde olması modelin kabul edilebilir hatta iyi düzeyde uyum sağladığını göstermektedir.

Doğrulayıcı faktör analizinde, *utançla* ilişkili maddeler arasındaki hata kovaryansları yalnızca modelin istatistiksel uyumunu artırmakla kalmayıp, aynı zamanda utanç duygusunun çok boyutlu ve örtüşen doğasına dair kuramsal açıklamalarla da örtüşmektedir. Gilbert ve arkadaşları (1994), utancı aşağılanma, değersizlik ve sosyal dışlanma gibi bir dizi iç içe geçmiş deneyimle birlikte ele alarak, bu duygunun bireyin sosyal ortamdaki benliğine yönelik tehdit algısıyla şekillendiğini göstermiştir. Bu çok boyutlu yapı, “*aşağılandım*”, “*değersiz hissettim*” ve “*yer yarılrsa*

da içine girsem dedim” gibi maddeler arasında gözlenen ortak varyansı anlamlandırmak açısından önemlidir.

Ayrıca, Gilbert (1998, 2003, 2007), utancın sosyal hiyerarşi içinde bir statü düzenleme mekanizması olarak evrimleştiğini ve kişinin sosyal bağlarının güvenliği tehdit altında olduğunda güçlü biçimde aktive olduğunu belirtmiştir. Bu perspektife göre, sosyal görünürlükten kaçınma arzusu, değersizlik ve güçsüzlük hissi gibi tepkiler aynı sosyal tehdide karşı ortaya çıkan farklı ama birbirine bağlı duygusal ifadeler olarak değerlendirilebilir. Bu da modellerde gözlemlenen hata kovaryanslarının yalnızca ölçümsel değil, aynı zamanda kuramsal bir temele dayandığını destekler. Nitekim, Gilbert ve Miles (2000), sosyal aşağılanmaya karşı duyarlılığın düşük sosyal statü algısı, yoğun öz-eleştiri ve suçlayıcı düşünce kalıplarıyla yakından ilişkili olduğunu göstermiştir. Bu tür çoklu tepki örüntüleri, aynı sosyal tehdidin farklı yönlerini temsil eden maddeler arasında hata kovaryansı olarak görünür hale gelebilir.

Bu tür kovaryansların, özellikle aynı faktör içinde yer alan, içerik açısından örtüşen ve aynı duygu sistemini tetikleyen ifadeler arasında görülmesi yapı geçerliği açısından modelin daha gerçekçi ve güçlü temsil edildiğini düşündürmektedir. Dahası, modifikasyon indislerinin 10’un üzerinde olması yalnızca istatistiksel bir yönlendirme değil, modelin iyileştirilmesinde anlamlı bir müdahale alanı olduğunu da ortaya koymaktadır (Brown, 2015; Byrne, 2010). Bu nedenle, ilgili maddeler arasındaki hata kovaryanslarının modele dahil edilmesi, modelin kuramsal temeliyle uyumlu, anlamlı ve gerekçeli bir uygulama olarak değerlendirilmektedir.

Bu bağlamda, VITA Ölçeğinin 22 maddelik Türkçe formu hem AFA hem de DFA açısından kuramsal yapıya uygun, güçlü ve geçerli bir ölçüm aracı olarak öne çıkmaktadır.

Ölçeğin iç tutarlılığı Cronbach alfa katsayısı ile test edilmiş, genel ölçek için $\alpha = .94$ bulunmuştur. Bu değer, ölçeğin yüksek derecede tutarlı ölçüm sunduğunu göstermektedir (Nunnally ve Bernstein, 1994). Maddeler çıkarıldığında da Cronbach alfa değerinde önemli bir düşüş yaşanmamış olması, ölçeğin maddeler arası homojenliğinin ve ölçeğin genel yapısının kararlılığını desteklemektedir. Alt boyutlar bazında yapılan analizlerde de Korku (.85), Dehşet (.84), Utanç (.92) ve Suçluluk (.92) alt ölçeklerinin her birinin yüksek iç tutarlılığa sahip olduğu görülmüştür. .80'in üzerindeki iki yarı güvenirlik katsayıları, güçlü iç tutarlılığa işaret etmektedir (DeVellis, 2017). İki yarı güvenirlik analizinde elde edilen Spearman-Brown (.81) ve Guttman (.81) katsayıları da ölçeğin kararlı ve güvenilir bir yapıya sahip olduğunu desteklemektedir. Bu sonuçlar, ölçümün tutarlılığını zaman içinde koruyabileceği yönünde önemli göstergeler sunmaktadır.

VITA Ölçeğinin yakınsak geçerliğini belirlemek amacıyla yapılan korelasyon analizlerinde, ölçekte yer alan tüm alt boyutlar ve toplam puan, duygu düzenleme güçlüğü (DDGÖ-16), utandıran diğeri (UDÖ-2), depresyon, anksiyete ve stres (DASÖ-21), TSSB belirtileri (IES-R) ve negatif duygulanım (PNDÖ-N) ile anlamlı düzeyde pozitif ilişkiler göstermiştir. Çalışmada elde edilen korelasyon katsayıları .23 ile .60 arasında değişmektedir. Bu değerler, alanyazında yaygın biçimde kabul gören .20 değerine göre ele alındığında, değişkenler arasında düşük ile orta-yüksek düzeyde ilişkiler olduğunu göstermektedir (Cohen, 1988). Elde edilen orta-yüksek korelasyon değerleri, VITA Ölçeğinin travmatik duygulanımın psikolojik etkilerini ölçmede etkin olduğunu desteklemektedir. Pozitif duygulanım ile anlamlı bir ilişki saptanmamış olması ise ölçeğin negatif duygulanıma özgü bir değerlendirme sunduğuna işaret etmektedir.

VITA Ölçeğinin alt boyutları ile toplam puanı arasında yüksek düzeyde anlamlı ve doğrusal ilişkiler olduğunu göstermektedir. Özellikle *korku*, *dehşet*, *utanç* ve *suçluluk* alt boyutlarının her birinin toplam puanla olan korelasyon katsayılarının .69 ile .91 arasında olması, bu alt boyutların ölçeğin genel yapısına güçlü biçimde katkı sağladığını ortaya koymaktadır. Bu bulgular, ölçeğin kuramsal temeliyle de uyumludur; VITA, yakın partner şiddetine maruz kalan kişilerde ortaya çıkan birbiriyle ilişkili travmatik duyguları çok boyutlu bir yapı içinde değerlendirmeyi amaçlamaktadır (Troisi, 2018). Alt boyutların her biri farklı bir duygulanımı temsil etse de toplam puanla olan yüksek korelasyonlar ve alt boyutların kendi içinde orta-yüksek korelasyonları, bu duygulanımların birlikte ve eş zamanlı olarak deneyimlenme olasılığını desteklemektedir. Bu durum, ölçekteki yapı bütünlüğünün yüksek olduğunu ve alt boyutların, ölçeğin genel yapı geçerliğini desteklediğini göstermektedir.

4.2. ARAŞTIRMA MODELİNE İLİŞKİN TARTIŞMA: NİCEL ÇALIŞMA BULGULARININ NİTEL ÇALIŞMA BULGULARIYLA DESTEKLENMESİ

Bu bölümde, çalışmada uygulanan temel istatistiksel analizlerin yalnızca bulgusal değil, aynı zamanda modelleme sürecine yön veren işlevi tartışılmaktadır. Yapılan korelasyon, regresyon, t-testi ve varyans analizleri, çalışmanın kuramsal çerçevesini desteklemenin ötesinde, modele dahil edilecek değişkenlerin belirlenmesinde, ölçüm düzeylerinin netleştirilmesinde ve yapısal yolların oluşturulmasında belirleyici rol oynamaktadır. Bu analizlerin her biri, kuramsal modelde önerilen yapıların araştırma bulgularıyla uyumlu şekilde nasıl örtüştüğünü tartışmaya

açmakta ve model testlerine geçilmeden önce kavramsal bir yön bulucu işlevi görmektedir.

Özellikle duygulanım değişkenlerinin ayrı ayrı test edilmesi ya da travma türlerine göre gerçekleştirilen karşılaştırmalar, analizlerde toplam puan mı yoksa alt boyutlar mı dikkate alınmalıdır sorusuna yanıt sunmuştur. Regresyon analizlerinde bazı alt boyutların anlamlı varyans açıklamaması ve örneklem büyüklüğünün ($N = 158$) sınırlı oluşu, parametre sayısının kontrol altında tutulmasını gerektirmiştir. Bu nedenle toplam puanlarla ilerlenmesi hem istatistiksel güç hem de modelin yalınlığı (*parsimony*) ilkesi açısından daha uygun bir tercih olarak değerlendirilmiştir (Bollen, 1989; Kenny ve Judd, 2014).

Kuramsal modelin testinde Hayes'in (2013/2022) önerdiği regresyon temelli seri aracılık yöntemi kullanılmış; dolaylı etkilerin değerlendirilmesinde PROCESS eklentisinin varsayılan ayarı olan yüzde değerine dayalı (*percentile*) bootstrap güven aralıkları tercih edilmiştir. Her ne kadar verilerin çarpıklık ve basıklık değerleri gözden geçirildiğinde verilerin normal dağıldığı görülse de bu yöntem, klasik regresyon analizlerinin gerektirdiği normallik ve homojen varyans gibi varsayımları gerektirmemesi nedeniyle daha esnek ve geçerli bir yaklaşım olarak önerilmektedir (Hayes, 2022). Hayes ve Scharkow (2013), bu yöntemin güç ve geçerlik arasında etkili bir denge sunduğunu belirtirken; Yuan ve MacKinnon (2014), varsayımların ihlal edildiği durumlarda dolaylı etki analizlerinde bootstrap yönteminin daha güvenilir sonuçlar verdiğini ortaya koymuştur.

Korelasyon analizleri, travmatik duygulanım (VITA), olayın merkeziliği (OMO), temel inançlardaki değişim (TİE) ve TSSB belirtileri (IES-R) arasında doğrusal ve anlamlı ilişkiler olduğunu ortaya koymuştur. Bu bulgu, modelde varsayılan ardışık ilişki

dizisinin araştırma bulgularıyla uyumlu şekilde karşılık bulduğunu göstermektedir. Regresyon analizleri, farklı şiddet türlerinin TSSB belirtileri üzerindeki etkilerini birlikte değerlendirmiş, bu türlerin tek başlarına anlamlı yordayıcı olmadığını ancak birlikte anlamlı bir varyans açıkladığını göstermiştir. Bu durum, TSSB'nin oluşumunda çoklu faktörlerin bileşimi kadar bu deneyimlerin kişisel anlamlandırılma biçimlerinin de belirleyici olduğunu düşündürmektedir. t-testi sonuçları, yardım alma durumuna göre TSSB belirtilerinin farklılaşmadığını ortaya koymuştur. Bu bulgu, yardım davranışının travmatik deneyimi dönüştürmede tek başına yeterli olmayabileceğini ve kişinin bu desteği nasıl algıladığı ve işlediğinin önemli olduğunu düşündürmektedir. Thrasher ve arkadaşlarının (2010) TSSB tanılı bireylerle gerçekleştirdiği bir çalışmada, belirtilerin azalması için sosyal desteğin tek başına etkili olmadığı, sadece bilişsel yeniden yapılandırma veya maruz bırakma terapisiyle birlikte anlamlı iyileşme sağladığını bulmuştur. Pang ve arkadaşları (2022), sosyal desteğin TSSB üzerindeki etkisinin, bu desteğin zihinsel uyum (*mental adjustment*) yoluyla işlenmesi halinde anlamlı olduğunu bulmuştur.

Son olarak tek yönlü varyans analizleri (ANOVA), TSSB belirti puanlarının şiddetin yaşandığı zaman dilimine göre; VITA ve TİE puanlarının ise maruz kalınan şiddet üzerinden geçen zamana göre farklılaştığı görülmüştür. Şiddet yaşantısı üzerinden “en fazla 1 yıl” geçmiş olan grubun hem TİE hem de VITA puanlarının daha düşük olması, travmanın henüz bilişsel ve duygusal düzeyde tam olarak işlenmemiş olabileceğini düşündürmektedir. Bu bulgu, Janoff-Bulman (1989), travmanın temel inançlar üzerindeki etkisinin zaman içinde ortaya çıktığını ve olayın yaşam anlatısı içerisinde ne ölçüde içselleştirildiğiyle ilişkili olduğunu belirtmiştir. Ayrıca, ilişkinin geç dönemlerinde şiddete maruz kalan kişilerin daha düşük TSSB belirtileri göstermesi,

olayın birey tarafından yaşam öyküsünde daha az merkezileştirilmiş olabileceğini düşündürmektedir.

Öte yandan, nitel bulgular da modelin ardışık yapısını destekleyecek biçimde veriler sunmaktadır. Katılımcı anlatıları tematik olarak sınıflandırılmaya çalışılmışsa da çoğu ifade içinde araştırma değişkenlerine dair birden fazla - bir başka deyişle, katmanlı - yapıya aynı anda rastlanmıştır. Bu durum, bulguların yalnızca ayrı başlıklar altında incelenmesinden öte, anlatıların çok boyutlu doğasını dikkate alarak bütüncül bir değerlendirme yapılmasını gerekli kılmıştır. Nitel verilerde belirginleşen bu katmanlılık hem kuramsal modeli desteklemekte hem de nicel analizlerde ortaya çıkan örüntülerin anlatılar yoluyla nasıl deneyimlendiğine dair önemli ipuçları sunmaktadır.

H1: Olayın merkeziliği, travmatik duygulanımın değişen temel inançlar üzerindeki etkisinde kısmi/tam aracılık rolü oynamaktadır.

Çalışma kapsamında test edilen birinci modelde, travmatik duygulanımın, kişilerin temel inanç yapılarındaki değişimi hem doğrudan hem de olayın merkeziliği aracılığıyla etkilediği bulunmuştur. Bu sonuç, travmanın yalnızca duygusal etkisiyle değil, olayın kişi için ne derece “merkezi” hale geldiğiyle, yani kimliğin bir parçası olarak nasıl içselleştirildiğiyle de ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle utanç, kayıp ya da hayatta kalmaya yönelik tehdit gibi travmatik içeriklerin kişinin yaşam anlatısında özel bir yer edinmesi, bu olaylara dair temel inançları şekillendirmektedir ve bilişsel çarpıtmaların gelişmesine zemin hazırlamaktadır (Matos ve ark., 2012; Pinto-Gouveia ve Matos, 2011). Olayın merkeziliği, kişinin geçmişte yaşadığı travmatik olayın sadece bir anı değil benlik tanımının temel bileşeni haline gelmesi anlamına gelmektedir. Bu durum, özellikle utanç gibi içe dönük duygularla ilişkili olduğunda daha yıkıcı sonuçlar doğurabilmektedir. Utanç anılarının kimlikte merkezileşmesi hem

işsel hem de dışsal utançla ilişkili olarak depresyon, anksiyete ve TSSB belirtilerini artırmaktadır. (Matos ve ark., 2012; Robinaugh ve McNally, 2010). Bu bağlamda olayın merkeziliği, duygusal içeriğin ötesine geçerek bilişsel yapılarda kalıcı izler bırakmaktadır.

Nitel çalışma katılımcılarının ifadelerindeki “(K3) Çok kötü hissettim yani. Kötü oldum. Böyle kendimi değersiz gibi hissetmeye başladım. Böyle ... çöp gibi hissetmeye başladım sürekli.” ya da “(K6) Ben kendimi biraz aşağıda hissediyorum o an. Küçük görüyorum sanki. Bazı şeyleri anlatamıyorum. Bilmiyorum yani. Şey olarak, kadınlığım sanki kırılmış, bitmiş. Öyle sanki.” örneklerinde görüldüğü gibi utanç duygusunun köklenmesi ya da süreğenliğiyle birlikte olayın merkezileştiği söylenebilir.

H1’de ele alınan modelde olayın merkeziliği, travmatik duygulanımın temel inançlara olan etkisinde kısmi aracı olarak işlev görmekte ve bu etkiyi yönlendiren bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle Zaragoza Scherman ve arkadaşları (2015) ile Teale Sapach ve arkadaşları (2019), olayın değerliliğinin (valence; olumlu/olumsuz) olayın kimlikteki merkeziliğini şekillendirdiğini ve olumsuz merkezileşmiş anıların daha fazla psikopatolojiyle ilişkili olduğunu belirtmektedir. Bu bulgular, modeldeki “duygulanım → merkezileştirme → temel inanç değişimi” zincirini desteklemektedir. Ayrıca Todea ve arkadaşlarının (2024) onkolojik bağlamda ortaya koyduğu gibi olayın merkeziliği, sadece yaşantının ağırlığıyla değil, *geleceğe dair korkularla* da şekillenmektedir. Çalışma bulgularında, erken evre kanser hastalarında zaman geçtikçe korkunun azalmasıyla olayın merkeziliğinin de düştüğü, yoğun korku yaşayan kişilerde travmatik merkezileşmenin kalıcı hale geldiği söylenmektedir. Bu bulgu, travmanın merkezileşmesinde yalnızca yaşantının değil, kişinin olay sonrası duygusal ve bilişsel işleme biçiminin belirleyici olduğunu göstermektedir.

Nitel çalışma katılımcılarının ifadelerindeki “(K1) *Bütün hayat güvenmemeyi öğretti. Hiç kimseye güvenmeyeceğimi tekrardan anlamış oldum. Güven duygumu kaybettim...*” ya da “(K5) *Ne yapacağımı bilmiyorum. Şimdi boşansam ne olacak? Annemin evine de gidemem. Öldürecek beni. Boşanmak istiyorum ama yapamıyorum.*” örnekleri de bu bulgularla paraleldir. Yaşanan duygunun yoğunluğu olayın merkeziliğini artırmış ve yaşama dair temel varsayımlarında değişimler yaşatmıştır. Bu noktada Janoff-Bulman’ın (1992) *Parçalanmış Varsayımlar Kuramı*, olayın merkezileşmesinin temel inançlar üzerindeki etkisini kavramsal olarak temellendirmektedir. Travmatik olaylar, kişinin “*dünya adildir*”, “*ben değerliyim*” gibi temel varsayımlarını sarsmaktadır. Olayın merkezileştirilmesi, bu sarsıntının kalıcı hale gelmesine ve kişinin inanç sisteminde yeniden yapılanmaya gitmesine neden olmaktadır. Otani ve arkadaşları (2020), bu tür benliğe yönelik olumsuz inançların, duygusal dengesizlik (neuroticism) gibi kişilik özelliklerini de besleyerek travmanın etkisini yapısal hale getirdiğini ortaya koymuştur. Bunun bir sonucu olarak travmatik duygulanımın etkisi sadece anlık değil, kimlik ve kişilik gelişimine de yayılabilmektedir.

Tüm bu bulgular doğrultusunda modelde gözlemlenen kısmi aracılık etkisi; olayın merkeziliğinin, temel inanç yapısındaki değişiklik üzerinde etkin bir rol oynadığını ve travmatik duygulanımın bu süreci nasıl şekillendirdiğini ortaya koymaktadır.

H2: Değişen temel inançlar; olayın merkeziliğinin travma sonrası stres bozukluğu belirtileri üzerindeki etkisinde kısmi/tam aracılık rolü oynamaktadır.

Çalışma kapsamında test edilen ikinci modelde, olayın merkeziliği ile travma sonrası TSSB belirtileri arasındaki ilişkide değişen temel inançların aracı rol oynayıp oynamadığı incelenmiştir. Bulgular, olayın merkeziliğinin temel inançları; temel

inançların ise TSSB belirtilerini anlamlı düzeyde etkilediğini ortaya koymuştur. Buna karşılık olayın merkeziliğinin TSSB üzerindeki doğrudan etkisi anlamlı bulunmamıştır. Bu sonuç, temel inançların tam aracı rol üstlendiğini göstermekte ve olayın merkeziliğinin TSSB belirtilerine etkisinin, ancak temel inançların değişimi yoluyla gerçekleştiğini ortaya koymaktadır. Bu bulgu, Janoff-Bulman'ın (1992) ortaya koyduğu *Parçalanmış Varsayımlar Kuramı* ile uyumlu görünmektedir. Travmatik olaylarla beraber kişinin varsayımlarında gerçekleşen temel sarsılma her zaman doğrudan travmatik belirtiler doğurmamaktadır. Olayın kişi için ne kadar merkezi olduğu, bu bilişsel değişimin ne ölçüde yaşanacağını belirlemektedir. Berntsen ve Rubin (2006)'in tanımladığı şekilde olayın kişinin kimliğinin merkezine yerleşmesi, inanç sisteminde sarsılma yaratmakta ve TSSB belirtilerine yol açmaktadır. Buradan hareketle olayın merkeziliği ile TSSB arasındaki ilişkinin doğrusal bir çizgiden ziyade, bilişsel bir geçiş alanı aracılığıyla işlediği düşünülmüştür. Travmatik olay, kişinin belleğinde merkezileştikçe temel inançları sarsmakta ve inançlardaki bu değişim TSSB belirtilerini ortaya çıkarmaktadır. Bu zincir, yalnızca anıya bağlı kalınarak, yani olayın merkeziliğiyle değil bu anının kişinin inanç yapısına ne ölçüde zarar verdiğiyle açıklanabilir.

Nitel çalışma katılımcılarından K7'nin anlatılarındaki “*Çünkü çocuklarım var. Görev olarak. ... Eşim beni defalarca aldattı. Hep düşündüm, “çocuklarım var, evliliğim kötüye gitmesin” diye. ...*” ve anlatının devamındaki “*Yani (başka biriyle, tekrar) evlenmeye karar vermem üç seneyi buldu. Çünkü ben istemedim asla. Sürekli eski hayatı hatırlıyordum.*” ifadeleri, katılımcıda olayın merkeziliği, inançlardaki değişim ve TSSB belirtileri açısından destekleyici niteliktedir. Bulgu, Ehlers ve Clark'ın (2000) *TSSB'nin Bilişsel Modeli* ile doğrudan örtüşmektedir. Bu modele göre, TSSB belirtilerinin

sürmesinin temelinde kişinin olaydan sonra kendini hâlâ tehdit altında hissetmesi ve olayın olumsuz biçimde anlamlandırılması yatmaktadır. Özellikle olayın kişinin kimliğiyle bütünleşmesi, kişinin “*şu anda güvende değilim*” algısını pekiştirerek temel güvenlik inançlarını zayıflatmaktadır. Ehlers ve Clark (2000), bu tehdit hissinin iki mekanizma ile sürdürüldüğünü öne sürmektedir: travmatik anının işlenmemesi (*örneğin canlı imgeler, parçalanmış anılar*) ve olayın kişi tarafından benlikle ilgili olumsuz inançlarla anlamlandırılması (*örneğin, “ben güçsüzüm”, “bu benim suçum”*).

Bu bağlamda çalışma bulgusuna bakıldığında, olayın merkeziliğinin temel inançlar üzerindeki güçlü etkisi, olayın travmatik içeriğinin sadece hatırlanmakla kalmayıp kişinin benlik şemalarına dahil edildiğini göstermektedir. Böylece temel inançlardaki değişim, travmatik olay etkisinin temel taşı haline gelmektedir. Ehlers ve Clark (2000)’ın modelinde bu tür olumsuz değerlendirmeler, travmatik olayın geçmişte kalan bir yaşantı olarak değil kişinin kimliğini belirleyen bir tehdit olarak deneyimlenmesine neden olmaktadır. Benzer şekilde, Foa ve Rothbaum’un (1998) *Duygusal İşleme Kuramı* da bu bulguları desteklemektedir. Kurama göre, travmatik olaylar yalnızca geçmişte yaşanmış anılar olarak kalmamaktadır; bu deneyimler bireyin benliğe ve dünyaya ilişkin olumsuz ve sürekli tehdit algısı içeren bilişsel yapılarıyla bütünleştiğinde, travmaya ilişkin bilgiler duygusal ve bilişsel düzeyde sağlıklı biçimde işlenememektedir. Bu durum, travmatik anıların “şimdi ve burada” yaşanıyormuş gibi algılanmasına ve TSSB belirtilerinin süreklilik kazanmasına yol açmaktadır. Bulgular, olayın merkezileştirilmesinin, kişinin travmayı yalnızca hatırlamakla kalmayıp, bu olayı yaşam anlatısının bir dönüm noktası olarak konumlandığını göstermektedir. Bu durum, kuramdaki “*bozulmuş bilişsel işleme*” mekanizmasıyla örtüşmektedir çünkü kişi,

olayın etkilerini işleyemez hale gelirken temel inançlarında da kalıcı bozulmalar meydana gelmektedir.

Modeldeki tam aracılık bulgusunu destekleyen en önemli çalışmalardan biri Robinaugh ve McNally (2011)'nin çalışmasıdır. Araştırmacılar, olayın merkeziliğinin TSSB belirtileri üzerindeki etkisinin büyük oranda inanç sistemindeki bozulmalar aracılığıyla gerçekleştiğini belirtmişlerdir. Blix ve arkadaşları (2016) ile Chukwuorji ve arkadaşları (2019) tarafından yapılan çalışmalarda da olayın merkeziliği, TSSB belirtilerini doğrudan değil; olayın inanç sistemi üzerinde bıraktığı etki aracılığıyla yordamakta, bu da olayın "anlatısı"nın kişinin kimlik yapısına ne derece yerleştirildiğiyle ilişkilendirilmektedir. Benzer şekilde Littleton ve Grills (2019) ile Carroll ve arkadaşlarının (2018) çalışmalarında da temel inançlardaki olumsuz değişimlerin TSSB belirtileri ile güçlü biçimde ilişkili olduğu ve bu değişimlerin kişinin travmayı nasıl algıladığına bağlı olarak şekillendiği vurgulanmıştır. Bu modelin bulgusuna göre de olayın kişinin kimliğinin merkezine yerleşmesi, bu algıyı değiştirmekte ve inanç sistemini zedeleyerek TSSB belirtilerine neden olmaktadır.

H4: Duygu düzenleme güçlüğü, değişen temel inançların travma sonrası stres bozukluğu belirtileri üzerindeki etkisinde kısmi/tam aracılık rolü oynamaktadır.

Çalışma kapsamında test edilen dördüncü modelde, temel inançlardaki değişimden TSSB belirtilerine giden yolda duygu düzenleme güçlüğü'nün **kısmi aracı rol** üstlendiği görülmüştür. Bu bulgu, travmatik yaşantıların yalnızca bilişsel düzeyde değil duygusal işleyişte de bozulmalara yol açtığını göstermektedir. Travma sonrası sarsılan temel inançlar, duygu düzenleme kapasitesini zayıflatarak belirtilerin sürmesine neden olabilmektedir (Tull ve Aldao, 2015). Temel inançlardaki bozulmanın duygu düzenleme güçlüğü üzerindeki etkisi, yalnızca bireyin inanç sistemindeki sarsıntılarla

değil, bu sarsıntılara eşlik eden bilişsel ve duygusal süreçlerle birlikte değerlendirilmelidir. Bu noktada Williams ve arkadaşlarının (2007) geliştirdiği CaR-FA-X modeli önemli bir açıklayıcı çerçeve sunmaktadır. Modelde yer alan ruminasyon (CaR), işlevsel kaçınma (FA) ve bozulmuş yönetici işlevler (X) gibi üç temel mekanizma, bireyin duygusal yük içeren deneyimlerle başa çıkmakta yaşadığı zorlukları tanımlamaktadır. Bu mekanizmalar, travmatik anıların detaylı biçimde işlenmesini ve bütüncül olarak hatırlanmasını engelleyerek, duyguların düzenlenmesinde zorluk yaşanmasına neden olmaktadır. Özellikle işlevsel kaçınma ve ruminatif düşünce yapısı, travmatik yaşantıların üstesinden gelmeyi zorlaştırmakta; bu da inanç sisteminde yaşanan kırılmalarla birleşerek bireyin duygu düzenleme kapasitesini olumsuz yönde etkilemektedir. Bu bağlamda, temel inançlardaki bozulma yalnızca bir bilişsel kırılma değil, aynı zamanda duygusal tepkilerin işlenmesini zorlaştıran, duygu düzenleme sistemini sekteye uğratan bir süreç olarak değerlendirilmekte, bu da duygu düzenleme güçlüğüne gelişimine zemin hazırlamaktadır (Williams ve ark., 2007).

Nitel çalışma katılımcılarından K11'in anlatılarındaki *“Bir kere kimseye artık güvenemiyorsun. Hala öyleyim. ... Ama o kadar huysuz oluyorum, o kadar durup dururken kavga çıkarıyorum. Çok üzüliyorum sonra, dönüp ağlıyorum niye böyle yapıyorum diye ama istemsizce yapıyorum. Yani ne kadar terapi alırsam alayım, o şeye alışmışsınız ya, “yok ya böyle de olamaz ya yok ya hani bu kadar da mutlu olamam”, bir problem çıkmalı çünkü, alıştığım şey o. Onun için bütün ilişkilerimi etkiliyor.” ... “Benim tansiyonum çıktı. Tansiyon ilacı kullanıyorum. Kalp ilacı kullanıyorum. Ritimden dolayı, panik atak belki de. ...Olay nedeniyle ama bende kalan şey panik atak sanırım, kaygı bozukluğum, uykusuzluklar ve tansiyon.” ... “öfke patlamalarım oluyor. Daha tahammülsüz biriyim.”* şeklindeki ifadeleri inançlardaki değişim, duygu

düzenleme güçlüğü ve TSSB belirtileri açısından destekleyici niteliktedir. Duygu düzenleme ve inanç yapısı arasındaki bu ilişki, alanyazında geniş biçimde desteklenmektedir. Gratz ve Roemer (2004), duyguları fark etme, anlama, kabul etme ve yönetmenin çok boyutlu bir süreç olduğunu vurgularken; Weiss ve arkadaşları (2013) bu becerilerin yetersizliğinin kaçınmacı başa çıkma becerilerine yol açtığını göstermiştir. Uyum bozucu beceriler (*bastırma vb.*) düşük duygusal farkındalıkla ilişkilidir ve psikopatoloji belirtilerini artırmaktadır (Bardeen ve ark., 2013; Gross, 1998, 2002).

Linehan (1993), duygu düzenleme becerilerinin erken dönem deneyimlerle şekillendiğini ve bastırma, dürtüsellik, kaçınma gibi işlevsiz stratejilerle sonuçlandığını savunmaktadır. Gratz ve arkadaşları (2007) da çocukluk çağı istismarı öyküsünde duyguların kabul edilmemesinin yaşantısal kaçınmayı artırdığını göstermiştir. Kashdan ve arkadaşları (2006) ile Frewen ve arkadaşları (2008) ise duygusal kaçınmanın sıkıntıyı artırdığını ve bilişsel-duygusal işlemenin bozulmasının TSSB döngüsünü beslediğini belirtmişlerdir.

Bu bulgular, Ehlers ve Clark'ın (2000) modelinde tanımlanan travma sonrası olumsuz bilişlerin tehdit algısını sürdürerek belirtilere neden olmasıyla da örtüşmektedir. “*Ben baş edemem*” veya “*duygularım beni ele geçirir*” gibi öz yeterliğe yönelik inançlar, içsel deneyimlere yönelik tehdit algısını artırarak duygulara karşı toleransı azaltmakta; bu da düzenleme becerilerini zayıflatmaktadır. Bu çalışmada temel inançlarda yaşanan olumsuz değişikliklerin duygu düzenleme güçlüğüne etkileyerek TSSB belirtilerini artırması, bu modelle tutarlıdır.

Sonuç olarak, temel inanç sistemindeki bozulmanın, duygu düzenleme güçlüğüne artırdığı ve bunun TSSB belirtilerinin sürmesinde önemli rol oynadığı görülmektedir.

Travmatik Sürecin Bütünsel Bir Modeli: Kuramsal Temel ve Modelin Yapısal Birleşimi

H3: Travmatik duygulanım ile travma sonrası stres bozukluğu belirtileri arasındaki ilişkiye olayın merkeziliği ve değişen temel inançlar sıralı (seri) olarak aracılık etmektedir.

H5: Travmatik duygulanımın travma sonrası stres bozukluğu belirtileri üzerindeki dolaylı etkisi, olayın merkeziliği ve değişen temel inançlar aracılığıyla gerçekleşmekte, değişen temel inançlar da duygu düzenleme güçlüğü üzerinden travma sonrası stres bozukluğu belirtilerini etkilemektedir.

Bu tez çalışmasında geliştirilen model, travmatik bir yaşantının kişi üzerindeki etkisini yalnızca doğrudan semptomatik bir tepki olarak değil, çok katmanlı bilişsel ve duygusal bir yeniden yapılanma süreci olarak ele almaktadır. Kuramsal çerçevede bu model, travmatik duygulanımın olayın merkezileştirilmesi yoluyla kişinin temel inanç yapısında değişimlere neden olduğunu; bu değişimin ise duygu düzenleme süreçlerini zayıflatarak TSSB belirtilerine zemin hazırladığını öne sürmektedir. Modelin bu çok aşamalı yapısı, psikolojik işleyişin sadece duygusal değil, bilişsel düzeyde ve anlatı düzeyinde de biçimlendiğine dair artan kanıtlarla örtüşmektedir (Berntsen ve Rubin, 2006; McAdams, 2001; Janoff-Bulman, 1992).

H3 ve H5'in benzer değişkenleri içermesine rağmen farklı yapılar sunması, bu çalışmanın dikkat çeken yönlerinden biridir. H5'te test edilen model, H3'te test edilen modele ek olarak duygu düzenleme güçlüğü de aracı bir değişken olarak modele dahil etmekte ve travmanın belirtilere uzanan sürecinde daha kapsamlı bir açıklama sunmaktadır. H3, olayın merkeziliği ve temel inançlardaki değişimi, travmatik duygulanım ile TSSB belirtileri arasındaki iki ardışık aracı olarak konumlandırmakta ve

bu yönüyle temel bir bilişsel yeniden yapılandırma zincirini modellemektedir. H5 ise bu zince duyguyu düzenleme güçlüğüne dahil ederek, psikolojik işleyişin hem bilişsel hem de duygusal bileşenler üzerinden ilerlediğini varsaymaktadır. Bu yapı, travmanın etkisinin yalnızca anlamlandırma süreciyle değil, bu anlamın duygularla nasıl bütünleştirildiğiyle de şekillendiğini varsayan modern travma modelleriyle örtüşmektedir.

Her iki modelin birlikte ele alınması, psikopatoloji gelişiminin sıralı işleyişini ortaya koymaktadır: travmatik duygulanım → merkezileşmiş olay → varsayımsal dünyada sarsılma → duygularla işlevsiz ilişki → belirtiler. Bu sıralı örgütlenme, kişinin travmaya verdiği tepkinin tek yönlü bir bilişsel çöküş değil, aynı zamanda bu çöküşle ilgili duyguyu düzenleme becerilerinin de dönüşmesiyle ilerlediğini göstermektedir. Bu bakış açısı, duyguların sadece belirti değil, belirtinin sürdürülmesinde işlev gören birer araç haline geldiğini savunan güncel psikopatoloji kuramlarınca desteklenmektedir (Gross, 1998; Gratz ve Roemer, 2004).

Modelin başlangıç noktası olan travmatik duygulanım, alanyazında travmatik olay anında hissedilen yoğun korku, çaresizlik, utanç ve suçluluk gibi duygularla tanımlanmaktadır (Troisi, 2018). Bu duyguların olayın anlamlandırılmasına ve bellekte işlenmesine etki ettiği; özellikle içselleştirilmeye yatkın duyguların (*utanç vb.*) olayın kimliğe tehdit olarak yerleşmesine neden olduğu bilinmektedir (Foa ve Rothbaum, 1998; Matos ve ark., 2012). Bu tezde test edilen model, travmatik duygulanımın olayın merkeziliğini anlamlı düzeyde yordadığını göstermektedir. Bu ilişki, kişinin yaşadığı duygusal yoğunluğun, olayın bellekte nasıl temsil edileceği ve kimlik anlatısına nasıl entegre edileceğini belirleyen başlıca unsur olduğunu ortaya koymaktadır.

Olayın merkeziliği, bu çalışmada yalnızca olayın sık hatırlanması değil; olayın kişinin kimlik anlatısında merkezi bir bileşen haline gelmesi anlamında kullanılmıştır. Bu bağlamda olay merkeziliği, kişinin travmatik yaşantısını “benim başıma gelen” değil, “beni ben yapan şey” olarak konumlandırmasıdır. McAdams’ın (2001) anlatı kimliği yaklaşımına göre kişiler, yaşamlarında anlamlı olayları bir araya getirerek süreklilik duygusu oluşturmaktadırlar. Eğer bu olaylar travmatik ise ve yeterince duygusal yoğunluk içeriyorsa, kişinin yaşam anlatısının merkezine yerleşebilmekte ve kimlik algısını derinden etkileyebilmektedir (McAdams, 2001). Bu çalışmada olayın merkeziliği, yalnızca geçmişin bir temsili olarak değil geleceğe dair öngörüler ve duygu düzenleme süreçleriyle de ilişkili olarak ele alınmıştır. Berntsen ve Rubin (2006), olayın merkeziliğinin kişinin gelecek planlarını ve duygusal öngörülerini şekillendirdiğini ve bu durumun psikolojik esnekliği azalttığını belirtmektedir. Littleton ve Grills (2019) ise travmanın yalnızca yaşandığı anda değil, sonrasında kişide gelişen olumsuz bilişler yoluyla etkili olduğunu ve bu bilişlerin olayın anlamlandırılma biçiminden kaynaklandığını göstermektedir. Bu bulgular, olayın merkezileştirilmesiyle travmatik duygulanım arasında kurulan ilişkiyi desteklemektedir.

Modelin ikinci ayağında, olayın merkeziliğinin temel inanç yapısında bozulmalara neden olduğu ve bu bozulmaların TSSB belirtilerine uzanan yolu tetiklediği görülmektedir. Janoff-Bulman’ın (1992) kuramına göre kişilerin varsayımsal dünyası üç temel inanç üzerine kuruludur: “dünya güvenlidir”, “ben yeterliyim” ve “hayat anlamlıdır”. Travmatik yaşantılar, bu inançları sarsarak bilişsel çöküş yaratmaktadır. Bu çalışmada test edilen yol, bu çöküşün olayın merkeziliği üzerinden temel inanç yapısına yansıdığını göstermektedir. Bu ilişkinin mekanizması, alanyazında çeşitli şekillerde açıklanmıştır. Brewin ve Holmes (2003), travmatik anıların bellekteki

temsil biçimlerinin benlik şemalarıyla bütünleştğinde psikopatolojiye zemin hazırladığını öne sürmektedir. Robinaugh ve McNally (2011), olayın merkeziliğinin belirti şiddeti üzerindeki etkisinin büyük ölçüde bilişsel şema düzeyinde işleyen mekanizmalarla ortaya çıktığını belirtmektedir. Johanssen ve arkadaşları (2021), olayın merkeziliği ile TSSB belirtileri arasındaki ilişkinin negatif bilişler aracılığıyla işlendiğini göstermiştir. Boals ve Ruggero (2016), olay merkeziliğinin yalnızca o andaki durumu değil, *ileriki dönemlerde de ortaya çıkabilecek olan* TSSB belirtilerini öngörebildiğini göstermiştir. Benzer şekilde Boelen (2012), kayıp sonrası merkezileşmenin girici anılar, olumsuz bilişler ve işlevsiz başa çıkma yolları yoluyla psikopatolojiye katkı sunduğunu ortaya koymuştur. Bu bulgular olayın merkeziliğinin, travmatik olayın duygusal yönünden bağımsız şekilde temel inanç yapısını etkileyen bir bilişsel filtre olduğunu göstermektedir.

Foa ve Rothbaum (1998)'un *Duygusal İşleme Kuramında* vurguladığı konulardan biri, bellekte yer alan kimliğe yönelik travmatik temsillerin “*duygusal işleme*” sürecine girmediğinde çözümlenmeden kaldığıdır. İşlenemeyen travmatik olaylar kişinin benlik algısını, dünyaya dair inancını ve diğer insanlara dair varsayımlarını tehdit etmektedir (Foa ve Rothbaum, 1998; Janoff-Bulman, 1992). Bu bağlamda olayın merkeziliği, travmatik duygulanımı şiddetlendiren bir faktör olmaktan çıkıp, kişinin inanç sistemine doğrudan etki eden bir süreç haline gelebilir. Modelin bulguları da bu mekanizmayı destekler biçimde, olayın merkeziliği ile TSSB belirtileri arasındaki ilişkinin temel inançlardaki bozulma üzerinden işlediğini göstermiştir.

Temel inanç yapısındaki bozulmanın ardından gelen süreçte, kişinin duygularla kurduğu ilişkinin niteliği de değişmektedir. Duygu düzenleme güçlüğü, bu modelin H5 ile eklenen kritik bir boyutudur. Smith ve arkadaşları (2019), inanç sisteminde meydana

gelen bozulmaların kişinin duygulara dair değerlendirmelerini olumsuz yönde etkilediğini ve bunun da düzenleme becerilerini zayıflattığını belirtmektedir. Bu modelde de temel inanç değişimi, duygu düzenleme güçlüğüne anlamlı biçimde yordamaktadır. Gross'un (1998b) duygu düzenleme kuramına göre, kişinin duygusal deneyimlerle nasıl ilişki kurduğu, bu deneyimleri nasıl işlediği ve hangi stratejileri kullandığı psikolojik uyum açısından belirleyicidir. Bu bağlamda, temel inanç yapısında meydana gelen değişiklikler *“ben güçsüzüm”* veya *“duygularım beni alt eder”* gibi yeni yerleşen inanç kalıpları, kişide bastırma, kaçınma veya ruminatif düşünme gibi uyum bozucu düzenleme becerilerinin devreye girmesine neden olmaktadır (Ehring ve Ehlers, 2014; Gratz ve Roemer, 2004; Bardeen ve ark., 2013). Williams ve arkadaşlarının (2007) geliştirdiği Duygu Düzenleme Modeli (CaR-Fa-X) de bu bulgularla paralel bir model açıklamaktadır. Uyum bozucu düzenleme, duyguların etkili biçimde işlenmesini engelleyerek TSSB belirtilerinin sürdürülmesinde önemli bir rol oynamaktadır.

Nitel Çalışmadaki Anlatıların Model Yapısıyla Örtüşmesi

Bu çalışmadaki nitel veriler, modelde öne sürülen ardışık yapının birey bazında nasıl deneyimlendiğini anlamak amacıyla analiz edilmiştir. Tüm katılımcı anlatıları, modelin temel bileşenleri olan travmatik duygulanım, olay merkeziliği, temel inanç yapısında değişim, duygu düzenleme güçlüğü ve TSSB belirtileriyle ilişkilendirilebilecek tematik içerikler sunmuştur. Vaka çözümlemesi kapsamında bu yapıları sıralı, bütünlüklü ve açık bir biçimde ifade eden K1, K3 ve K10 kodlu katılımcılar model bulgularını destekleme amacıyla seçilmiştir. Seçilen kişiler, nitel araştırmalarda sıkça başvurulan "yoğun vaka örnekleme" (*intensive case sampling*) yaklaşımıyla uyumludur (Patton, 2014). Bu yöntemsel tercih, karma yöntem

yaklaşımının gerektirdiği açıklayıcı derinliği sağlarken veriler arası tutarlılığı ve kuramsal temsiliyeti koruma amacı taşımaktadır (Creswell ve Creswell, 2023; Patton, 2014).

K1'in anlatısı, travmatik yaşantının yalnızca anlık bir tehdit değil; benliğe, dünya algısına ve duygusal işleyişe köklü biçimde etki eden sıralı bir dönüşüm süreci olduğunu göstermektedir. Süreç, şiddetle birlikte gelişen yoğun travmatik duygulanımla başlar. K1, evliliğin ilk gününden itibaren maruz kaldığı şiddeti şöyle ifade eder: *“Ben de bakmayınca bana tokat attı, ilk şiddeti öyle başladı. Sonra kâbus gibi geçen bir 15 sene diyebilirim.”* Bu ifade, anlık bir olayı değil, sürekli bir tehdit ve duygusal çöküntü hâlini betimlemektedir. Bu duygusal yük, zamanla olayın benlikte merkezileştiğini ve hatta güven duygusunun sarsıldığını belirtmiştir. K1'in şu sözleri bu süreci net biçimde ortaya koyar: *“Bütün hayat güvenmemeyi öğretti. Hiç kimseye güvenmeyeceğimi tekrardan anlamış oldum.”* Bu örnekte hem merkezileşme hem de temel inançlarda değişimi bir arada görmek mümkündür. Bu inanç dönüşümü, K1'in duygu düzenleme becerilerinde ciddi zorluklara neden olmuştur. K1'in şu ifadesi bu durumu çarpıcı biçimde ortaya koyar: *“Ya tamam dedim konuyu kapat, ben ağlıyorum böyle, iftara bir saat kalmış. 4-5 sigara öyle aç karna niyetimi bozdum içtim.”* Son olarak, K1'in anlatısında açık bir TSSB belirtisi gözlemlenmektedir: *“Hiçbir şey yokken, o bana ‘Hadi, gidelim’ demeden bile, artık o psikolojideyim ya, biliyorum tekrar beni götürecek ya, ağlıyorum böyle ayağına kapınıyorum. Bir an böyle bende kalp çarpıntısı olmaya başladı. Şu anda bile hafiften oluyor.”*

K3'ün anlatısı, çalışmada öne sürülen travmatik süreç modelinin her aşamasına karşılık gelen yaşantıları sahici bir biçimde sergilemektedir. Travmatik duygulanım, katılımcının eşinden gördüğü yoğun fiziksel ve psikolojik şiddetle başlamıştır: *“Yalanı*

ortaya çıktığı için saldırdı. Yani çok kötü dövdü. Her tarafım mosmor. Gözüm balon gibi, yani iki gün, üç gün yattım.” Olay anındaki duygulanımını da şu şekilde ifade etmiştir: “Her tarafımda, her tarafımda bu izler hiçbir şekilde eksik olmadı. Çünkü bu izler iyileşmeye başladığı zaman tekrar dövüyordu. İyileşmeye başladığı zaman tekrar dövüyordu. Ben de korkuyordum.” Bu yoğun duygusal yük, olayın benlik yapısında merkezileşmesine yol açmıştır: “Ben zaten kendimi sildim. Bu eşimle evlendiğim günden beri hayatımı sildim... Bir K3 kalmadı ortada. Hep onun yapmasıym ben.” Bu merkezileşme zamanla bireyin temel inançlarında kırılmalara yol açmıştır: “Saplantı oldu bende. Yani onsuz nefes alamıyordum... Daha çok bağlanıyordum.” Bu kırılmalar, katılımcının duygu düzenleme becerilerini de zayıflatmıştır: “Sadece ölmek istiyordum. Öyle bakıyordum. Üç gün öyle sessiz kabuğuma çekiliyordum.” Tüm bu süreç, sonunda TSSB belirtileriyle sonuçlanmıştır: “Hiç çıkmıyor ki. Sürekli her şey kafamın içinde oynuyor. Uyurken düşünüyorum. Sabahleyin böyle dinlenmiş bir şekilde değil de bu şeylerle boğuşmuş bir şekilde uyanıyorum.” ... “Eşimin arabasına benzer araba görsem korkuyorum.” ... “Ateş basması oluyor ve göz kararması oluyor.”

K10’un anlatısı, travmatik yaşantının kimliğe ne şekilde yerleştiğini ve TSSB belirtilerine giden psikolojik süreci nasıl yapılandırıldığını ortaya koymaktadır. Travmatik duygulanım güçlü biçimde ifade edilmektedir: “O an kendi psikolojimden de komşular duyarsa ayıp da oluyor. Kavgalı bir ev burası falan, ondan korkuyordum. Öbürü... Şeyden çok korkuyordum hani, ölebilirim korkusu da vardı.” Bu yaşantı, olayın yalnızca geçmişte kalmadığını, bireyin yaşam anlatısında bir dönüm noktası olarak merkezileştiğini gösterir: “O gün ilişkinin şeyi belli oldu... Hata yapsa bile ben ikna edileceğim, sonunda özür dileyen ben olacağım.” Zamanla bireyin temel inançlarında köklü değişimler ortaya çıkmıştır: “Hayat anlamsız bir şey... An var sadece... Gececek

zaten, öleceğiz zaten...” ... “Ben değersiz biriyim. Ben şiddete de uğrayabilirim.” Bu bilişsel değişimler duygularla baş etme becerisini de zayıflatmıştır: “Geçecek K10, tamam. Birazdan yatışacak siniri... Sakin ol. Sakın cevap verme.” Sürecin sonunda TSSB belirtisi açık biçimde gözlemlenmektedir: “Ama mesela hala eşimden korkuyorum. Mesela o devam ediyor.... Bununla ilgili olan her şeyde, hep bir açıklama yapayım. Ay eşim sakın yanlış düşünmesin. Eşim sanki ne yapacaksa gibi düşündüğünüzde, ama yok, bir şey yapabilir hala daha.”

Bu üç anlatı ele alındığında, modelin kuramsal bileşenleri nitel bulgular ışığında yalnızca yapısal olarak değil, deneyim temelli düzeyde de doğrulanmıştır. Travmatik duygulanımın olayın kimlikte merkezileşmesini tetiklemesi, bu merkezileşmenin sarsılan temel inançlarla birleşerek kişinin dünyaya ve kendine dair varsayımlarını dönüştürmesi ve sonunda duygu düzenleme stratejilerinde yaşanan çözümler; travmanın yalnızca belirti değil, anlam düzeyinde de iz bıraktığını göstermektedir. Katılımcı anlatıları, bu ardışık yapının her aşamasını hem ayrı ayrı hem de birbirine bağlı biçimde görünür kılmakta; karma yöntemin sunduğu çok boyutlu analiz olanaklarıyla modelin açıklayıcılığını güçlendirmektedir.

Modelde Anlamalı Olmayan Yolların Gerekçelenirilmesi

Bu tez çalışmasında test edilen modelin dikkat çeken bulgularından biri, travmatik duygulanımın olay merkezileştirilmesi üzerinden TSSB belirtilerini doğrudan yordamamasıdır. Bu bulgu, ilk bakışta modelin kuramsal akışıyla çelişiyor gibi görünse de alanyazındaki güncel kavramsal yaklaşımlar bu ilişkisizliği açıklamaya imkân tanımaktadır. Özellikle doğrudan değil, dolaylı etkiler üzerinden ilerleyen modellerin güç kazandığı travma sonrası (posttravmatik) kuramlarda, travmatik yaşantının kendisi

kadar bu yaşantının bellekteki temsili ve bu temsille birlikte gelişen bilişsel değişimlerin belirti oluşumundaki rolü öne çıkmaktadır (Ehlers ve Clark, 2000; Foa ve Rothbaum, 1998). Bu çerçevede değerlendirildiğinde, travmatik duygulanımın olay merkeziliği üzerinden doğrudan TSSB'ye neden olmaması, travmatik yaşantıya verilen duygusal tepkinin tek başına belirti üretici bir güç olmadığını; bu etkinin ancak kişinin inanç yapısı ve duygularla kurduğu ilişkilere nasıl yansıdığıyla aracılı yollar üzerinden işlediğini göstermektedir. Başka bir ifadeyle, yaşanan olayın etkisi tek başına değil, bu olayın kimlik anlatısı ve varsayımsal dünya ile nasıl bütünleştirildiği üzerinden anlam kazanmaktadır. Olayın travmatik olarak konumlanması, kimliğin yapısı haline gelmesi ve ardından temel inançlarda bozulmalar meydana gelmesiyle psikopatolojiler oluşurmaktadır (Janoff-Bulman, 1992).

Benzer şekilde, modelde olayın merkezileştirilmesinin duygu düzenleme güçlüğünü doğrudan yordayamamış olması da ilk bakışta beklentilerle örtüşmemektedir. Ancak bu sonuç, olay merkezileşmesinin doğrudan bir duygusal bozulma yaratmak yerine, inanç sistemindeki kırılmalar üzerinden dolaylı bir etkide bulunduğu varsayımıyla açıklanabilmektedir. Ehlers ve Clark (2000), kişinin travmatik olaylara yönelik verdiği tepkilerin kaynağının doğrudan olay değil, olay sonrası geliştirilen bilişsel çerçeve ve anlamlandırma biçimi olduğunu vurgulamaktadır. Bu bağlamda olayın merkezileşmesi, kişinin duygularla başa çıkma becerilerini doğrudan değil, benliğe yönelik olumsuz inanç kalıplarının oluşumuna neden olarak etkilemektedir. Bu sonuç, ayrıca Janoff-Bulman'ın (1992) kuramsal açıklamalarıyla da tutarlıdır. Parçalanmış varsayımlar kuramı, travmaların öncelikle kişinin temel inançlarını hedef aldığını, bu inançlar bozulduğunda ise kişinin dünyaya ve kendine dair tehdit algısının arttığını ileri sürmektedir. Bu bağlamda merkezileşmiş bir olay, doğrudan duygusal

işleyişi etkilememekte; ancak kişinin inanç yapısında bozulmaya yol açtığında duygu düzenleme güçlüğü de etkilemektedir. Dolayısıyla bu çalışmada gözlemlenen dolaylı etkilerin, modelin bilişsel kurama yönelik altyapısı ile tam bir uyum gösterdiğine işaret etmektedir.

Bununla birlikte bu çalışmada önerilen modelin özgün yönü, yukarıda bahsi geçen kuramların ötesine geçerek travmatik olay anındaki duygudurumun inanç yapısı üzerinden duygu düzenleme süreçlerine geçişi ve bu süreçlerin her birinin bütünsel olarak TSSB belirtilerini meydana getirdiğini göstermesidir. Alanyazında sıkça ele alınan olay merkeziliği veya temel inanç bozulmaları yakın zamanda birlikte incelenmeye başlamışken (Chukwuorji ve ark, 2017, 2019; George ve ark., 2016), bu tez çalışmasında bu iki yapı zincirleme bir işleyiş içinde modellenmiştir. Bu açıdan modelin kavramsal bütünlüğü, psikopatolojiyi yalnızca açıklamakla kalmamakta; aynı zamanda müdahale noktaları açısından da önemli ipuçları sunmaktadır.

4.3. SONUÇ

Yapılan analizler sonucunda, VITA Ölçeği'nin Türkçeye uyarlanmış 22 maddelik formu; güçlü bir faktör yapısı, yüksek iç tutarlılık düzeyleri ve geçerliliğe ilişkin kuvvetli göstergeler sunmaktadır. Hem kuramsal temeli hem de istatistiksel geçerliliği açısından tatmin edici olan bu yapı, Türkiye örnekleminde yakın partner şiddeti sırasında ve sonrasında ortaya çıkan travmatik duygulanımı değerlendirmek için güvenilir bir araç olarak kullanılabilir. Bu ölçüm aracının yalnızca akademik çalışmalarda değil, aynı zamanda klinik değerlendirme süreçlerinde de önemli bir katkı sunacağı düşünülmektedir.

Bu araştırma, travmatik duygulanımın TSSB belirtileri üzerindeki etkisini çok katmanlı bir model çerçevesinde ele almış hem nicel hem de nitel verilerle desteklenen bir analiz sunmuştur. Karma yöntem yaklaşımı, bu süreci hem sayılarla modelleme hem de insani deneyimi duyma ve anlama yönünden önemli bir imkân sunmuştur. Nicel bulgular, travma sonrası ortaya çıkan belirti örüntülerine dair yapısal ilişkileri ortaya koyarken; nitel analizler, bu ilişkilerin kişi deneyimlerinde nasıl karşılık bulunduğunu görünür kılmıştır. Böylece, travmanın yalnızca istatistiksel bir olgu değil; yaşantıyla iç içe geçmiş, çok boyutlu ve derinlikli bir süreç olduğu anlaşılmıştır. Her istatistiksel yapı, yaşanmışlıkla anlam kazanmış; her anlatı, kavramsal çerçeveye bağ kurmuştur.

Nitel analizler, evlilik içi şiddetin fiziksel, psikolojik, ekonomik ve cinsel boyutlarını bütüncül biçimde değerlendirmeyi mümkün kılmıştır. Bulgular, şiddetin tesadüfi değil; sürekli, sistematik ve çok yönlü olduğunu göstermektedir. Fiziksel şiddet çoğu zaman doğrudan ve görünürken, psikolojik ve ekonomik şiddet kişinin özsaygısını, ilişkilene biçimlerini ve yaşam üzerindeki denetim duygusunu zedelemiştir. Cinsel şiddet ise, kişinin bedeni üzerindeki haklarının ihlal edildiği bir kontrol aracı hâline gelmiştir. Bu şiddet türleri genellikle bir arada ve iç içe geçmiş şekilde deneyimlenmiştir.

Bu şiddet deneyimleri, kişide suçluluk, utanç, korku ve çaresizlik gibi yoğun duygulara neden olmuş; kendilik algısı, travmanın etkisiyle zamanla dönüşmüştür. Şiddet, yalnızca maruz kalınan bir olay olarak değil; kişinin yaşam anlatısında merkezî bir konum kazanan, kimliği şekillendiren bir kırılma noktası olarak bellekle bütünleşmiştir. Bu merkezileşme hem geçmişle ilişkiyi hem de geleceğe dair beklentileri etkilemektedir.

Araştırma, travmanın kişinin temel inanç sistemi üzerinde önemli etkiler yarattığını da ortaya koymuştur. Bu inanç yapılarındaki değişimler, kişinin kendine, diğer insanlara ve hayata dair genel bakışını sarsmakta ve varoluşsal düzeyde bir güvensizlik yaratmaktadır. Bu kırılma, duyguların düzenlenmesiyle ilgili becerileri zayıflatmakta; bazı durumlarda travmanın bedenselleşmesine ve TSSB belirtilerinin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Uyku bozuklukları, dikkat dağınıklığı, öfke kontrol güçlüğü, sosyal geri çekilme gibi belirtiler, bu sürecin çıktıları arasında yer almaktadır.

Kişilerin bu süreçle baş etme biçimleri değişkenlik göstermektedir. Kimi zaman bastırma ya da inkâr gibi savunma mekanizmaları devreye girmiş, kimi zaman da çalışmak, dua etmek, sosyal destek aramak gibi stratejiler geliştirilmiştir. Ancak bu stratejilerin başarısı, içinde bulunulan çevresel koşullardan, destek sistemlerinden ve maddi olanaklardan bağımsız değildir. Buna karşın, bazı kişilerde travmatik deneyimler bir içsel dönüşümün de tetikleyicisi olmuş; kişi kendini yeniden tanımlama, sınır çizme ve karar alma gibi yönlerden güçlenmiştir.

Bu araştırma göstermektedir ki travma bir zincirleme süreçtir: duygulanımla başlar, olayın benlikte ve bellekte merkezileşmesiyle derinleşir, inanç sisteminde kırılmalarla yerleşir ve bu kırılmalarla baş edilemediğinde çok katmanlı belirtilerle kendini gösterir. Bu belirtiler yalnızca bedensel düzeyde değil; aynı zamanda bilişsel ve duygusal işleyişte de ciddi bozulmalara yol açmaktadır. Travma sonrasında kişilerde dikkat ve bellek süreçlerinde aksaklıklar, düşünce içeriklerinde olumsuz değişiklikler, duyguların düzenlenmesinde zorlanma, tepkisel öfke ve içsel çözülme gibi durumlar ortaya çıkmaktadır. Süreklilik kazanan bir alarm hâli, kişinin çevresine karşı aşırı tetikte, savunmacı ya da kopuk bir biçimde tepki vermesine neden olmaktadır. Bu nörofizyolojik tepkiler, travmanın yalnızca bilişsel değil, beden-bellek bütünlüğünü

etkileyen bir yaşantı olduğunu ortaya koymaktadır. Travmanın izleri, gündelik yaşam becerilerinden sosyal ilişkilere, geleceğe dair tasarımlardan benlik algısına kadar pek çok düzlemde hissedilmekte ve yaşamla kurulan bağın niteliğini köklü biçimde dönüştürmektedir. Bu zincirin her halkası yalnızca psikolojik değil; aynı zamanda toplumsal, kültürel ve ilişkisel bağlamlarda da örülmektedir.

Bulgular, kadına yönelik şiddetin bireysel düzeyde travmatik etkilerinin yanı sıra toplumsal düzeyde sürdürülen eşitsizlikler ve yapısal eksikliklerle daha da ağırlaştığını ortaya koymaktadır. Bu çalışmada; yardım alan ve almayan katılımcıların TSSB puanları arasında anlamlı bir fark saptanmaması, yardım alma davranışının tek başına travma sonrası stres belirtilerinin düzeyini belirlemede yeterli olmadığını göstermektedir. Yardım alınan kurum ve kişilerin (örneğin, aile bireyleri, arkadaşlar, sivil toplum kuruluşları, polis, baro, savcılık ya da psikolojik destek birimleri) sunduğu desteklerin niteliği, sürekliliği ve duyarlılığı; yardımın, kişinin iyi oluşu üzerinde bir etki oluşturup oluşturmayacağı açısından belirleyici olmaktadır. Ayrıca kişilerin, yardım alma sürecinde dışsal destek arayışı içinde oldukları halde, içsel olarak korku, umutsuzluk, çaresizlik ya da değersizlik gibi duygularla baş etmeye devam ettikleri düşünüldüğünde, bu desteklerin etkisinin sınırlı kalabileceği de değerlendirilmelidir. Bu çerçevede, kadınların yaşadığı psikolojik etkilerin yalnızca bireysel müdahalelerle sınırlı kalmaması; şiddetin önlenmesine yönelik olarak yapılandırılmış yasal ve kurumsal mekanizmaların etkin biçimde devreye sokulması gerekmektedir.

Bu bağlamda, kadına yönelik şiddetin önlenmesine dair temel düzenlemeler arasında yer alan kanunlar ya da sözleşmeler, kadınların yaşam hakkını, beden bütünlüğünü ve ruhsal iyilik halini güvence altına almayı amaçlayan kritik yasal çerçeveler olarak dikkat çekmektedir. Ancak, bu tür düzenlemelerin varlığı yeterli

olmamakta; bunların uygulamada etkili biçimde işlerlik kazanması da büyük önem taşımaktadır. Zira bu düzenlemelerin etkisizleştirilmesi halinde, medya organlarında sıklıkla karşılaşılan kadın cinayetleri ve ağır şiddet vakalarının artış göstermesi kaçınılmaz bir sonuç haline gelmektedir. Bu durum, yalnızca kadınların yaşam hakkının açıkça ihlal edilmesiyle sınırlı kalmamakta aynı zamanda hayatta kalan kadınların ruhsal bütünlüğünün tekrarlı biçimde örselenmesine de yol açmaktadır. Kadına yönelik şiddetin bireysel ve toplumsal düzeyde ortaya çıkardığı bu travmatik etkiler, yalnızca şiddete maruz kalan kişilerin değil bütün bir toplumun psikososyal sağlığını tehdit eden, yapısal ve süreklilik arz eden bir sorun olarak değerlendirilmelidir.

Öte yandan kadına yönelik şiddeti kültürel ve bilişsel düzeyde yerleşik bir yapı olarak ele almak da önemlidir. Nitel bulgular doğrultusunda dikkat çeken önemli bir husus, bazı katılımcıların şiddet deneyimlerini değerlendirirken şiddeti meşrulaştıran ya da olağanlaştıran toplumsal inançları içselleştirmiş olmalarıdır. Bireysel anlatılarda sıklıkla yer alan şiddete yönelik kültürel/toplumsal mitler; şiddetin sosyal ve bilişsel düzeyde de yerleşik hale geldiğini göstermektedir. Bu tür mitler, kadınların şiddete maruz kalmalarını kaçınılmaz hale getirmekte ve yardım arayışını geciktirmektedir. Aynı zamanda, faillerin sorumluluğunun görünmez kılınmasına ve şiddetin kültürel olarak yeniden üretilmesine zemin hazırlamaktadır. Bu bağlamda, yalnızca bireyleri değil toplumsal yapıyı dönüştürmeye yönelik politikaların geliştirilmesi, eğitim ve farkındalık çalışmalarıyla bu mitlerin etkisizleştirilmesi büyük önem taşımaktadır.

Sonuç olarak, tüm bu bulgular bir araya getirildiğinde, çalışmanın yalnızca travmanın psikolojik bileşenlerini görünür kılmakla kalmadığı aynı zamanda toplumsal sorumluluğa işaret ettiği ve koruyucu-önleyici politikaların sürekliliğinin gereğini vurguladığı görülmektedir. Kadına yönelik şiddetin önlenmesi, kadınların sadece beden

değil ruhsal ve sosyal bütünlüklerini de korumak adına kritik bir gerekliliktir. Bu kapsamda, şiddeti uygulayan faillerin rehabilitasyonunu da içeren bütüncül bir yaklaşım zorunludur. Buna istinaden, psikososyal destek uzmanlarının istihdamının artırılması ve yaygınlaştırılması büyük önem arz etmektedir.

4.4. SINIRLILIKLAR VE ÖNERİLER

Bu çalışmanın önemli sınırlılıklarından biri örneklem büyüklüğüdür. Kültüre uyarlanacak VITA Ölçeğinin 28 maddelik ilk formu gözetildiğinde, AFA için 124 ve DFA için 158 katılımcı yer almıştır. Bu sayılar, bazı kaynaklara göre minimum düzeyi karşılamakla birlikte (Stevens, 2002), özellikle faktör yapısının doğruluğunu test etmede daha büyük örneklemelerin tercih edilmesi gerektiği belirtilmektedir (Tabachnick ve Fidell, 2013). Her ne kadar istatistiksel değerlerle örneklemin yeterli olduğu varsayılsa da ölçekte yer alan bazı maddelerin düşük faktör yükü göstermesi ya da birden fazla faktöre yüklenmesi, bu örnekleme özgü yanıt davranışlarından kaynaklanıyor olabilir. Bu nedenle, elde edilen bulguların farklı demografik özelliklere sahip örneklemlerle tekrarlanarak doğrulanması, ölçeğin yapısal geçerliği açısından önem taşımaktadır. Ayrıca örneklem sayısının az olması (N=158) araştırma modeli ölçümlerinin ayrıntılandırılmasını da kısıtlamıştır. Modele dahil edilecek her bir parametre ölçme hatası doğuracağı için ölçeklerin alt boyutları değil toplam puanları ile analizler gerçekleştirilmiştir.

Çalışmanın nitel aşaması da bazı sınırlılıklar içermektedir. Görüşmeler, travmatik yaşantılara dair hassas içerikler barındırdığı için katılımcıların duygularını tanımakta ya da açıkça ifade etmede zorlandıkları, bazı temaların ise dolaylı yollarla ya

da eksiltiilmiş biçimde aktarıldığı gözlemlenmiştir. Travma sonrası deneyimlerin tanımlanmasında sık karşılaşılan kaçınma, bastırma, ya da duygusal donukluk gibi tepkilerin, katılımcıların anlatılarını sınırlamış olabileceği düşünülmüştür. Bunun yanı sıra, görüşmelerin yapısı gereği elde edilen veriler, kişilerin olayı hatırlama ve anlatı becerilerine bağlı olarak şekillenmiş; bu da verilerin homojenliğini ve derinliğini kısıtlamıştır. Katılımcıların yaşadıkları olayları aktarmada açıklık düzeyleri birbirinden farklılık göstermiştir; bazı duygular açıkça tanımlanabilirken, bazıları örtük bir biçimde dile getirilmiştir. Bu durumun, duygu ifadelerinin kültürdeki yeriyle ilgili olabileceği düşünülmüştür. Dolayısıyla, nitel bulgular, belirli temaların ortaya çıkışı açısından oldukça anlamlı olmakla birlikte, yaşantıların tüm boyutlarını kapsamlı biçimde temsil etme konusunda sınırlı kalmıştır.

Son olarak, çalışmanın kesitsel tasarıma sahip olması önemli bir sınırlılıktır. Bu tasarım yapısı, değişkenler arasında yalnızca eş zamanlı ilişkilerin incelenmesine olanak tanımakta; dolayısıyla travmatik duygulanım, olayın merkeziliği, temel inançlardaki değişim, duygu düzenleme güçlüğü ve TSSB belirtileri arasındaki ilişkiler hakkında nedensel çıkarımlarda bulunulmasını engellemektedir. Ayrıca çalışmada TSSB belirtileri, yalnızca öz-bildirim yöntemiyle değerlendirilmiştir. Öz-bildirim temelli ölçümler, özellikle travma sonrası belirtilerin değerlendirilmesinde süre, şiddet, işlevsellik ve olayla ilişkilendirilebilirlik gibi bazı sınırlılıklar içermektedir. (APA, 2022). Öz-bildirim ölçekleri bu yönleri ayrıntılı biçimde ölçememekte ve kaçınma, farkındalık eksikliği ya da inkâr gibi savunma mekanizmaları nedeniyle belirtilerin olduğundan az ya da çarpıtılmış biçimde ifade edilmesine neden olabilmektedir. Bu durum, araştırmada elde edilen TSSB düzeylerinin tanısal değil, yalnızca belirti temelli olarak değerlendirilmesi gerektiğine işaret etmektedir. Dolayısıyla, elde edilen bulgular yorumlanırken bu metodolojik sınırlılıklar göz önünde bulundurulmalıdır.

Bu model, travmaya yönelik müdahalede yalnızca belirtileri hafifletmeye odaklanmaktan öte, travmanın kişi üzerindeki duygu, biliş ve kimliğe yönelik etkilerini bütüncül biçimde ele almayı gerektirir. Terapötik süreçte ilk adım, kişinin bastırdığı ya da ifade etmekte zorlandığı yaşantı sırasındaki travmatik duygulanımı güvenli bir ilişki çerçevesinde açığa çıkarmak olmalıdır. Açığa çıkan duyguların işlenmesi için duygu odaklı müdahaleler kullanılabilir. Olaya verilen ilk tepkilerden olan duygulanımın, yaşam anlatısında nasıl yer edindiğini anlamak, olayın kimlikte merkezileşme biçimini ve bunun kişinin kendilik algısıyla nasıl bütünleştiğini fark etmeyi sağlar. Travmanın merkezi hale gelmesiyle birlikte sarsılan temel inançlara odaklanmak, kişinin benlik, güvenlik ve kontrol algılarındaki kırılmaları ortaya koyar. Bu noktada, kişinin kendine, diğerlerine ve dünyaya dair geliştirdiği inanç sisteminin yeniden yapılandırılması için Şema ya da BDT gibi bilişsel temelli yaklaşımlar kullanılabilir. Ardından, duygularla baş etme biçimlerinin keşfi ve uyum bozucu becerilerin fark edilmesiyle, duygu düzenleme becerileri güçlendirilebilir. Kabul, farkındalık ve duygu odaklı yöntemler, bastırılan ya da yön değiştirmiş olan duygularla yeniden temas kurmaya ve kurulan teması sağlıklı biçimde sürdürmeye olanak sağlar. Böylece terapi, yalnızca travmanın izlerini silmeye değil, kişinin bu yaşantıya atfettiği anlamı dönüştürerek yeniden inşa etmesine alan açar.

KAYNAKLAR

- 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun (20.03.2012). Resmi Gazete: (Sayı: 28239). Erişim adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6284.pdf>
- Aba, Y. A., ve Kulakaç, Ö. (2016). Çatışmaların çözümüne yaklaşım ölçeği: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Bakırköy Tıp Dergisi*, 12(1), 33-43.
- Adolphs, R. (2013). The biology of fear. *Current biology*, 23(2), R79-R93.
- Akpınar, O. (2013). Aile İçi Şiddete Maruz Kalan Kadınlarda Aile İçi Şiddetle Başa Çıkma Özyeterliği. *Turkish Psychological Counseling ve Guidance Journal*, 4(39), 24-36.
- Aldao, A., Nolen-Hoeksema, S., ve Schweizer, S. (2010). Emotion-regulation strategies across psychopathology: A meta-analytic review. *Clinical psychology review*, 30(2), 217–237.
- Almış, B. H., Gümüştas, F. ve Kütük, E. K. (2020). Kadına yönelik aile içi şiddetin kadın ve çocukların ruh sağlığına etkileri. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 12(2), 232-242.
- Alpert, E., Hayes, A. M. ve Foa, E. B. (2023). Examining emotional processing theory and predictors of outcome in prolonged exposure for PTSD. *Behaviour Research and Therapy*, 167, 104341.
- Amerikan Psikiyatri Birliği. (1980). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (3rd ed.). American Psychiatric Association.
- Amerikan Psikiyatri Birliği. (1987). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (3rd ed., rev.). American Psychiatric Association.
- Amerikan Psikiyatri Birliği. (1994). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (4th ed.). American Psychiatric Association.

- Amerikan Psikiyatri Birliği. (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (5th ed.). American Psychiatric Association.
- Amerikan Psikiyatri Birliği. (2022). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (5th ed., text rev.). American Psychiatric Association.
- Amerikan Psikoloji Birliği. (2018). Fear. In *APA dictionary of psychology*. Retrieved 18.02, 2025, Erişim adresi: <https://dictionary.apa.org/fear>
- Badour, C. L., Dutton, C. E., Wright, J. J., Jones, A. C. ve Feldner, M. T. (2020). Shame proneness, negative cognitions, and posttraumatic stress among women with a history of sexual trauma. *Journal of Aggression, Maltreatment ve Trauma*, 29(6), 699-713.
- Bailey, B. ve Morris, M. C. (2021). Longitudinal associations among negative cognitions and depressive and posttraumatic stress symptoms in women recently exposed to stalking. *Journal of interpersonal violence*, 36(11-12), 5775-5794.
- Bakaitytė, A., Kaniušonytė, G., Truskauskaitė-Kunevičienė, I. ve Žukauskienė, R. (2022). Longitudinal Investigation of Posttraumatic Growth in Female Survivors of Intimate Partner Violence: The Role of Event Centrality and Identity Exploration. *Journal of Interpersonal Violence*, 37(1-2), NP1058-NP1076.
- Bardeen, J. R., Kumpula, M. J. ve Orcutt, H. K. (2013). Emotion regulation difficulties as a prospective predictor of posttraumatic stress symptoms following a mass shooting. *Journal of Anxiety Disorders*, 27(2), 188–196.
- Beck, J. G., Griffith, E. L., Majeed, R., Beyer, M. S., Bowen, M. E. ve Free, B. A. L. (2024). Social problem-solving in intimate partner violence victims: Exploring the relative contributions of shame and PTSD symptoms. *Journal of Clinical Psychology*, 80(7), 1490-1503.

- Bentler, P. ve Bonett, D. (1980). Significance tests and goodness of fit in the analysis of covariance structures. *Psychological Bulletin*, 88(3), 588-606.
- Berntsen, D. ve Rubin, D. C. (2006). The centrality of event scale: A measure of integrating a trauma into one's identity and its relation to post-traumatic stress disorder symptoms. *Behaviour research and therapy*, 44(2), 219-231.
- Berntsen, D., Rubin, D. C. ve Siegler, I. C. (2011). Two versions of life: emotionally negative and positive life events have different roles in the organization of life story and identity. *Emotion*, 11(5), 1190.
- Bilge, N. (2022). Şiddet gören kadınlarda hedoni kapasitesi ve cinsel işlevle ilişkisi. *Türkiye Bütüncül Psikoterapi Dergisi*, 5(9), 89-97.
- Bjureberg, J., Ljótsson, B., Tull, M. T., Hedman, E., Sahlin, H., Lundh, L.-G., Bjärehed, J., DiLillo, D., Messman-Moore, T., Gumpert, C. H., ve Gratz, K. L. (2016). Development and validation of a brief version of the Difficulties in Emotion Regulation Scale: The DERS-16. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 38(2), 284–296.
- Blanchette, I. ve Giroux, S.-V. (2021). Reasoning, trauma, and PTSD: Insights into emotion–cognition interactions. İçinde V. Cardella ve A. Gangemi (Eds.), *Psychopathology and philosophy of mind: What mental disorders can tell us about our minds* (ss. 55–74). Routledge/Taylor & Francis Group.
- Blix, I., Birkeland, M. S., Solberg, Ø., Hansen, M. B. ve Heir, T. (2016). The launching and ensnaring effects of construing a traumatic event as central to one's identity and life story. *Applied Cognitive Psychology*, 30(4), 526–531.
- Boals, A. (2010). Events that have become central to identity: Gender differences in the centrality of events scale for positive and negative events. *Applied Cognitive*

Psychology: The Official Journal of the Society for Applied Research in Memory and Cognition, 24(1), 107-121.

Boals, A. ve Ruggero, C. (2016). Event centrality prospectively predicts PTSD symptoms. *Anxiety, Stress, ve Coping*, 29(5), 533-541.

Boals, A., Hayslip Jr, B., Knowles, L. R. ve Banks, J. B. (2012). Perceiving a negative event as central to one's identity partially mediates age differences in posttraumatic stress disorder symptoms. *Journal of Aging and Health*, 24(3), 459-474.

Boals, A., Murrell, A. R., Berntsen, D., Southard-Dobbs, S. ve Agtarap, S. (2015). Experimentally reducing event centrality using a modified expressive writing intervention. *Journal of Contextual Behavioral Science*, 4(4), 269-276.

Boelen, P. A. (2012). A prospective examination of the association between the centrality of a loss and post-loss psychopathology. *Journal of Affective Disorders*, 137(1-3), 117-124.

Bollen, K. A. (1989). *Structural equations with latent variables*. John Wiley & Sons.

Bolton, D. ve Hill, J. (2004). *Mind, meaning and mental disorder: the nature of causal explanation in psychology and psychiatry*. Oxford University Press.

Bovin, M. J. ve Marx, B. P. (2011). The importance of the peritraumatic experience in defining traumatic stress. *Psychological Bulletin*, 137(1), 47-67.

Bowman, M. L. ve Yehuda, R. (2004). Risk factors and the adversity-stress model. In G. M. Rosen (Ed.), *Posttraumatic stress disorder: Issues and controversies* (pp. 15-38). John Wiley & Sons Ltd.

Boyacıoğlu, İ., Uysal, M. S. ve Erdugan, C. (2020). Psikolojik şiddetin ölçümü: Psikolojik istismar profili'nin ve Kadına Kötü Muamele Envanteri'nin Türkçe'ye uyarlanması. *Studies in Psychology*, 40(1), 19-55.

- Boyacıoğlu, İ., ve Aktaş, Ç. (2018). Olayların Merkeziliği Ölçeği: geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Türk Psikoloji Yazıları*, 21(41), 17-26.
- Braun, V. ve Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101.
- Braun, V. ve Clarke, V. (2019). Reflecting on reflexive thematic analysis. *Qualitative Research in Sport, Exercise and Health*, 11(4), 589–597.
- Braun, V. ve Clarke, V. (2021). One size fits all? What counts as quality practice in (reflexive) thematic analysis? *Qualitative Research in Psychology*, 18(3), 328–352.
- Braun, V. ve Clarke, V. (2022). *Thematic analysis: A practical guide*. Sage Publications.
- Breiding M. J., Basile K.C., Smith S.G., Black M.C., Mahendra R. (2015). *Intimate partner violence surveillance: Uniform definitions and recommended data elements*, version 2.0. National Center for Injury Prevention and Control, Centers for Disease Control and Prevention. Erişim adresi: <https://stacks.cdc.gov/view/cdc/31292>
- Breslau, N. (2009). The Epidemiology of Trauma, PTSD, and Other Posttrauma Disorders. *Trauma, Violence, ve Abuse*, 10(3), 198-210.
- Brett, E. A., Spitzer, R. L. ve Williams, J. B. (1988). DSM-III-R criteria for posttraumatic stress disorder. *The American journal of psychiatry*, 145(10), 1232-1236.
- Brewin, C. R. ve Holmes, E. A. (2003). Psychological theories of posttraumatic stress disorder. *Clinical psychology review*, 23(3), 339-376.
- Brewin, C. R., Andrews, B. ve Rose, S. (2000). Fear, helplessness, and horror in posttraumatic stress disorder: Investigating DSM-IV Criterion A2 in victims of

- violent crime. *Journal of Traumatic Stress: Official Publication of The International Society for Traumatic Stress Studies*, 13(3), 499-509.
- Brewin, C. R., Dalgleish, T. ve Joseph, S. (1996). A dual representation theory of posttraumatic stress disorder. *Psychological Review*, 103(4), 670–686
- Briggs, N. E., ve MacCallum, R. C. (2003). Recovery of weak common factors by maximum likelihood and ordinary least squares estimation. *Multivariate Behavioral Research*, 38(1), 25–56.
- Brooke, R. (1985). What is guilt? *Journal of Phenomenological Psychology*, 16(2), 31-46.
- Brown, L. A., Belli, G. M., Asnaani, A. ve Foa, E. B. (2019). A review of the role of negative cognitions about oneself, others, and the world in the treatment of PTSD. *Cognitive therapy and research*, 43, 143-173.
- Brown, T. A. (2015). *Confirmatory factor analysis for applied research* (2nd ed.). The Guilford Press.
- Byrne, B. M. (2010). *Structural equation modeling with AMOS: Basic concepts, applications, and programming* (2nd ed.). Routledge/Taylor ve Francis Group.
- Cann, A., Calhoun, L. G., Tedeschi, R. G., Kilmer, R. P., Gil-Rivas, V., Vishnevsky, T. ve Danhauer, S. C. (2010). The Core Beliefs Inventory: A brief measure of disruption in the assumptive world. *Anxiety, Stress & Coping*, 23(1), 19-34.
- Cannon, W. B. (1927). The James-Lange theory of emotions: A critical examination and an alternative theory. *American Journal of Psychology*, 39(1/4), 106-124.
- Carroll, K. K., Lofgreen, A. M., Weaver, D. C., Held, P., Klassen, B. J., Smith, D. L., Karnik, N.S., Pollack, M.H. ve Zalta, A. K. (2018). Negative posttraumatic cognitions among military sexual trauma survivors. *Journal of Affective Disorders*, 238, 88-93.

- Chemtob, C., Roitblat, H. L., Hamada, R. S., Carlson, J. G. ve Twentyman, C. T. (1988). A cognitive action theory of post-traumatic stress disorder. *Journal of anxiety disorders*, 2(3), 253-275.
- Chiaramonte, D., Schick, M. R., Woerner, J., Hernandez, A. J. ve Sullivan, T. P. (2024). Elucidating Heterogeneity of Intimate Partner Violence Among Women: Latent Class Analysis of Daily IPV, PTSD, and Substance Use Collected via Experience Sampling Methodologies. *Journal of Interpersonal Violence*, 8862605241286026. Advance online publication.
- Chukwuorji, J. B. C., Ifeagwazi, C. M., ve Eze, J. E. (2019). Event centrality influences posttraumatic stress disorder symptoms via core beliefs in internally displaced older adults. *Aging ve mental health*, 23(1), 113-121.
- Chukwuorji, J. C., Ifeagwazi, C. M., & Eze, J. E. (2017). Role of event centrality and emotion regulation in posttraumatic stress disorder symptoms among internally displaced persons. *Anxiety, stress, and coping*, 30(6), 702–715.
- Cohen, J. (1988). *Statistical power analysis for the behavioral sciences* (2nd ed.). Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- Cole, P. M., Martin, S. E., ve Dennis, T. A. (2004). Emotion regulation as a scientific construct: methodological challenges and directions for child development research. *Child development*, 75(2), 317–333.
- Creamer, M., Burgess, P. ve Pattison, P. (1992). Reaction to trauma: a cognitive processing model. *Journal of abnormal psychology*, 101(3), 452-459
- Creswell, J.W. ve Creswell, J.D. (2023). *Research design: qualitative, quantitative and mixed methods approaches*. Sage Publications.

- Çorapçıoğlu, A., Yargıç, İ., Geyran, P., ve Kocabaşoğlu, N., (2006). "Olayların Etkisi Ölçeği" (IES-R) Türkçe Versiyonun Geçerlilik ve Güvenilirliği. *Yeni Symposium Psikiyatri, Nöroloji ve Davranış Bilimleri Dergisi*, 44 (1), 14-22.
- Dalgleish, T. ve Power, M. (2004). *Handbook of cognition and emotion*. John Wiley & Sons.
- Damka, Z. ve Kışlak, Ş. (2011). Şiddet mağduru kadınlar: Sığınma evlerinde bir ruh sağlığı incelemesi. *Kadın/ Women 2000*, 10 ,1-26.
- Dekel, S., Peleg, T. ve Solomon, Z. (2013). The relationship of PTSD to negative cognitions: A 17-year longitudinal study. *Psychiatry*, 76(3), 241-255.
- DeVellis, R. F. (2017). *Scale development: Theory and applications* (4th ed.). Sage.
- Dünya Sağlık Örgütü. (2022). *International Classification of Diseases (ICD-11)*. World Health Organization.
- Dünya Sağlık Örgütü. (2024). *Post-traumatic Stress Disorder*. Erişim adresi: <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/post-traumatic-stress-disorder>
- Dürü, Ç. (1998). *Anxiety and depression: Searching the distinctive and overlapping features*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. ODTÜ.
- Edwards, R. ve Holland, J. (2023). *What is qualitative interviewing?* (2nd ed.). Bloomsbury Academic.
- Ehlers, A. ve Clark, D. M. (2000). A cognitive model of posttraumatic stress disorder. *Behaviour Research and Therapy*, 38(4), 319-345.
- Ehring, T., ve Ehlers, A. (2014). Does rumination mediate the relationship between emotion regulation ability and posttraumatic stress disorder symptoms? *European Journal of Psychotraumatology*, 5(1), 23547.
- Eisenberg, N. ve Spinrad, T. L. (2004). Emotion-related regulation: sharpening the definition. *Child development*, 75(2), 334–339.

- Engel, G. L. (1977). The need for a new medical model: A challenge for biomedicine. *Science*, 196(4286), 129-136.
- Erden, G. ve Akdur, S. (2018). Türkiye’de kadına yönelik aile içi şiddet ve kadın cinayetleri. *Journal of Clinical Psychology Research*, 2(3), 128-139.
- Erpolat, A. (2024). Kadına yönelik aile içi şiddette travma sonrası stres bozukluğu (TSSB) ve depresyonun gelişmesinde etki eden faktörlerin incelenmesi. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 11(1), 240-261.
- Ersoy, N. C., Hünler, O. S. ve Namer, Y. (2017). Kadına Psikolojik Eziyet Envanteri Kısa Formu Türkçe Uyarlaması. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 20(4), 276-286.
- Fernández-Fillol, C., Pitsiakou, C., Perez-Garcia, M., Teva, I. ve Hidalgo-Ruzzante, N. (2021). Complex PTSD in survivors of intimate partner violence: risk factors related to symptoms and diagnoses. *European journal of psychotraumatology*, 12(1), 2003616.
- Field, A. (2009) *Discovering Statistics Using SPSS*. 3rd Edition, Sage Publications Ltd.
- Foa E. B., Hembree E. A., Rothbaum B.O. ve Rauch, S.A.M. (2019). *Prolonged exposure therapy for PTSD: Emotional processing of traumatic experiences* (2nd Edition). Oxford University Press.
- Foa, E. B. ve Cahill, S. P. (2001). Psychological therapies: Emotional processing. İçinde N. J. Smelser ve P. B. Bates (Eds.), *International encyclopedia of the social and behavioral sciences* (ss. 12363–12369). Oxford: Elsevier.
- Foa, E. B. ve Kozak, M. J. (1986). Emotional processing of fear: Exposure to corrective information. *Psychological Bulletin*, 99(1), 20-35.
- Foa, E. B. ve Rothbaum, B. O. (1998). *Treating the trauma of rape: Cognitive-behavioral therapy for PTSD*. Guilford Press.

- Foa, E. B., Huppert, J. D. ve Cahill, S. P. (2006). Emotional Processing Theory: An Update. İçinde B. O. Rothbaum (Ed.), *Pathological anxiety: Emotional processing in etiology and treatment* (pp. 3–24). The Guilford Press.
- Foa, E. B., Steketee, G. ve Rothbaum, B. O. (1989). Behavioral/ cognitive conceptualizations of post-traumatic stress disorder. *Behavior Therapy*, 20(2), 155-176.
- Foa, E. B., ve Rothbaum, B. O. (1998). *Treating the trauma of rape: Cognitive-behavioral therapy for PTSD*. Guilford Press.
- FRA, EIGE, ve Eurostat. (2024). *EU gender-based violence survey – Key results: Experiences of women in the EU-27*. Publications Office of the European Union. <https://doi.org/10.2811/4526264>
- Frewen, P. A., Dozois, D. J. A., Neufeld, R. W. J. ve Lanius, R. A. (2008). Meta-analysis of alexithymia in posttraumatic stress disorder. *Journal of Traumatic Stress*, 21(2), 243–246.
- Friedman, M. J., Keane, T. M. ve Resick, P. A. (2014). *Handbook of PTSD: Science and practice* (2nd ed.). The Guilford Press.
- Gençöz, T. (2000). Pozitif ve Negatif Duygu Ölçeği: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 15(46), 19-26.
- George, L. S., Park, C. L. ve Chaudoir, S. R. (2016). Examining the Relationship Between Trauma Centrality and Posttraumatic Stress Disorder Symptoms: A Moderated Mediation Approach. *Traumatology*, 22(2), 85–93.
- Gilbert, P. (1998). What is shame? Some core issues and controversies. İçinde P. Gilbert ve B. Andrews (Eds.), *Shame: Interpersonal problems, psychopathology and culture* (ss. 3–36). Oxford University Press.

- Gilbert, P. (2003). Evolution, social roles and the differences in shame and guilt. *Social Research*, 70(4), 1205–1230.
- Gilbert, P. (2007). The evolution of shame as a marker for relationship security. İçinde J. L. Tracy, R. W. Robins ve J. P. Tangney (Eds.), *The self-conscious emotions: Theory and research* (pp. 283–309). Guilford Press.
- Gilbert, P., Pehl, J., ve Allan, S. (1994). The phenomenology of shame and guilt: An empirical investigation. *British Journal of Medical Psychology*, 67(1), 23–36.
- Gilbert, P., ve Miles, J. N. V. (2000). Sensitivity to social put-down: Its relationship to perceptions of social rank, shame, social anxiety, depression, anger and self–other blame. *Personality and Individual Differences*, 29(4), 757–774.
- Gillihan, S. J., Cahill, S. P. ve Foa, E. B. (2014). Psychological theories of PTSD. İçinde M. J. Friedman, T. M. Keane, ve P. A. Resick (Eds.), *Handbook of PTSD: Science and practice* (2nd ed.), (ss. 166–184). The Guilford Press.
- Golding, J. M. (1999). Intimate partner violence as a risk factor for mental disorders: A meta-analysis. *Journal of Family Violence*, 14(2), 99-132.
- Goss, K., Gilbert, P., ve Allan, S. (1994). An exploration of shame measures-I: The Other As Shamer Scale. *Personality and Individual Differences*, 17(5), 713-717.
- Gradl, S., Burghardt, J., Oppenauer, C. ve Sprung, M. (2023). The role of negative posttraumatic cognitions in the treatment of patients with post-traumatic stress disorder. *Cognitive Therapy and Research*, 47(5), 851-864.
- Gratz, K. L. ve Roemer, L. (2004). Multidimensional assessment of emotion regulation and dysregulation: Development, factor structure, and initial validation of the difficulties in emotion regulation scale. *Journal Of Psychopathology And Behavioral Assessment*, 26, 41-54.

- Gratz, K. L., Bornova, M. A., Delany-Brumsey, A., Nick, B., ve Lejuez, C. W. (2007). A laboratory-based study of the relationship between childhood abuse and experiential avoidance among inner-city substance users: The role of emotional nonacceptance. *Behavior Therapy*, 38(3), 256–268.
- Grey, N., Young, K. ve Holmes, E. (2002). Cognitive restructuring within reliving: A treatment for peritraumatic emotional “hotspots” in posttraumatic stress disorder. *Behavioural and cognitive psychotherapy*, 30(1), 37-56.
- Groleau, J. M., Calhoun, L. G., Cann, A. ve Tedeschi, R. G. (2012). The role of centrality of events in posttraumatic distress and posttraumatic growth. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy*, 4(3), 252-260.
- Gross, J. J. (1998a). Antecedent-and response-focused emotion regulation: divergent consequences for experience, expression, and physiology. *Journal of personality and social psychology*, 74(1), 224.
- Gross, J. J. (1998b). The emerging field of emotion regulation: An integrative review. *Review of General Psychology*, 2(3), 271–299.
- Gross, J. J. (2002). Emotion regulation: Affective, cognitive, and social consequences. *Psychophysiology*, 39(3), 281-291.
- Gross, J. J. ve John, O. P. (2003). Individual differences in two emotion regulation processes: implications for affect, relationships, and well-being. *Journal of Personality and Social Psychology*, 85(2), 348.
- Gross, J. J., ve Levenson, R. W. (1993). Emotional suppression: Physiology, self-report, and expressive behavior. *Journal of Personality and Social Psychology*, 64(6), 970–986.

Gutoreva, A. ve Olin, S. L. (2024). Cognitive causes of the mental state of terror and their link to mental health outcomes. *Journal of Health Psychology*, 29(14), 1704–1718.

Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, (2009). Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması. Ankara. Erişim adresi: https://hips.hacettepe.edu.tr/tr/analiz_ve_rapor-103

Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, (2015). Türkiye'de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması. Ankara. Erişim adresi: https://hips.hacettepe.edu.tr/tr/analiz_ve_rapor-102

Haselden, M. (2014). *Üniversite öğrencilerinde travma sonrası büyümeyi yordayan çeşitli değişkenlerin Türk ve Amerikan kültürlerinde incelenmesi: Bir model önerisi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi.

Hayes, A. F. (2022). *Introduction to mediation, moderation, and conditional process analysis: A regression-based approach (Vol. 3)*. The Guilford Press.

Hayes, A. F. ve Scharkow, M. (2013). The relative trustworthiness of inferential tests of the indirect effect in statistical mediation analysis: Does method really matter?. *Psychological Science*, 24(10), 1918–1927.

Held, P., Klassen, B. J., Zou, D. S., Schroedter, B. S., Karnik, N. S., Pollack, M. H. ve Zalta, A. K. (2017). Negative posttrauma cognitions mediate the association between morally injurious events and trauma-related psychopathology in treatment-seeking veterans. *Journal of Traumatic Stress*, 30(6), 698-703.

Herman, J. (2015). *Trauma and recovery: The aftermath of violence-from domestic abuse to political terror*. Basic Books.

- Hiskey, S., Ayres, R., Andrews, L. ve Troop, N. (2015). Support for the location of negative posttraumatic cognitions in the diagnosis of posttraumatic stress disorder. *Personality and Individual Differences*, 74, 192-195.
- Holliday, R., Link-Malcolm, J., Morris, E. E. ve Surís, A. (2014). Effects of cognitive processing therapy on PTSD-related negative cognitions in veterans with military sexual trauma. *Military Medicine*, 179(10), 1077-1082.
- Holmes, E. A., Grey, N. ve Young, K. A. D (2005). Intrusive images and “hotspots” of trauma memories in posttraumatic stress disorder: An exploratory investigation of emotions and cognitive themes. *Journal of Behavior Therapy and Experimental Psychiatry*, 36(1), 3-17.
- Horowitz, M. J. (1976/2011). *Stress response syndromes*. Jason Aronson.
- Horowitz, M., Wilner, N., ve Alvarez, W. (1979). Impact of Event Scale: A measure of subjective stress. *Psychosomatic medicine*, 41(3), 209-218.
- Hu, L. T. ve Bentler, P. M. (1999). Cutoff criteria for fit indexes in covariance structure analysis: Conventional criteria versus new alternatives. *Structural Equation Modeling: A Multidisciplinary Journal*, 6(1), 1-55.
- James, W. (1884). What is an emotion? *Mind*, 9(34), 188-205.
- Janoff-Bulman, R. (1989). Assumptive worlds and the stress of traumatic events: Applications of the schema construct. *Social Cognition*, 7(2), 113–136.
- Janoff-Bulman, R. (1992). *Shattered assumptions: Towards a new psychology of trauma*. Free Press.
- Jobson, L. ve O’Kearney, R. (2008). Cultural differences in personal identity in post-traumatic stress disorder. *British Journal of Clinical Psychology*, 47(1), 95-109.
- Johanssen, H., Schoofs, N., Kliegl, R., Bermpohl, F., Ülsmann, D., Schulte-Herbrueggen, O. ve Priebe, K. (2022). Negative posttraumatic cognitions color

- the pathway from event centrality to posttraumatic stress disorder symptoms. *Cognitive Therapy and Research*, 1-10.
- Jones, E. ve Wessely, S. (2006). Shell shock to PTSD: Military psychiatry from 1900 to the Gulf War. *Psychological Medicine*, 36(3), 273-282.
- Jones, J. C. ve Barlow, D. H. (1990). The etiology of posttraumatic stress disorder. *Clinical Psychology Review*, 10(3), 299-328.
- Juhl, J. ve Routledge, C. (2016). Putting the terror in terror management theory: Evidence that the awareness of death does cause anxiety and undermine psychological well-being. *Current Directions in Psychological Science*, 25(2), 99-103.
- Justice, C., Ochberg, F. M., Levers, L. L. ve Fair, N. N. (2022). Intimate partner violence. İçinde L. L. Levers (Ed.), *Trauma counseling: Theories and interventions for managing trauma, stress, crisis, and disaster* (2nd ed.), (ss. 149-170). Springer Publishing Company.
- Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü (KSGM). (2021). Kadına yönelik şiddetle mücadele, IV. Ulusal eylem planı (2021-2025). Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, (ASHB). Ankara. Erişim adresi: <https://www.aile.gov.tr/media/82082/kadina-yonelik-siddetle-mucadele-iv-ulusal-eylem-planı-2021-2025.pdf>
- Kashdan, T. B., Barrios, V., Forsyth, J. P., ve Steger, M. F. (2006). Experiential avoidance as a generalized psychological vulnerability: Comparisons with coping and emotion regulation strategies. *Behaviour Research and Therapy*, 44(9), 1301–1320.
- Keane, T. M., Zimering, R. T., ve Caddell, J. M. (1985). A behavioral formulation of posttraumatic stress disorder in Vietnam veterans. *the Behavior Therapist*, 8(1), 9–12.

- Kenny, D. A. ve Judd, C. M. (2014). Power anomalies in testing mediation. *Psychological Science*, 25(2), 334–339.
- Kira, I. A. (2001). Taxonomy of trauma and trauma assessment. *Traumatology*, 7(2), 73-86.
- Kline, R. B. (2011). *Principles and Practice of Structural Equation Modeling* (3rd ed.). The Guilford Press.
- Kolbaşı, N., Söyler, H. ve Gök, D. (2023). Impact of violence exposure on resilience, emotional regulation, and life satisfaction in women. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 15(Suppl 1), 236-251.
- Lang, P. J. (1977). Imagery in therapy: An information-processing analysis of fear. *Behavior Therapy*, 8(5), 862-886.
- Lang, P. J. (1979). A bio-informational theory of emotional imagery. *Psychophysiology*, 16(6), 495-512.
- Lange, C. G. (1885/1999). The emotions. In B. Rand (Trans.), *The classical psychologists* (pp. 672-684). Houghton Mifflin.
- Lange, C. G. (1885/1999). The emotions. In B. Rand (Trans.), *The classical psychologists* (pp. [pp. 672-684]). Houghton Mifflin. *Classics in the History of Psychology*. Retrieved from <https://psychclassics.yorku.ca/Lange/>
- Lazarus, R. S. (1982). Thoughts on the relations between emotion and cognition. *American Psychologist*, 37(9), 1019-1024.
- Lazarus, R. S. (1991). *Emotion and adaptation*. Oxford University Press.
- Lee, D. A., Scragg, P. ve Turner, S. (2001). The role of shame and guilt in traumatic events: A clinical model of shame-based and guilt-based PTSD. *British Journal of Medical Psychology*, 74(4), 451-466.

- Leemis, R. W., Friar, N., Khatiwada, S., Chen, M. S., Kresnow, M., Smith, S. G., Caslin, S. ve Basile, K. C. (2022). *The National intimate partner and sexual violence survey: 2016/2017 report on intimate partner violence*. National Center for Injury Prevention and Control, Centers for Disease Control and Prevention.
Erişim adresi: <https://stacks.cdc.gov/view/cdc/124646>
- Linehan, M. M. (1993). *Cognitive-behavioral treatment of borderline personality disorder*. Guilford Press.
- Littleton, H. ve Grills, A. (2019). Changes in coping and negative cognitions as mechanisms of change in online treatment for rape-related posttraumatic stress disorder. *Journal of Traumatic Stress*, 32(6), 927-935.
- Litz, B. T. ve Keane, T. M. (1989). Information processing in anxiety disorders: Application to the understanding of post-traumatic stress disorder. *Clinical Psychology Review*, 9(2), 243-257.
- Litz, B. T., Orsillo, S. M., Kaloupek, D. ve Weathers, F. (2000). Emotional processing in posttraumatic stress disorder. *Journal of Abnormal Psychology*, 109(1), 26-39.
- Lovibond, P. F. ve Lovibond, S. H. (1995). The structure of negative emotional states: Comparison of the Depression Anxiety Stress Scales (DASS) with the Beck Depression and Anxiety Inventories. *Behaviour Research and Therapy*, 33(3), 335-343.
- Machisa, M. T., Chirwa, E., Mahlangu, P., Nunze, N., Sikweyiya, Y., Dartnall, E., Pillay, M. ve Jewkes, R. (2022). Suicidal thoughts, depression, post-traumatic stress, and harmful alcohol use associated with intimate partner violence and rape exposures among female students in South Africa. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(13), 7913.

- Matos, M., Pinto-Gouveia, J., Gilbert, P., Duarte, C. ve Figueiredo, C. (2015). The Other As Shamer Scale-2: Development and validation of a short version of a measure of external shame. *Personality and Individual Differences*, 74, 6–11.
- Matos, M., Pinto-Gouveia, J., ve Duarte, C. (2012). Differentiating shame from guilt: The role of dysfunctional beliefs. *The Spanish Journal of Psychology*, 15(2), 610–617.
- McAdams, D. P. (2001). The psychology of life stories. *Review of General Psychology*, 5(2), 100–122.
- McLean, C. P. ve Foa, E. B. (2017). Emotions and emotion regulation in posttraumatic stress disorder. *Current Opinion in Psychology*, 14, 72-77.
- McNally, R. J. (2003). *Remembering trauma*. Harvard University Press.
- Micali, S. (2022). *Phenomenology of Anxiety*. Springer, Cham.
- Molina, J. E. ve Matud, M. P. (2024). Intimate Partner Violence and Mental Distress, Post-Traumatic Stress Symptoms and Life Satisfaction in Colombian Women. *Behavioral Sciences*, 14(10), 940.
- Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı (2023). *Şiddetin döngüsü*. Erişim adresi: <https://morcati.org.tr/siddetin-dongusu/>
- Moser, J. S., Hajcak, G., Simons, R. F. ve Foa, E. B. (2007). Posttraumatic stress disorder symptoms in trauma-exposed college students: The role of trauma-related cognitions, gender, and negative affect. *Journal of Anxiety Disorders*, 21(8), 1039-1049.
- Muñoz-Rivas, M., Bellot, A., Montorio, I., Ronzón-Tirado, R. ve Redondo, N. (2021). Profiles of emotion regulation and post-traumatic stress severity among female victims of intimate partner violence. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(13), 6865.

- Murray, H. ve El-Leithy, S. (2022). *Working with complexity in PTSD: A cognitive therapy approach*. Routledge.
- Nixon, R. D. ve Bryant, R. A. (2005). Are negative cognitions associated with severe acute trauma responses?. *Behaviour Change*, 22(1), 22-28.
- Nunnally, J. ve Bernstein, L. (1994). *Psychometric theory*. McGraw-Hill Higher, INC.
- Nunnally, J.C. ve Bernstein, I.H. (1994) *Psychometric theory*. McGraw-Hill, Inc.
- Ogińska-Bulik, N. ve Socha, I. (2017). Symptoms of posttraumatic stress among parents struggling with their child's cancer—the role of negative cognitions and disruption in core beliefs. *Advances in Psychiatry and Neurology/Postępy Psychiatrii i Neurologii*, 26(4), 206-220.
- Ojserkis, R., McKay, D., Badour, C. L., Feldner, M. T., Arocho, J. ve Dutton, C. (2014). Alleviation of moral disgust, shame, and guilt in posttraumatic stress reactions: An evaluation of comprehensive distancing. *Behavior Modification*, 38(6), 801-836.
- Otani, K., Suzuki, A., Matsumoto, Y., Shirata, T., Noto, K., ve Kanno, M. (2020). Implication of core beliefs about negative-self in neuroticism. *International Journal of Psychiatry in Clinical Practice*, 24(3), 278-283.
- Overstreet, C., Berenz, E. C., Kendler, K. S., Dick, D. M. ve Amstadter, A. B. (2017). Predictors and mental health outcomes of potentially traumatic event exposure. *Psychiatry research*, 247, 296-304.
- Özen, B. ve Ar Karcı, Y. (2024). “Kapana Kısılmıştı(m)”: Kadına yönelik psikolojik yakın partner şiddeti ve kuşaklararası aktarımı. *Journal of Clinical Psychology Research*, 8(2), 255-282.
- Palmer, M. A. (2008). *Fear: A psychophysiological study of horror film viewing* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Texas State University.

- Pang, X., Li, F. ve Zhang, Y. (2022). The role of mental adjustment in mediating post-traumatic stress disorder symptoms and social support in Chinese ovarian cancer patients: A cross-sectional study. *Psychology Research and Behavior Management*, 15, 2183–2191.
- Pinto-Gouveia, J. ve Matos, M. (2011). Can shame memories become a key to identity? The centrality of shame memories predicts psychopathology. *Applied Cognitive Psychology*, 25(2), 281-290.
- Power, M. J. ve Fyvie, C. (2013). The Role of Emotion in PTSD: Two Preliminary Studies. *Behavioural and Cognitive Psychotherapy*, 41(2), 162-172.
- Rauch, S. A. M. ve Foa, E. B. (2006). Emotional processing theory (EPT) and exposure therapy for PTSD. *Journal of Contemporary Psychotherapy*, 36, 61-65.
- Resick, P. A. ve Miller, M. W. (2009). Posttraumatic stress disorder: anxiety or traumatic stress disorder?. *Journal of traumatic stress*, 22(5), 384-390.
- Robinaugh, D. J. ve McNally, R. J. (2010). Autobiographical memory for shame or guilt provoking events: Association with psychological symptoms. *Behaviour Research and Therapy*, 48(7), 646-652.
- Robinaugh, D. J. ve McNally, R. J. (2011). Trauma centrality and PTSD symptom severity in adult survivors of childhood sexual abuse. *Journal of traumatic stress*, 24(4), 483-486.
- Roland, N., Delmas, N., El Khoury, F., Bardou, A., Yacini, L., Feldmann, L., Hatem, G., Mahdjoub, S. ve Bardou, M. (2024). Post-traumatic stress disorders in women victims-survivors of intimate partner violence: a mixed-methods pilot study in a French coordinated structure. *BMJ Open*, 14(1), e075552.
- Ruork, A. K., McLean, C. L. ve Fruzzetti, A. E. (2022). It happened matters more than what happened: Associations between intimate partner violence abuse type,

- emotion regulation, and post-traumatic stress symptoms. *Violence Against Women*, 28(5), 1158-1170.
- Sabri, Y. (2021). Depression and post-traumatic stress disorder in females exposed to intimate partner violence. *Middle East Current Psychiatry*, 28, 1-12.
- SAMHSA (Substance Abuse and Mental Health Services Administration). (2025). *Trauma and violence: Issues affecting survivors of intimate partner violence*. U.S. Department of Health ve Human Services.
- Schachter, S. ve Singer, J. E. (1962). Cognitive, social, and physiological determinants of emotional state. *Psychological Review*, 69(5), 379-399.
- Schick, M. R., Sullivan, T. P., Alfano, A. R. ve Weiss, N. H. (2024). A psychometric evaluation of the PTSD Checklist for DSM-5 among women experiencing intimate partner violence. *Journal of Traumatic Stress*, 37(6), 998-1008.
- Simpson, L. E., Raudales, A. M., Reyes, M. E., Sullivan, T. P. ve Weiss, N. H. (2022). Intimate partner violence and posttraumatic stress symptoms: Indirect effects through negative and positive emotion dysregulation. *Journal of Interpersonal Violence*, 37(15-16), NP14008-NP14035.
- Smith, N. B., Sippel, L. M., Rozek, D. C., Spangler, P. T., Traber, D., Straud, C. L., Hoff, R., ve Harpaz-Rotem, I. (2019). Courses of suicidal ideation among military veterans in residential treatment for posttraumatic stress disorder. *Depression and Anxiety*, 37(3), 273–284.
- Stevens, J. P. (2002). *Applied multivariate statistics for the social sciences* (4th ed.). Lawrence Erlbaum Associates.
- Stovall-McClough, K. C. ve Cloitre, M. (2018). Traumatic reactions to terrorism: The individual and collective experience. İçinde J. Rose, H. I. Spitz, L. Schein, G.

- Burlingame ve P. R. Muskin (Eds.), *Psychological effects of catastrophic disasters: Group approaches to treatment* (2nd ed.), (ss. 113–156). Routledge.
- Straus, M. A. (1979). Measuring intrafamily conflict and violence: The Conflict Tactics Scales. *Journal of Marriage and the Family*, 41, 75-88.
- Straus, M. A., Hamby, S. L., Boney-McCoy, S., ve Sugarman, D. B. (1996). The revised Conflict Tactics Scales (CTS2): Development and preliminary psychometric data. *Journal of Family Issues*, 17(3), 283–316.
- Su, Y. J. ve Chen, S. H. (2018). Negative cognitions prior to trauma predict acute posttraumatic stress disorder symptomatology. *Journal of Traumatic Stress*, 31(1), 14-24.
- Tabachnick, B. G. ve Fidell, L. S. (2013). *Using multivariate statistics* (6th ed.). Pearson.
- Tabib, F., Guermazi, F., Masmoudi, R., Mnif, D., Feki, I., Baati, I. ve Masmoudi, J. (2024). Prevalence and patterns of post-traumatic stress disorder in victims of intimate partner violence. *European Psychiatry*, 67(S1), S665-S666.
- Taccini, F., Rossi, A. A. ve Mannarini, S. (2024a). Understanding the role of self-esteem and emotion dysregulation in victims of intimate partner violence. *Family Process*, 63, 2258–2275.
- Taccini, F., Rossi, A. A. ve Mannarini, S. (2024b). Unveiling the role of emotion regulation in the relationship between intimate partner violence increases and post-traumatic stress disorder: A mediation analysis. *Behavioral Sciences*, 14(9), 799.
- Tangney, J. P. (1999). The self-conscious emotions: Shame, guilt, embarrassment, and pride. İçinde T. Dalgleish ve M. Power (Eds.), *Handbook of cognition and emotion* (ss. 541–568). Wiley.

- Taşkale, N. ve Sertel Berk, H. Ö. (2020). Şiddet Olaylarının Yakın Öncülleri Ölçeği Mağdur Formu'nun (ŞOYÖM) Türkçe geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Journal of Clinical Psychology Research*, 4(1), 12-33.
- Taylor, T. F. (2015). The influence of shame on posttrauma disorders: have we failed to see the obvious? *European Journal of Psychotraumatology*, 6(1), 28847.
- Teale Sapach, M. J., Horswill, S. C., Parkerson, H. A., Asmundson, G. J., ve Carleton, R. N. (2019). Centrality of traumatic events: Double edged sword or matter of valence?. *Cognitive Therapy and Research*, 43, 374-386.
- Terr, L. C. (1991). Acute responses to external events and posttraumatic stress disorders. In M. Lewis (Ed.), *Child and adolescent psychiatry: A comprehensive textbook* (pp. 755–763). Williams ve Wilkins Co.
- Thompson, R. A. (1994). Emotion regulation: A theme in search of definition. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 59(2-3), 25–52, 250–283.
- Thrasher, S., Power, M., Morant, N., Marks, I. ve Dalgleish, T. (2010) Social support moderates outcome in a randomized controlled trial of exposure therapy and (or) cognitive restructuring for chronic posttraumatic stress disorder. *The Canadian Journal of Psychiatry*, 55(3),187-190
- Todea, D., Luca, A., ve Podina, I. R. (2025). CANCER. Is this Forever? Examining the Relationship Between Event Centrality and Fear of Cancer Recurrence from a Cognitive-Behavioral Standpoint. *Journal of Rational-Emotive ve Cognitive-Behavior Therapy*, 43(2), 1-15.
- Torres, S.N. (2015). *Event centrality and commitment to violent partners: The impact of perceiving intimate partner violence as central to one's identity* (Publication No.

- 1594964) [Master Thesis, University of Maryland]. ProQuest Dissertations ve Theses Global.
- Troisi, G. (2018). Measuring intimate partner violence and traumatic affect: Development of VITA, an Italian scale. *Frontiers in Psychology*, 9, 1282.
- Tull, M. T., ve Aldao, A. (2015). Editorial overview: New directions in the science of emotion regulation. *Current Opinion in Psychology*, 3, iv–x.
- Van der Kolk, B. A. (2006). Clinical implications of neuroscience research in PTSD. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 1071(1), 277-293.
- Van der Kolk, B. A. (2014). *The body keeps the score: Brain, mind, and body in the healing of trauma*. Penguin Group.
- Van Heemstra, H. E., Scholte, W. F., Ehring, T. ve Boelen, P. A. (2020). Contextualizing cognitions: The relation between negative post-traumatic cognitions and post-traumatic stress among Palestinian refugees. *International Journal of Cognitive Therapy*, 13, 159-172.
- Vatandaşlar, S. E. ve Hatipoğlu Sümer, Z. (2019). Kadınlara Yönelik Psikolojik Şiddet Ölçeğinin (Psychological Maltreatment of Women Inventory) Türk kültürüne uyarlanması. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, 9(53), 341-371.
- Walker, L. E. (2017). *The battered woman syndrome*. Springer Publishing Company.
- Wastell, C. (2005). *Understanding trauma and emotion: Dealing with trauma using an emotion-focused approach*. Allen & Unwin
- Watson, D., Clark, L. A., ve Tellegen, A. (1988). Development and validation of brief measures of positive and negative affect: the PANAS scales. *Journal of Personality and Social Psychology*, 54(6), 1063–1070.

- Webermann, A. R., Maldonado, A., Singh, R., Torres, S., Bushee, S. ve Murphy, C. M. (2020). Centrality of traumatic events and men's intimate partner violence perpetration. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy*, 12(2), 200–206.
- Weiss, D. S. (2007). The Impact of Event Scale: Revised. İçinde J. P. Wilson ve C. S.K. Tang (Eds.), *Cross-cultural assessment of psychological trauma and PTSD* (ss. 219–238). Springer Science + Business Media.
- Weiss, N. H., Tull, M. T., Sullivan, T. P., Dixon-Gordon, K. L. ve Gratz, K. L. (2015). Posttraumatic stress disorder symptoms and risky behaviors among trauma-exposed inpatients with substance dependence: The influence of negative and positive urgency. *Drug and Alcohol Dependence*, 155, 147–153
- Widaman, K. F. (1993). Common factor analysis versus principal component analysis: Differential bias in representing model parameters? *Multivariate Behavioral Research*, 28(3), 263–311.
- Wiehe, V. R. (1998). *Understanding family violence: Treating and preventing partner, child, sibling and elder abuse*. Sage.
- Williams, J. M. G., Barnhofer, T., Crane, C., Hermans, D., Raes, F., Watkins, E. ve Dalgleish, T. (2007). Autobiographical memory specificity and emotional disorder. *Psychological Bulletin*, 133, 122-148.
- Woodward, M. J., Griffith, E. L., Bre'Anna, L., Bowen, M. E., Majeed, R., Beyer, M. S. ve Beck, J. G. (2024). Do latent profiles of self-reported anxiety, depression, and PTSD map onto clinician ratings? An examination with intimate partner violence survivors. *Journal of Anxiety Disorders*, 101, 102806.

- Yıldırım, A., Boysan, M. ve Kefeli, M. C. (2018). Psychometric properties of the Turkish version of the Depression Anxiety Stress Scale-21 (DASS-21). *British Journal of Guidance ve Counselling*, 1-14.
- Yıldırım, J. C., Kozak, E. D. ve Türkarlan, K. K. (2021). Utandırıcı Diğer Ölçeği-2'nin Türkçe Formunun psikometrik özellikleri. *Klinik Psikoloji Dergisi*, 5(1), 13-26.
- Yiğit, İ. ve Guzey Yiğit, M. (2019). Psychometric properties of Turkish version of difficulties in emotion regulation scale-brief form (DERS-16). *Current Psychology*, 38(6), 1503-1511.
- Yuan, Y. ve MacKinnon, D. P. (2014). Robust mediation analysis based on median regression. *Psychological Methods*, 19(1), 1–20.
- Zajonc, R. B. (1980). Feeling and thinking: Preferences need no inferences. *American Psychologist*, 35(2), 151-175.
- Zaragoza Scherman, A., Salgado, S., Shao, Z. ve Berntsen, D. (2015). Event centrality of positive and negative autobiographical memories to identity and life story across cultures. *Memory*, 23(8), 1152-1171.

EKLER

EK 1. ETİK KURUL ONAYI

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ALT ETİK KURULU
KARAR ÖRNEĞİ

Karar Tarihi : 20/02/2023

Toplantı Sayısı : 05

Karar Sayısı : 67

67- Üniversitemiz Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı, Klinik Psikoloji doktora öğrencisi **Arş. Gör. Gülru YEŞİLKANAT**'ın "Eşinden Şiddet Gören Kadınlarda Travmatik Duygulanımdan Travma Sonrası Stres Bozukluğuna Giden Yol: Bir Model Önerisi" başlıklı tezi ile ilgili 26.01.2023 tarihli "İnsan Üzerinde Yapılan Klinik Dışı Araştırmalar Başvuru Formu" Etik Kurulumuzca incelendi.

Üniversitemiz Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı, Klinik Psikoloji doktora öğrencisi **Arş. Gör. Gülru YEŞİLKANAT**'ın "Eşinden Şiddet Gören Kadınlarda Travmatik Duygulanımdan Travma Sonrası Stres Bozukluğuna Giden Yol: Bir Model Önerisi" başlıklı tezi ile ilgili araştırma protokolüne uyulması ve etik onay tarihinden itibaren geçerli olması koşuluyla uygulanmasının etik açıdan uygun olduğuna oy birliği ile karar verildi.

EK 2. ÖLÇEK UYARLAMA VE ARAŞTIRMA MODELİ İÇİN BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM FORMU

Bu araştırma Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Klinik Psikoloji Anabilim Dalına bağlı Araş. Gör. Gülru YEŞİLKANAT ÇAKIR tarafından Prof. Dr. Şennur KIŞLAK danışmanlığında yürütülen Klinik Psikoloji Doktora Tezi kapsamında yapılmaktadır.

Siddet Nedir ve Şiddet Türleri Nelerdir?

2012 yılında yürürlüğe giren, 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanuna göre şiddet; “kişinin, fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik açıdan zarar görmesiyle veya acı çekmesiyle sonuçlanan veya sonuçlanması muhtemel hareketleri, buna yönelik tehdit ve baskıyı ya da özgürlüğün keyfi engellenmesini de içeren, toplumsal, kamusal veya özel alanda meydana gelen fiziksel, cinsel, psikolojik, sözlü veya ekonomik her türlü tutum ve davranışı” içermektedir.

Duygusal/Sözlü/Psikolojik Şiddet: Hakaret etmek, aşağılamak, başkalarının yanında küçük düşürmek, tehdit etmek, aşırı kıskançlık yapmak, kişiye kendisini yetersiz hissettirecek söz/davranışta bulunmak, küfretmek, kişinin kendisini ifade etmesine engel olmak, kişinin hareket özgürlüğünü kısıtlamak, kişinin aile üyeleri ve arkadaşlarıyla görüşmesini engellemek, kişinin istediği gibi giyinme özgürlüğüne engel olmak vb.

Fiziksel Şiddet: Tokat ya da yumruk atmak, bir nesneyle vurmak, iteklemek, tekmelemek, bir şey fırlatmak, kesici aletle ya da ateşli silahla yaralamak ya da yaralamayla tehdit etmek, sağlık hizmetlerinden yararlanmasını engellemek vb.

Cinsel Şiddet: Kadını istemediği yerde, şekilde veya zamanda cinsel ilişkiye zorlamak, cinsel olarak küçük düşürüldüğü eylemlere zorlamak ya da aşağılamak, kadına cinsel içerikli sözler söylemek veya kadını cinsel içerikli sözler söylemeye zorlamak, çocuk doğurmaya veya doğurmamaya zorlamak, fuhuşa zorlamak, cinsel organlara zarar vermek vb.

Ekonomik Şiddet: Kadının çalışmasına engel olmak, varsa gelirine el koymak, ev harcamaları için para vermemek, evin gelir-gider bilgilerini saklamak vb.

Araştırmanın Amacı ve Katılımcılar

Şiddetin hangi değişkenler aracılığıyla psikolojik sorunlara neden olduğunun araştırılmasının, şiddete uğramış kişilere özgü psikolojik tedavi yöntemlerinin geliştirilmesi için büyük önem taşıdığı düşünülmektedir.

Bu araştırma, eşten/partnerden görülen şiddet anında oluşan duygulanımın hangi psikolojik değişkenler aracılığıyla travma sonrası stres bozukluğuna yol açtığını incelemek için yapılmaktadır.

Araştırma, hayatının herhangi bir döneminde EŞİNDEN/PARTNERİNDEN DUYGUSAL/SÖZLÜ/PSİKOLOJİK, FİZİKSEL, CİNSEL VE/VEYA EKONOMİK ŞİDDET görmüş EVLİ YA DA BOŞANMIŞ OLAN/EVLİ OLMAYAN KADINLARI kapsamaktadır.

Gönüllülük ve Gizlilik İlkesi

Bu çalışmaya katılım gönüllülük ilkesine bağlıdır ve çalışma gizlilik ilkesiyle yürütülmektedir. Size kimliğinizi belli edecek sorular sorulmayacak, verdiğiniz bilgiler gizli tutulacak ve üçüncü şahıslarla paylaşılmayacaktır. Verdiğiniz bilgiler, diğer katılımcıların bilgileriyle birlikte istatistiksel analize alınacak ve yalnızca doktora tezi ve bilimsel yayınlarda kullanılacaktır. Çalışmadan istediğiniz zaman çekilebilirsiniz.

Çalışmanın Süresi

Çalışmaya katılmayı kabul ettiğiniz takdirde, bir ölçek grubunu tek seferde doldurmanız istenecektir. **Çalışma ortalama 25 dakika sürmektedir.** Çalışmada tüm soruları yanıtlamanız, verilerin sağlıklı şekilde değerlendirilebilmesi için önemlidir.

Bu çalışmada katılımcı olmakla, sizin yaşadıklarınıza benzer olaylar yaşamış olan kadınlar için etkili psikolojik tedavi yöntemi geliştirilmesine katkıda bulunacak ve onlara destek vermiş olacaksınız.

Deneyimlediğiniz olay hakkında düşünmek ve ilişkili sorulara cevap vermek sizin için zorlayıcı olursa ve olayı hatırladığınızda yaşadığınız rahatsızlık hissinden uzaklaşamazsanız araştırmacıya adresinden ulaşabilir ve yardım talep edebilirsiniz.

- Yukarıda belirtilen açıklamaları okudum ve araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul ediyorum ☐
- Araştırmaya katılmayı reddediyorum. ☐

EK 3. NİTEL ÇALIŞMA İÇİN BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM FORMU

Bu araştırma Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Klinik Psikoloji Anabilim Dalı'na bağlı Arş. Gör. Gülrü YEŞİLKANAT tarafından Prof. Dr. Şennur KIŞLAK danışmanlığında yürütülen Klinik Psikoloji Doktora Tezi kapsamında yapılmaktadır.

2012 yılında yürürlüğe giren, 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanuna göre şiddet; “kişinin, fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik açıdan zarar görmesiyle veya acı çekmesiyle sonuçlanan veya sonuçlanması muhtemel hareketleri, buna yönelik tehdit ve baskıyı ya da özgürlüğün keyfi engellenmesini de içeren, toplumsal, kamusal veya özel alanda meydana gelen fiziksel, cinsel, psikolojik, sözlü veya ekonomik her türlü tutum ve davranışı” içermektedir.

Şiddetin hangi değişkenler aracılığıyla psikolojik sorunlara neden olduğunun araştırılmasının, şiddete uğramış kişilere özgü psikolojik tedavi yöntemlerinin geliştirilmesi için büyük önem taşıdığı düşünülmektedir.

Bu araştırma, eşten/partnerden görülen fiziksel ve/veya cinsel şiddet anında oluşan duygulanımın hangi psikolojik değişkenler aracılığıyla travma sonrası stres bozukluğuna yol açtığını incelemek için yapılmaktadır. Araştırma, **hayatının herhangi bir döneminde eşinden/partnerinden fiziksel ve/veya cinsel şiddet görmüş evli ya da boşanmış olan kadınları kapsamaktadır.**

Bu çalışmaya katılım gönüllülük ilkesine bağlıdır ve çalışma gizlilik ilkesiyle yürütülmektedir. Çalışma kapsamında ses kaydı alınacak, şifreli olarak sadece görüşmeci tarafından erişilebilecek şekilde saklanacak ve bu ses kaydı yazıya döküldükten sonra silinecektir. Görüşmenin yaklaşık 1 saat sürmesi planlanmaktadır. Size kimliğinizi belli edecek sorular sorulmayacak, verdiğiniz bilgiler gizli tutulacak ve üçüncü şahıslarla paylaşılmayacaktır. Verdiğiniz bilgiler, diğer katılımcıların bilgileriyle birlikte istatistiksel analize alınacak ve yalnızca doktora tezi ve bilimsel yayınlarda kullanılacaktır.

Bu çalışmada katılımcı olmakla, hem sizin yaşadıklarınıza benzer olaylar yaşayan kadınlar için etkili psikolojik tedavi hizmeti geliştirilmesine yönelik katkıda bulunacak hem de hak arayışında olan kadınlara destek vermiş olacaksınız.

Deneyimlediğiniz olay hakkında düşünmek ve ilişkili sorulara cevap vermek sizin için zorlayıcı olabilir. Olayı hatırladığınızda yaşadığınız rahatsızlık hissinden uzaklaşmadığınız takdirde araştırmacıya ... adresinden ulaşabilir ve yardım talep edebilirsiniz. Böyle bir durum yaşamanız halinde sizinle 2 seans görüşme yapılacaktır.

Yukarıda belirtilen açıklamaları okudum ve araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul ediyorum. ☐

Araştırmaya katılmayı reddediyorum. ☐

EK 4. NİTEL ÇALIŞMA SORULARI

1.Bölüm

Tanışma

1. Sizi tanımak isterim. Bana kendinizden söz eder misiniz?
 - a. Adı-soyadı, yaşı, doğum yeri ve yılı, eğitim düzeyi, medeni durumu
 - b. Nerede yaşıyor, çalışıyor mu, çocukları var mı ve neredeler
 - c. Kaç yıldır evlisiniz/evliyediniz/berabersiniz/beraberdiniz?
2. Sizi biraz daha iyi tanımak için kendi kök ailenize, çocukluk hikayenize kısaca gitmek istiyorum.
 - a. Çocukluğunuzun geçtiği ortam nasıldı, nerede ve kimlerle geçti?
 - b. Ev ortamında aile üyeleriniz birbirine nasıl davranırdı? (Aile ortamınızda kötü muameleye maruz kaldınız mı? Size şiddet uygulandığı oldu mu? Ya da sizin ev ortamında şiddete tanıklığınız oldu mu, biraz anlatır mısınız?)
 - c. Aile dışından kişiler tarafından şiddete maruz kaldığınız oldu mu? Olduysa kim/kimler tarafından ve nasıl?

2.Bölüm

Eş-İlk Şiddet Deneyimi-Duygu Düzenleme

3. Eşinizle/ nasıl tanışmıştınız? Nasıl evlendiniz? İlişkiniz başlangıçta nasıl gidiyordu?
4. İlk olarak eşinizin hangi davranışları sizi rahatsız etmeye başlamıştı? Şiddete meyilini gösteren ne gibi davranışları oluyordu?
5. Eşiniz ile aranızda gerçekleşen ilk şiddet anımı hatırlıyor musunuz?... O anı iyice düşünüp ayrıntılı bir biçimde anlatabilir misiniz?
 - i. İlk nasıl başladı? (fiziksel şekilde mi sözel olarak mı gelişti?)
 - ii. Nasıl bir ortamda yaşandı? (etrafta neler vardı, kimler vardı?)
 - iii. Nasıl tepki verdiniz? (kaçarak, donup kalma, panik hali, yardım isteme)
 - iv. Aklınızdan hangi düşünceler geçti? (öldüreceği düşüncesi, kaçıp saklanma, benim yüzümden...)
 - v. O an neler hissetmiştiniz? (Korku, utanç, aşağılanma, suçluluk, güçsüzlük, derin sıkıntı hali, öldürülme korkusu...)
 - vi. İlk yaşadığınız hisleri biraz daha açmanızı istesem... (Mesela ağır basan bir duygu var mıydı?... Ne hissettiği konusunda karmaşa yaşama...kontrol den çıkma duygusu... Endişe duyma ve başka bir şey düşünememe, depresif olma ...Bazen duyguları fiziksel olarak da yaşayabiliriz, kalp sıkışması... Ateş basması, elin ayağın tutmaması gibi..)
6. O an/o durumda bu duygular ile baş etmek için neler yaptınız?...
 - a. Başa çıkamadığınız oldu mu? Görmezden geldiğiniz oldu mu?

3. Bölüm

Olayın Merkeziliği-İnançlar-TSSB

7. Bu olay sizi/kimliğinizi nasıl etkiledi? Bu olayın hayat hikayenizde kritik önemi var mıdır? (Nasıl bir önem taşıyor?)
8. Bu olaydan önce hayata bakışınız nasıldı, sonrasında nasıl oldu? Yaşamla ve kendinizle ilgili inançlarınız olay ardından nasıl gelişti? (Olumlu ve olumsuz etkiler, bakış açısındaki değişme, ekonomik özgürlük, psikoterapi, çocukları ile ilişkileri, kendine güven, benlik saygısı, güçlü hissetme, yeni bir yol çizme, farklı değerlendirme, kendine değer verme üzerine etkileri...)
9. Bugün bu olay nedeniyle hala yaşadığınız bazı sıkıntılar var mı? (Uyku sorunu, olayı hatırlama, rüyalar, konsantrasyon sorunu, tetikte olma, duyguları tekrar yaşama)

4.Bölüm

Sonlandırma

10. Paylaşımlarınız için size çok teşekkür ederim. Söylemek istediğiniz, tüm konuşulanlara ekleyeceğiniz başka bir şey var mı?

EK 5. KİŞİSEL BİLGİ FORMU -1

- **Doğum tarihiniz (Gün/Ay/Yıl):**
- **Doğum yeriniz: İl:..... İlçe:..... Köy:.....**
- **Eğitim durumunuz:** 1.Okur yazar değil () 2.Okur yazar () 3.İlkokul mezunu () 4.Ortaokul mezunu () 5.Lise mezunu () 6.Yüksekokul mezunu () 7.Üniversite mezunu () 8. Lisansüstü mezunu ()
- **Çalışma Durumunuz:** 1. Çalışmıyorum () 2. Çalışıyorum () Belirtiniz:.....
- **Geçmişte herhangi bir işte çalıştınız mı?**
1.Evet () Belirtiniz
2.Hayır ()
- **Şu anki medeni durumunuz:** 1.Bekar () 2.Evli () 3.Boşanmış () 4.İmam nikahlı ()
5. Resmi nikahsız birlikte yaşama () 6.Boşanmamış, ayrı yaşıyor () 7.Eşi vefat etmiş ()
- **Evli iseniz evlilik sürenizi, evli değilseniz kaç yıl evli kaldığınızı belirtiniz:**
.....
- **Evli değilseniz boşanma nedeninizi belirtiniz:**
- **Çocuğunuz var mı?**
1.Evet () Sayısını belirtiniz:
2.Hayır ()
- **Şiddet gördüğünüz kişi (eş/partner) ile şu anki ilişkiniz:**
1.Bekar () 2.Evli () 3.Boşanmış () 4.İmam nikahlı ()
5. Resmi nikahsız birlikte yaşama () 6.Boşanmamış, ayrı yaşıyor () 7.Eşi vefat etmiş ()
- **Bu kişi (eş/partner) ile ilişkiye başlama şekliniz:**
1.Görücü usulü ve aile baskısı ile () 2. Görücü usulü ve isteyerek () 3. Kaçırılarak/kaçarak ()
4.Tanışarak ve aile onayı ile () 5.Tanışarak ve aile onayı olmadan ()
- **Bu kişiyle akrabalık dereceniz varsa belirtiniz**
- **Evlendiğiniz zaman kaç yaşındaydınız? Belirtiniz**
- **Evlendiğiniz zaman eşiniz kaç yaşındaydı? Belirtiniz**
- **Eşinizin eğitim durumu:** 1.Okur yazar değil () 2.Okur yazar () 3.İlkokul mezunu () 4.Ortaokul mezunu () 5.Lise mezunu () 6.Yüksekokul mezunu () 7.Üniversite mezunu () 8. Lisansüstü mezunu ()
- **Eşiniz çalışıyor mu/muydu?**
1. Evet () İşini Belirtiniz:
2. Hayır ()
- **Eşinizin şu anda bir psikolojik sağlık sorunu var mı?**
1. Evet () Belirtiniz
2. Hayır ()
- **Eşinizin geçmiş dönemde bir psikolojik sağlık sorunu oldu mu?**
1. Evet () Belirtiniz
2. Hayır ()
- **Eşiniz alkol kullanıyor mu?** 1. Evet () 2. Hayır ()
- **Eşiniz geçmişte alkol kullanıyor muydu?** 1. Evet () 2. Hayır ()

**** Eşiniz tarafından maruz kaldığınız şiddetin türü nedir? (Birden çok sık işaretleyebilirsiniz)**

1.Fiziksel (tokat ya da yumruk atmak, bir nesneyle vurmak, iteklemek, tekmelemek, bir şey fırlatmak, kesici aletle ya da ateşli silahla yaralamak ya da yaralamayla tehdit etmek, sağlık hizmetlerinden yararlanmasını engellemek vb.) ()

2.Duygusal-Sözlü-Psikolojik (hakaret etmek, aşağılamak, başkalarının yanında küçük düşürmek, tehdit etmek, aşırı kıskançlık yapmak, kişiye kendisini yetersiz hissettirecek söz/davranışta bulunmak, küfretmek, kişinin kendisini ifade etmesine engel olmak, kişinin hareket özgürlüğünü kısıtlamak, kişinin aile üyeleri ve arkadaşlarıyla görüşmesini engellemek, kişinin istediği gibi giyinme özgürlüğüne engel olmak vb.) ()

3.Cinsel (kadını istemediği yerde, şekilde veya zamanda cinsel ilişkiye zorlamak, cinsel olarak küçük düşürüldüğü eylemlere zorlamak ya da aşağılamak, kadına cinsel içerikli sözler söylemek veya kadını cinsel içerikli sözler söylemeye zorlamak, çocuk doğurmaya veya doğurmamaya zorlamak, fuhuşa zorlamak, cinsel organlara zarar vermek vb.) ()

4.Ekonomik (kadının çalışmasına engel olmak, varsa gelirine el koymak, ev harcamaları için para vermemek, evin gelir-gider bilgilerini saklamak vb.) ()

• **Evliliğinizin başından itibaren düşündüğünüzde, ne zaman şiddete maruz kalmaya başladınız?**

1. İlk 5 yıl () 2. Evliliğin 5. ve 10 yılları arasında () 3. Evliliğin 10. ve 15 yılları arasında ()

4. Evlendikten en az 15 yıl geçtikten sonra ()

• **Şiddete maruz kalma sıklığınız nedir?**

1. Tek 1 defa () 2. Çok seyrek, yılda 1-2 defa () 3. Seyrek, yılda 5-10 defa ()

4. Bazen, ayda 1-4 defa () 5. Sık sık haftada 1'den fazla ()

• **Maruz kaldığınız şiddet ne kadar sürdü?**

1. 1 yıldan az () 2. 1-5 yıl () 3. 5 yıldan fazla ()

• **Eşinizden en son ne zaman şiddet gördünüz? (ay ya da yıl olarak belirtiniz) (Örneğin; 3 ay önce ya da 2005 yılında gibi):**

• **Eş şiddeti ile ilgili yardım aldınız mı?**

1. Evet () 2. Hayır ()

• **Evet ise, kimlerden yardım aldınız? Birden çok şık işaretleyebilirsiniz.**

1. Aile /akraba () 2. Komşu () 3. Arkadaş () 4. Sivil toplum örgütleri ()

5. Polis () 6. Baro, savcılık vb. () 7. Diğer ()

Evlenmeden önceki aile ortamında şiddet var mıydı? Varsa kimin kime, hangi şiddet türünü uyguladığını belirtiniz (fiziksel, duygusal, cinsel, ekonomik) (Örneğin; babam anneme fiziksel şiddet).

.....
.....
.....
.....
.....

• **Ailenizde herhangi bir psikolojik rahatsızlığı olan var mı?**

1. Var () Kim, hangi rahatsızlığa sahip, belirtiniz:

2. Yok ()

• **Herhangi bir tıbbi hastalığınız var mı?**

1. Var () Belirtiniz

2. Yok ()

• **Daha önce psikiyatrik bir tedavi gördünüz mü?**

1. Evet () 2. Hayır ()

• **Şu anda herhangi bir psikiyatrik hastalığınız ya da psikolojik rahatsızlığınız var mı?**

1. Var () Belirtiniz

2. Yok ()

• **Var ise; tedavi görüyor musunuz?** 1. Evet () 2. Hayır ()

• **Evet ise; tedavi türü?** 1. Terapi () 2. İlaç tedavisi () 3. Her ikisi ()

• **Tedavi görüyorsanız ne zaman başladınız? Belirtiniz**

EK 6. YAKIN PARTNER ŞİDDETİ VE TRAVMATİK DUYGULANIM ÖLÇEĞİ (VITA SCALE)

Aşağıda, yaşadığınız şiddet yaşantısı sırasında hissetmiş olabileceğiniz bazı ifadeler bulacaksınız. Bu duyguları ne kadar yoğun yaşadığınızı işaretleyiniz.

HİÇ
NADİREN
ARA SIRA
SIK SIK
ÇOK SIK

1Tehlikede olduğumu ve bir şeyler yapmam gerektiğini hissettim.	1	2	3	4	5
2.Paniğe kapıldım.	1	2	3	4	5
3Hissettiğim aşırı huzursuzluk/tedirginlik tepki vermeme neden oldu.	1	2	3	4	5
4Yaşadığım korkuya kaçarak tepki verdim.	1	2	3	4	5
5Yaşadığım korkuya karşı birilerinden yardım istedim.	1	2	3	4	5
6Kapana kısılmış hissettim.	1	2	3	4	5
7.Herhangi bir eylemde bulunmamın ciddi anlamda riskli olabileceğini hissettim.	1	2	3	4	5
8.Dehşete kapıldım.	1	2	3	4	5
9.Elim ayağım tutmadı, donup kaldım.	1	2	3	4	5
10.Öldürülmekten çok korkmuştum.	1	2	3	4	5
11.Beynim durmuş gibi hissettim.	1	2	3	4	5
12 İçime derin bir sıkıntı çöktü.	1	2	3	4	5
13.Değersiz olduğumu hissettim.	1	2	3	4	5
14.Yer yarılsa da içine girsem dedim.	1	2	3	4	5
15. Kabahat bendeymiş gibi hissettim.	1	2	3	4	5
16.Başkalarının bakışlarından utandım.	1	2	3	4	5
17.Aşağılandım.	1	2	3	4	5
18.Kendimi güçsüz hissettim.	1	2	3	4	5
19.Büyük bir utanç hissettim.	1	2	3	4	5
20.Başkalarının insafına kalmışım gibi hissettim.	1	2	3	4	5
21.Saklanmak istedim.	1	2	3	4	5
22.Dibe vurduğumu hissettim.	1	2	3	4	5
23.Başıma gelenler için kendimi sorumlu hissettim.	1	2	3	4	5
24.Özür dilemem gerekiyormuş gibi hissettim.	1	2	3	4	5
25.Depresif hissettim.	1	2	3	4	5
26.Bu duruma benim sebep olduğumu hissettim.	1	2	3	4	5
27. Onun gönlünü almak için bir şeyler yapmam gerektiğini hissettim.	1	2	3	4	5
28.Derin bir suçluluk hissettim.	1	2	3	4	5

EK 7. DUYGU DÜZENLEME GÜÇLÜĞÜ ÖLÇEĞİ-KISA FORM (DDGÖ-16)

Aşağıdaki ifadelerin size ne sıklıkla uyduğunu, her ifadenin yanında yer alan 5 dereceli ölçek üzerinden değerlendiriniz. Her bir ifadenin altındaki noktalı ölçekten, size uygunluk yüzdesini de dikkate alarak, yalnızca bir tek rakamı yuvarlak içine alarak işaretleyiniz.	Hemen Hemen Hiç (%0- % 10)	Bazen (% 11- % 35)	Yaklaşık Yarı Yarıya (% 36- % 65)	Çoğu Zaman (% 66- % 90)	Hemen Hemen Her Zaman (% 91- % 100)
1. Duygularıma bir anlam vermekte zorlanırım.					
2. Ne hissettiğim konusunda karmaşa yaşarım.					
3. Kendimi kötü hissettiğimde işlerimi bitirmekte zorlanırım.					
4. Kendimi kötü hissettiğimde kontrolden çıkarım.					
5. Kendimi kötü hissettiğimde uzun süre böyle kalacağına inanırım.					
6. Kendimi kötü hissetmenin yoğun depresif duyguyla sonuçlanacağına inanırım.					
7. Kendimi kötü hissederken başka şeylere odaklanmakta zorlanırım.					
8. Kendimi kötü hissederken kontrolden çıktığım korkusu yaşarım.					
9. Kendimi kötü hissettiğimde bu duygumdan dolayı kendimden utanırım.					
10. Kendimi kötü hissettiğimde zayıf biri olduğum duygusuna kapılırım.					
11. Kendimi kötü hissettiğimde davranışlarımı kontrol etmekte zorlanırım.					
12. Kendimi kötü hissettiğimde daha iyi hissetmem için yapabileceğim hiçbir şey olmadığına inanırım.					
13. Kendimi kötü hissettiğimde böyle hissettiğim için kendimden rahatsız olurum.					
14. Kendimi kötü hissettiğimde kendimle ilgili olarak çok fazla endişelenmeye başlarım.					
15. Kendimi kötü hissettiğimde başka bir şey düşünmekte zorlanırım.					
16. Kendimi kötü hissettiğimde duygularım dayanılmaz olur.					

EK 8. UTANDIRAN DİĞERİ ÖLÇEĞİ – 2 (UDÖ-2)

	Hiç	Nadiren	Bazen	Sık Sık	Neredeyse Her zaman
1 Diğer insanların beni yeteri kadar iyi bulmadıklarını hissedirim.					
2 Diğer insanların beni küçümsediğini düşünürüm.					
3 Diğerlerinin benimle ilgili fikirleri hakkında güvensiz hissedirim.					
4 Diğer insanlar beni küçük ve önemsiz olarak görür.					
5 Diğer insanlar beni bir şekilde kusurlu biri olarak görür.					
6 İnsanlar beni diğerlerine kıyasla önemsiz görür.					
7 Diğerleri bende bir şeylerin eksik olduğunu düşünür.					

EK 9. DEPRESYON ANKSİYETE STRES ÖLÇEĞİ – 21 (DASÖ-21)

Lütfen her bir ifadeyi okuyup 0, 1, 2 veya 3'ten size **GEÇEN HAFTA BOYUNCA** en uygun olan rakamı yuvarlak içine alınız. Soruların doğru veya yanlış bir cevabı yoktur. Sorulara aşağıdaki skalaya göre cevap veriniz:

0	1	2	3
Bana hiçbir şekilde uygun değil	Bir dereceye kadar veya bazı zamanlarda bana uygun	Ciddi derecede veya zamanın önemli bir bölümünde bana uygun	Çok fazla veya zamanın çoğunda bana uygun
HİÇBİR ZAMAN	BAZEN	OLDUKÇA SIK	HER ZAMAN

SON BİR HAFTA İÇİNDE

1 Sakinleşip rahatlamak bana zor geldi.	0	1	2	3
2 Ağzımın kuruduğunu fark ettim.	0	1	2	3
3 Hiçbir şekilde olumlu duygular hissedemeyecekmişim gibi geldi.	0	1	2	3
4 Nefes alma güçlüğü yaşadım (örn., aşırı derecede hızlı nefes alma, fiziksel egzersiz olmadığı halde nefessiz kalma)	0	1	2	3
5 Bir şeyleri yaparken başlamakta zorluk çektiğimi fark ettim.	0	1	2	3
6 Olaylara aşırı tepki vermeye meyilliydim.	0	1	2	3
7 Titremeler yaşadım (örn., ellerimde).	0	1	2	3
8 Bendeki gerginliğin büyük ölçüde enerjimi harcadığımı hissettim.	0	1	2	3
9 Beni panikletebilen ve kendimi aptal gibi hissedebileceğim durumlardan endişe duydum.	0	1	2	3
10 Hiçbir beklentimin olmadığını hissettim.	0	1	2	3
11 Tedirgin olduğumu fark ettim.	0	1	2	3
12 Rahatlamak bana zor geldi.	0	1	2	3
13 Kendimi morali bozuk ve canı sıkkın hissettim.	0	1	2	3
14 Yaptığım şeyden beni alıkoyan hiçbir şeye karşı tahammülüm yoktu.	0	1	2	3
15 Kendimi paniklemeğe yakın hissettim.	0	1	2	3
16 Hiçbir şeye karşı bir istek duyamadım.	0	1	2	3
17 Bir insan olarak çok fazla değerimin olmadığını hissettim.	0	1	2	3
18 Oldukça alıngan olduğumu hissettim.	0	1	2	3
19 Fiziksel bir egzersiz yapmadığım halde kalbimin hareketlerini fark edebiliyordum (örn., kalp atış hızında artış hissi, atışlarda düzensizlik)	0	1	2	3
20 Ortada bir neden olmadığı halde korktuğumu hissettim.	0	1	2	3
21 Hayatın anlamsız olduğunu hissettim.	0	1	2	3

EK 10. OLAYIN ETKİSİ ÖLÇEĞİ-GÖZDEN GEÇİRİLMİŞ FORM (IES-R)

Aşağıda insanların bazen stres dolu olaylardan sonra yaşadıkları zorlukların listesi bulunmaktadır. Lütfen her bir maddeyi okuyun ve sonra **şiddet anı sonrasında 7 gün boyunca** her zorluğun sizin için ne kadar sıkıntı/rahatsızlık verici olduğunu aşağıdaki cümleye göre belirtin:

Aşağıdaki zorluklardan ne kadar rahatsız oldunuz ya da zarar gördünüz?	Hiçbir Zaman	Çok Az	Bazen	Çoğu Zaman	Her Zaman
1. Benzeyen her şey olayla ilgili duygularımı aklıma getiriyor ve hatırlatıyor.	0	1	2	3	4
2. Uykumu sürdürmekte, kesintisiz ve derin bir uyku uyumakta zorlanıyorum, uyku bölünüyor.	0	1	2	3	4
3. Olayla ilgisiz ve farklı şeyler dahi bana olayı hatırlatıyor, aklıma getiriyor ve düşündürüyor.	0	1	2	3	4
4. Kendimi huzursuz ve öfkeli hissediyorum.	0	1	2	3	4
5. Olayı düşündüğümde, olayı hatırlatan şeylerle karşılaştığımda keyfimin kaçmasına, canımın sıkılmasına izin vermiyorum.	0	1	2	3	4
6. İstemediğim halde olay aklıma geliyor ve onu düşünmek zorunda kalıyorum.	0	1	2	3	4
7. Sanki olayı yaşamamışım, olmamış ve gerçek değilmiş gibi hissediyorum.	0	1	2	3	4
8. Olayı hatırlatan durum, yer ve koşullardan uzak duruyorum, kaçınıyorum.	0	1	2	3	4
9. Olayla ilgili görüntüler fotoğraf gibi, film gibi gözümün önünde canlanıyor.	0	1	2	3	4
10. Ani ses, görüntü ve hareketlerden çabuk irkiliyorum ve abartılı tepkiler veriyorum.	0	1	2	3	4
11. Olayı düşünmemeye çalışıyorum.	0	1	2	3	4
12. Olayla ilgili birçok duyguyu hala taşıdığımı farkettim fakat bunların üzerinde durmuyorum ve çözmeye çalışmıyorum.	0	1	2	3	4
13. Sanki bütün duygularımı kaybetmiş gibi hissediyorum. Kendimi hissizleşmiş ve donuklaşmış gibi algılıyorum.	0	1	2	3	4
14. Zaman zaman olay sırasındaki duygularımı yeniden hatırlıyorum ve sanki o anı yeniden yaşıyormuş gibi tepkiler gösteriyorum	0	1	2	3	4
15. Uykuya dalmakta zorluk çekiyorum.	0	1	2	3	4
16. Olayla ilgili yaşadığım duyguları o kadar canlı hatırlıyorum ki sanki dalga dalga üzerime geliyorlar.	0	1	2	3	4
17. Olayı hafızamdan silmeye ve unutmaya çalışıyorum.	0	1	2	3	4
18. Dikkatimi toplamada ve yoğunlaşmada zorluk çekiyorum.	0	1	2	3	4
19. Olayı hatırlatan şeylerle karşılaştığımda, terleme, kızarma, titreme, çarpıntı, nefes alma güçlüğü, göğüste baskı hissi gibi bedensel belirtiler yaşıyorum.	0	1	2	3	4
20. Olayla ilgili rüyalar görüyorum.	0	1	2	3	4
21. Kendimi tetikte ve diken üstünde hissediyorum, güvenliğimle ilgili endişeler duyuyorum.	0	1	2	3	4
22. Olay hakkında konuşmamaya çalışıyorum.	0	1	2	3	4

EK 11. POZİTİF-NEGATİF DUYGULANIM ÖLÇEĞİ (PNDÖ)

Bu ölçek farklı duyguları tanımlayan birtakım sözcükler içermektedir. **Son iki hafta nasıl hissettiğinizi düşünüp** her maddeyi okuyun. Uygun cevabı her maddenin yanında ayrılan yere (puanları daire içine alarak) işaretleyin.

	Çok Az veya Hiç	Biraz	Orta Düzeyde	Oldukça (Sıklıkla)	Çok Fazla
1. İlgili	1	2	3	4	5
2. Sıkıntılı	1	2	3	4	5
3. Heyecanlı	1	2	3	4	5
4. Mutsuz	1	2	3	4	5
5. Güçlü	1	2	3	4	5
6. Suçlu	1	2	3	4	5
7. Ürkmüş	1	2	3	4	5
8. Düşmanca	1	2	3	4	5
9. Hevesli	1	2	3	4	5
10. Gururlu	1	2	3	4	5
11. Asabi	1	2	3	4	5
12. Uyanık (dikkati açık)	1	2	3	4	5
13. Utanmış	1	2	3	4	5
14. İlhamlı (yaratıcı düşüncelerle dolu)	1	2	3	4	5
15. Sinirli	1	2	3	4	5
16. Kararlı	1	2	3	4	5
17. Dikkatli	1	2	3	4	5
18. Tedirgin	1	2	3	4	5
19. Aktif	1	2	3	4	5
20. Korkmuş	1	2	3	4	5

EK 12. KİŞİSEL BİLGİ FORMU - 2

- **Yaşınız:**.....
- **Doğum yeriniz:**.....
- **Eğitim durumunuz:**
1.Okur yazar değil () 2.Okur yazar () 3.İlkokul mezunu () 4.Ortaokul mezunu ()
5.Lise mezunu () 6.Yüksekokul mezunu () 7.Üniversite mezunu ()
8. Öğrenimime devam ediyorum () 9.Lisansüstü mezunu ()
- **Çalışma Durumunuz:** 1. Çalışmıyorum () 2. Çalışıyorum ()
- **Geçmişte herhangi bir işte çalıştınız mı?** 1.Evet () 2.Hayır ()
- **Geçmişte çalıştığınız iş/işler:**
1.Sigortalıydı () 2.Sigortasızdı () 3.Sigortalı ve sigortasız işlerde çalıştım ()
4.Herhangi bir işte çalışmadım () 5.Öğrenimime devam ediyorum ()
- **Şu anki medeni durumunuz:**
1.Bekar () 2.Evli () 3.Boşanmış () 4.İmam nikahlı () 5. Resmi nikahsız birlikte yaşama ()
6.Boşanmamış, ayrı yaşıyor () 7.Eşi vefat etmiş ()
- **Çocuğunuz var mı?** 1.Evet () Sayısını belirtiniz: 2.Hayır ()

-----Bu aralıktaki soruları şiddet gördüğünüz eşinize/partnerinize göre cevaplayınız.

- **Şiddet gördüğünüz kişi :** Eş () Partner/sevgili ()
- **Şiddet gördüğünüz kişi (eş/partner) ile şu anki ilişkiniz:**
1. Evli () 2.Boşanmış/Ayrılmış () 3.İmam nikahlı () 4. Resmi nikahsız birlikte yaşama ()
5.Boşanmamış, ayrı yaşıyor () 6.Eşi vefat etmiş ()
- **Evli iseniz evlilik sürenizi, evli değilseniz kaç yıl evli kaldığınızı/partnerinizle ilişki sürenizi belirtiniz:**
.....
- **Evli değilseniz boşanma/partnerinizden ayrılma nedeninizi belirtiniz:**
.....
- **Bu kişi (eş/partner) ile ilişkiye başlama şekliniz:**
1.Görücü usulü ve aile baskısı ile() 2. Görücü usulü ve isteyerek () 3. Kaçırılarak/kaçarak ()
4.Tanışarak() 5. Tanışarak ve aile onayı ile () 6.Tanışarak ve aile onayı olmadan ()
7. Sosyal medya aracılığıyla tanışarak () 8. Arkadaş aracılığıyla tanışarak ()

Bu kişiyle akrabalık dereceniz varsa belirtiniz, yoksa yok yazınız:.....

- **Evlendiğiniz/ilişkiye başladığınız zaman kaç yaşındaydınız?** Belirtiniz
- **Evlendiğiniz/ilişkiye başladığınız zaman eşiniz/partneriniz kaç yaşındaydı?** Belirtiniz.....
- **Eşinizin/Partnerinizin eğitim durumu:**
1.Okur yazar değil () 2.Okur yazar () 3.İlkokul mezunu () 4.Ortaokul mezunu ()
5.Lise mezunu () 6.Yüksekokul mezunu () 7.Üniversite mezunu ()
8. Öğrenimine devam ediyor(du) () 9. Lisansüstü mezunu ()
- **Eşiniz/partneriniz çalışıyor mu/muydu? :** 1. Evet () 2. Hayır ()
- **Yukarıdaki soruya yanıtınız evet ise, çalıştığı iş:**
1.Sigortalıydı () 2.Sigortasızdı () 3.Sigortalı ve sigortasız işlerde çalıştı () 4.Çalışmıyor(du) ()
5.Öğrenimine devam ediyor(du) ()

- **** Eşiniz/Partneriniz tarafından maruz kaldığınız şiddetin türü nedir? (Birden çok sık işaretleyebilirsiniz)**

1.Duygusal-Sözlü-Psikolojik (hakaret etmek, aşağılamak, başkalarının yanında küçük düşürmek, tehdit etmek, aşırı kıskançlık yapmak, kişiye kendisini yetersiz hissettirecek söz/davranışta bulunmak, küfretmek, kişinin kendisini ifade etmesine engel olmak, kişinin hareket özgürlüğünü kısıtlamak, kişinin aile üyeleri ve arkadaşlarıyla görüşmesini engellemek, kişinin istediği gibi giyinme özgürlüğüne engel olmak vb.) ()

2.Ekonomik (kadının çalışmasına engel olmak, varsa gelirine el koymak, ev harcamaları için para vermemek, evin gelir-gider bilgilerini saklamak vb.) ()

3.Cinsel (kadını istemediği yerde, şekilde veya zamanda cinsel ilişkiye zorlamak, cinsel olarak küçük düşürüldüğü eylemlere zorlamak ya da aşağılamak, kadına cinsel içerikli sözler söylemek veya kadını cinsel içerikli sözler söylemeye zorlamak, çocuk doğurmaya veya doğurmamaya zorlamak, fuhuşa zorlamak, cinsel organlara zarar vermek vb.) ()

4.Fiziksel (tokat ya da yumruk atmak, bir nesneyle vurmak, iteklemek, tekmelemek, bir şey fırlatmak, kesici aletle ya da ateşli silahla yaralamak ya da yaralamayla tehdit etmek, sağlık hizmetlerinden yararlanmasını engellemek vb.) ()

- **Evliliğinizin/ilişkinizin başından itibaren düşündüğünüzde, ne zaman şiddete maruz kalmaya başladınız?**

1. İlk 6 ay ()
2. 6 ay - 1 yıl arasındaki süreçte ()
3. 1 - 5 yıl arasındaki süreçte ()
4. 5 - 10 yıl arasındaki süreçte ()
5. 10 - 15 yıl arasındaki süreçte ()
6. En az 15 yıl geçtikten sonra ()

- **Şiddete maruz kalma sıklığınız nedir?**

1. Tek 1 defa ()
2. Çok seyrek, yılda 1-2 defa ()
3. Seyrek, yılda 5-10 defa ()
4. Bazen, ayda 1-4 defa ()
5. Sık sık, haftada 1'den fazla ()

- **Maruz kaldığınız şiddet ne kadar sürdü?**

2. 1 aydan az ()
2. 1-6 ay arası ()
3. 6 ay-1 yıl arası ()
4. 1-5 yıl arası ()
5. 5 yıldan fazla ()

- **Eşinizden/Partnerinizden en son ne zaman şiddet gördünüz? (ay/yıl olarak belirtiniz. Örneğin; Mart 2023):**

.....

- **Maruz kaldığınız şiddet ile ilgili yardım aldınız mı? 1.Evet () 2. Hayır ()**

- **Yanıtınız evet ise, kimlerden yardım aldınız? Birden çok sık işaretleyebilirsiniz.**

1. Aile /akraba ()
2. Komşu ()
3. Arkadaş ()
4. Sivil toplum örgütleri ()
5. Polis ()
6. Baro, savcılık vb. ()
7. Diğer ()

---Buradan sonraki sorular kök aileniz (anne-baba-kardeşler-akrabalar ya da büyüdüğünüz ortam/kişiler) ve sizinle ilgilidir.

- **Aile ortamınızda şiddet var mıydı? Varsa kimin kime, hangi şiddet türünü uyguladığını belirtiniz (Örneğin; annem abime fiziksel, ya da babam kardeşime sözlü/duygusal). Eğer yok ise yok yazınız.**

.....

.....

.....

- **Herhangi bir fiziksel/tıbbi hastalığınız var mı?**

1. Var () Belirtiniz
2. Yok ()

- **Daha önce psikiyatrik/psikolojik bir tedavi gördünüz mü?**

1. Evet () Belirtiniz:.....
2. Hayır ()

- **Şu anda herhangi bir psikiyatrik hastalığınız ya da psikolojik rahatsızlığınız var mı?**

1. Var () Belirtiniz
2. Yok ()

- **Var ise; tedavi görüyor musunuz?:**

1. Evet ()
2. Hayır ()

- **Evet ise; tedavi türü?:**

1. Terapi ()
2. İlaç tedavisi ()
3. Her ikisi ()

- **Tedavi görüyorsanız ne zaman başladınız? Belirtiniz:**

EK 13. ÇATIŞMALARIN ÇÖZÜMÜNE YAKLAŞIM ÖLÇEĞİ

Aşağıdaki maddelerde verilen şiddet davranışlarını evlilik süreniz boyunca ne sıklıkta yaşadığınızı işaretleyiniz. Lütfen hiçbir ifadeyi boş bırakmamaya çalışınız.

	1 Kez	2 Kez	3-5 Kez	6-10 Kez	11-20 Kez	20'den fazla	Son Bir Yıldan Daha Önce Oldu	Hiç
1. Eşim/partnerimle görüş ayrılığımız olsa bile bana ilgi gösterdi.	1	2	3	4	5	6	7	0
2. Eşim/partnerim, anlaşılmadığımız konularla ilgili onu rahatsız eden durumu bana açıkladı.	1	2	3	4	5	6	7	0
3. Eşim/partnerim bana hakaret ya da küfür etti.	1	2	3	4	5	6	7	0
4. Eşim/partnerim bana, beni yaralayabilecek bir eşya fırlattı.	1	2	3	4	5	6	7	0
5. Eşim/partnerim de benim kolumu burktu ya da saçımı çekti.	1	2	3	4	5	6	7	0
6. Kavgamızın sonucunda vücudumda incinme, çürük ya da ufak kesikler oldu.	1	2	3	4	5	6	7	0
7. Herhangi bir durum/olay karşısında Eşim/partnerim benim duygularıma saygı gösterdi.	1	2	3	4	5	6	7	0
8. Eşim/partnerim prezervatif kullanmadan ilişkiye girmek için beni zorladı.	1	2	3	4	5	6	7	0
9. Eşim/partnerim beni itti ya da sarstı.	1	2	3	4	5	6	7	0
10. Oral ya da anal ilişkiye girmek için Eşim/partnerim bana karşı güç kullandı (vurmak, yere çalmak, silah kullanmak gibi).	1	2	3	4	5	6	7	0
11. Eşim/partnerim bana silah ya da bıçak çekti.	1	2	3	4	5	6	7	0
12. Kavga sırasında eşim/partnerim başıma vurduğu için baygınlık geçirdim.	1	2	3	4	5	6	7	0
13. Eşim/partnerim beni şişko ya da çirkin diye çağırdı.	1	2	3	4	5	6	7	0
14. Eşim/partnerim beni yumrukladı ya da beni yaralayabilecek bir eşya ile vurdu.	1	2	3	4	5	6	7	0
15. Eşim/partnerim bana ait herhangi bir eşyaya zarar verdi.	1	2	3	4	5	6	7	0
16. Eşim/partnerimle kavgamızın sonucunda doktora gitmem gerekti.	1	2	3	4	5	6	7	0
17. Eşim/partnerim benim boğazımı sıktı.	1	2	3	4	5	6	7	0
18. Eşim/partnerim bana karşı sesini yükseltti/bağırdı.	1	2	3	4	5	6	7	0
19. Eşim/partnerim beni duvara vurdu/çarptı.	1	2	3	4	5	6	7	0
20. Eşim/partnerim bana aramızdaki sorunu çözebileceğimizden emin olduğunu söyledi.	1	2	3	4	5	6	7	0
21. Eşim/partnerimle yaşadığımız bir kavga sonucunda onun gitmesi gerekti ama gitmedi.	1	2	3	4	5	6	7	0
22. Eşim/partnerim beni dövdü.	1	2	3	4	5	6	7	0
23. Eşim/partnerim beni zorla alıkoydu.	1	2	3	4	5	6	7	0
24. Cinsel ilişkiye girmem için Eşim/partnerim bana karşı güç kullandı (vurmak, yere çalmak, silah kullanmak gibi).	1	2	3	4	5	6	7	0
25. Tartışma sırasında odayı, evi ya da bulunduğumuz mekânı terk etti.	1	2	3	4	5	6	7	0
26. Eşim/partnerim istemediği zaman cinsel ilişkiye girmem için bana ısrar etti (fiziksel güç kullanmadan).	1	2	3	4	5	6	7	0
27. Eşim/partnerim bana tokat attı.	1	2	3	4	5	6	7	0
28. Eşim/partnerimle kavgamız sonucunda kemiğim kırıldı.	1	2	3	4	5	6	7	0
29. Eşim/partnerim oral ya da anal ilişkiye girmek için zarar vermekle tehdit etti.	1	2	3	4	5	6	7	0
30. Arkadaşım, anlaşılmadığımız bir durumda alttan alarak bana uzlaşmayı önerdi.	1	2	3	4	5	6	7	0
31. Eşim/partnerim beni bilerek yaktı / haşladı.	1	2	3	4	5	6	7	0
32. Eşim/partnerim, oral ya da anal cinsel ilişki kurmak için beni ikna etti (fiziksel güç kullanmadan).	1	2	3	4	5	6	7	0
33. Eşim/partnerim beni kötü bir eş olmakla suçladı.	1	2	3	4	5	6	7	0
34. Eşim/partnerim beni üzmem için bir şey yaptı.	1	2	3	4	5	6	7	0
35. Eşim/partnerim beni dövmek ya da bana bir eşya fırlatmakla tehdit etti.	1	2	3	4	5	6	7	0

36. Eşim/partnerimle kavgamızdan dolayı bedenimde ertesi gün de devam eden fiziksel acı hissettim.	1	2	3	4	5	6	7	0
37. Eşim/partnerim beni tekmeledi.	1	2	3	4	5	6	7	0
38. Eşim/partnerim cinsel ilişkiye girmek için beni tehdit etti.	1	2	3	4	5	6	7	0
39. Eşim/partnerim yaptığımız bir tartışma sonrasında, getirdiğim barış önerisini kabul etti.	1	2	3	4	5	6	7	0

EK 14. OLAYIN MERKEZİLİĞİ ÖLÇEĞİ

Lütfen biraz önce hatırladığınız anıdaki olayı tekrar düşünün. Aşağıdaki maddelerin her birine ne kadar katıldığınızı maddenin hemen yanında 1'den 5'e kadar sıralanan numaralardan birini daire içine alarak belirtin.	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1. Bu olayın kimliğimin bir parçası haline geldiğini hissediyorum.	1	2	3	4	5
2. Bu olay kendimi ve dünyayı anlamamda bir rehber, bir referans noktası haline geldi.	1	2	3	4	5
3. Bu olayın, hayat hikayemin ana unsurlarından biri haline geldiğini hissediyorum.	1	2	3	4	5
4. Bu olay benim başka yaşantılara dair hislerimi ve düşüncelerimi etkiledi.	1	2	3	4	5
5. Bu olay hayatımı kalıcı olarak değiştirdi.	1	2	3	4	5
6. Bu olayın geleceğim üzerindeki etkilerini sık düşünürüm.	1	2	3	4	5
7. Bu olay hayatımda bir dönüm noktasıydı.	1	2	3	4	5

EK 15. TEMEL İNANÇLAR ENVANTERİ

İnsanların yaşadığı bazı olaylar öyle şiddetlidir ki, “dünyalarını sarsar” ve onları dünya, diğer insanlar, kendileri ve gelecekleri hakkındaki temel inançlarını ciddi düzeyde sorgulamaya yönlendirirler. Lütfen **bilgi formunda bildirdiğiniz olayı yansıtacak şekilde düşünün ve bu olayın aşağıdaki her bir temel inancı ciddi şekilde sorgulamaya ne düzeyde yönlendirdiğini belirtin.**

0	1	2	3	4	5	
Hiç olmadı	Çok az düzeyde	Az düzeyde	Orta düzeyde	Büyük düzeyde	Çok büyük düzeyde	
1. Bu olaydan dolayı, insanların başına gelen şeylerin adil olduğuna ne düzeyde inandığımı ciddi şekilde sorguladım.	0	1	2	3	4	5
2. Bu olaydan dolayı, insanların başına gelen şeylerin kontrol edilebilir olduğuna ne düzeyde inandığımı ciddi şekilde sorguladım.	0	1	2	3	4	5
3. Bu olaydan dolayı, diğer insanların neden o şekilde düşündüğü ve davrandığı ile ilgili varsayımlarımı ciddi şekilde sorguladım.	0	1	2	3	4	5
4. Bu olaydan dolayı, diğer insanlarla olan ilişkilerim hakkındaki inançlarımı ciddi şekilde sorguladım.	0	1	2	3	4	5
5. Bu olaydan dolayı, kendi yeteneklerim, güçlü ve zayıf yanlarım hakkındaki inançlarımı ciddi şekilde sorguladım.	0	1	2	3	4	5
6. Bu olaydan dolayı, geleceğime dair beklentilerim hakkındaki inançlarımı ciddi şekilde sorguladım.	0	1	2	3	4	5
7. Bu olaydan dolayı, hayatımın anlamı hakkındaki inançlarımı ciddi şekilde sorguladım.	0	1	2	3	4	5
8. Bu olaydan dolayı, ruhani veya dini inançlarımı ciddi şekilde sorguladım.	0	1	2	3	4	5
9. Bu olaydan dolayı, insan olarak kendi kadrim ya da kıymetim (değerim) hakkındaki inançlarımı ciddi şekilde sorguladım.	0	1	2	3	4	5

ÖZET

Bu araştırma, travmatik duygulanımın travma sonrası stres bozukluğu (TSSB) belirtileri üzerindeki etkisini; olayın merkeziliği, temel inançlardaki değişim ve duygu düzenleme güçlüğü aracılığıyla incelemiştir. Üç aşamalı olarak yürütülen çalışmanın ilk aşamasında, yakın partner şiddetine özgü travmatik duygulanımı değerlendirmek üzere geliştirilen VITA Ölçeği (*Intimate Partner Violence and Traumatic Affect*; Troisi, 2018) Türk kültürüne uyarlanmış ve eş/partner şiddeti yaşamış 124 kadından elde edilen verilerle geçerlik ve güvenirlik analizleri yapılmıştır. Ölçeğin yüksek iç tutarlılık gösterdiği belirlenmiştir ($\alpha = .94$). İkinci aşamada, eş/partner şiddeti yaşamış 12 kadınla yapılan görüşmeler aracılığıyla travmatik olayın kişisel etkilerine yönelik nitel veriler toplanmıştır. Üçüncü aşamada ise eş/partner şiddeti yaşamış 158 kadından elde edilen verilerle, travmatik duygulanımın TSSB belirtilerine etkisini açıklayan seri aracılık modeli, Hayes'in PROCESS makrosu kullanılarak test edilmiştir. Travmatik duygulanım, kişinin travma anında yaşadığı yüksek yoğunluklu olumsuz duyguları (*korku, dehşet, utanç, suçluluk*) ifade etmektedir (Troisi, 2018). Olayın merkeziliği, yaşantının kişinin kimliğinde ne derece merkezi hale geldiğini ve hayat öyküsünde nasıl yapılandığını tanımlamaktadır (Berntsen ve Rubin, 2006). Temel inançlar, kişinin kendisi, başkaları ve dünya hakkında sahip olduğu varsayımsal şemaları kapsamaktadır (Janoff-Bulman, 1992). Duygu düzenleme güçlüğü, kişinin duygularını tanıma, ifade etme ve yönetme süreçlerinde yaşadığı sorunlara işaret etmektedir (Gratz ve Roemer, 2004). Nitel bulgular, kadınların şiddet deneyimlerini unutulamayan ve kimliklerinde merkezi hale gelen olaylar olarak tanımladıklarını göstermiştir. Olay esnasında ve hemen sonrasındaki duyguların yanı sıra, temel inançlarda değişim ve duygu düzenleme güçlükleri sıkça ifade edilmiştir ya da görüşmeler esnasında gözlemlenmiştir. Nicel bulgular, travmatik duygulanımın olayın merkeziliğini anlamlı şekilde yordadığını; merkeziliğin temel inançlarda bozulmaya neden olduğunu ve bu bozulmanın duygu

düzenleme güçlüğünü artırarak TSSB belirtilerine katkı sağladığını ortaya koymuştur. Olayın merkeziliğinden duygu düzenleme güçlüğüne doğrudan bir etki bulunmamış, bu ilişkinin temel inançlar aracılığıyla dolaylı olarak gerçekleştiği belirlenmiştir. Elde edilen sonuçlar, Foa ve Kozak'ın (1986) Duygusal İşleme Kuramı, Janoff-Bulman'ın (1992) Parçalanmış Varsayımlar Kuramı ve Ehlers ve Clark'ın (2000) Bilişsel Modeli ile tutarlılık göstermiştir. TSSB belirtilerinin yalnızca travmanın içeriğiyle değil, travmatik yaşantının kişinin inanç sisteminde ve kimliğinde nasıl yer aldığıyla şekillendiği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Travmatik duygulanım, olayın merkeziliği, temel inançlar, duygu düzenleme güçlüğü, TSSB belirtileri

ABSTRACT

This study examined the effect of traumatic affectivity on post-traumatic stress disorder (PTSD) symptoms through the mediating roles of event centrality, changes in core beliefs, and difficulties in emotion regulation. The research was conducted in three phases. In the first phase, the VITA Scale (Intimate Partner Violence and Traumatic Affect; Troisi, 2018), developed to assess trauma-related affect specific to intimate partner violence, was adapted into Turkish, and validity and reliability analyses were conducted based on data from 124 women who had experienced partner violence. The scale was found to have high internal consistency ($\alpha = .94$). In the second phase, qualitative data regarding the personal impact of trauma were collected through interviews with 12 women exposed to partner violence. In the third phase, data from 158 women were analyzed using Hayes' PROCESS macro to test a serial mediation model explaining the effects of traumatic affectivity on PTSD symptoms. Traumatic affect refers to intense negative emotions (fear, terror, shame, guilt) experienced during trauma and reflects the person's cognitive-emotional responses to the event (Troisi, 2018). Event centrality describes the extent to which the experience becomes central to the individual's identity and life narrative (Berntsen & Rubin, 2006). Core beliefs encompass the person's assumptive schemas about the self, others, and the world (Janoff-Bulman, 1992). Difficulties in emotion regulation refer to problems in recognizing, expressing, and managing emotions (Gratz & Roemer, 2004). Qualitative findings showed that women defined their experiences of violence as unforgettable and central to their identity. Intense emotions such as guilt, shame, loneliness, and helplessness were frequently expressed, along with disrupted beliefs and problems in emotion regulation. Quantitative findings indicated that traumatic affectivity significantly predicted event centrality; event centrality led to changes in core beliefs, and these changes increased difficulties in emotion regulation, which in turn contributed

to PTSD symptoms. It has been found that there is no direct effect was found from event centrality to difficulties in emotion regulation, suggesting that this relationship operated indirectly through changes in core beliefs. The results were found to be consistent with Foa and Kozak's (1986) Emotional Processing Theory, Janoff-Bulman's (1992) Shattered Assumptions Theory, and Ehlers and Clark's (2000) Cognitive Model. It was concluded that PTSD symptoms are shaped not only by the content of the trauma but also by how the traumatic experience becomes embedded in the person's belief system and identity.

Keywords: Traumatic affect, centrality of event, core beliefs, emotion regulation difficulties, PTSD symptoms